

FRANCESC DE B. MOLL. ARTICLES

COMENTARIO BREVE A LA POESÍA DE BLAI BONET¹

Blai Bonet acaba de obtener un premio importante por una novela. Sabemos de otra que estuvo a punto de ser premiada y que por motivos extraliterarios no lo fue. Mientras esas obras u otras en prosa no se publiquen, Blai Bonet es un prosista inédito. Seguramente muy importante, pero inédito. Y para mí, más que inédito: desconocido. Por esto, al pedírseme un comentario sobre Blai Bonet, no puedo hacer otra cosa que comentar lo único que de él conozco: su poesía.

Soy un simple lector de poesía; uno de tantos. No soy crítico literario y no me aventuraré a analizar la obra poética de Blai en un plan de crítico que requiere una técnica que no poseo. Me limitaré a indicar la posición que para mí, para un lector cualquiera, ocupa Blai Bonet en el proceso de la «Renaixença» mallorquina.

Si comparamos la producción de Blai Bonet con la anterior de la Escuela Mallorquina, veremos que representa un avance: la superación de la rigidez académica, la incorporación de Mallorca a las corrientes modernas de la poesía. El peligro del estancamiento en una imitación administrativa y servil de los grandes clásicos -Costa y Alcover- existía realmente. Afortunadamente ese peligro ha sido eliminado. Dio la primera señal victoriosa de tal superación el malogrado Rosselló-Forcel, muerto prematuramente, pero venerado por los jóvenes de hoy como un maestro y un precursor. Y en estos años últimos, la juventud insular, puesta en contacto con las auras líricas de fuera, especialmente con las escuelas de López-Picó y Carles Riba y con las recientes promociones castellanas, ha dado un gran paso en el afinamiento de la sensibilidad y en la técnica de la expresión y de las imágenes. El más representativo es actualmente nuestro Blai Bonet.

No soy amigo del abstrusismo ni del cerebralismo pre-concebido; pero reconozco que la facilidad excesiva, la carencia total de complicaciones puede indicar escasez de inquietudes y puede incluso monotonizar y cortar el progreso de la expresión artística. Poco antes de surgir como poeta Blai Bonet, hace ya varios años, escribí refiriéndome a un renovador de la poesía valenciana, Xavier Casp: «Els pacífics insulars, saturats de serenor, començam a pensar que ens convindria tenir a Mallorca un Casp que remogués amb la pedrada de les seves inquietuds el nostre estany poètic somnolent».

Desde entonces creo que este desiderátum se ha hecho realidad: Blai Bonet representa para Mallorca lo que Xavier casp para Valencia: el rejuvenecimiento un poco revulsivo, un poco quebrador de moldes, de la poesía catalana de nuestras islas.

En este sentido renovador, nuestro joven poeta ha hecho obra de gran trascendencia. Ya se habla, alguna que otra vez, de la «escuela de Santanyí». Ahora bien, si la villa o la comarca de Santanyí representa ya una escuela -yo diría más bien un grupo literario-, esa escuela o ese grupo tiene por fundador a Bernat Vidal (corazón y cerebro en armonía) y por símbolo a Blai Bonet (corazón con taquicardia).

En los libros que éste nos ha dado hasta ahora («Quatre poemes de Setmana Santa», «Entre el coral i l'espiga», «Cant Espiritual»), encontramos todas las cualidades positivas de un renovador, de un revolucionario de nuestra poesía. La producción poética aún inédita de Blai es una incógnita. El peligro del quebrador de moldes está en que llegue a fabricar en moldes resquebrajados. Es el resultado de llevar a sus últimas consecuencias el prurito de ser nuevo. Contra ese peligro quisiéramos ver a Blai Bonet en guardia y bien inmunizado.

Así lo desea y lo espera quien, como yo, es uno de tantos entre sus lectores, pero el más sincero y cordial de sus amigos.

Francisco de B. Moll

1. Aquest article forma part d'un petit monogràfic que el *Diario de Mallorca* dedicà a Blai Bonet amb motiu de l'obtenció del premi Joanot Martorell amb *El mar*.

(*Diario de Mallorca*, 2-1-1958)

BERNAT VIDAL I TOMÀS: SOBRE CÈLIA VIÑAS

LA POESIA CATALANA DE CÈLIA VIÑAS

[fragments]¹

Visión de paisaje

El paisaje mallorquín, tantas veces interpretado por nuestros poetas -casi exclusivamente cantado por nuestros poetas- fué visto e interpretado de una manera bien personal por Celia Viñas. La tierra y el mar de Mallorca viven en su poesía humanizados, gozosos, y en una lucha amorosa constante:

«La possessió més dolça i més estreta
de la mar i la terra més hermosa...»

Creo que tiene un gran interés este combate amoroso entre la tierra y el mar que se embisten a punta de espada, que, luchando, se desarman, se abrazan, se confunden y se desintegran para recomponerse después, de una manera desordenada y, lógicamente, poética. Con la vitalidad y el apasionamiento lírico de Celia, su visión de tierra y mar confundidos tiende al delirio, todo es sensación y sentimiento, parece que la mente se anula, que se llega al automatismo y todo se convierte en un radiante torbellino de luces y sonidos:

«... diuen que la mar té peixos,
jo hi he collit margarides....
Dues tórtors n'he tretes
del fom marí engabiat...»

En otro momento nos dice:

«Al molí li neix
una coa de peix...»

Y, luego, a Celia, como al molino:

«Sent que a l'esquena m'hi neix
com una coa de peix
empeltada de volar».

Visión casi surrealista del paisaje -del surrealismo infantil de la codolada que nos habla de los «peixos que nedaven, damunt les roques»- con un transtrueque continuado de los elementos marinos y de la tierra.

Síntesis y sugestión

Yo creo que esta espontánea, fresca interpretación de nuestro paisaje tiene un maravilloso poder de sugestión y que, de una manera global, sinestésica, consigue comunicarnos su visión de Mallorca.

Sabemos que el lenguaje -nuestro lenguaje cotidiano- es analítico y enumerativo. Una de las grandes adquisiciones de la poesía moderna,

según explica Bousoño, ha sido la de saber comunicar de una manera total, conjunta, un contenido múltiple, real o afectivo.

Por diferentes procedimientos se llega a este triunfo sobre el lenguaje analítico; Celia Viñas, en sus «Cançons de la Cala», gracias a su lírica prestidigitación, engendrando con su poderosa fantasía deliciosos monstruos, tal el molino con cola de pez vivo, o sembrando la mar de margaritas, con su continuo trastocar de olas y labrantíos, logra darnos esta visión conjunta, total, en la que los contrarios se unen y se conciertan los desconciertos.

«Rossinyolegen de sucre
els aucells dins el pinar
de sal...»

Que no es desvarío de poetas esta tan íntima compenetración de azules entre los pinos y margaritas sobre las olas; milagro suyo el de sugerirnos de golpe lo que así vió nuestra visión fisiológica: las barcas entre los pinos y los huertos sobre el mar.

Amor y gozo ante el paisaje

Pero aún hay más: este constante batallar entre la tierra y el mar se entrelaza con el sentimiento amoroso de la propia Celia, su cantora. El paisaje de Mallorca, visto por nuestros poetas, está tocado, a menudo, de melancolía, un sentimiento clásico «tan avinent a la dolcesa i a la música». En Celia, no; Celia vive, goza, canta su alegre despreocupación de vacaciones, sus alas, su libertad, como un niño lejos de los libros escolares... Otras veces, se enciende la pasión amorosa del poeta que, oscilando, avanza hacia la Destrucción o el Amor, por decirlo con un hermoso título de Aleixandre:

«Aquesta divina aspror
de la branca de savina
al fons del cor m'endevina
amb ganivetes d'amor
i sagetes de cançó,
que l'estimat és així,
que té les mans de setí
i quan cerca l'abraçada
hi deixa l'escarrinxada
regust de fonoll marí».

Las bodas del mar y la tierra no son, siempre, dulces y suaves; como el amor de su poeta, a veces, tienen algo doliente, desgarrado, lorquiano,² «d'escarrinxada», de «volantí clavat al coll», como si el amor a punto de glorificarse presintiera su destrucción:

«Estimar
és com la mar:

que fa mal
tant de blau...»

Lucidez y herencia del surrealismo

Esta visión tan personal de nuestro paisaje, que yo considero interpretada con una técnica no muy alejada del surrealismo, no entiendo que sea fruto de una espontaneidad perezosa, del automatismo que ha hecho infecunda parte de la poesía de bastantes poetas surrealistas. No, la poesía de Celia es espontánea y elaborada con sentido crítico y sometida a una mente lúcida. En el juego de su imaginación poética, en la interpretación visionaria del paisaje -que no es exclusiva de nuestro poeta- se vale de imágenes violentas; pero usadas con plena responsabilidad. Tras un agitarse de viento impetuoso se adivina una arquitectura firme y elástica. Como ejemplo de lo que les estoy diciendo he de leerles «Vent de la mar», composición en la que, la isla, lenta, muy lentamente, va sumergiéndose en la saladina tonificante del mar. Pese a la violencia de la visión, se nota la sabia elaboración del poema, su proporcionada estructura, el equilibrio de sus elementos y su ordenación en un «crescendo» de valores emocionales.

[3]

Este poema, de exaltada imaginación, resiste el análisis estilístico más severo y prueba la lúcida ejecución y la exquisitez de la yema de sus dedos al comprobar la obra realizada. Poema estupendamente ejecutado, que nos da una visión total de la isla, sugiriéndonos los ambientes más diferentes: campos, playas, la intimidad del hogar, del templo, todo, graciosamente envuelto por el viento del mar.

Arte poética

Y otro ejemplo, aun -todo lo que sea recordar, leer de nuevo los poemas de Celia ha de servirles de descansillo sobre mi descolorida prosa- nos dará idea del arte poético que ella misma se elaboró y del equilibrio que supo encontrar dentro de la más nueva poesía al someterse a unas normas que su propio buen gusto le imponía:

[4]

Bien sabía Celia con qué estrofa debía cantar el trigo de su corazón,⁵ la décima -ilas décimas tan de Celia!- que convenía a la almendra, lágrima en clausura,⁶ y a la luz matinal que se filtra por la persiana; los sonetos y los endecasílabos de intención humanística; y el verso libre para cantar los misterios sin fondo, la llama viva del amor, y Dios...

Sentido de la lengua

Y qué hondo sentido de la lengua tiene Celia para su expresión; qué sabia intuición para escoger las más bellas palabras de nuestra lengua...

Consideremos un trozo en que ella sólo con pronunciar unas palabras canta la belleza del mallorquín:

«I dir prada i neueta i pa i viutat
i puig i rierol, barranc i cel
i alzinar i gavina i carro i llet
i tórtora i fonoll i rem i ametla
i murtera i besada i amor meva
i caminói i bres i mort i rosa,
i dir Mallorca i Déu i Pare Nostre,
i dir mare, mumare, mumareta...»

No es puro verbalismo. Es el éxtasis ante la palabra bella que encierra el más bello significado. Es el paladear de la música de las palabras y de la ternura más delgada de su significado emocional. El escalofrío poético ante las cosas bienamadas y su nombre poéticamente bello:

«i dir Mallorca i Déu i Pare Nostre,
i dir mare, mumare, mumareta...»

Ternura infantil y popularismo

Uno de los caracteres más claros de la poesía de Celia es su ternura; la ternura ante las cosas humildes y de una manera particular ante los niños. Un amor a los niños que le lleva a expresarse con su inocencia, con su frescor. No con un infantilismo rebuscado, sino con un poder de gran artista que se mete en el alma de los niños, por una parte, y su conocimiento de la tradición viva de la poesía popular, de otra, hacen que el surrealismo característico de Celia Viñas tenga una transparencia que no tiene el movimiento conocido con el nombre de surrealismo, alimentado de las imágenes, las más veces turbias, de los sueños. Es el surrealismo de «això era i no era...» fórmula mágica que inicia todas nuestras «rondaies», para conjurar con una cruz y una raya, contradictorias, un mundo más allá de lo real. El surrealismo de «la lluna, la bruna...», del «dit pelleric...» de las «endevinaies», de las mejores «dècimes desbaratades», de las esplendorosas metáforas del pueblo, que, al ser entrañablemente nuestras, acentúan el mallorquinismo de la poesía catalana de Celia.

«Entre el blat i el violí
una carpeta dor fi.
Per al rei, per la reina...
Això era i no era...»

Como ejemplo de la ternura de Celia ante los niños, disculpen mi orgullo de padre al recitarles la «Cançó bamba» con la que acuné a mi hija recién nacida...

[7]

Y pensar que todo este tesoro de ternura que repartió al convertirse en madre de miles de niños, no pudo, por la fatalidad, vaciarse sobre el

hijo que ya bullía en sus entrañas. La Destrucción, violentamente, triunfó sobre la disyuntiva que la enfrentaba con el Amor.

Celia Viñas, Celia, aquí tenemos tus palabras ardientes que nunca han de convertirse en ceniza. Ahora en el silencio, tus palabras, tu voz que «sabe a pan, a polvo de carretera, a higo sediento, a uva de piel gorda, caliente de resoles», a «aceite nuevo» como te dije un día, Celia:

«Duerme, vuela, reposa; también se muere el mar...»

Bernat Vidal i Tomàs

1. Conferència llegida en la Secció Literària Joan Alcover del *Círculo Mallorquín* en l'acte necrològic en memòria de Cèlia Viñas. Els primers paràgrafs són un panegíric a l'escriptora. No els reproduïxo perquè no fan referència a la seva poesia.

2. *Iorquià*. Abans, Bernat Vidal s'ha referit a la sinestèsia i a la poesia de Vicente Aleixandre. La seva formació com a lector de la poesia del 27 es fa palesa en aquesta aproximació a l'obra de C. Viñas.

3. Reproduïx el poema «Vent de la mar». Atès que el text no presenta variants respecte al de *Del foc i la cendra*, no he cregut necessari tornar-lo a copiar.

4. Reproduïx el poema «Una estrofa tranquil·la». Vegeu nota 3.

5. Al·lusió al llibre de poemes de Cèlia Viñas *Trigo del corazón* (1946).

6. Al·lusió a la dècima «Ametla» de *Del foc i la cendra*, dedicada a Josep M. Llompart.

7. Reproduïx «Una cançó "bamba"», dedicada a una de les filles de Bernat Vidal. Vegeu nota 3.

(Conferència llegida al *Círculo Mallorquín* la nit del 24 de novembre de 1954. Fou reproduïda al setmanari *Sóller* l'11 de desembre de 1954).

BERNAT VIDAL I TOMÀS. ARTICLES

CARTA A G. SUREDA MOLINA¹

Querido Guillermo Sureda:

Quería corresponder a tu amable insistencia escribiendo un artículo sobre Blai Bonet, el Blai Bonet de ahora. Me doy cuenta que me resulta difícil porque, a cincuenta minutos de vuelo,² está lejos de nosotros. Por otra parte temo insistir en los mismos puntos que otros amigos escribirán en esta página de homenaje a Blai Bonet, llenos de alborozo, él y nosotros, por su «Joanot Martorell».

Yo confío que su novela apasionará a la gente que lee, que armará revuelo como lo provoca cuanto producen sus, como las mías, pecadoras manos. Sigo confiando en Blai Bonet, ese contradictorio Blai Bonet, como confié en él desde que conocí sus primeros versos, cuando era «beca» del Seminario.

No puedo opinar ahora sobre su novela, agria, fuerte, según dicen; transparente, salada, insondable, espero yo. No conozco ni una página de ese libro de nombre andrógino: «El Mar», premiado por un jurado de prestigio, con un galardón acreditado por una decena de libros importantes.

Blai Bonet es un hombre -iba a escribir un muchacho- y ya, con sus treinta cumplidos, el colodrillo le clarea como yo, en mis cuarenta sin cumplir, tengo la pelambreira casi cana- Blai Bonet es un hombre sorprendente, maravillosamente contradictorio.

Aunque tú, Guillermo Sureda, lo has conocido dinámico, cuando volvió a pisar el asfalto, después de su enfermedad, durante la misma era de un inesperado optimismo salvador. Entonces -lo sabemos todos sus amigos- después de una grave crisis, con voz opaca, hablaba de su enfermedad como de cosa remota. Muchos años, día tras día, le vi tendido en la cama o hundido su cuerpo -el espíritu siempre en vilo- en una mecedora, tal como se ve en el retrato de Bernareggi, hablando de su dolencia, bien viva, como de algo pretérito. Y entonces -oh, Señor de bondades!- su poesía era sana, alegre, llena de vigor, con las inevitables embestidas de cruces y rayas que la vida -y la moda- arma y azuza.

Claridad en los versos de égloga virgiliana:

Sota aquest garrover de braços amples
en digna competència inflem la flauta...

Felices recuerdos de la infancia:

Minyonia amb sol -record!-
alçant la dolça bandera
de la canyamel primera
pels camins d'aigua de l'hort...

Presencia caracterizada de un paisaje concreto:

Adéu, copó trabucat,
consolació llunyana...

Visión de estudiante-poeta, en vacaciones, de sus «Quatre Poemes de Setmana Santa». Ese pequeño libro -uno de los más grandes que se han escrito después de la guerra- con el que Blai Bonet correspondió al homenaje que sus amigos le ofrecieron con un antibiótico, entonces novísimo.³

La Providencia, en cada crisis de su enfermedad, dotó a Blai Bonet de una serie de medicamentos dramáticamente oportunos que le han conducido a puerto seguro después de un incierto navegar.

Y las sorprendentes contradicciones de nuestro Blai Bonet. Cuando su porvenir se iba afirmando y su voz humana era más diáfana, su celeste voz de poeta se iba haciendo más atormentada y grave. El «Cant Espiritual» es más dolorido que «Entre el coral i l'espiga». Los versos que conozco de su «Comèdia» más desolados y turbios que los de «Cant Espiritual».

Tú sabes, Guillermo Sureda, cuánto tiene de evasión la expresión poética, aunque pretenda ser auténtico testimonio. Tú sabes, amigo mío, cuánto puede tener de complementario, de compensación, el manar de la poesía que descarga o enturbia -ambas cosas pueden suceder- el contenido del alma. No hablo ahora de sensaciones ni de ideas, aunque las tres cosas forman de ordinario un complejo. El dolor verdadero, la evidencia de nuestra fragilidad, a menudo, nos hace débiles y sumisos; con la recuperación de las fuerzas y de nuestro dominio nos acrecentamos, nos hacemos rebeldes ante cosas que realmente no son tan importantes como aquello que nos angustió, que nos hizo temblar ante un peligro impreciso y que luego humanamente olvidaremos o hemos de reelaborar literariamente.

Con el reconocimiento pleno de sus fuerzas Blai Bonet se ha hecho más arrogante, temerario, casi, y se va arriesgando, muy seguro de sí, ante el peligro -tal vez ilusorio- de unas situaciones límites que en otra hora pudo ver y, tal vez no quiso. Unas situaciones muy particulares que, al menos a mí, -burgués con trífida prole- preocupado por lo cotidiano del pan y la muerte de cada día, no considero inmediatas.

Yo no sé qué trágico problema nos planteará «El Mar». Por lo que dicen será encrespado, bravío, azotador... Tengo unas ansias vivas para leerlo. Y ya que en obsequio a la sinceridad parece que Blai Bonet no hace concesiones al artificio del arte poético, espero de sus agitadas confesiones, de su verdad ante este valle de lágrimas, y de hermosuras, saldrá triunfador su ímpetu de poeta. El poeta que seguirá creando belleza, esplendor de la Verdad.

Tú, Guillermo Sureda, que tanto admiras a Blai Bonet y yo que tanto le quiero roguemos a nuestros dioses, y a Dios, sobre todo, para

que nos mantenga viril la voz de Blai Bonet, poética, cristianamente humana... para su bien y el nuestro.

Bernat

1. Aquest article formava part d'un monogràfic coordinat per Guillem Sureda Molina que el *Diario de Mallorca* dedicà a Blai Bonet amb motiu de la concessió del premi Joanot Martorell a *El mar*.

2. El 1958 Blai Bonet ja vivia al Principat.

3. *Quatre poemes de Setmana Santa* es publicà gràcies a una subscripció popular. Cada un dels participants hi havia contribuït amb un gram de penicil·lina, en aquells anys escassa i molt difícil d'aconseguir.

(*Diario de Mallorca*, 2-1-1958)

**GUILLEM SUREDA MOLINA. ARTICLES
[SOBRE L'HORA VERDA]**

SIN COMPRENSIÓN NI AMOR

Uno se imagina que todos los ambientes literarios son iguales. En ellos se habla mal de todos y en cuanto uno de los criticados asoma la nariz, las lanzas se vuelven cañas y todo son palmaditas y sonrisas amicales. Salvo las inevitables excepciones, honrosísimas, de fidelidad para consigo mismo y para con los demás, todos están dentro de ese círculo donde falta incluso el valor para el bombo mutuo que es, en última instancia, una de las pocas formas que tiene el escritor español de decir alabanzas aunque sólo sea para oír las que otro le prodigará en justa correspondencia.

Por un lado la mayoría de los jóvenes escritores no tienen el suficiente valor para liarse la manta a la cabeza y se suman al concierto de casi todos que es ese despellejarse mutuamente y ese no querer entrar en el mundo del vecino tranquila y amorosamente. Palpita el horroroso temor al qué dirán, olvidando lo que un español eternamente joven tuvo la valentía de decir: «El muchacho que se preocupa de lo que de él piensen los consagrados no es joven aunque lo parezca». Y uno piensa tristemente en esa juventud literaria de nuestra tierra, tan inoperante, tan burguesita, tan conformista con los moldes preestablecidos. ¿Contra quién y contra qué se mete el joven escritor de nuestra tierra?, ¿qué es lo que le molesta y lo que no le molesta?

No hablo ahora de los cinco o seis escritores jóvenes que meten ruido y fundan revistas o van contra esto y aquello, sino de este inmenso grupo que en un rincón de la vida literaria acepta plenamente el juicio de los mayores como dogma indiscutible, sin pensar por cuenta propia.

Por otra parte los mayores, por ese afán de verse admirados, por ese deseo de verse rodeados de incondicionales, juegan a apadrinar bisoños, a fundar capillitas siempre creadas con miras personales, para satisfacer su insaciable vanidad o influyen para que este joven fulano no pueda ver a aquel viejo zutano o intenta que éste se ría de aquél. La cosa es polarizar el centro de la tertulia siguiendo caricaturescamente el funesto ejemplo orteguiano de su tertulia de «La Revista de Occidente».

Muchas veces ante semejante conciliábulo nos asaltan mil dudas, y cabe preguntarse: ¿es posible que no se haya logrado una verdadera comunidad, una verdadera unión entre todos los que usamos la pluma?

Cuando uno escribe y publica un libro lo hace con infinita ilusión, dejando en él lo mejor de su alma. Sin embargo, muy poca gente lo lee amorosamente y menos, claro está, sus amigos. A éstos les induce a leer la curiosidad malsana dispuestos a no perdonar nada. Y la curiosidad,

como dijo Quevedo, que es el que mejor ha sabido sacar al aire las entrañas a todo lo nuestro, «nace más veces del odio que del amor».

Yo no pienso en mí cuando escribo estas líneas porque se habló mucho y bien de mi libro aunque no siempre con cariño, sino en el autor novel en general. Y cuando el autor que publica no tiene nada de novel entonces vienen esos silencios gélidos como el que está sufriendo ahora Villalonga con su «Novel·la de Palmira» que tan escaso eco ha tenido en nuestra prensa, como si en estas latitudes pudiéramos permitirnos el lujo de silenciar las escasas obras que salen a la estampa, como si nuestra novelística regional en lengua vernácula pudiera callar taimadamente la aparición de una novela que, en este caso concreto, ha sido escrita por uno de los pocos autores interesantes de nuestras letras. Y saco este caso al azar por lo que tiene de significativo.

Aquí en vez de interesarse por la obra ajena se pierden todas las energías en desdeñarse unos a otros y en jugar a intelectualismo en capillitas de culto esotérico cuya única finalidad consiste en creerse superior a los demás y en morderse los unos a los otros.

Por todo eso es por lo que no debe extrañar Jaime Vidal Alcover el silencio que hallará en torno de su obra primeriza que ahora acaba de publicar en «Illes d'Or». No debe extrañarse en absoluto si entre los juicios sobre su libro sólo uno o dos han sido dictados por el cariño y la comprensión. Y cuando hablen de él en la mayoría de los casos no habrán leído más que las solapas. Y algunas veces ini eso!

Pero ¡ah! no hay que olvidar esta otra sentencia: ¡cuanto más eviten tu nombre más les preocupa tu espíritu!

Guillermo Sureda

(Correo de Mallorca, 22-1-1953)

MANUEL SANCHIS GUARNER. SOBRE BLAI BONET

LA POESIA DE BLAI BONET EN BARCELONA

La lectura de poemas de Blai Bonet en los «Amics de la Poesía» de Barcelona, celebrada con gran éxito el día 8 de los corrientes, fue precedida de las siguientes palabras de presentación, de las que damos varios fragmentos:¹

«He aquí unos versos de Blai Bonet, un nuevo poeta mallorquín y también un poeta nuevo.

Mucho se ha hablado y se habla de la escuela poética mallorquina, siempre con elogio, pero a menudo también, y es preciso osar decirlo, con una escondida prevención. Parece existir en algún sector un temor inconfesado de que, como la lírica insular moderna alcanzó su cénit con Costa y Llobera y con Joan Alcover, vayan a autolimitarse sus cultivadores posteriores dentro de la pauta estética de aquellos, tomándolos como arquetipos.

Tal temor, empero, obedece a una idea falsa contra la cual importa reaccionar enérgicamente. En la Escuela Mallorquina hay maestros excelsos que todos veneran filialmente, pero no hay cánones, no hay temas, ni formas, ni actitudes preestablecidas. En casi todos los poetas mallorquines, y ya a partir de Pons y Gallarza (1823-1894), han sido observadas, ciertamente, coincidencias definidas: un bagaje humanístico, a menudo muy intenso; un vigor y una ponderación pasionales clásicos y, con frecuencia, eticistas; un afán de luz, de una sensualidad barrocamente deslumbrada, con una complacencia narcisista en el paisaje y los motivos locales, cuya exuberancia arroja una plétora de léxico rural, vivísimo, añejo y depurado, que es un precioso tesoro. No sé hasta qué punto tales coincidencias permitirán hablar de un estilo, pero sí que puedo decir que sería una pretensión ilegítima querer apreciar en ellas un amaneramiento.

Más bien que de una escuela poética cabría hablar, pues, de un denominador común de los poetas isleños, el cual suscribe también a este nuevo poeta que hoy tenemos el placer y el orgullo de presentaros. Un poeta nuevo, denso, radiante y sutil, que en larga convalecencia, pero atendido espiritual y materialmente por B. Vidal y Tomás, vegeta en Santanyí, en esa ribera mallorquina meridional tan poco conocida, acaso porque su belleza de armonioso cromatismo y equilibrada orografía, es sencilla, auténtica y depurada, sin renovador que, sin desarraigarse de la tradición estética insular, está empapado de la fecunda influencia de los líricos contemporáneos de "fora Mallorca", habiendo cuidado, además, de no reducirse, no obstante su natural preeminencia, a los de las otras regiones de la Lengua Catalana».

1. L' article reprodueix part del parlament que M. Sanchis Guarner va fer en la presentació de Blai Bonet als Amics de la Poesia el 8 d'abril de 1950).

(Balears, 4-5-1950)

LLORENÇ MOYÀ. ARTICLES

CARTA DE MALLORCA

Un esdeveniment feliç priva a la carta de Mallorca del seu cronista habitual que, per aquesta única vegada, serà substituït per l'abaix signant.¹ Feta aquesta petita aclaració, crec que podem entrar en matèria.

I ara em demanareu: Quines són les noves de l'Illa? Amics, pensau que som a l'estiu, temps de dispersió i de vaga, i us podeu fer la resposta. Totes les tertúlies literàries moriren per la ja esmentada dispersió dels seus membres. Muntanya, platja, pla; tots els indrets de Mallorca es disputen la seva estada. Uns romanen vora les platges més cosmopolites on es senten les set llengües, altres vora les eres, els figuerals i els vinyets on, encara, es confegeixen mots en el «pus bell catalanesc del món», cantats amb tonades moresques.

Hem dit que era temps de vaga i ho és fins a cert punt. Sembla que una febre contista s'ha escampat pels cercles literaris i que hom només parla dels contes que escriu N'X o dels que escriu En Z.

I a posta dels mateixos. La publicació del «Recull de Contes Balears» de l'Editor Albertí ha desencadenat un enfilall d'articles periodístics en la seva lloança, però, sobretot, criticant-lo, i les crítiques han desfermat, a la vegada, una controvèrsia a la premsa que ha fet dir coses un poc aspres.² Però no us retgireu, amics. La mesura mallorquina no ha permès que la cosa passàs gaire envant, i les aigües han tornat a mare, i tothom tan amic com abans...

A la fi el Born de Ciutat ha estat escapçat pels dos extrems i ja el tenim, ara, més curt i entre dues places noves i amples. L'una espera una font, que hom no sap si serà lluminosa o eternament absent. L'altra, la popular font de les Tortugues, tan ciutadana, que va ésser desmuntada i que, segons promeses de La Sala, ha de ser millorada. Déu ho faci, però - com abans o amb flocs i banderetes- que torni al seu lloc tradicional. Què faria, en altre cas, la tertúlia que es diu de les «tortuguetes»?³ I què faria el poble menut de les viles, per orientar-se dins la ciutat creixent?

I ara que parlam de l'excel·lentíssim Ajuntament -entre nosaltres, La Sala- tothom diu que a l'hora d'ara ja s'hauria d'haver publicat la convocatòria dels Premis Ciutat de Palma de 1956. Ah, amics! Aquestes darreries d'estiu són feixugues i és més agradable una xerrada sota uns pins oratjats que una discussió en una sala de sessions. Donem temps al temps, nosaltres els mallorquins que hem inventat el «fer temps».

Es troben entre nosaltres els poetes mallorquins, amb habitual residència a la Península, Miquel Dolç i Blai Bonet. Sembla que han escollit platges per al seu sojorn, encara que no de les cosmopolites.

I per tancar la crònica diguem que també és a Mallorca el director de *Vida Nova*, Max Rouquette, a qui, mahauradament, no hem pogut saludar per la ja tan esmentada dispersió estiuenca. Que l'estada a l'Illa li sia plaent i rebi a través d'aquesta carta el nostre afecte més sincer i la nostra admiració.

Vet aquí, doncs, les noves de Malloca.

30 Agost 1956.

Ll. M. G.⁴

1. El cronista habitual d'aquestes «cartes de Mallorca» per a la revista *Vida Nova* de Montpeller era Josep M. Llompart. De fet, però, va ser substituït més d'una vegada: en la dècada dels cinquanta, Llorenç Moyà es féu càrrec de les cròniques en tres ocasions i Jaume Vidal, en una.

2. Cf. capítol III, apartat 2 (final).

3. A un extrem del Born es reunia la tertúlia de Dhey; a l'altre, la dels poetes de Sanchis Guarnier. Finalment, gràcies a la voluntat de Sanchis, els dos grups s'aproximaren. Cf. la «Carta de Mallorca» de Josep M. Llompart referida a les tertúlies literàries, reproduïda en aquest mateix apèndix.

4. Les inicials corresponen, evidentment, a Llorenç Moyà Gilabert.

(*Vida Nova*, núm. 9, octubre-novembre-desembre de 1956, p. 59-60).

LLORENÇ MOYÀ. ARTICLES

CARTA DE MALLORCA

De bell nou, aquest cronista mallorquí guaita al mirador mediterrani de «Vida Nova», per a contar-vos amorosament i familiar els esdeveniments d'aquesta Illa, cor bategant dels països catalans i tal volta, ¿per què no?, de tota l'Occitània.

Deixant de banda l'allau turística que ens assola cada any, i que aquest hivern sembla que ha estat menys abundosa que els prop passats - no sé si per por d'unes imaginàries o vertaderes rampes de cohets- la vida illenca ha seguit el seu pas de calma, però d'eficiència, car els passos i contrapassos del lent minuet s'hi aconseguen les figures i els moviments precisos per a aital dansa i, a poc a poquet, hom arriba a la fi amb la gràcia i el resultat positiu que calen.

Però posem peus a terra. Per iniciativa del Secretariat del Diccionari Català, Valencià, Balear a Barcelona, els dies 1, 2 i 3 de Novembre passat, visitaren Mallorca un grup nombrós d'escriptors de totes les contrades de parla catalana. El castell de Bellver, la Seu, el Sepulcre de Ramon lo Foll, els carrers senyorials de Ciutat, foren visitats pels expedicionaris, que feren, també, les ineludibles excursions a Valldemossa-Deyà-Sóller, i Formentor.

A un sopar de germanor, parlaren Manuel Blasi pel Principat, Josep Cano per València, la senyora Oliveres de Picó pel Rosselló, i el General Catardi per l'Alguer. Tots, amb distints accents, però en la Llengua Mare única, parlaren de llur alegria, per trobar-se a Mallorca, i tots, recordant glòries passades, trincaren per un futur esponerós. El poeta Guillem Colom havia obert els parlaments amb unes paraules de salutació i de benvinguda.

Les publicacions mallorquines segueixen el seu curs normal, o millorat si cal, puix que la col·lecció «Les Illes d'Or», que semblava una mica endormiscada, ha reprès el seu llarg i honorable camí.

Els joves de «Ponent» -en ple llevant- continuen llançant la revista que els dóna nom i, ensenyorits de «La Font de les Tortugues», la col·lecció poètica que la generació precedent deixà fugir de les seves mans per desídia, han posat al món de les lletres una selecció dels Sonets d'Orfeu, de Rilke, curiosament traduïts per Guillem Nadal; «Debades t'obren solcs els navilis, Ulisses...» de Llorenç Moyà Gilabert, i «El cant de la balalaika», de Llorenç Vidal i Vidal, director de Ponent, poeta de versos sucosos, assolellats i aspres com una taronja de bona casta.

La Impremta «Atlant» edità «S'ha venut un home», de Josep M. Palau i Camps, obra teatral, premi Ciutat de Palma 1956, i que suposa un aixamplament temàtic del «teatro Regional», on en Martí Mayol

continua assolint merescuts triomfs i que és, ara per ara, l'únic autor que es pot tenir en compte -parlam, naturalment, dels qui estrenen.

Dels Premis Ciutat de Palma 1957, concedits enguany, només cal dir que no n'hi hagué cap per a una obra catalana, encara que el de novel·la se l'endugué en Llorenç Villalonga, escriptor que tan bones pàgines ha donat a la nostra literatura. El de teatre, que forçosament -cas únic!- ha de ser per a una obra en mallorquí -llegiu català-, fou declarat desert. Ja era hora!

I, per fi, En Jaume Vidal Alcover publicà el seu llibre de poemes «El dolor de cada dia», acabat fa un munt d'anys, però retocat i modificat posteriorment. No ha sortit ni una crítica del llibre als diaris de Mallorca, i no perquè no se la meresqui, car és un recull de poemes d'un enorme interès humà i poètic. Creiem que qualque dia es trencarà el silenci.

En Pau Lluís Fornés, el magnífic pintor mallorquí que ha il·lustrat deliciosament manta obra d'autors mallorquins, triomfà aquest estiu a Nova York, i actualment exposa a Alemanya.

El dia 29 de Gener d'enguany morí a Lluchmajor dona Maria Antònia Salvà de l'Allapassa, la cantora de la ruralia i del pla de Mallorca, que ha bastit un dels monuments poètics més bells de la literatura catalana contemporània. El seu enterrament fou un tribut d'admiració popular, amb les banderes nacional i del «Movimiento» a mig pal, amb l'acompanyament extraordinari i els comentaris de lloança de tots els diaris mallorquins. Realment fou cosa mai vista i que alleugereix una mica aquest món actual, enfebrat de futbol i «quinielas».

I res pus, per avui. Només disculpar-me per l'atreviment d'haver-me acostat de bell nou a aquestes pàgines, que pertanyen per dret propi a J. LL.,¹ i que per segona vegada m'ha cedit.

LL.M.G.

1. Josep M. Llompart. Vegeu la nota 1 del text anterior.

(*Vida Nova*, núm. 14, gener-març de 1958, p. 48-49).

LLORENÇ MOYÀ. ARTICLES

CARTA DE MALLORCA

L'any 1958, que s'inicià amb la mort de Na Maria Antònia Salvà, s'ha clos amb la de Mn. Llorenç Riber i la d'En Joan Estelrich, Director de la Fundació Bernat Metge. Així, doncs, Mallorca, en un any ha perdut tres figures il·lustres, però la mort que ha tengut més ressonància popular a l'Illa ha estat, sense cap casta de dubte, la de la dolça cantora de les marines llucmajoreres.

Les editorials illenques han continuat sense desmai la seva tasca. Pel número de publicacions, du la primacia la col·lecció «Raixa», que de tant en tant edita llibres interessantíssims. El nº 30 du per títol «El lledoner de la clastra», i en ell, el seu autor Llorenç Villalonga, ens ofereix un conjunt de contes amb tota la subtil ironia que sap desplegar el creador de «Dona Obdúlia de Montcada». No obstant, aquesta col·lecció mallorquina publica, predominantment, obres d'autors del Principat, a diferència de «Les Illes d'Or», especialitzades en temes baleàrics. Darrerament ha llançat el primer llibre de contes del qui subscriu aquesta carta, i que porta el títol de «A Robines també plou o la rebel·lió dels titelles». La col·lecció de poesia «La Font de les Tortugues» ha publicat, per la seva banda, «Petites elegies», de Miquel Dolç. És un bell conjunt de poemes que agermanen l'aire clàssic amb la més pura sensibilitat moderna. I el «Ponent» juvenil continua la seva ascensió, esperant, endebades per ara, els nombrosos subscriptors del Principat que es mereix.

Per demés, tot segueix igual. Les tertúlies literàries, defensant el seu punt de vista i bescantant-se una mica una de l'altra, però aquest bescantament és tot el cortès i correcte que pogueu imaginar-vos, car alguns dels seus membres pertanyen a totes a la una. I és que aquí la serenitat -serenitat vol dir seny, vigilància, domini; no bambaria, com creu algun peninsular i, ai las!, algun mallorquí- s'imposa sobre tot i sobre tots. Àdhuc, a les llargues, sobre els Folls. Aquestes tertúlies actualment tenen un tema de conversa: els Premis ciutat de Palma. Sembla que aquesta vegada té grans probabilitats de guanyar el de novel·la una obra escrita en català. Però de la decisió del Jurat poden esperar-se moltes sorpreses. El formen l'Excel·lentíssim Sr. D. Camilo José Cela, l'Il·lustríssim Sr. D. Joaquín Maroto, el Dr. D. Manuel Sanchis Guarner, el Dr. D. Llorenç Villalonga, el Discret En Bernat Vidal i Tomàs i l'Il·lustríssim Sr. batlle de la Ciutat. Hom diu que han tirat al premi de poesia catalana En Jaume Vidal, Mn. Baltasar Coll, En Llorenç Vidal, Mn. Andreu Caimari i dos felanitxers, fins avui

desconeguts... Difícil la decisió del Jurat! De teatre en «lengua vernàcula», hom dóna En Baltasar Porcel com a guanyador. Esperem les votacions del dia de Sant Sebastià, l'il·lustre màrtir de les sagetes voladores, i ens treurem el gat del sac, com diem per aquestes encontrades.

LL.M.G.

Gener 1959.

(*Vida Nova*, núm. 17, abril de 1959, p. 53-54).

JAUME VIDAL ALCOVER. ARTICLES

PEDRO SALINAS O LA CLARIDAD

Todo más claro, sí, itodo más claro! Las iniciales regresaron de su excursión por los puntos suspensivos. ¡Qué alegre claridad! Y esa hierba que nace al quiebro del otoño, ¡Qué claramente trigo, pan! Y esa ventana abierta. Y la casa encendida... Venid vosotros, los que os llamáis esclarecidos y oscuréis el mismo mediodía. Ved que aclaración de árboles tallados, paradas del escorzo y confusión de anuncios.

¿Quién dudará de ti, la rectilínia?

Ved, de [...], las palabras, rojas, verdes, azules, que tan confusas se entienden, cómo se aclaran en sus manos. Con qué áurea clarividencia resucita el amor por la rectitud del verso, simple. «Amor en vilo». «Razón de amor». «La voz a ti debida».¹

¡Qué día sin pecado!

En claridades vivió y murió. De ella alentó y, clarísimo, los ofreció por la salvación del Verso. Porque quiso tener las cosas como eran, las amó y pudo decirlas. Y tan ellas, tan realmente amadas y tan amadamente reales que hasta su mismo nombre le sobraba: quería constantemente inaugurarlas. A fuerza de claridad, llegó a odiar los espejos, fríos disfrazadores de claridades, azogues, almas cortas, caricaturistas de la virgen realidad. Y es que

*a su alma se iba
por anchos caminos.*

«Seguro azar». ¿Y qué verso no lo es? ¿Y qué vida? Por azar vivimos, por azar pensamos, decimos la bella entraña de las cosas. Por azar. Por seguro azar. El hombre no sabe nada. Aletea un viento blanco sobre la frente elegida. Puros tallos brotan de las manos anhelantes. Recientes mieles se inauguran en las comisuras de la boca. Y alas sin tiempo esdrújulas las cejas. ¿Y el hombre donde está? Es una espiga de [...], una raíz del mayor árbol. Crece en la tierra y en el cielo. Enterrado, encelado. Celoso de la tierra grande. En celo de Dios. Ascendido y ensanchado de luces fértiles. Y todo por azar. Por seguro azar.

¡Ay, Pedro Salinas! de azar asegurado ¿cómo te diré yo lo que te siento? Asegúrame tú el azar, ahora que ya a salvo te estás de lo corriente. Asegúrame tú el azar, y en esta vida de islas, palacios, torres por él, te sientas vivo

*-¡Qué alegría vivir
sintiéndose vivido!-*

Viviente, claro tú, siempre tú, infinita, infinitamente. Asegúrame tú el azar, Pedro Salinas. ¿No me ves como traigo el alma llena de azares? Asegúrame tú la claridad del verso que en el centro mismo de la vida me brota. Y si ya, solucionada la ecuación de tus gerundios, vives en los pronombres, por detrás de la no muerte, aquívivas aún, en las aceras, en las calles de ruedas y de prisas, en el geranio de la ventana y en el vestíbulo del cine. Asegúrame tú el azar para decirte este paisaje tuyo, casi nuevo, de sábado de cristal, el transparente andar de los santitos por las nubes, «camping» en las afueras de los cielos. Para decirte el mundo que te pedí prestado, asegúrame tú el azar, Pedro Salinas, sentado ya en el borde de la una, alma pagadora, sin moneda, de tus ángeles tenderos, en

*la última, sí, la para siempre muda
de la final, sin tiempo, primavera.*

Ha muerto el hombre claro. Ya lo sabéis. Y ha muerto sin alcanzar su más clarísimo deseo: el retorno. ¡Cómo lloré sobre este verso inacabado, su gran verso vital! Sí, sí lloré; así fui de superficial. Lloré. Pero ya no. Caminó el hombre alzado su Quinta Avenida de refulgentes confusiones. Pero como -poeta- la aclaró, supo hallarle el final. Parado ya, inmóvil, por fin vuelve. ¿Y quién no vuelve, amor? Vuelve y ya me conoce: le he sido presentado. Ya sabe el sabor de mis letras, la claridad de mis palabras y ese amor interlineado que se me enreda en frases que hablan de él.

Jaime Vidal

1. Article en memòria de Pedro Salinas. La predilecció per la seva poesia -i per la del 27 en general- és ben perceptible en l'estil de l'escrit. Recordem que Bernat Vidal i Tomàs havia publicat, també, dos articles sobre Salinas: «Todo más claro» (*La Almudaina*, 16-7-1950) i «Pedro Salinas, muerto» (*La Almudaina*, 9-12-1951).

(*Baleares*, 4-1-1952)

JAUME VIDAL. ARTICLES

BLAI BONET

En el calendario poético de Mallorca floreció, en su tiempo, rojo, del color de los domingos, el día de la Montaña. Espumas últimas de Romanticismo. Alta generación de los maestros. Se leía a Leopardi y se discutía la música de Wagner. Tono mayor y elegancia. «Hoste só de l'altura». *¹ Huésped de la altura. Hoy es el tiempo del Llano... Ya la última voz de aquella generación espigó en tierras de Lluchmayor, campos de S'Allapassa. Hora del Llano. Tono menor. Intimidad. «Creix la flaire». Va creciendo el aroma, lo invisible, escondido. Las posturas intermedias que pudo haber brillan culminadas en Rosselló-Porcel, cantor de la Ciudad y si, a veces, también del campo, a través de los cristales ciudadanos de sus gafas, civilizadosísimos.¹ No ha habido, pues, saltos. Todo ha ocurrido con excelente normalidad. Todo transtorno sobra, cualquier aspaviento es ridículo. Se han andado las mismas carreteras. Pero eso, claro: se han andado. Quizá con mucha lentitud, pero eso, ¿qué importa? «Como los astros, sin prisa, pero sin pausa». El verso es germano, pero lo tiene por lema un poeta del Sur. Porque el verso es latino. Y lo cumple Mallorca desde su origen. Mallorca que está en el Mediterráneo, el mar que no aísla porque une, el camino innumerable.

La misma carretera que va a Lluchmayor, *² conduce a Santanyí. Carretera del llano de Mallorca. Pero a Santanyí i a Blai Bonet hay que ir por ese atajo que es el prólogo de Bernardo Vidal al luminoso libro de aquél.² Un luminoso libro, ya se sabe: el libro de un poeta. Porque la Poesía, como todo el Arte, no es sino la búsqueda de la Verdad por la Belleza. Y en el hallazgo está la perfección. Yo no sé en qué estado de perfección está la poesía de Blai. O si lo sé, no sé explicarlo, porque Blai es un poeta. Sí lo sé. Dan fe de ello granadas de poniente, colores del coral y la espiga, alas del tordo, aire, nardo de Consolación. Un poeta por obra y gracia del Espíritu Santo, un poeta dispuesto, en función de su destino, a sacrificarlo todo a la Poesía: claridad, forma, buen gusto, hasta inspiración. Porque ya sé, sí, ya sé, tío Juan, *³ que no hay por qué sacrificar nada a un concepto mal entendido de modernidad o de snobismo.³ Pero también que hay que sacrificarlo todo a un concepto bien entendido de Poesía. Y si no, ¿a qué tu prólogo a «Cap-al-tard», guía y ejemplo de toda mi experiencia literaria? Blai Bonet [es] poeta, y como poeta sabe que hay una claridad superior, más allá de la letra y de la lógica nuestra de cada día, la claridad con que dijeron sus libros los profetas y se nos explicó Dios. Claridad prebabélica, última claridad del misterio sobre la cual se edifican y crecen las religiones. ¡Y no tocar!

¡«Noli me tangere!» Que pudiera mancharse: oscurecerse. Andamos al borde del sacrilegio.

Sacrilegio debieron creer aquella carta que Blai me escribió desde las páginas de «La Almudaina» los escandalizados por aquel realmente escándalo de lirismo y de verdad. Comparaba Blai la obra de Dios a la del Poeta. «Como nosotros», decía, entusiasmado del descubrimiento, «como nosotros». ¡Ay!, bien hicieron de escandalizarse, porque conocen de Dios apenas una casulla renacentista y una custodia barroca. Son ellos, pobres, los que dicen la pequeñez del hombre en la tierra y hablan de la maravillosa vida de los animales y de las nebulosas extragalácticas. Son los nuevos pecadores. Desconocen el valor del espíritu y no creen en nada. Por eso Blai les ha importado más, seguramente, como fenómeno literario que como poeta. ¡Una desdicha! Porque la altura de Blai no está en la novedad de la imagen ni en el brillo de la metáfora. Sino en la verdad de su revelación. Verdad total y perenne, sin retenciones mentales ni cobardes excusillas. Verdad, verdad: adecuación completa. Javier Herrero cita a Nietzsche: «Sólo hay un mandamiento: sé puro». Y «amaos», dice Cristo. De Amor y de Pureza, alto el mundo de Blai. De tanto amor, que, en él, el mito narcisista madura, sin fracaso, en mística fusión:

L'una begué en l'altra
i ambdues dins una
belaren...

La poesía de Blai no es nunca angustiada, pues. No puede serlo. Viene de la Luz y va a la Luz. Fe, Esperanza y Caridad. Si alimañas le saltan en la sangre y le chupan «un coll melodiós de rossinyol», no obstante se hace de día, -«Vull dir que ja cantava»-, porque «era per llei que Déu em mossegà». Por ley, por necesidad de Dios. «iDieu le veu!» Cruzado del dolor, no derrotado. ¿Y cómo puede extrañarte, Blai, que no tengas pena? Pero pena ¿de qué? Si eres puro, si estás alto, si realmente nuestra voz te llega ya «picada de calàndries». Y si la boca tienes

inflada de tant glopejar la deixa
de l'Amat,
también, como tu patio verde y blanco de primavera, te sabes
ple de bels astorats davant la Pasqua.

No sé, ya ves, no puedo, Blai, hablar de tu poesía, porque estoy demasiado en ti, dentro de ella, para explicarla. Las realidades nuestras no son, no pueden ser las tuyas, de aquellas desmelenadas, fieras exigencias salinescas. Pero escribo de ti, sobre ti. Puedo decir únicamente esto: «Sed puros y venid». Porque para llegar a tu poesía, para llegar a la Poesía, llámese el poeta Jeremías o Mallarmé, hay que estar en estado de gracia. Y, así como en la Eucaristía se olvida el pan y en Dios se acrece el pensamiento, así, solo en el desprendimiento del

mundo cotidiano podemos llegar, por él, a «la final sin tiempo primavera» que predicó Salinas en aquel libro preconizador de la claridad.

Así, pues, el mar te sea propicio. El mar lila, lila, de tu cala derramada por los dominios de la espiga. El mar y el campo. El coral y la espiga. Los dioses viejísimos que te llevaron de la mano y que tienen las barbas pobladas de simientes. Propicio los huertos con limoneros y los patios con fucsias y begonias. Propicio el oro de Santanyí que tú cincelas. Porque tú has elegido la mejor parte, y tu premio está en ti mismo. Porque te has puesto de pie para entrar por la puerta estrecha. Y con tu voz florecida de fuego y azafrán has podido decir el verso grande:

«Et j'ai vu quelquefois ce que l'homme a cru voir». *4

1. Habría que hablar de Rosselló-Porcel. Ha sido el más auténtico poeta de la Ciudad. Las extremadas concesiones a la verdad surrealista de algún poema suyo no justifican en modo alguno el insistente silencio que es tendido sobre él. [Nota de l'autor].

2. «Entre el coral i l'espiga». Editorial Moll y colección «Les Illes d'Or», naturalmente. [Nota de l'autor].

3. «No veig que sia necessari sacrificar el bon gust i la música i la mateixa forma a un concepte mal entès de modernitat o de snobisme». Don Juan Pons y Marqués citó esta frase de tío Juan Alcover en una excelente conferencia sobre la poesía mallorquina, pronunciada con motivo de la exposición del «Diccionari». La citaríá, claro, en justificación de la poesía de una época; no como ejemplo de generaciones venideras. [Nota de l'autor].

Jaime Vidal

*1. [Les notes precedides d'asterisc són meves; les altres, de l'autor de l'article]. Aquest vers de Costa i Llobera havia inspirat el títol d'un dels primers llibres de poemes de Jaume Vidal, avui inèdit.

*2. Clara al·lusió a Mre Antònia Salvà.

*3. Joan Alcover.

*4. Aquest vers de Rimbaud serviria, anys a venir, per encapçalar el llibre de poemes *Home* de Jaume Vidal.

(Balears, 15-8-1952)

JAUME VIDAL ALCOVER. ARTICLES

EN TORNO AL TEATRO LLAMADO REGIONAL¹

No otra cosa sino mi afición sin reservas a todo lo que, de lejos o de cerca, atañe al mundo cultural y, concretamente, al arte de las letras, me impulsa a terciar en la gracias a Dios suscitada cuestión de nuestro Teatro regional.

No intento, naturalmente, ser definitivo. No podría serlo. Para hablar con plena consciencia y autoridad de Teatro, hay que tener una experiencia y unos conocimientos de que todavía carezco. A cambio de ello, ofrezco una opinión todavía intacta, no tergiversada aún por intereses creados ni excesivamente influída por inmediatas y pasajeras aversiones o preferencias. No hace mucho hube de citar en mi defensa el aforismo clásico -o medieval- de «amicus Plato, sed magis amica veritas». Algo difícil resulta siempre decir la verdad, dar con ella, acertarla. Y, sobre todo, no contando más que con este mínimo instrumento humano que es la inteligencia. Dicen, pero, que la sinceridad se le parece mucho o allana, al menos, los caminos que a ella conducen. Intentaré, pues, ser sincero. Y advertiré, saliendo al paso de inútiles gestos ofendidos o susceptibilidades estérilmente heridas, la falibilidad del juicio humano, el cual, por otra parte, aconseja el Evangelio no se use en demasía si no se quiere, a su vez, ser víctima de él.

La primera falla de la mayoría de las críticas teatrales es esta parcialidad con que se enjuician los diferentes factores de la representación dramática. No me refiero ya al olvido en que se acostumbra a tener a todo el mundo de electricistas, decoradores, modistos, etc., que actúa entre bastidores -aunque, cuando el olvido afecta a la Dirección, tiene carácter de imperdonable-; constato, únicamente, el diferente trato que suele darse al autor y a los actores.

Es, en efecto, muy frecuente que el crítico agote todo su caudal de admiración y elogios con los comediantes, reservando, en cambio, la más sutil minuciosidad de su juicio para el autor al cual abrumba de distingos, influencias, perspectivas, opiniones, consejos y hasta censuras, dicitrios y, a veces, casi insultos. Y bien, ¿por qué? Todo el mundo está de acuerdo en que la obra no es lo más importante de la representación. El argumento de que ésta no puede existir sin aquélla mientras que la obra existe aunque no se represente no vale porque es sofístico: hablamos de Teatro, no de Literatura. En todo caso, pienso yo que las exigencias deberían, más bien, tenerse con los actores, que son lo más inmediato, el instrumento más directo y evidente del drama, lo que más pronto sale al encuentro del espectador. ¿No se ha dicho muchas veces que una

primera actriz salvó una obra? ¿Por qué no decir que muchas veces una obra salvó una primera actriz?

No otra cosa pasa con nuestra Compañía de Teatro Regional. Han hallado la obra salvadora. Y de tal manera, que ya no se piensa en aceptar obra alguna que no encaje en los moldes refinadísimos de aquélla. Es ella una obra cómica. No irónica -el matiz no sirve, lo inteligente no se capta- sino cómica: a veces ya grotesca. Hay gente para la cual ir al Teatro Regional es ir a reirse un rato. Para esta gente oír hablar en mallorquín en un escenario es ya motivo de risa. A este punto de perversión hemos llegado. Pero es la obra salvadora. La primera actriz, el primer actor y todos tienen, en ella, unos papeles hechos premeditadamente a su medida. Posiblemente, ellos creen en sus facultades -y, a lo mejor, también en el Teatro-; posiblemente, se cansan de representar siempre el mismo papel. Pero en él logran grandes éxitos. Y -¡ah, el éxito! Por lo demás, esto no se da sólo en la Compañía de Teatro Regional. Hemos visto hace poco una excelente compañía de la Península exagerando los irónicos y sutilísimos personajes de Wilde por miedo a no ser comprendidos. ¿Es posible insultar al público con mayor alevosía?

Pero se ha encontrado el camino del éxito. ¿Y de qué éxito? ¿Del éxito económico? Si supiéramos el secreto de lo comercial -decía un importante escritor- todo estaría solucionado. ¡Y todavía queda mucho por solucionar! Quiero advertir, sin embargo, que nos hemos vuelto ya todos tan inteligentes, que lo comercial es, probablemente, lo que no quiere serlo; que lo que nos gusta es lo que, en absoluto, carece de concesiones. Si la Compañía de Teatro Regional no cree en más éxitos que el económico, no hablemos más. Ahora, si cree en otros triunfos más importantes, creo yo, y duraderos, convendría se aplicara a su búsqueda. Mientras no nos demuestre lo que puede dar de sí -Perogrullo dixit- no lo sabremos, y no se la puede aplaudir eternamente por la lograda interpretación de unos papeles eternamente repetidos.

Y digo lograda interpretación porque soy benévolo. Pero esto sería largo de explicar. Si la tolerancia de nuestra Prensa me lo permite, podrá ello ser materia de otro artículo.

Quiero acabar, solamente, hablando de las limitaciones de nuestro Teatro Regional. Dicen algunos que su denominación es ya, de por sí, una limitación. Que se le cambie, entonces. Aunque, pensándolo bien, ¿qué quiere decir Teatro Regional? ¿Teatro de lo que sucede en una región? ¿O Teatro hablado en la lengua de esta región? Ninguno de los dos supuestos implica limitación alguna en cuanto a la intensidad dramática, importancia del tema o densidad artística de la obra. En Mallorca pueden desarrollarse tragedias de la categoría de «Fedra». En mallorquín pueden expresarse sentimientos tan principales como los que en castellano, en francés o en cualquier otra lengua del mundo se

expresan. Todo el Teatro, además, es regional, desde la tragedia griega hasta las películas de Emilio Fernández. Lo único positivo es que el problema dramático sea vital, importante y no meramente circunstancial -o municipal-, inoperante, efímero. Y más aún: no es lo importante el tema en sí: es la obra, el autor, quien da importancia al tema, haciendo de nada un algo, elevando anécdotas a categorías. Así, se repiten temas y personajes a través de épocas y países, porque las variaciones transcendentales de un tema son infinitas y la cuestión es dar con ellas.

En fin, muchas más cosas habría que decir sobre nuestro Teatro Regional. Pero el espacio disponible lo impide. Ya sólo suplicaré a los críticos más fidelidad a sí mismos y un poco más de amor para nuestra aún balbuceante escena. Y amar no es alabar cómoda y superficialmente el estreno de una obra, para luego, en un resumen generalizador, censurarla, buscando sólo la momentánea satisfacción de intérpretes y autores o haciendo de la crítica una «réclame» propagandística. Amar no es anestesiar, sino juzgar conscientemente virtudes y vicios, acudiendo a la enmienda de éstos con la mejor voluntad, sin ofensas, pero, ni inútiles personalizaciones. Quien bien te quiere te hará llorar. Pero no creamos que todos los que nos hacen llorar nos quieren bien.

Jaime Vidal

1. Sobre el teatro mallorquí de postguerra, vegeu també «Carta de Mallorca. El teatre», de Josep M. Llompart, i «La crisi del nostre teatre», de Josep M. Palau i Camps, reproduïts en aquest mateix apèndix.

(Correo de Mallorca, 15-1-1953)

JAUME VIDAL ALCOVER. SOBRE JOAN ALCOVER

ALCOVER, VIVO

Estas líneas, con cuyo encargo el viejo y fraternal semanario de la Ciudad de Sóller ha querido benévolamente honrarme, quisiera iniciarlas, como Alcover que soy y único heredero, al parecer, de toda la dedicación literaria de mi tío, agradeciendo en nombre propio y en el de toda la familia la colaboración de cuantos generosamente han intervenido en la conmemoración de este centenario, doblemente egregio.¹

Mi situación familiar, de otro lado, no menos que la consagración definitiva -la casi canonización, como ha dicho alguien- que todo centenario implica me impiden glosar adecuadamente [no sólo] la figura sino incluso la obra de un ilustre antepasado. Más autorizadas voces y plumas mejor cortadas que la mía han prestado ya su comentario certero. Cataluña íntegra ha rendido su homenaje. Los poetas han cantado al poeta. El coro de alabanzas se ha extendido, como un sagrado incienso, con olor de suavidad. Entidades y corporaciones han honrado, trascendiéndolo, al ciudadano y al funcionario, otorgando complacidas su bendición oficial. El panegírico, pues, está hecho. La consagración tiene fuerza de ley.

Pero yo quiero tributar, muy especialmente, mi gratitud a aquellos para quienes Juan Alcover es algo más que un nombre a añadir a la galería de Hijos Ilustres de nuestro Ayuntamiento, a los que admiran a Juan Alcover con toda la fuerza de su sinceridad y desde la misma entraña de su vida, a los que, humanísimos, no lo aceptan sinó con reservas, a aquellos cuya intimidad rebosa fervor alcoveriano, a la juventud, en fin, llena de gracia y de verdad, celosa de sus afectos y para quien lo oficial apenas significa algo más que un bonito espectáculo, no resignada nunca a escuchar, de nuevo, el elogio del poeta desde el tópico de la intangibilidad, como si a la cadena de ditirambos, forjada ya a la publicación de sus primeros libros, se añadieran nuevos eslabones impersonales y cuya razón de ser se halla, tan sólo, en los precedentes.

No es posible, en verdad, que su visión -la de ellos, hombres de hoy- de la obra de Juan Alcover sea la misma que la de sus padres o maestros, hombres aferrados a un ayer que les parece tiempo mejor únicamente porque es tiempo pasado. No puede haber, en los campos del espíritu, tiempos buenos ni malos. Cambia el conocimiento y varía la sensibilidad. Juan Alcover, hijo de época, puede dar a su tiempo lo que le pertenece. Pero esta pertenencia -tan debida como se quisiera- ahí se queda, en este tiempo propietario de ella y muerta con él, útil ya sólo para la añoranza estéril o el recuerdo piadoso.

Pero Juan Alcover poeta es, más allá de los días y de los paisajes, un vivo impulso de belleza y de verdad. Lo suficientemente perdurable y transcendente para poderse adecuar a mentalidades futuras. la juventud es suya. Y, así, hoy descubrimos nuevas proyecciones de la vida de oro que canta en «La Serra» y hoy sabemos, con seguridad -con la seguridad necesaria para nuestro peregrinaje- de qué altura es huésped; hoy, ¡hoy!, conocemos la niebla que ningún viento de levante empuja, hoy aprendemos, hijos de la desventura, el ejemplo serenísimo de su dolor.

La anécdota se apaga, como la luz de la razón al soplo del teólogo, la circunstancia se desvanece. Queda él, solo, sustentado, puramente, en su obra. Su ejemplaridad no es, únicamente, la humana, la de Don Juan Alcover, mi tío, relator de la Audiencia de Palma, brillante orador, escritor de mérito, «bonus pater familias». No es, siquiera, la ejemplaridad más o menos pedagógica o doctrinaria que de sus teorías sobre arte, conferencias, discursos, parlamentos, fuente tantas veces de desquiciamiento y divagaciones en torno a su obra, puede extraerse. Es, además, pero ante todo, la ejemplaridad de sus poemas, de lo más vivo de él, de lo que tiene él de más mortal, de aquello que, precisamente por esto, sirve, perdurablemente, por cuanto salvándolo de la muerte lo inmortaliza. Es la ejemplaridad de aquella obra que, cumpliendo el fin último del Arte, revela, a todo tiempo y a todo país, la Verdad y la Belleza.

Jaime Vidal Alcover

1. La publicació d'aquest article, juntament amb un treball de Josep M. Llompart sobre Costa i Llobera i amb un altre d'Antoni Amorós sobre Joan Rosselló de Son Fortesa, fou l'aportació del setmanari *Sóller* als actes de l'any del centenari de Costa i Alcover. Aquest apèndix recull altres mostres de l'admiració i el respecte que els poetes dels anys cinquanta sentien per Costa i per Alcover: cf. els articles de Josep M. Llompart «Costa i Llobera, poeta del Mediterráneo» i Blai Bonet («Carta a D. Juan Alcover, en su cielo»). A continuació de l'article de Jaume Vidal, *Sóller* reproduïa el sonet «Desolació».

(*Sóller*, núm. 3.536, 31-12-1954)

JAUME VIDAL. ARTICLES

CARTA DE MALLORCA

Som el darrer d'aquest tercet de fidels néts d'Aina Cohen -la poetessa casolana que rimava *cor i dolor*- que guaita a aquestes pàgines acollidores per tal de fer-hi constar la pervivència de la cultura catalana a les Illes.¹ Els tres ens hem vist sempre prou units i segurs per no passar per malla en la cernuda del temps implacable, que lliura al vent dispersador tant entusiasme momentani, tanta efímera ardidesa. Ara, retuts a la feina necessària, a la suor de la famosa maledicció divina, l'un al secretariat de la revista de Camilo José Cela, aclaparat de proves d'impremta, correspondència i fixers,² fatigat l'altre d'embulls judicials (o potser massa distret en l'entreteniment de les seves muses Imperi), m'han tramès a mi la veu i l'encàrrec de contar-vos les petites i constants, entranyables coses nostrades.

Jo som aquell que un dia, per la llepolia d'un premi -com us contà J.LL. antecessor- canvià la llenegada facilitat de la *iot* catalana per l'aspriva duresa de la *jota* forastera. El pecat, no massa greu per torbar-me fins a fer-se'm norma de vida, tampoc no ho és tant com per a lliurar-me a un penediment a tota ultrança. Robert Graves, el poeta anglès que d'un parell d'anys ençà viu a Mallorca, diu que fa novel·les per poder escriure poesies. ¿Serà, així, molt indigne que jo escrigui en castellà, de tant en tant, per poder escriure encatalà més planerament?³

Tanmateix, de tots els problemes que ens enrevolten potser és aquest el més greu de tots: el bilingüisme, en el qual s'educaren els nostres mestres i al qual nosaltres, ai!, hem de seguir indefugiblement abocats. He constatat el fet com a nefand a propòsit de la darrera novel·la d'En Llorenç Villalonga, «Bearn o la sala de las muñecas», una novel·la començada a escriure en un català sobri i vigorós i publicada en un castellà que tal volta només un gran amor em fa qualificar de postís. La culpa de la desgraciada traducció la té, en bona part, aquell editor de Barcelona que, en publicar la tercera edició de «Mort de dama», es mostrà, més que rigorosament, confusament partidari de l'ortodòxia fabriana abans que de la tolerància predicada pel nostre Francesc de B. Moll en tantes ocasions.

He contat tot això a «Ponent», la nova publicació apareguda a Mallorca.⁴ «Ponent», no obstant el nom, és una revista de joves, però d'uns joves acollits a l'advocació de Marian Aguiló, d'uns joves de la maduresa d'un poble i d'una cultura. A «Ponent» hi escrivim, a Mallorca, tots, des d'En Guillem Colom, glòria oficial, fins a l'autor d'aquestes línies. També de l'altra banda de la mar els arriben coses. De moment,

no trien gaire. Amb el temps, potser siguin -sense, és d'esperar, caure en cap exclusivisme pernicios- una mica més primcernuts. Els noms de Riba, Espriu i de les millors figures de les nostres lletres els ballen de desig i goig als entrefors del somni. Augurem a aquests paradoxals joves ponentins les millors prosperitats en aquest any que comença.

I que ens ha de portar, com a primera novetat literària, l'otorgament, per segona vegada, dels premis de l'Ajuntament, ampliat aquest any a la investigació històrica i a la científica. La concurrència és una mica més nombrosa que l'any passat. Hi concorren valors positius: En Bernat Vidal i Tomàs -l'apotecari de Santanyí, descobridor i alentador d'En Blai Bonet- amb un recull de narracions curtes, «La vida en rosa i altres aquarel·les», i En Josep Mª Llompart amb uns «Poemes de Mondragó». Diuen que hi han acudit també En Guillem Colom -l'últim llibre del qual, «Pedris al sol», finalista als premis de l'any passat, ha publicat l'Ajuntament, però no hem pogut veure encara-, En Miquel Dolç, Na Josefina Tura de Bertran, En Fages de Climent, etc. (Amb això de mantenir en secret el nom del Jurat -que el sé, per cert, i prou discutible que el trob: Joaquim Verdaguer, Gafim, Octavi Saltor, un canonge i un catedràtic de Literatura- i de que els autors s'hi han de presentar amb pseudònim, tot s'ha de saber oficiosament i és un conflicte).

Els premis de l'any passat es publicaren oportunament, tots gairebé per la impremta «Atlante», d'En Pere-Antoni Serra, un home ardit. La comèdia d'En Martí Mayol no aporta gaire cosa nova, com no sigui al migradíssim teatre que en diuen aquí regional. El títol és bo i escauria a una tragèdia a la francesa: «Dilluns de festa major». No cal que adquireixi el llibre qui vulgui conèixer l'obra: la trobarà millorada a «Les parents terribles», d'En Jean Cocteau. Algunes frases hi estan calcades.

De «La posada de la núvia» us ne parlà J.L.L. En Llorenç Moyà publicà, a més, el seu «Flos Sanctorum», l'obra d'ell que, fins ara, em sembla més reeixida. És una col·lecció de dècimes acurades, perfectes, d'un barroquisme segur i sencer, que envejaria el mateix Góngora. Va esser pensant, principalment, en elles que vaig poder dir un dia que En Llorenç Moyà em semblava l'única sortida possible de la famosa Escola Mallorquina. En Llorenç Moyà, encara amb dos llibres de versos inèdits -«L'alba inquieta» (recull de tann-kas)⁵ i «Les flors de la Passió» (sonets)-,⁶ s'ha lliurat a la tasca d'escriure en prosa i les seves primeres narracions -irreprotxables de forma i llenguatge, prou reeixides en l'explanament anecdòtic- potser vegin la llum -perquè ara la poesia l'arraconen al racó més oblidat i enterenyinat de les editorials- abans que els seus llibres de versos.

Finalment, hi ha les col·leccions d'En Moll, «Les Illes d'Or» i «Raixa». Les dues marxen, prou puixant aquesta, una mica mancabada

l'altra, no sé exactament per culpa de qui (vull dir que si dels autors o bé de l'editor).

Envant sembla anar també aquella coseta nostra de «La Font de les Tortugues». ⁷ Hi hem publicat ja un recull d'En Villangómez, un d'En Sarsanedas, un d'En Casp i un de la darrera revelació de la poesia de les Illes: En Guillem Fullana Hada d'Efak, el primer poeta de color de les nostres lletres. Fa uns poemes bells, difícils, d'una profundíssima, valgui'm l'expressió, sensibilitat. En projecte tenim la treta a llum d'un altre descobriment. Aquest femení, d'ulls blaus, d'un grau extrem de civilització: nada a Sóller, educada a França. Déu ens la conservi.

J.V.⁸

1. Els altres dos «fills d'Aina Cohen» eren Josep M. Llompart i Llorenç Moyà, que també havien escrit cròniques a la revista *Vida Nova* de Montpeller (cfrç. les «Cartes de Mallorca» de Moyà i de Llompart reproduïdes en aquest apèndix).

2. J. M. Llompart era, en aquells moments, secretari de redacció de la revista *Papeles de Son Armadans*.

3. Jaume Vidal havia traduït al castellà la seva novel·la *Tertúlia a Ciutat* per poder-se presentar al Premi Ciutat de Palma, les bases del qual havien estat canviades en el darrer moment. El títol de l'obra fou *Esa carne mortal*. Guanyà. Cf. capítol II, apartat 3.3.1.

4. Es refereix a l'article «La darrera novel·la d'en Llorenç Villalonga» (*Ponent*, II, hivern de 1956, p. 15-18).

5. El títol definitiu de l'obra, publicada el 1957, fou *Debades t'obren solcs els navilis, Ulisses*.

6. El títol definitiu de l'obra, publicada el 1961, fou *Via Crucis*. «Les Flors de la Passió» quedà relegat a subtítol.

7. Cf. capítol II, apartat 3.4.3.

8. Les inicials corresponen, evidentment, a Jaume Vidal.

(*Vida Nova*, núm. 10, gener-març de 1957, p. 37-38).

JOSEP M. LLOMPART. ARTICLES

CARTA DE MALLORCA. ELS POETES¹

No sé ben bé, amics lectors d'una i altra banda del Pirineu, per on començar aquesta primera carta mallorquina. Són tants els anys de silenci que pesen damunt les nostres lletres, anys de treball fosc, gairebé subterrani, sense comunicació eficient amb les altres terres de llengua catalana: i són tantes, per altra banda, les esperances i perills que s'han anat congriant a través d'aquest llarg període, que resulta prou difícil donar, en síntesi, una idea aproximada del panorama actual de la literatura insular. Jo hauria volgut parlar-vos de tot un poc: dels poetes, dels novel·listes, del teatre, dels grups, tertúlies i capelletes que bullen, amb més o menys vitalitat, per la nostra illa. He hagut de renunciar. No seria possible agavellar en unes quantes ratlles els munts de problemes que s'hi agiten. De tot, amb calma i mesura, n'anirem tractant; avui, però, només passarem revista a la poesia, forma d'expressió fins ara més representativa de la nostra producció literària.

Al voltant de la gran obra del *Diccionari* i de la biblioteca *Les Illes d'Or* -dues publicacions de les quals caldrà que ens ocupem en una altra carta- ha sorgit un nucli d'escriptors joves. La majoria, malgrat els esforços dels qui voldrien encaminar-los cap a la prosa -la nostra pobra prosa tan mancada d'auxili!- són poetes. Què hi farem! S'ha dit i repetit que Mallorca és terra de poetes, i això és una veritat com un temple. La història de la literatura a Mallorca és, sobretot, història de la poesia; i si voleu comprovar en qualsevol moment el nostre grau de temperatura, haureu de polsar els poetes, perquè són ells qui reflexen més de ple tota casta de tendències, evolucions i escoles.

És de sobres sabut que els poetes mallorquins formen un grup diferenciadíssim, coherent, amb unes constants ben caracteritzades -qualitats i defectes- que l'individualitzen, deixant-lo un poc al marge dels grans corrents que travessen la poesia catalana. Tots els qui coneixeu, d'aprop o d'enfora, l'obra d'aquests poetes, haureu pogut assaborir el seu regust, apassionadament, gelosament illenc. Mallorca és una illa no sols en sentit geogràfic, sinó també en sentit espiritual. I això amb tots els inconvenients que suposa, però també amb tots els avantatges; perquè si bé és cert que una illa és un bocí de terra que es mossega la cua, no hi ha que oblidar que és a la vegada un port on fan escala vaixells de tot el món. Reclusió, doncs, d'una banda, i alè universal d'una altra: vet ací les dues forces oposades que conflueixen damunt les nostres lletres i, a bots i empentes, les fan anar endavant. De la primera -la que, en definitiva, ha pesat més fins ara- ha estat producte

l'anomenada *escola mallorquina*, amb les seves famoses limitacions i preceptes -i també, en un altre sentit, el ruralisme, la novel·leta de costums, el teatret casolà que s'arrossega encara pels nostres escenaris. - La segona, menys intensa però més fonda, fou la que, en el tombant del segle passat, aixecà els nostres grans poetes per damunt de la retòrica floralasca i els col·locà colze a colze amb Verdaguer.

Enlloc com a la poesia -ja ho he dit abans- podreu observar més acusades aquestes dues tendències. Agafem, per exemple, l'oda *Als joves*, veritable testament literari de l'eximi Costa i Llobera. De sobte hi trobem aquest crit solemne:

*No entreu plagues novíssimes
oh joves que ara mediteu corpresos
quimeres hiperbòries!*

Uns quants versos més avall, però, el mateix poeta ens dona el contrapunt:

*... no us tanqueu ombrívols
dins una llar històrica
sens horitzons. Volau sobre les terres
enfora, amunt, com l'àguila!*

Veieu? Ja tenim ací els dos platets de la balança. La victòria del primer semblava tanmateix aclaparadora. Els hereus de Mn. Costa, per massa fidels a un dels consells, s'oblidaren per complet de l'altre; i, per tal de no entrar plagues novíssimes, decidiren girar l'esquena a tot el que no fos de casa. I així fins fa ben poc. Repassau sinó els títols d'alguns dels llibres de poemes publicats entre els anys 47 i 50. *Cançons de la terra, Terra i somni, La bona terra, Terra endins...* Què us sembla? Jo crec que no cal fer comentaris; aquest constant terrejar poètic és prou eloqüent.

L'equilibri de forces havia, però, d'arribar -i ha arribat- pel mateix camí de la poesia. Una ambició d'universalitat, un desig d'obrir noves rutes cap a horitzons més espaiosos, una lluita nobilíssima per l'expressió viva, són les majors virtuts que resplendeixen en els versos dels poetes joves; de tres poetes joves, concretament, que, ara per ara, concentren tota l'atenció: Blai Bonet, Jaume Vidal Alcover i Llorenç Moyà Gilabert.

L'aparició del primer fou brillant i espectacular. Caigué com una pedra en un estany tranquil. La revelació i la revolució foren sorprenents. Després, la seva cursa ha estat un seguit de triomfs: *Quatre poemes de Setmana Santa* (1950), *Entre el coral i l'espiga* (1952) i, finalment, *Cant Espiritual* (1953), guardonat amb el premi *Óssa Menor*, consagració definitiva del nostre poeta. La poesia d'En Blai és potser la més personal que ha donat Mallorca. Apassionada, barbotejant, plena de llum i d'ombres, travessada d'humanitat sofrent,

pren a estones una volada que debades cercaríem en els moments millors de la nostra lírica. El vers és sovint imperfecte, inàbil, cantellut. Qui sap, però, si aquesta inhabilitat és volguda i el mateix poeta s'hi adelita? En tot cas, la torpesa estructural no li entela gens l'emoció i inclús arriba a fer-la, de vegades, més intensa.

En Jaume Vidal, en canvi, és d'una agilitat miraculosa. Els seus poemes es despleguen, brillants i decoratius, com a focs d'artifici. Dels tres és el qui millor domina la tècnica i els recursos; és, possiblement, el qui coneix més a fons la poesia d'ara. Només ha publicat un llibre, *L'hora verda* (1952), que ha mogut bastant de renou i que no és, per altra banda, el millor que ha escrit.² La poesia d'En Vidal és, sobretot, un joc. Un joc divertidíssim i arriscat -adés banal, adés d'una profunditat insospitada amb què el poeta disfressa la seva pròpia i personal amargor. Dotat d'una clara intel·ligència, d'un agudíssim esperit d'observació i d'una ironia incisiva i certera, assolirà èxits positius, potser més encara que en la poesia, en el conte i la novel·la.

El tercer, En Llorenç Moyà, és el més treballat i el més treballador. Així com en Blai Bonet escriu a sotragades i en Jaume Vidal a pas de ballet, en Moyà ho fa com qui cisella una peça d'orfebreria. Encaminat de primer antuvi per carreres massa fressades, contribuí amb el seu llibret a la sèrie terral: *La bona terra* (1949). Abans havia publicat un extens poema, *La joglaressa*, d'una ingenuïtat rotunda. La sorpresa, però, ha arribat ara, enguany mateix, amb *Ocells i peixos*, un llibre interessantíssim, que marca la primera fita d'una etapa de superació. La nova poesia d'En Moyà és barroca, opulenta i, al mateix temps, finíssima. El seu domini de la llengua és meravellós; potser ningú -llevat d'En Guillem Colom- posseeix una riquesa de lèxic tan considerable i depurada. Sembla com si el poeta experimentés una mena de goig sensual en la recerca del mot; com si el pesàs i sospesàs examinant tots i cada un dels seus matisos, abans de posar-lo, com una pedra preciosa, en el lloc que li pertoca. És clar que aquest lliurar-se a la tasca d'esculpir volutes barroques li fa perdre intensitat i, en certs moments, el perjudica: En Moyà, però, poeta autèntic, té prou forces per sortejar l'escull.

A aquests tres noms hi ha que afegir, fresca encara la tinta del seu primer llibre en català, un altre de ben important: el de la poetessa Cèlia Viñas, nada a Lleida, arrelada a Mallorca i catedràtica, avui, a l'Institut d'Almeria. La seva reincorporació a la literatura catalana té el caràcter de gran esdeveniment. *Del foc i la cendra*, recull de poemes, escrits uns en plena adolescència i altres acabats de treure del forn, mereixeria un comentari molt més extens. En una altra ocasió potser el faré. Ara només vull dir-vos que el llenguatge de Na Cèlia, malgrat l'allunyament de casa nostra, malgrat el conreu predominant del castellà, és

prodigiosament ric; la seva graciosa flexibilitat -dialectal a estones- té un valor expressiu tan intens que hauria de servir d'exemple a molts.

Qui més podem anomenar encara? La llista és llarga, l'espai curt i les omissions, per força, inevitables. Seria injust, però, deixar d'esmentar, encara que sigui de passada, En Miquel Dolç, poeta acurat, doctor en llengües clàssiques, el profund coneixement de les quals transpua serenament per la seva poesia, i l'eivissenc Marià Villangómez, líric contengut, dens i sobri, el més acostat de tots a la poesia del Principat.

Aquesta és, amics lectors, tal com jo la veig, la situació actual de la poesia mallorquina. Crec que hi ha raons suficients per sentir-nos optimistes. Un fet, per damunt de tot, ho justifica: la poesia catalana de Mallorca no ha mort; una nova generació, amb els seus entusiasmes, la seva embranzida, i les seves decepcions també, acaba de rebre l'herència. No és còmode el seu paper. A casa mateix se li fan retrets, se l'acusa de voler rompre sorollosament amb el passat, menyspreant els grans mestres. Però això, per fortuna, no és cert. Poques vegades s'ha emprès una tasca renovadora amb més clarividència, amb més humilitat, amb més respecte. Les nostres lletres tenen ja un llegat poètic considerable, que ara, inevitablement, passa a poder dels més joves. Ells, amb plena consciència, n'accepten la responsabilitat. En aquest sentit, llur fidelitat a la tradició és absoluta. En Blai Bonet ha dit bellament aquestes coses:

*Tradició no és deixar rames mortes
sobre els altars, mentre la ronda avança.
Tradició és coronar oliveres.
Que el tronc sonor deixi un adéu perfecte.
I torni a començar el rondel claríssim
la mateixa verdor, pro més infanta.*

La mateixa verdor, les constants eternes de la nostra millor poesia, però dites amb una gràcia nova, amb la sensibilitat d'un home d'avui. Tal és l'aspiració dels nostres joves poetes. Assoliran el seu objectiu? El que importa, de moment, és l'esforç; després, el temps tindrà la paraula.

J. LL.

1. Aquesta carta és la primera de les que Josep M. Llompart va enviar a la revista *Vida Nova* de Montpeller explicant l'actualitat cultural de Mallorca. Per bé que aquest sistema de «cartes» o cròniques breus era prou estès en les revistes culturals de l'època, les cartes de *Vida Nova* es poden considerar un precedent de les publicades en els *Cap d'any* de raixa. Eventualment, Llompart fou substituït en el seu paper de cronista per Jaume Vidal i Llorenç Moyà, els articles dels quals

també són reproduïts en aquest apèndix. Per a *Vida Nova*, vegeu capítol II, apartat 3.2.3.

2. Llompart ja devia conèixer els poemes d'*El dolor de cada dia*, aleshores inèdit.

(*Vida Nova*, núm. 1, setembre de 1954).

JOSEP M. LLOMPART. ARTICLES

COSTA Y LLOBERA, POETA DEL MEDITERRÁNEO¹

En la página correspondiente al 22 de febrero de 1906 el dietario de Miguel Costa y Llobera, tan pulcro, tan metódico siempre, registra esta sencilla nota: «Murada, pens la estrofa d'Héroee». Nada más. La frase esquemática, fría, inexpresiva en su concisión. Como en la carpeta de cualquier hombre de negocios que quisiera recordar una cita importante. Nada más; pero lo suficiente para desprender ahora, al borde del cincuentenario, un perfume de altísimas calidades emocionales.

Febrero 1906. Principios de siglo. Modernismo, cuatro años hace que Verdaguer acaba de ganar, muriendo, su última gran victoria. Maragall, entusiasmo infantil, casi femenino, lee apasionadamente a Goethe y teoriza sobre la palabra viva. Mn. Alcover, hombre de fuego, silvestre y oliendo a campo, ha lanzado ya su famosa «Lletra de convit». Aires de europeísmo. Congreso Internacional de la Lengua Catalana. «L'Avenç», «Il·lustració Catalana», «Joventut», publicaciones y más publicaciones, revistas y más revistas. Rusiñol y su bohemia. Adrià Gual y su «Teatre Íntim». Avalancha prodigiosa de poetas, prosistas, filólogos. Pompeu Fabra se apresta a canalizar la lengua. «Xènius», doctoral siempre, publica sus primeras «glosses». Una nueva estética se insinúa. Aquí, en la Isla, un funcionario judicial, poetilla mediocre, se transfigura de pronto para luchar con la muerte y esculpir su gran monumento de amor...

¡Admirable principio de siglo! Cataluña, alegre y confiada -aquella alegría y confianza tan levantinas (¿superficiales quizá?) que harán sonreír al profundísimo vasco Unamuno-, recoge a manos llenas los frutos sazonados de la «Renaixença». La lengua catalana, maravillada de sí misma, un tanto «nueva rica», se dispone a entrar de nuevo, gloriosamente, en el campo de la normalidad. Y esta mañana de febrero del año del Señor 1906, frente a una bahía perfecta, bajo el mismo sol absoluto que templó el pensamiento helénico, un hombre, un poeta, sueña en catalán la apoteosis del héroe mediterráneo:

«És ell! Du el signe de la victòria...
Podrà en la lluita caure i ser víctima,
més ningú podrà mai arrancar-li
l'estel del front que un ideal fulgura».

Cara al mar -conquista y camino del mundo clásico- ha creado el poeta su estrofa. El Héroe -su Héroe-, tranquilo, presto a la lucha,

síntesis armónica de la razón y fuerza, apaciguador de discordias y sembrador de tempestades, va perfilándose sobre el paisaje: desnuda geometría de la muralla, luz dorada de la catedral, vuelo mesurado y elegante de las gaviotas, palmeras bíblicas... Miguel Costa, ante el horizonte abierto del «Mare Nostrum» da a la literatura catalana la suprema lección del humanismo.

El poeta y la lengua coinciden en su madurez. Aquel ha dejado atrás una etapa inicial de romanticismo -romanticismo contenido, sin estridencias, muy suyo-, unos momentos de duda, de veleidad bilingüe considerable, una reciente asimilación de los parnasianos -contacto remoto, puramente accidental, con ciertos aspectos del modernismo en boga-, y está hallando por fin su equilibrio, superada la antítesis entre los mundos romántico-cristiano y clásico-pagano, en la plena serenidad mediterránea.

También la lengua ha ganado su victoria. En una prodigiosa carrera a lo largo de medio siglo, trata de recuperar el espacio perdido en trescientos años. Y lo consigue. La evolución es vertiginosa, jadeante, precipitada, a veces; pero no sé por qué secretos recursos vitales -esos recursos que la han mantenido siempre en pie, a prueba de incomprendimientos-, nuestra lengua vence, uno a uno, todos los obstáculos, y llega, flexible y definitiva, al punto central de su renacimiento.

He aquí, pues, que la lengua y el poeta se cruzan en el instante preciso. La fecundación es mutua y fructífera. Porque si la lengua cobra plena conciencia de su propia estirpe mediterránea, el poeta encuentra en ella el vehículo insustituible de su más alto mensaje. Y ahí tenéis el milagro de las «Horacianes».

Elevar el paisaje a la categoría de símbolo es el procedimiento interno básico de la poesía de Costa y Llobera. Desde los alejandrinos resonantes del «Pi de Formentor» hasta la delicia de «Cala Gentil», siempre esta presencia amorosa, transfigurada, de la Isla. No es un paisaje ideal, brumoso, wagneriano, según los cánones estrictamente románticos, ni una naturaleza convencional, de excursión dominguera, con sus ruinas, sus rebaños y sus pastores ingenuos, al estilo del romanticismo pequeñito y casero de nuestros floralistas; sino, sencillamente, el paisaje contemplado por un hombre. El hombre y la Naturaleza cara a cara, identificándose en un proceso inefable de transubstanciación:

«D'aquesta cala opalina
prou el misteri n'hauré gustat,
mentre ara, a l'hora que el sol declina
m'hi sent confondre dins la divina
serenitat...
Oh dolç moment, oh glop d'eternitat!»

Y el paisaje descubre al poeta su sentido más hondo. El ritmo de las olas sobre una playa, la forma de una península, la quietud de una cala olorosa a mar y a pino, los azules diáfanos, golpean delicadamente su sensibilidad humanista, evocando otros ritmos -suavidad de estrofa sáfica, aleteo de versos alcaicos-, otras formas perfectas -arquitectura sabia del Partenón, cincel de Fidias-, otras diafanidades quietas y azules -entereza de Sócrates, ensueños de Platón... Y lentamente, con su íntima elegancia, va resumiendo en la belleza serenísima de la Isla el cuerpo y el espíritu del mundo mediterráneo:

«Mirau: la forma d'eixa península
par que reclami columnes jòniques,
so de lèsbiques lires, o idees
tals com aquelles que Plató parlava...»

Una voz nueva y antiquísima habla al país renacido de un ideal de belleza equilibrada, de un arte apolíneo, de un elevado sentimiento de justicia que se mantiene a través de civilizaciones, glorias y catástrofes. Y toda una actitud vital penetra, ya para siempre, en la literatura catalana con las palabras de Miguel Costa, el poeta que hace profesión de fe mediterránea y sueña junto al mar el mito del Héroe:

«Sortat el poble, sortosa l'època
d'on surt un héroe de força màxima
com Amfió edificant amb la lira
o com Teseu esvaïdor de monstres!»

Acaso sea esta visión de lo heroico, proyectada en el paisaje, lo más profundo, lo verdaderamente eterno de la poesía de Costa i Llobera. Las dos fases esenciales de ésta -romántica y clásica- tienen, en efecto, su resumen en otros tantos poemas cimeros, vinculados por una misma potencia, por un mismo encabritarse hacia la altura: «El Pi de Formentor» y «L'Héroe». Dos interpretaciones de lo heroico en su sentido más excelso: el héroe romántico, solitario, el asceta desprendido de todo contacto con la tierra impura; y el héroe clásico que invocan las palmas épicas y prometen los antiguos sepulcros, el héroe civil que concentra y plasma en su gigantesca figura la imagen de su propio pueblo.

Las «Horacianes», gran poema del Mediterráneo, cuyo más entrañable acento vibra en esta maravillosa oda soñada cara al mar, representan la superación y la meta de la poesía de Miguel Costa. Seguirán aún, como queriendo completar su concepción integral del mundo clásico, los versículos a media voz de las «Visions de Palestina», pero el ciclo está, en realidad, cerrado. El poeta ha cumplido su misión.

Ha dado su lengua en un mensaje permanente. Ha sabido ser romántico de veras cuando a su alrededor brotaba un romanticismo falso; y ahora, en pleno desmelenamiento dionisiaco de la literatura catalana, ha elevado su voz apolínea, contrapunto necesario y eficaz de aquel pintoresco, ingenuo, fecundo «modernismo».

Miguel Costa se acercaba, pues, a la muerte con las manos llenas. El hombre, el sacerdote, el poeta, podían comparecer sin miedo ante el Señor. Y la muerte llegó. Mejor dicho, «su» muerte; la que había ido ganándose a través de su existencia impecable. Una muerte «adorable y balsámica», como la invocó Walt Whitman. Y así, entre sedas litúrgicas y cirios blanquísimos y volutas de incienso, vibrando de exaltación lírica en el recuerdo de Santa Teresa, dando su postrera lección de elegancia, Miguel Costa y Llobera, poeta y sacerdote, entró, como sus héroes, en la inmortalidad.

J. M. Llopart de la Penya

1. La publicació d'aquest article, juntament amb un treball de Jaume Vidal Alcover sobre Joan Alcover i amb un altre d'Antoni Amorós sobre Joan Rosselló de Son Fortesa, va ser l'aportació del setmanari *Sóller* als actes de l'any del centenari de Costa i Alcover. A continuació de l'article de Josep M. Llopart, *Sóller* reproduïa el poema «Recolliment» i alguns fragments de l'obra en prosa de Costa.

(*Sóller*, núm. 3.536, 31-12-1954)

JOSEP M. LLOMPART. ARTICLES

CARTA DE MALLORCA

Centenaris.-- Les lletres mallorquines han commemorat enguany el centenari del naixement de dues figures insignes: Joan Alcover i Miquel Costa i Llobera.¹ Sabem per experiència que aquestes commemoracions són sempre perilloses. Sol mancar-hi sinceritat. Tot és massa circumstancial, massa cerimoniós, massa postís. Se'n fa una qüestió gairebé protocolària: què diria la gent si aquell o aquell altre no col·laboressin en uns actes dedicats a la memòria d'uns fills il·lustres de la província?... I així, carregades de protocol, neixen les comissions, les subcomissions i els comitès executius.

Quelcom d'això hi ha hagut en aquesta ocasió. Però també dignitat - una dignitat desacostumada-. I ganes de fer les coses ben fetes. Cal tenir-ho present, i agrair-ho.

Apart de les conferències pronunciades per Xavier Casp, Miquel Dolç, Antoni Vilanova i Josep Maria de Sagarra, l'interès màxim de la commemoració residia en el Certamen Literari convocat amb tal motiu.² Aquest Certamen fou, de punta a punta, una victòria aclaparadora de la llengua, puix que només un accèsit i una menció honorífica es concediren a treballs en castellà. Els premis de poesia foren atorgats a Llorenç Moyà, J. Vidal Alcover, C. Fages de Climent, Joan Fuster, Baltasar Coll i Guillem Colom. Féu de mantenedor el castellà *comprensivo* Dionisio Ridruejo, el qual, mercès a la llibertat de moviments que la seva significació li permet, digué en el discurs veritats molt gruixudes.³ Cal, també, agrair-ho.

Un altre centenari -aquest de ressò universal- ha estat celebrat pels joves poetes mallorquins: el de Rimbaud. Sense comissions organitzadores, ni protocol, ni cerimònia, però amb un resultat ben positiu: la traducció al català d'una bona part de l'obra de l'adolescent terrible. És un homenatge escaient i pràctic. Moyà, Vidal, Palau i Camps i altres, formen l'equip de traductors que ha emprès aquesta tasca no gens fàcil. L'èxit, tanmateix, ha estat sorprenent, i la nostra llengua compta des d'ara amb versions correctíssimes de poemes com *Bateau ivre*, *Voyelles*, *Ma bohème*, etc., algunes de les quals varen esser llegides en un acte, íntim i senzill, que es celebrà a Ciutat dia 20 d'octubre.

No creieu que aquesta commemoració *dinàmica* del centenari d'un poeta hauria de servir-nos d'exemple, i que ja és hora de deixar-nos estar de comissions, subcomissions i comitès executius?

Cèlia Viñas.-- Un poc de passada, donant només la notícia i subratllant-ne la transcendència, us deia en la meua carta anterior que Cèlia Viñas, poetessa prou coneguda pels seus versos castellans, havia publicat un volum de poemes en català. Aquest llibre, *Del foc i la cendra*, és, ja per a sempre, el darrer de Na Cèlia. Perquè Na Cèlia, gloriósament jove, ha mort.

És veritat que hi ha maneres de morir bellíssimes; sobretot quan coronen una vida plena, oferta, mai no emboirada per cap grisor de decadència. És ben cert que hi ha morts gairebé perfectes, auriolades de prestigi, perfumades de poesia. Però quan un cerca agombolar-se en el redòs d'aquesta idea, se n'adona que, davant la mort de bon de veres, tot això és, desconsoladament, literatura. La realitat és que el foc esdevé cendra, que una existència pletòrica de bondat i bellesa roman incompleta, que Cèlia Viñas resta, aturada, a mig camí de la seva vida.

La perdérem un poc quan se'n va anar de Mallorca. D'enfora ens arribaven els seus versos, el ressò de la seva dedicació -heroica a estones- a una tasca pedagògica exemplar, la sorpresa de les mil activitats on abocava la seva humaníssima vocació literària. I ens sentíem envejosos de la ciutat andalusa que en collia, a mans plenes, tots els fruits. A poc a poc, emperò, Na Cèlia tornava a fer-se nostra. Quan venien les vacances d'estiu, la seva presència animava tertúlies i excursions. Ens parlava de diversos projectes: un llibre de contes, un altre de poemes, potser una obra de teatre... Perquè ella no havia tornat a la llengua catalana per una vel·leïtat circumstancial, sinó amb el goig i l'amor d'un íntim retrobament.

Ara, però, tot s'ha acabat. No rebrem mai la lliçó de la seva vida. I per bé que una mort elegantment prematura ens permeti conservar la imatge idealitzada de la dona per a sempre jove, enyorarem tanmateix la seva maduresa ja impossible: aquesta meitat del camí que Na Cèlia no podrà mai petjar.

J.LL.

1. Es refereix als actes promoguts per la Secció Literària Joan Alcover del *Círculo Mallorquí*.

2. Les bases d'aquest certamen han estat reproduïdes en aquest mateix apèndix (secció I: *Publicacions; grups; certàmens*).

3. En una carta a Carles Riba, que he pogut consultar gràcies a Carles-Jordi Guardiola, Blai Bonet comenta que molts es varen espantar en sentir el crític discurs de Ridruejo.

(Vida Nova, núm. 2, gener de 1955, p. 36-37)

JOSEP M. LLOMPART. ARTICLES

CARTA DE MALLORCA. TERTÚLIES LITERÀRIES

Quan no hi ha commemoracions solemnes que celebrar, ni s'insinua cap tempesta en l'atmosfera sereníssima del nostre món, ni cap autor novell desferma, amb aquella meravellosa il·lusió que es diu «primer llibre», el cabdell dels comentaris i les esperances, la vida de les lletres batega, assossegada, en la suau frivolitat de les tertúlies. A Ciutat n'hi ha hagut de famoses. Els nostres escriptors -com a bons mallorquins- són homes tradicionalment cortesos, que estimen la lloança mútua, les relacions socials i la discussió amable; i per això s'han agradat sempre del xafardejar ingenu que floreix, sense fer mal a ningú, en la intimitat compartida dels cenacles. Qui no ha sentit parlar, a Mallorca, d'aquelles reunions a la botiga de Can Guasp -una de les impremtes més velles d'Europa!- on els prohoms d'un romanticisme assenyadíssim bastien els fonaments d'una literatura. Qui no recorda el prestigiós salonet d'en Joan Alcover, al qual, segons diuen, només els iniciats tenien accés, i on es parlava de poesia francesa, d'estètica i de música?

Actualment, emperò, les tertúlies no s'arrodoneixen en el recés de cap antiga llibreria ni a l'entorn de l'escalfapanxes d'una casa pairal -perquè ara a les llibreries s'hi venen llibres i a les cases pairals ja no hi habiten escriptors- sinó al voltant de qualsevol democràtica taula de cafè. Jo en conec dues d'aquestes reunions que, consolidades al llarg dels darrers anys, semblen haver arrelat definitivament: la que podem anomenar tertúlia dels poetes, i la tertúlia d'en *Dhey*. Cada una té per marc un dels extrems del ciutadaníssim Born: la Font de les Tortugues i el Jardinet de la Reina.

La tertúlia dels poetes es congrega, amb les primeres del vespre, a un bar elegant, constel·lat de parelles tendres, estrangers de nacionalitat dubtosa i fumera de tabac americà. La decoració és d'un deliciós avant-guardisme passat de moda. A la gramola, amb sordina, la veu d'Yves Montand repeteix una i altra vegada la llangor de *Les feuilles mortes*. Els poetes s'hi troben a pler. Poden conversar, gesticular i llegir versos sense que ningú en faci esment. Alguns d'ells, seguint les millors tradicions de l'*escuela mallorquina*, prenen cafè amb llet amb ensaïmada; altres, més revoltosos, beuen pernod -*l'absinthe aux verts piliers* dels simbolistes. Però no us espanteu; som a Mallorca, on fins i tot el pernod -com les serps- perd la virulència.

A la tertúlia dels poetes sovintegen els elogis, i no és gaire freqüent -cosa estranya- malparlar dels qui no hi són. L'eficàcia predomina. S'elaboren plans per al futur, s'imaginem projectes agosarats, es parla de

publicacions. Ells mateixos saben que, d'aquests somnis, només un de cada cent es farà realitat. Però això ja és molt; i si tingueren prou coratge per dur a terme els quaderns de «Raixa», una de les més belles aventures de la post-guerra, també en tenen ara per llançar el primer número d'uns fascicles de poesia, que són, si més no, una promesa ben afalagadora.

A la tertúlia d'en Dhey també assisteixen els poetes; però no es llegeixen versos ni se'n parla. L'hora voluptuosa de la digestió no ho consentiria i, per altra banda, la clara i ordenadíssima intel·ligència d'en Dhey rebutja el poema. Tothom pren cafè. A mà esquerra -*cançó de Carmen Flores al Líric*- la façana absurda d'un teatre del 1900. Enfront, guaitant per les amples finestres, el cap del Born -*els arcs, els quioscs, les lleones*- amb una esponera d'arbres correctament urbans. Damunt la taula, un llibre d'André Gide.

En Dhey parla poc; i sovint, amb un aire com absent, sembla allunyar-se cap al seu Bearn ideal. De vegades, quan la conversa s'esgarria per temes massa concrets, aprofita per fullejar, amb exquisida discreció, una revista francesa. I, tanmateix, estima la seva tertúlia, únic lligam que el ferma a un cercle literari, educat però implacable, que mai no li perdonarà haver escrit la nostra millor novel·la ciutadana. Ell, és veritat, va acceptar les conseqüències de *Mort de dama* amb la indiferència de qui es sent *au-dessus de la mêlée*; però crec que, darrera del seu posat impertorbable, agraeix a aquella colla de joves una comprensió que altres li negaren. I deu esser mercès a aquest agraïment que, cada dissabte, es reuneix amb ells per escoltar-los -i, en certs moments, suportar-los- mentre el sol de la tarda s'esponja lentament en els fassers del Jardinet de la Reina, i la vida s'escola, amb no massa pressa, per entre els dits de la molt il·lustre, noble i lleial Ciutat de Mallorca.

Cal destacar, entre els escassos esdeveniments d'aquests darrers mesos, l'aparició dels dos primers volums de la biblioteca «Raixa»: *El que s'ha de saber de la llengua catalana*, de Joan Coromines, i *Qui presum fa fum*, d'Oller i Rabassa, l'èxit dels quals ha superat les millors esperances.

J. LL.

(*Vida Nova*, núm. 3, abril-maig-juny de 1955).

JOSEP M. LLOMPART. ARTICLES

CARTA DE MALLORCA. UNA ALTRA TERTÚLIA

Quan us parlava, fa tres mesos, de les tertúlies de Ciutat,¹ vaig deixar intencionadament de banda, considerant que es mereixia una carta sencera, el cenacle podríem dir-ne oficial, la Secció Literària del Círcol Mallorquí, creada sota l'advocació de Joan Alcover.²

Qui més qui menys, tothom sap com són els clàssics casinos de província. Imaginau-vos un edifici deplorablement fastuós, inconfortable, amb uns salons del més recargolar estil Segon Imperi -la «sala bona» de Ciutat; en diu la gent- soplug de militars retirats, que entretenen llurs ocis fullejant diaris madrilenys o malparlant de les autoritats locals, i de joves *botifarres* de posat borbònic, que juguen desmaiadament al *bridge* o es lliuren a la modesta diversió de no fer res. El *Círculo* és una institució ciutadana: Ha conegut temps d'esplendor, de misèria i d'anar tirant. Totes les senyores de setanta per amunt hi han ballat llur primera polka, i qualcuna us pot parlar encara dels concerts dirigits per Goula, de les òperes que, en un escenari gairebé improvisat, s'hi representaren, dels *saraus* de Carnaval, de Sant Sebastià o del Corpus. Els cavallers -dins el reglament, a no sé quin article, [diu] que *el Círculo Mallorquí* es una *sociedad de caballeros*- podien, altrament, practicar-hi l'esgrima, la declamació, la gimnàstica i... els jocs prohibits. Però, és clar, vingué el turisme, vingué la República, vingué el 36, vingueren tantes coses, que el pobre casino ha hagut de limitar-se, amb prou feines, a vegetar. Encara s'hi celebren festes, balls, recepcions, però...

El *Círculo*, en aquells anys feliços, va gaudir d'un cert prestigi intel·lectual. L'antiga Secció Literària, dirigida pel gloriós poeta que dóna nom a l'actual -aleshores castellanitzant, campomarià i *dandy* a la moda- organitzava unes inefables *veladas poético-musicales*, on les àries de Meyerbeer, estrafetes per qualsevol senyoreta de *nuestra buena sociedad*, alternaven amb el ripi a ultrança. Tot era molt provincià, molt de bona fe. A poc a poc, emperò, els graus de qualitat muntaren. Era l'època dels primers turistes. El català triomfava i s'imposava. Rubén Darío, a la Cartoixa valldemossina, compartia les borratxeres amb les crisis místiques. Visitants de pes -Unamuno, Keyserling...- honoraven l'Illa. I mentrestant el *Círculo*, que havia reformat i eixamplat l'edifici d'acord amb els cànons modernistes, eixoplugava les manifestacions col·lectives d'aquest moviment. Allà, a un reconet de la Biblioteca, Joan Alcover escrivia els *Poemes bíblics*; una

jove rapsoda sudamericana, Berta Singermann, xisclava i gesticulava davant d'una minoria exquisida els escarafalls d'Alfonsina Storni i de Juana de Ibarbourou; Llorenç Riber, el futur *ilustre acadèmic*, amb una veu que Miquel Villalonga qualificà d'impressionant, declamava els versos de Virgili en el català més sucós que mai no s'hagi escrit... Oh, aquell temps!

Doncs bé, en el salonet més incòmode d'aquest incomodíssim casino, ens reunim cada dimecres, hereus d'una tradició esbravada, els membres de la nova Secció. La idea dels qui li donaren vida era ben intencionada. Hom hauria volgut reprendre la normalitat, posar fi a la guerra freda -una guerra inofensiva, no us penseu- entre «joves i vells», i enquadrar en un front únic tants elements dispersos. La invitació per a la vetllada inaugural va esser prou generosa. Anava endreçada a tots els qui, més o menys, podien considerar-se escriptors, bons, dolents o dolentíssims. La concurrència fou nombrosa. A la reunió següent, emperò, ja només acudiren els supervivents de l'*escuela mallorquina* i els «joves». ³ Millor era així.

Des del punt de vista dels seus fundadors, la Secció Literària ha estat un fracàs. És veritat que «vells» i «joves» hi conviuen amicalment, però és a canvi de no dialogar sobre literatura. Els anys, per altra banda, no passen debades. El *Círculo* és un anacronisme, i aquest anacronisme s'encomana a la Secció. Les seves vetllades tenen un no sé què d'enyorós, de malencònic. La gent del casino ens mira com si fóssim una ruïna pintoresca, els militars retirats, farts de blasmar l'Ajuntament, ens blasmen a nosaltres, els *botifarres* ens ignoren, les senyorettes de *nuestra buena sociedad* ja no canten àries de Meyerbeer...

I, tanmateix, la Secció viu i arrela i, de tant en tant, dóna qualque sorpresa. L'assistència dels «joves» li ha estat providencial. I també la prudència dels «vells» que, sense intervenir gaire, han deixat fer, amb una benvolença que els honora. La difícil commemoració del centenari Costa-Alcover va tenir, mercès a aquest grup, la dignitat que calia. Altres centenaris importants -Rimbaud, Oscar Wilde- hi trobaren escaient ressò. I bona prova de la relativa eficiència d'aquestes activitats és que la tertúlia *Joan Alcover*, a hores d'ara, ja compta amb enemics.

Darrerament ha dedicat força atenció al teatre. Una lectura dialogada de *La ferida lluminosa*, de Josep Mª de Sagarra, fou un bon èxit, i es té en projecte inaugurar el curs vinent llegint *Fedra*, la interessantíssima tragèdia de Llorenç Villalonga, adaptada per Salvador Espriu, que, junt amb l'*Antígona* del segon, acaba de publicar la col·lecció «Raixa». Vet ací un camp on la Secció Literària pot realitzar una tasca ben profitosa, perquè el teatre a Mallorca... Però d'això tractarem, si Déu vol, a la propera carta.

J. LL.

1. Vegeu el text anterior.

2. Cf. capítol II, apartat 3.1.3.2.

3. Per a la llista d'assistents a les primeres reunions de la Secció, vegeu la síntesi del llibre d'actes reproduïda a la secció I d'aquest apèndix.

(*Vida Nova*, núm. 4, juliol-agost-setembre de 1955, p. 57-58)

JOSEP M. LLOMPART. ARTICLES

CARTA DE MALLORCA. EL TEATRE¹

Mallorca no ha donat a les lletres catalanes cap autor dramàtic, absolutament cap, que mereixi ésser tingut en compte. No és ara el moment d'aclarir les causes d'aquesta nul·la aportació insular a un gènere que, d'altra banda, -pensem que Guimerà és (encara!) el nostre millor dramaturg- ocupa les pàgines més ombrívols de la història de la literatura catalana. La realitat, la trista realitat, és aquesta: no existeix a Mallorca un veritable teatre en la nostra llengua.

Dos poetes romàntics, Pere d'Alcàntara Peña i Bartomeu Ferrà, feren, en el ple de la Renaixença, les primeres provatures. Com cap dels dos era genial, hagueren de bastir un teatre minúscul, sense ambicions ni complicacions, ni millor ni pitjor -potser, tanmateix, més fi- que els sainets catalans i valencians d'aleshores. De llavors ençà la davallada ha estat contínua. El teatre mallorquí ha anat empetitint-se més i més, per acabar en això que en diuen *Teatro Regional* (així, en castellà) i que és, com els poemes d'Aina Cohen, una desventura pública. Tot allò que la paraula *Regional* conté de més fastigós, de més embrutidor, de més folklòric -i perdonau que utilitzi uns adjectius tan violents i tan ingenu-dóna el to i la norma. Els temes, els personatges, han quedat reduïts a un nombre limitadíssim de clixés: la «madona» esburbada, el camperol assenyat, el «missatger» graciós i la deliciosa pageseta que amb la seva innocència venç les males arts de la vampiressa ciutadana, aqueixa *vamp* que per a escàndol i exemple de famílies cristianíssimes comet en escena els greus pecats de fumar, beure ginebra i dir de tu als homes.

La situació és, a fi de comptes, desesperada. Qui en té la culpa? Els autors de moda -entre els quals figuren, i això sí que és deplorable, alguns de joveníssims- us diran que ells, personalment, són fervents admiradors d'Anouilh, d'O'Neil i de Sartre, però que el públic vol riure i passar una bona estona i que, d'altra banda, la nostra pobra llengua no es mereix un tracte millor. Els empresaris opinen que si la gent omple el teatre ja està bé així. El públic, finalment, -un públic ja especialitzat en *Teatro Regional*- fa el joc als uns i als altres. Destriar la part de responsabilitat que pertoca a cadascú seria una tasca massa complexa. Crec, tanmateix, que voler carregar tota la culpa damunt del públic és una postura tan còmoda com injusta. El públic, per baix que sigui, no pateix de mal gust originari. Jo he vist com gent d'escassa cultura s'entusiasmava amb un drama de Shakespeare, i això em fa pensar que si el *Teatro Regional*, en lloc d'ésser *regional*, fos un teatre de debò, les sales seguirien omplint-se.

Encara resta en peu la humil i fragmentària lliçó de Pere Capellà, l'únic autor de relativa vàlua aparegut en aquests darrers temps. El pobre Capellà, mort l'any passat en plena joventut, posseïa almenys vocació i amor a la llengua. Només amb aquestes dues virtuts, i per bé que el seu talent literari no fos de gaire més alçada que el dels inefables admiradors d'Anouilh, d'O'Neil i de Sartre, pogué crear uns personatges amb una mica de sang a les venes. I el públic se n'adonà i va atorgar-li una popularitat envejable i, de fet, envejada. Per què els empresaris i els autoretos *vernáculos* no han sabut aprendre aquesta facilíssima lliçó?

Fa bastant temps que he deixat d'esser espectador assidu del *Teatro regional*. Les clares vegades que darrerament he assistit a qualche estrena, he pogut comprovar que la davallada segueix, i seguirà sens dubte fins que la gent es farti i li giri l'esquena. Quan aquest moment arribi -i Déu faci que sigui prest- haurem d'oblidar-ho tot i començar de bell nou. haurem de desembrutar-nos, d'assajar un teatre que no sigui *regional* ni *vernáculo*, sinó, simplement, teatre; haurem de fer entendre a la gent que els mots catalans serveixen per a qualche cosa més que per a fer riure.

Ja us vaig parlar de la sèrie de lectures que, amb resultat prou satisfactori, ha iniciat la Secció Literària «Joan Alcover». Això, si sap aprofitar-se, pot esser una primera passa eficaç. Caldrà, naturalment, posar-hi un poc de fe i, sobretot, evitar que aquestes lectures esdevinguin una simple rutina, perill al qual totes les activitats de la Secció estan sempre abocades. Més endavant, per ventura, podrà pensar-se en constituir un grup d'actors joves i conscients de llur missió, en trobar un empresari que no pensi tan sols en els diners -o que hi pensi, almenys, amb intel·ligència- i en fer-nos un públic nombrós i responsable... Però tot això, no serà demanar la lluna?

J.LL.

P.D.-- El setembre passat va celebrar-se a la Ciutat de Mallorca el «IV Congrés d'Història de la Corona d'Aragó». Cal subratllar la presència de distingides personalitats catalanes, coms els Srs. Soldevila, Rubió, Aramon, Batllori, Gubern i Carreres Artau, els quals, en la majoria de llurs intervencions, empraren la nostra llengua. [Nota de l'autor].

1. Sobre l'estat del teatre mallorquí en la postguerra vegeu, en aquest mateix apèndix, «En torno al teatro llamado regional», de J. Vidal i «La crisi del nostre teatre» de Josep M. Palau i Camps.

2. Vegeu el text anterior.

(*Vida Nova*, núm. 5, octubre-novembre-desembre de 1955, p. 55-56).

JOSEP M. LLOMPART. ARTICLES

CARTA DE MALLORCA... PREMIS LITERARIS

Alegrement empesa pels camins de la vulgaritat urbana, la nostra Ciutat de Mallorca, nova rica descobridora de l'asfalt i del ciment, de la fredor de la línia recta i del paorós problema de la circulació, ha volgut, com tota seriosa i endreçada capitaleta de província, tenir la seva *fiesta de la cultura y del espíritu*. No hi ha a París un estol de premis capitanejats pel *Goncourt*? No es celebra a Barcelona la nit de Santa Llúcia, amb l'*Óssa Menor*, el *Joanot Martorell*, l'*Aedos*? I doncs...?

Un regidor *enfant terrible*, antic boxejador *amateur*, crític d'art, escriptor afectat de paradoxes, plantejà la qüestió.¹ Els assenyats barons municipals s'escandalitzaren: Com s'entén...? Repartir un grapat de diners entre quatre esperitats que ni es renten ni van en cotxe, havent-hi tantes corbes per adreçar i tants carrers per sotmetre al bisturí de l'urbanisme! A la fi, emperò, els exemples forans pesaren i la perspectiva d'una bonica festa social ablaní els més pertinàços. Es va posar fil a l'agulla, les sessions de l'ajuntament, ensopides de pressupostos i legislació, s'amorosiren amb el nom gentilíssim del sonet o l'agut comentari entorn de l'estil de tal o qual novel·lista de fama, i aparegué, generosa i acollidora, l'esperada convocatòria: *Premios Literarios «Ciudad de Palma», 1955; Premio «Gabriel Maura», de prosa narrativa; Premio «Juan Alcover», de poesia; Premio «Bartolomé Ferrá», de teatro; Premio «Miguel S. Oliver», de periodismo*. A les tertúlies ciutadanes s'organitzà el corresponent batibull.

D'acord amb el cartell, els premis de prosa narrativa i poesia havien d'esser bilingües; és a dir, que hi podien «tirar» treballs escrits en *castellano* o en l'*idioma vernáculo de Mallorca* -divertit eufemisme municipal per evitar la paraula nefanda-. El premi de teatre havia d'atorgar-se a una obra en *mallorquín* -terme que sembla oposar-se a *idioma vernáculo* i que deu voler significar, poc més o menys, la brama de les venedores del mercat de Santa Catalina-, i el de periodisme a articles en castellà, francès, anglès, italià, portuguès, etc. Tot aquest embolic estava, tanmateix, carregat de bones intencions i era d'agrair. Però vet ací que algú va retreure tot allò de la germanor i de Lia i Raquel, i l'Ajuntament, temerós d'establir una competència de llengües, va modificar -poc temps abans de cloure's el termini d'admissió de treballs!- les bases, reservant el castellà per a la narració i l'*idioma vernáculo* per a la poesia... Sembla, doncs, que la prosperitat del

municipi demana un planter de novel·listes en castellà, que serveixin per a donar fe que les Illes Balears són una de les cinquanta províncies espanyoles; un altre de poetes en *idioma vernáculo* que aprofitin per als Jocs Florals i per esser exhibits com a peça de museu; un tercer d'autors dramàtics *en mallorquín*, que distreguin els ocis de botiguers i funcionaris, i un equip de periodistes amb l'escaient formació babèlica per poder interviuar els turistes il·lustres que ens visiten. L'Ajuntament de Ciutat sap fer les coses amb seny.

Entre els encerts -que també n'hi hagué- cal destacar la designació dels membres del jurat, del qual, amb l'afegitó de l'inevitable *ilustre académico*, formaven part homes com Salvador Espriu, *Dhey*, Sanchis Guarnier i Camilo José Cela, el gran novel·lista gallec que amb tanta simpatia i comprensió sap veure les nostres coses. La votació, celebrada, com ara s'usa, en el curs d'un sopar servit en el més inefable saló de l'inefable *Círculo Mallorquín*, resultà prou lluïda. A l'hora dels discursos, Octavi Saltor féu una generosa distribució d'elogis. Els premis, altrament, varen esser atorgats, em sembla, amb absoluta justícia. Llorenç Moyà va endur-se'n el de poesia per un llibret -*La posada de la núvia*- que no és, ni de molt, la seva obra mestra, però que està a nivell del seu prestigi. Jaume Vidal Alcover, a qui la gola de les vint mil pessetes del premi havia transformat en *Jaime Vidal Alcover*, va guanyar el de novel·la amb una obra precipitada, confusa, apressadament acabada i més apressadament traduïda, que alguns han tractat amb excessiva duresa. En realitat, la novel·la d'En *Jaime* no és tan bona com ell es pensa ni tan dolenta com ha dit qualche crític. Considero prudent reservar el judici definitiu per a quan aparegui la veritable versió, la catalana.² És probable que, aleshores, En Jaume ens faci oblidar -i gairebé perdonar- En *Jaime*. El premi de teatre va esser per a Martí Mayol, llumet vacil·lant en el tenebrós horitzó de la nostra escena, i el de periodisme -és clar- per a un periodista.

Aquesta és la petita història dels premis «Ciutat de Palma», que el nostre Excel·lentíssim Ajuntament va concedir la nit de Sant Sebastià, advocat contra la pesta i patró gloriós de la Ciutat de Mallorca. Els pessimistes diuen que aquests premis ja no tornaran a convocar-se. Malgrat tot, caldria lamentar-ho.

J. Ll.

1. Gabriel Fuster i Mayans, *Gafim*.

2. La novel·la en castellà era *Esa carne mortal*, publicada per Atlante el 1956. La versió catalana -recollida, en part, a *Tertúlia a Ciutat*- no aparegué fins al 1976.

(*Vida Nova*, núm. 7, abril-maig-juny de 1956, p. 88-90)

JOSEP M. LLOMPART. ARTICLES

CARTA DE MALLORCA

De bell nou amb vosaltres, amics lectors, m'abellix reprendre el fil d'una conversa que, si fa no fa, havíem deixat trencada en un clima moderat, relatiu, vague, però, a fi de comptes, esperançat optimisme. Abans d'agafar la ploma -una ploma de tres anys- per assabentar-nos de com a la nostra illa quasi mítica s'escolen els dies, les vides i els esdeveniments, he volgut fullejar, un per un, els números que *Vida Nova*, aquest bell miracle, ha llançat enmig de tota mena de dificultats, conscient de la nobilíssima tasca que li pertocava, d'ençà de la seva aparició. *Vida Nova* és ja una petita història. En rellegir les cartes que us he anat adreçant, anònims i estimats lectors, en rellegir les cartes que han anat adreçant-vos els meus admirats companys de totes les terres catalanes, he sentit, com un suau lliscar de cendra, la fonda veritat del pas del temps. Homes i fets -uns per bé, altres per mal- han mudat lentament llur fesomia i significació al llarg d'aquestes tres anyades. Moltes promeses han restat a l'aire, deixant-nos l'enyor d'allò que ja no podrà ésser; altres, tanmateix, han trobat bona saó i són ara realitats madures i sucoses. El temps ha dispersat colles, projectes, il·lusions. La meva generació -aquella generació que pels volts de 1950 feia acte de sorollosa i escabellada presència- ha posat seny i, amb una punta d'amargor, aconplegut -i vull creure que amb certa eficàcia- el seu modest destí, emprèn la caminada cap a ponent. Un nou grup, emperò, clar espill de la nostra joventut cridanera, ens segueix camins enllà, i això explica l'al·ludit tímido optimisme i fa que els deixem pas sense massa recança. Lloat sia Déu.

Us he parlat ja d'aquests joves. Us n'han parlat també els meus dilectes LL. M. G. i J.V., companys de sempre, fidels partidors d'ambicions i decepcions, que tan gentilmente han volgut omplir el buit de la meva absència. Deixeu-me, emperò, que insisteixi avui un cop més i us assabenti de les activitats dels escriptors novells, de llurs il·lusionades primeres passes, ja que ells són un poc la nostra justificació i, sense cap dubte, la nostra millor esperança.

En Miquel Barceló, devuit anys agosarats, ha publicat el seu primer llibre. Abans havia escrit un *Diari íntim d'Abel*, inèdit encara per molt diverses i enutjoses raons, que és una de les obres més sorprenents, apassionades i personals que s'han escrit a Mallorca del 36 ençà. Jo preferesc aquest *Diari* al llibre que ara ens ofereix, *Així sia*, recull de poemes prou ambiciosos, molt desiguals, a estones magnífics i sovint dispersos. És hora, tanmateix, de considerar seriosament l'estranya

personalitat d'En Miquel Barceló. Crec -voldria no equivocar-me- que ens trobem davant d'un cas prodigiós, gairebé paorós, d'escriptor meravellosament dotat per al seu ofici. Només els qui hem conegut l'adolescent de fa uns anys, amb un bagatge cultural absolutament ingenu i limitat, que no havia escrit una sola ratlla en català, podem donar fe de la rapidíssima intuïció amb què ha sabut copsar el geni de la llengua i arribar a un grau de maduresa -una maduresa tal volta provisional, però efectiva- que cap de nosaltres no hauria sospitat.

Així sia no ha estat massa ben rebut. Els devuit anys de l'autor, adés utilitzats com *slogan* propagandístic, adés com a base de crítiques burletes, han pesat massa damunt les opinions. D'altra banda, l'actitud insolent i ingènuament agressiva d'En Barceló l'ha voltat de ressentiments i petites enveges. Ni el llibre ni l'autor mereixien aquesta acollida. *Així sia*, amb totes les seves explicables davallades i desigualtats, revela la poderosa veu d'un poeta; un poeta que ha contret, amb nosaltres i amb ell mateix, el ferm compromís d'ésser fidel al seu destí. Això, i no els seus anys, és el que realment ens interessa.

També En Bartomeu Fiol, l'entusiasta i infatigable Bartomet Fiol, persisteix en la seva tortuosa i un poc al·lucinant tasca poètica, que ell mateix il·lustra, edita i reparteix entre els amics. Els quaderns d'En Bartomeu Fiol ja són per a tots nosaltres una acostumada sorpresa, de vegades desconcertant, sovint agradabilíssima. En el darrer, que porta el títol un xic pintoresc de *Processó dels bordets*, ens dóna una mostra de com el seu món eixalabrat i enemic de tota mena de disciplina, pot transformar-se en pura substància poètica, on s'endevinen rares qualitats i ben curioses formes de bellesa.

Noms i més noms comencen a sonar dins l'àmbit d'aquesta darrera i joiosa promoció. De tot parlarem quan arribi l'hora. Només vull ara, per acabar, portar per primera vegada a les pàgines de *Vida Nova* dos d'aquests noms: el d'En Llorenç Vidal i el d'En Gregori Mir, realitzadors de la petita revista que es diu *Ponent*, destinada tal volta -Déu ho faci- a servir de nucli a la nova època tot just insinuada.

J.LL.

(*Vida Nova*, núm. 11, abril-juny de 1957, p. 50-51)

JOSEP M. LLOMPART ESCRIU SOBRE BLAI BONET

BLAI BONET EN EL RECUERDO

Se llega a Santanyí -tierras enjutas, canteras ilustres- por caminos de monte bajo, asfodeto y duro lentisco, por caminos que el viento del mar invisible y cercano ilumina de luz sonora. Para llegar a Santanyí se cruzan las tierras lulianas de Randa, las rojas tierras de Campos, blandas y ubérrimas, la huerta del palmer, con el lento trabajo de las norias, con la silenciosa tarea del agua. Las mujeres de Santanyí bordan bajo el cielo de la tarde, mientras las golondrinas dibujan con su sombra sobre la blancura del lino. Nos era ya familiar el viaje a quienes hará una decena de años éramos los «jóvenes poetas», los alegres, irrespetuosos y esperanzados jóvenes poetas de una generación en la que tanto se confiaba y que, como tantas, habrá quedado a mitad de camino.

Entrábamos en Santanyí por la humilde arquitectura de la «Porta murada», arco triunfal reservado, según explicaba Bernardo Vidal, a los grandes capitanes y conquistadores. Para llegar a la casa de Blai, casi en las afueras, teníamos que desandar lo andado. De la casa de Blai recuerdo su jardincito con albahacas, sus viejas cómodas, sus jarrones de flores populares como en un decorado para un drama de Lorca.

El poeta nos esperaba, siempre enfermo, en su silla de enea, aquella silla del amante donde su vida se encontraba con el mar.¹ Había publicado por aquel entonces sus «Quatre poemes de Setmana Santa» y preparaba «Entre el coral i l'espiga». A la sazón escribíamos todos bajo el signo de Federico y del Alberti más ferozmente neogongorino que Jaime Vidal, con toda su barroca fidelidad, declamaba a grito pelado, y nos entusiasmábamos con los nuevos colores que Blai -lejos aún de esta poesía honda, desnuda, en fondo negro, que hoy ha conquistado- inventaba a la feria del crepúsculo, al lejano cerro de Consolación y al mar blando y decorativo de las calas. Eficaz remedio, en suma, contra las recetas para componer versos bonitos y honestos en que había venido a dar lo que un tiempo se llamó «Escola Mallorquina».

La gloriosa anciana -otra visita obligada del trayecto- nos hablaba de los ojos de Blai. «Ese muchacho todo ojos», repetía con su vocecilla ausente y machacona.² Se complacía después María Antonia, entre recuerdos de Mistral y Verdaguer, de Alcover y Costa, en el elogio de Santanyí, la villa yerma, de tradicional pobreza, a la que aplicaba las palabras del profeta: «Y de tí, Belén Efrata...». Sería difícil explicar lo que Blai significaba para todos nosotros: casi un mito, un símbolo, una bandera.

Hoy, diluída en el tiempo nuestra promoción de «jóvenes poetas», la de aquella antología de 1950, azotada incluso por la muerte,³ Blai ha

llegado al definitivo triunfo, a su consagración como escritor de primerísima línea en la lengua catalana; y los antiguos peregrinos de Santanyí, en medio de nuestra pequeña y modesta desolación, podemos confortarnos con el pensamiento de que uno de los nuestros ha llegado a la meta que todos soñábamos y que, gracias a él, el valeroso esfuerzo de nuestra generación no ha sido baldío.

José María Llompart

1. Llompart fa referència al poema de *Cant Espiritual* «Cadira de l'amant», que comença amb aquests versos: «A una cadira de bova / em veuen tots els qui em miren. / A una cadira se giren / i no hi veuen cosa nova. / I a una cadira se troba / la meua vida amb la mar».

2. Al·lusió a l'homenatge a Blai Bonet que organitzà la Secció Literària Joan Alcover del Círculo Mallorquí. Els participants en la jornada s'aturaren a Lluçmajor a veure Mª Antònia Salvà.

3. Cèlia Viñas, inclosa en l'antologia *Els poetes insulars de postguerra*, havia mort el 1954.

(*Diario de Mallorca*, 2-1-1958)

JOSEP M. LLOMPART. ARTICLES

CARTA DE MALLORCA

Fa cinc anys, estimats lectors de *Vida Nova*, que us vaig adreçar, des de la meva illa -tan closa dins ella mateixa, tan mediterrània- la darrera carta. Cinc anys són un lapse de temps prou ample perquè el nostre món, de mica en mica, s'hagi anat transformant; perquè la llum que veuen els nostres ulls ja no sigui ben bé la mateixa, i les coses, els fets i els homes ens ofereixin altres matisos, altres relleus i aspectes que aquells que aleshores ens semblaven definitius. Cinc anys transcorreguts signifiquen una llarga teoria de sols i de pluges, d'il·lusions acomplides, d'il·lusions perdudes, d'il·lusions noves. Tots -vosaltres, estimats lectors, i jo- ens trobem, al cap de cinc anys, un xic canviats.

Bo és, emperò, aquest retrobament, signe inequívoc, si més no, d'una continuïtat; d'una difícil i ferma continuïtat de part vostra, de part meva i de part de *Vida Nova*, aquest pont gentilíssim que ens uneix. He de confessar, d'altra banda, que, rellegint avui, abans de reprendre el contacte amb vosaltres, les velles cartes que us vaig escriure, he experimentat la confortadora alegria d'haver estat sincer i d'haver-vos dit la veritat, o almenys, allò que a mi em semblava la veritat. De les coses que vaig dir, ben poques són les que ara hauria de rectificar. En aquest o altre punt vaig pecar, potser, de massa optimista; no em sap gaire greu. Fet i fet, quasi tot el que aleshores vaig escriure, resta encara vigent.

És clar que avui, a l'hora de tancar el llarg parèntesi de silenci, no sé ben bé per on començar, ni quin fil tornar a prendre. Després de cinc anys hi ha prou coses per contar i són massa les que em puguen, atropelladament, al bec de la ploma. Penso, però, que cal ordre i que, donat el meu propòsit de no tornar a trencar aquesta correspondència, per a tot hi haurà temps.

Començaré per dir-vos que escric aquesta carta sota d'uns auguris esperançadors. L'any 1961 ha tingut, per als lletraferits mallorquins, una entrada brillant. Tot just encetat, arribava la publicació de *L'àngel rebel*, de Llorenç Villalonga, una de les novel·les més profundes i madures d'aquest gran escriptor. Immediatament apareixia un llibre de poemes de Blai Bonet -*Comèdia*-, que tots esperàvem des de feia temps i temps. *Comèdia* és el tercer llibre de poemes d'En Blai. Entre aquest i l'anterior -*Cant Espiritual*- s'han escolat vuit anys. Mentrestant, el poeta havia esdevingut novel·lista i, amb dos llibres tan importants com *El mar* i *Haceldama*, assolía la primera línia de la novel·lística

catalana d'avui. Enyoràvem, malgrat això, la seva poesia. L'autor de *Comèdia* -llibre d'elaboració lenta i perllongada- ja no és el de *Entre el coral i l'espiga* ni, fins i tot, el de *Cant espiritual*. El seu món líric s'ha despul·lat de tota l'orfebreria d'imatges violentes i apassionades que el travessaven com a llampecs. Resten, però, la violència i la passió; amb dimensió humana més fonda i més directa; més pura a fi de comptes. Resta, sobre tot, el poeta. I són precisament els valors estrictament poètics els que, per damunt d'un fons conceptual un xic confús i àdhuc contradictori, fan de *Comèdia* un llibre excepcional.

A part d'aquestes dues publicacions -dos veritables esdeveniments- que han saludat l'arribada de l'any, podem encara fer esment de l'aparició d'una nova col·lecció de poesia que, amb el nom de *Balenguera*, ha posat en marxa l'editorial Moll; de la publicació d'un interessant estudi de Miquel Gayà sobre la poesia de Miquel Ferrà, i dels cursets de llengua i literatura que s'han explicat, en català, a través de Ràdio Joventut d'Inca.¹

Els tres primers mesos de l'any han estat, doncs, ben fructífers. M'interessa, però, especialment, al marge d'aquesta insòlita i encoratjadora activitat, i com a signe de l'optimisme que traspua la meua carta, destacar el relleu que en els dos darrers anys ha cobrat la figura d'un jove escriptor mallorquí: Baltasar Porcel. En Baltasar Porcel no és un desconegut per als lectors de *Vida Nova*. En vaig parlar, subratllant la seva fonda vocació, en el número 6, i d'ell es va publicar, en el número següent, una breu narració. De llavors ençà, En Porcel s'ha transformat en un autèntic escriptor, davant el qual s'obre -ara ja amb seguretat- un pervindre magnífic. Fa dos anys, amb la tragèdia *Els condemnats*, va guanyar el Premi Ciutat de Palma de teatre; darrerament, ha guanyat també el de novel·la. És interessant que els primers fruits assaonats de la generació jove -de la qual En Porcel és, ara per ara, la personalitat més ferma- s'hagin produït dins aquests dos camps -recordeu el que us vaig dir respecte del teatre-² tradicionalment migrats a Mallorca. *Els condemnats* fou estrenat amb gran èxit a València, i per al mes de maig està anunciada l'estrena a Barcelona. Es tracta d'una tragèdia poderosament arrelada dins l'ànima insular i plena, a la vegada, d'un fort alè universal, que res té que veure amb el teatre que fins ara -llevat de ben poques excepcions- s'havia escrit a Mallorca. Per la Festa del Llibre sortirà, sembla, la novel·la *Sol negre*. Jo, que he tingut la sort de llegir-la, goso anunciar-vos una revelació sensacional.

En Baltasar Porcel, que -com En Blai Bonet- resideix avui a Barcelona, no fa cap viatge a Mallorca sense portar la seva nova sorpresa. La darrera ha estat, acabada d'escriure, una altra obra de teatre: *La simbomba fosca*. Una nit agombolada de les passades festes

de Nadal, En Porcel va llegir-la a una reunió íntima d'amics. A poc a poc, s'encenia en els ulls de tots l'entusiasme. Acabada la lectura, els comentaris es varen allargar fins ben envant de la matinada. Noms com samuel Beckett, Ionesco i John Osborne, foren repetits amb insistència. I això significa quelcom.

J.Ll.

1. El curs de llengua anà a càrrec de Francesc de B. Moll. El de literatura, a càrrec del mateix Josep M. Llompart. Fou precisament de les notes preses per a impartir aquestes lliçons, d'on sorgí el llibre *La literatura moderna a les Balears* (vegeu el pròleg de l'obra, p. 7-10, on Llompart n'explica el procés de gènesi).

2. Vegeu «Carta de Mallorca. El teatre», que Llompart publicà l'octubre-desembre de 1955 a *Vida Nova*, reproduïda en aquest apèndix.

(*Vida Nova*, núm. 22, maig de 1961, p. 43-45)

JOSEP M. LLOMPART. ARTICLES

CARTA DE MALLORCA

Per força us he d'escriure avui, estimats lectors, una carta d'estiu. Els estius de Mallorca -potser ja us n'havia parlat- són al·lucinants i tèrbols com un malson, absurds i cridaners com una festa major. Sota el sol agostenc, feridor i despòtic, pul·lula afanyant-se d'ací i d'allà un món tot estrany, un món on la sorpresa ja no és possible. Els mallorquins, que, a l'hivern, recobren un poc de la seva calma antiquíssima, treballen ara com a vertaders diables, com si l'energia atresorada durant segles i segles de deixar fer s'hagués desfermat de sobte generosament, amb prodigalitat, sense fre ni mesura. Vaixells i avions porten a raig seguit dòcils ramats de viatgers; la ciutat, xafogosa, s'omple de goma a gom; els bars, els carrers, les platges, fan això que ací en diem «olor de turista» - una mena de sentor barrejada de salabor marina, unguents per a la pell, tabac americà, aigua de colònia i suor. Es basteixen hotels, s'obren camins, s'aterren boscos, es gira tot damunt davall i els mallorquins, feliços, en fan bullir l'olla. Per damunt d'aquest univers bigarrat i estrofalari suren, fetes aclaparadora realitat, les paraules sentencioses de Salvador Espriu sobre la nostra illa quasi grega, quasi humana: «Els poetes l'han cantada, el turisme l'ha explotada, l'un i els altres l'han malmesa».

És clar que, avui en dia, la part que en aquest daltabaix puguin tenir els poetes és ben minsa. Els poetes -i qui diu els poetes podria dir tots aquells que, amb millor o pitjor fortuna i sigui pel cantó que sigui, es lliuren a la improductiva tasca d'escriure- són un factor que no compta gaire dins la vida insular. Al cap i a la fi, el mal que ells poden fer no és massa greu, i llur poder, comparat amb l'atuïdora embranzida del turisme, resta més aviat nul. D'altra banda, el món intel·lectual, que, en els mesos d'hivern, amb més o menys llangor, va fent la seva via, es dilueix, impotent, dins l'allau de l'estiu mallorquí. Sembla com si, amb les primeres calors i els primers turistes, s'esborrés, es fes fonedís per art de màgia. S'aturen les premses, emmudeixen les editorials, s'eternitzen els llibres a les escaparates de les llibreries. Per a les assossegades tertúlies de cafè, les no menys assossegades lectures familiars i les reunions on es fan projectes que ben poques vegades es transformen en realitat, s'obre un rigorós parèntesi, un parèntesi que només les pluges d'octubre, les fredors primerenques i l'íntima soledat de la tardor podran, tímidament, cloure.

Vet aquí, doncs, que ben poques novetats ens és possible afegir a les que vaig comentar a la meva darrera carta. Esmentaré tot just la publicació d'un nou llibre -«Via Crucis»- d'En Llorenç Moyà, poeta de

ben guanyat prestigi, i la rotunda confirmació dels meus auguris respecte de «La simbomba fosca» -la magnífica obra de teatre d'En Baltasar Porcel, de la qual us vaig parlar-, guanyadora fa pocs mesos del premi extraordinari «Joan Santamaria» i que prest serà estrenada a Barcelona i publicada a Mallorca per l'editorial Moll.

Tanmateix, i malgrat el compàs d'espera, res m'obliga a rectificar el to esperançat amb què en el darrer número de «Vida Nova» m'expressava. Tot fa pensar, més aviat, que l'any 1961, que tan bon començament ha tingut per als escriptors mallorquins, haurà de tenir també un acabament brillant. Hom diu que per la tardor es posarà a la venda, publicada pel «Club dels Novel·listes» de Barcelona, la novel·la «Bearn», d'En Llorenç Villalonga, que ara només coneixem a través d'una versió castellana apareguda fa un grapat d'anys. Sembla també que aquest mateix autor, i per a la mateixa editorial, ha enllestit una traducció catalana del ja famós «Gattopardo» de Lampedusa, novel·la que tant s'adiu amb el món literari i el temperament d'En Villalonga.

Cal, doncs, esperar. I esperar amb confiança. Hem dit que els escriptors no compten massa dins la vida col·lectiva de Mallorca. Tampoc comptaven gaire, però, en altres èpoques glorioses de les lletres mallorquines. Fins i tot gosaríem dir que ara existeix a Mallorca un nucli de lectors en català, tan modest numèricament com es vulgui, però que fa una trentena d'anys ni s'hauria somniat.

Precisament el 1962 s'escaurà el centenari de l'home que féu possible el primer contacte conscient del poble mallorquí amb la nostra llengua escrita; un primer contacte que, avui, a través d'obstacles i perills, ens ha fet arribar a la situació humilment esperançada que estem vivint. Ens referim a mossèn Antoni Maria Alcover, el mallorquí que amb més passió, amb més insubornable fe, ha estimat el nostre idioma. Bo serà que a la carta de tardor dediquem un record a la seva personalitat i a la seva obra.

Ciutat de Mallorca, agost de 1961.

J.Ll.

(*Vida Nova*, núm. 23, setembre de 1961, p. 52-54)

BLAI BONET. ARTICLES

POESIA: ALUMBRAMIENTO

Al poeta D. Guillermo Colom. Por el dulce mensaje de «Ofrena mística», gracias.

Senderos innumerables se han creado con andar frenético que es vivir el ansia de la poesía, que es paso ardiente o vuelo. Y se están abriendo continuamente sendas recientes: francos caminos con sol, unos, estrechos pasos de mina, otros. Todos siempre hacia un hontanar de luz, cielo o diamante que lo ponga todo más claro, desde el golpecito íntimo del pecho hasta ese tic-tac imponente del pulso de la creación.

Y preguntan muchos: -¿Qué camino seguirías tú, caminante? Tantos hay que ser de aire se necesita para andar tanta senda.-

Sólo sé contestar con aquellos versos de Antonio Machado:

Caminante, no hay caminos.

Se hace camino al andar.

Este es el camino verdadero, poeta.

Levántate y anda. Y haz de tu ser una noria y ve sacando agua, esa agua tuya, tu luz de fondo. Cada verso, como un cangilon, te vaya subiendo esa vida soterrada de tu pozo interior. Y cuando te cante ya el aire por la garganta, clávale un cuchillito de temblor. Que te salga trémulo ese poco de aire movido que es la palabra. Y habrás dado a luz esa masa de penumbra que tenían dentro, «ese montón de perros apagados» que, de hoy en adelante, estarán jadeando a las puertas de los hombres.

Así se inauguran los grandes caminos de poesía: con el alumbramiento de la verdad desnuda de cada uno. Con ese tañer cada cual secreto, campana, esquilón... o cascabel, sin engañar nunca con sonido falso; que no fuera de hombres falsear con sus hermanos.

Cuando he dicho alumbramiento, he querido darle su doble significado de dar a luz e iluminar, que es otro modo de «dar a la luz» la sombra de un objeto descubierto ya.

Y ese es el segundo tiempo de la gestación del poema. Clarificar esa agua honda, esa corriente turbia de nuestro secreto.

Bordar «nuestro silbo vulnerado». Transparentar su fondo de luz. Sugerir, que es descubrir dulcemente la rosa mejor.

No entreguéis, poetas, la carne y la sangre con su cruda palpitación.

Hay que hacer de la poesía una eucaristía asimilable. Que puedan beberla todos los puros de corazón, con dulce sed... y respeto.

No hay que arrollar con el oscuro turbión de arena ardiente que levanta la tempestuosa soledad de nuestro desierto.

Recuerdo ahora aquella frase de Ortega y Gasset: «La belleza - suprema distinción- exige que se guarden las distancias».

Cuando he dicho clarificar, no he querido hacer un manifiesto de eso que llaman hoy «retorno a la claridad», a la poesía clara.¹

Hay demasiado ir y venir hoy día y eso más parece acrobacia que otra cosa. No quiero saber de idas ni de retornos. He creído siempre que la posición más celeste de la poesía es el éxtasis.

La voz de su época tendrá el poeta, claro está, si no es sordo. Pero sólo la voz, que no el gesto. El gesto es siempre un destello personal.

Y no hay que confundir el gesto con la pose, decía A. Machado.

Y pose es y no otra cosa la posición de muchos movimientos literarios de hoy. Que si gesto fuera, así morirían, con su ademán natural.

Pero cambian a cada momento... Por eso. Porque cambia la pose.

He dicho pues clarificar, en el sentido de tamizar la poesía. Eliminar esos puntos neutros que dice Dámaso Alonso, para quedarnos con una poesía pura, como un cielo limpio... Cielo que podrá ser incomprensible por lo distante de su azul; pero que tendrá ese trémulo fulgor de la mañana, (Oh Bécquer). Cielo al que ni siquiera le estorbará un pájaro (¡Y adornan tanto los pájaros!).

Ese es el alumbramiento de todo poema eterno.

Mirad las grandes cumbres de la poesía del mundo.

El «no sé que quedan balbuciendo»² de San Juan de la Cruz. La carta de Antonio Machado a José Palacio. El Cántico espiritual de Maragall. El lacerante soneto «Desolació» de Juan Alcover. Todos los versos de cielo de Keats. Las rimas de Bécquer...

Todos esos poemas no són más que zumo de corazón, aclarado por una emoción de niño y un proceso de eliminación sensata.

Andando simplemente su sendero, construyeron esos poetas los grandes caminos reales de la poesía. Y no se dieron cuenta de que su poesía era transcendental, de tan pura y sencilla que era. Casi sin enterarse trajeron abril al mundo.

(Recuerdo ahora aquel apunte celestial de A. Machado:

La Primavera ha venido.

Nadie sabe cómo ha sido.)

Canta pues tu cántico, poeta; pero sólo el tuyo. Ten esa ilusión de fuente: echar toda el agua fuera. Tendrás la alegría inmensa de ver que, al paso de tu cántico la tierra echa hoja. Y la hoja cantará también... y tendrá pájaros luego... Todo esto, por el milagro de tu surtidor que va naciendo a cada momento, como con un vagido de niño.

Ábrete de par en par como un templo. Que te salga toda el alma por la boca.

Luego entrarán todos los hombres de tu corazón puro en el recinto de tu mensaje, mensaje ardiente y honesto como la declaración de amor de un rey.

Así tendrás la gloria de ser consuelo de tus hermanos, poeta. Gloria y alegría de haber colgado en la lluvia de los ojos del mundo, tu dulce florecimiento de campana...

Santanyí, 25 Octubre, 1950.

Blai Bonet

1. Cf. l'article de Jaume Vidal Alcover «Pedro Salinas o la claridad», publicat a *Baleares* el 4-1-1952, reproduït en aquest apèndix.

2. En realitat, el vers diu: «un no sé qué que queda balbuciendo».

(*La Almudaina*, 19-11-1950)

BLAI BONET. ARTICLES

HACIA ESA EXPRESIÓN VIVA

Y se habla, se habla de la escuela mallorquina. Los doctores se enfadan porque les dicen que la escuela se muere.¹ Y creo yo que sería mejor declararle amablemente la enfermedad, y, en vez de ayudarla a morir a fuerza de trompazos, mirar de incrustarle juventud con ese elixir de Voronof que es el esfuerzo.

«Ruta dels cims»² de Miguel Gayá será un magnífico pretexto para eso.

Hace poco tiempo que uno va por esos malos caminos de la poesía y apenas si conozco personalmente al poeta. Le recuerdo en unos Juegos Florales, recitando un largo poema de amor, la voz entre crujido de látigo i restallar de bandera, el gesto duro. Me pareció un poeta de genio. Le perdí de vista después entre la reina de la fiesta, su corte, sedas y los smokings estiradísimos del Jurado.

Si recuerdo a Miguel Gayá hago siempre la misma composición de lugar: salón de Juegos Florales.

He abierto ese libro azul, suyo; «Ruta dels cims». Clima de altura, he pensado. Empiezo el primer verso:

Mon cor llangueix d'inquietud i febres

Endecasílabos finos. Una métrica tradicional perfectísima. Miguel Gayá es de los que nunca pierden el paso. Sus versos, muchas veces dolorosos, tan sereno y dulce es el ritmo que más parecen pintados de pena que penosos. La rigidez de los versos es un dominio del llanto.

Es indudable que hay unas leyes internas que determinan el proceso de la forma en las cosas. La forma del poema, el estilo, suele dar la pauta del proceso psicológico del poeta en el curso de la expresión. La forma es el sistema nervioso de su psique.

¿Qué dice la forma, el estilo de Gayá? Mirad el primer poema, «Solitud». El poeta empieza con dos sintagmas simples:

Mon cor llangueix d'inquietud i febres;

Jo visc només de pura emoció.

Dos sintagmas simples. El poeta está frío, aunque los versos digan lo contrario. En el primer sintagma, después de la palabra «inquietud», el poeta, por una ligerísima seminación de ideas, llega hasta el concepto de «febres». Pero la seminación no sigue. El poeta está frío y empieza el otro sintagma simple.

Al llegar a esa mitad de estrofa, en muchos poetas empieza el [...] conceptual de la correlación paralelística. Es que el subconsciente va elevándose a la cima de la fiebre aguda, mediante música de conceptos.

Nuestro poeta no. Sin correlaciones sigue otro sintagma. Pero esta vez es un sintagma no progresivo, una pluralidad:

Estic voltat de boires i tenebres
i sent l'urpa feresta del dolor.

Y mirad si es normal ese compás psíquico. En el primer verso había aquella ligera seminación de «inquietud» a «febres». Ahora, en el tercer verso, correspondiente al primero en orden de rima, vuelve a aparecer otra ligera seminación: «boires» hacia «tenebres».

Con esta última pluralidad, el sistema nervioso se le ha calentado un poco y sigue con pluralidades:

Pobre cor meu, ¿què cerques en la terra,
que és lloc d'inquietud i crueldat?

Ahora la tercera estrofa.

Tot sol jo vaig errant en esta vida
com un vaixell perdut en l'oceà;
a cada onada sent ma carn ferida;
si crid, només la mort em sentirà.

Un sintagma no progresivo los dos primeros versos. Sintagmas simples los dos últimos.

No se levanta la correlación musical. Frío. Pero notad las sucesivas seminaciones en esta estrofa. Mirad como se suceden, ordenadamente, los conceptos: «vaig errant» suscita un concepto de llanura, «esta vida». El peligro de «esta vida» suscita el concepto «vaixell». El vocablo «vaixell» la idea de «oceà». La impresión de «oceà» el sentimiento de «onada». El escalofrío de «onada» la impresión de «carn ferida». El dolor de «carn ferida» el concepto de «crid». El concepto de «crid» la presencia de «mort». Y a la palabra «mort», concepto de sequedad, dureza, absoluta sordera, le sigue esa idea de vida, de ansia, de movimiento: «escoltarà». ¿Por qué caminos le ha llegado ese concepto? Mirad como su rima, su son correspondiente es «oceà», que es lo mismo que decir rumor, voz, murmullo, en fin, cosa para ser escuchada. De «oceà» le vino la seminación.

He aquí la génesis, imperfectamente esbozada, de un poema cualquiera de Gayá. El poeta, al escribir el poema está simplemente triste; pero sereno, normal su estado psicológico. Y por tanto esos conceptos de «tenebres», «urpa», «guerra», «mort», «cara ferida», «crid», que hacen pensar en una cruenta desesperación, están lejos de la verdadera situación del poeta. Quiero decir que el poeta hace teatro.

Pero otras veces es una simple acumulación de objetos bellos, a base de expresión directa, lo que busca Gayá. Hay una terrible confusión en los que piensan que la belleza es poesía. No. Ni de por sí puede tenerla. Es el poeta, el que cubre de poesía a las cosas, si sabe hacerlo. Un tallo pajareado, una rama de ciruelo con flor, son cosas bellas, pero no tienen poesía. La carroña de un perro muerto es una cosa fea pero no

antipoética. Un poeta inteligente puede elevarla a sublimidad. Pensad en el caso Baudelaire.

Mientras otro poeta estará hablando años y años de pájaros y ramas y rocío y estrellas y sedas, la poesía no acudirá. Y eso por no querer rebasar la expresión directa. En una palabra, por empeñarse a conservar la lógica y ese terrible sentido común.

Aunque se escandalicen hay que decir que la antítesis de la poesía es eso de la lógica. La escala de la poesía es esa: de tontería a locura, de locura a Dios. Elementos violentísimos ante el sentido común. La poesía no es sobrenatural, pero es sobreal. Y creo yo que, si los surrealistas no hubieran rebuznado, el surrealismo hubiera sido algo definitivo en expresión poética.

Por ese amor a la lógica, es que Gayá, siendo un poeta de pasión ardiente, de unas condiciones estupendas, se queda sin la aparición de la poesía alguna vez. Y ese es el bache en donde cae con verticalidad, nuestra escuela mallorquina: la expresión burguesa. No es que sea necesario recurrir a extravagancias. No. Mirad. Una expresión simplicísima de Bécquer:

Soy incorpórea, soy intangible,
vano fantasma de niebla y luz.
Soy imposible, no puedo amarte.
Oh, ven, ven, tú!

La poesía no acude a la cita hasta el último verso. Y ved con qué simplicísimo proceder: «ven, ven, tú». Si hubiera dicho «ven, tú» se queda sin poesía. Reduplica el verbo y el segundo «ven» carga con la herencia expresiva del primero, además de la suya, quedando fuera del plano normal, en plano poético.

Otro ejemplo de Machado: una corriente de agua.

El agua pasa, corre...

La poesía no acude. El poeta añade

El agua pasa, corre y sueña.

y ya está. Añadido el elemento sobreal la poesía sube por la escalerilla del agua.

Que Gayá está animado de una gran fuerza interior, es indiscutible. «Ruta dels cims» se conmueve de cuando en cuando con versos logradísimos:

Penja un ròssec immens darrera mi
de segles i centúries...

Lástima de las dos innecesarias palabras que siguen (culpita de la rima). Y esos otros:

Jo faig ma ruta impàvid vers l'albor
dels cimals...

¡Si se hubieran quedado así esos versos! Pero tú, querido Gayá, dirás que no sería clásico! Y yo diré que no sería tradicional. Pero clásico, sí. Porque clásico quiere decir únicamente «vivo». Escuchad esa otra estrofa centelleante cercanísima a Costa:

I sortirem a festa gloriosos
alçant la copa que escumeja i vessa,
vora la dansa que anhelant suspira
l'humanitat que puja.

Ya está bien, Gayá. Que el Buen Dios te conserve y abrase esa voz. Esa voz que ahora vuelvo a recordar desde esta tarde muerta de Santanyí...

Per la ruta serena dels teus ulls...

Y la reina, la corte, sedas, claveles, un Jurado tieso: Salón de Juegos Florales...

Blai Bonet

1. Es refereix a les polèmiques que encetà Jaume Vidal Alcover des dels seus articles periodístics, que motivaren la irada resposta de Joan Pons i Marquès.

2. *Ruta dels cims* aparegué l'octubre de 1951 a la col·lecció «Les Illes d'Or» d'Editorial Moll. Quant a la recepció del llibre i a l'article de Bonet, Miquel Gayà comenta (*Històries i memòries*, pàg. 288): «En els diaris es saludà l'aparició amb ressenyes més o menys formulàries. Però a «La Almudaina» sortiren dos articles de prou relleu. Un de Blai Bonet, que mai no li he sabut agrair com es mereixia; [...] L'article de Blai Bonet vessava de bona amistat, però el redactava des d'una posició ben distinta de la meua. Em semblava un centpeus i no el vaig saber encaixar. Me'n confés! No el vàrem saber encaixar ni jo ni cap dels meus amics que militàvem en la posició de l'Escola Mallorquina».

(*La Almudaina*, 25-11-1951)

BLAI BONET. ARTICLES

DON MIQUEL FORTEZA Y SU POEMA «ELS EXILATS»

Els exilats parlaven una llengua
exòtica i sonora,
que modulaven en un to molt feble,
com si ignomínia fossen llurs paraules.
Els exilats parlaven una llengua
exòtica i sonora.

Con la voz a media asta nos llegó ese poema hondo y cabizbajo de D. Miguel Forteza. Un poema de espaciosa andadura. Parece que el poeta, armado de una cámara cinematográfica, penetra en un ámbito de oscuridades y va tomando planos de una angustiada procesión de condenados. Es un poema excelente y sabiamente justo. Y completamente distinto de los demás. Y el mejor del libro. Y uno de los mejores de D. Miguel.¹

En poesía, que el tema sea excelente, nuevo o viejo, que el tema sea emocionante, es una cosa que no me interesa en absoluto ni debe interesar al crítico, ni al estilista. Lo interesante, lo único interesante, es que el poeta logre comunicar al lector esa emoción, por excelencia del tema. En el lector se complementa el fenómeno poético que tan solo fue empezado por el poeta. El lector es algo así como otro poeta pasivo.

No importa ese tema, aquel tema. Es la expresión, ese sacarle vibraciones a la palabra, lo que hace buena o mala, virginal o impura, manoseada, a la poesía.

No hay reglas, no, para lograr que la palabra se levante y produzca su significado. No se han descubierto aún. Lo único certísimo es que el acento, el hincar fuerza y emoción en un vocablo, tiene un papel capitalísimo en la vitalización de las palabras. Y la vida de las palabras, la temporalidad detenida en un vocablo, es ya un indicio de haber coincidido con la poesía.

El acento en vocales blancas, *a*, *o*, el acento en la vocal *o* [...] es el secreto, creo yo, de la abierta emoción de «Els exilats» de D. Miguel Forteza.

He vist els exilats, dins les tenebres
de llargs camins silenciosos,
cercar la pau de les ciutats ignotes.
cansats i morts de tantes nits d'insomni.

Fijaos en la gran cantidad de sílabas blancas acentuadas. Y esas sílabas acentuadas son las que precisamente comunican poesía al fragmento.

He vist els exilats dins les tenebres.

Mirad. Es una noche espesa. Un rumor múltiple de pasos en la sombra. Fijaos en la labor subconsciente de las vocales

e i e e i a i e e e e

Todo vocales frigitivas [sic] e, i. Significan movimiento, rumor de roces. En el centro del verso, en acentuación central, una vocal blanca, a. Es un rápido y suficiente golpe de fogonazo que ilumina las figuras de los exilados. Y siguen las frigitivas sus roces en noche oscura.

El segundo verso:

dels llargs camins silenciosos

Ahora es la sensación de estacio y soledad el motivo poético del verso. Un acento en sílaba blanca sobre «llargs» i «silenciosos» da llanura al adjetivo. Y notad cómo es más eficaz para la sensación, cómo tiene más senda sola y larga, el adjetivo «silenciosos» que no «llargs», el adjetivo anterior. Es que hay diferencia entre el adjetivo antepuesto y el pospuesto. Por el adjetivo antepuesto atribuimos al objeto una cualidad permanente, fija. En el lenguaje de Saussure, es lo que llamamos un sintagma analítico. El adjetivo postpuesto levanta la cualidad del nombre, no como atribución esencial, sino como algo que en aquel preciso momento, en aquella hora precisa y única, tiene una capital importancia para nuestros sentidos, una cualidad que envuelve por entero al objeto relegando todas las demás. Es lo que llamamos sintagma sintético. He aquí por qué «silenciosos» se levanta como una vasta soledad muda.

Si la sensibilidad os llega a eso, probad de cambiar el verso por «silenciosos camins». O probad con eso: «llarg camí», «camí llarg».

Reproducir el poema total sería agobiar la atención. Pero leedlo a solas. Notad cómo la voz se arrodilla siempre, en un «tempo largo», sobre la palabra responsable de levantar la visión del verso.

Volvamos al poema, al fragmento

estacions tumultuoses

Fijaos en el adjetivo. Son tres vocales de sombra, u. Un murmullo hondo, oscuro. Luego la inflexión de voz, en «tempo largo», en la sílaba blanca o, da una sensación de espacio. En un solo adjetivo, mediante el acento y la elección de vocales, se da toda la vitalísima sensación de los andenes inacabables y vociferantes.

Dos versos más:

La ruta inconeguda

sota les naus de negres armadures.

Ahora los acentos maestros van de noche en noche, en u, vocal de sombra. Notad esa forma espesa, ese final en «uves» de las armaduras

negras. La visión de negrura que no logra dar el adjetivo «negres», lo da ese final en sombra y en murmullo de mar, alargándose en el final del verso como un gran bulto de angustia.

Hablábamos al principio de la voz a media asta de ese poema de D. Miguel, logradísimo sentimiento de dolor largo.

A base de un anticlímax constante queda conseguida esa angustia sucesiva. Cuando la voz se le va boyante hacia la cumbre del fervor, hacia el «clímax», repite sencillamente los dos versos iniciales, quedando así cortada la corriente sentimental. Y empieza otra vez la ascensión expresiva, quedando otra vez cortada a medio camino. Y ese constante caer y levantarse del poema comunica una honda angustia al lector, hasta que al final el poema se levanta hacia el «clímax» centelleante, abierto, del ángel con la espada a llama viva.

A eso le llamo yo técnica en poesía y no al contar sílabas, hasta el sacrilegio de sacrificar un efecto poético en honor de los ojitos de una diéresis.

Se habla mucho hoy, ahora, aquí de poetas modernos, de poetas tradicionales. Unos combaten lo nuevo y otros se suben a la cima de una cucaña. Los hay que dicen que D. Miguel es moderno pero ortodoxo. Yo no digo ni sí ni no. Hasta diré que lo moderno, entiéndase cosa del día, no me interesa en terreno poético. La poesía, la verdadera, la enemiga total de la literatura, se ha mordido siempre la cola. Lo bueno que se hace hoy es lo mismo, casi con las mismas palabras, que se hacía mil años ha. Expresiones «luz nunca usada» de Fray Luis de León y el llamarles a las legumbres «vaginae sonorae» como hacía Virgilio, son aciertos poéticos hermanos de la más alta poesía de hoy.

Cuando D. Miguel es excelente, es antiquísimo, con esa honda poesía de siglos. La poesía, si coincide con el poema, es de la edad de la quinta de Dios.

No hay que pedir modernidad que es igual a pose. Lo que yo pido a todos es revolución. No revolución en el sentido de petroleros, de iconoclastas, sino en el sentido de resolución, de entusiasmo. Entusiasmo que mate toda pereza poética, toda expresión impura, manoseada. Y muerto tanto poema muerto, le haríamos todos un duelo de labores y esperanzas, con la voz ebria de virginidad, con la palabra alta como una soledad en vilo. Y aprenderíamos a vivir de verdades. Y llamaríamos iángel! al que va solo con su voz y con Dios y diríamos icastizo! al que presumiera con la ocarina. Y cuando un compañero se arrancara del alma un cántico de verdad, le abrazaríamos, hermanos ya, sin deseárselo un tifus al mismo tiempo.

D. Miguel, muchas gracias por su excelente poema y gracias a Dios por haberle colocado una voz tan buena en una cabeza tan clara.

Terminaremos pidiendo al cielo por vuestra voz, con aquel cántico vuestro tan hermoso:

Tal com una veu retorna la cisterna
als meus versos, Senyor, vulgueu donar
el [...] de la vostra veu eterna.

Blai Bonet

1. El poema *Els exilats* fou donat a conèixer per Miquel Forteza el 1946 en un fullet que n'incloïa la versió italiana, i reproduït posteriorment al volum *Ressons* (1951). J. Massot (*Cultura i vida...*, p. 194) cita una entrevista en què Forteza qualifica aquest poema de «sortida de to». Aquest judici de l'autor (que considerava el poema una mena de cas aïllat dins la seva producció lírica), fa més comprensible la valoració tan positiva que en fa Blai Bonet.

(*La Almudaina*, 10-2-1952)

BLAI BONET. ARTICLES

DEFENSA DE LA POESÍA LÍRICA Y AUTOCRÍTICA

Al admirado, claro y ordenado Dhey.

Muchos son los que se enfurruñan ante las extrañas sustituciones hechas sobre la lengua normal ante el lenguaje poético.

Y dicen: ¡No acercarse porque no se entiende! Y uno que escribe con el deseo de ser leído hasta por la portera, como dice Aleixandre, se queda con un indeciso par de lectores que entienden la letra sin verle la poesía. Y es peor.

Ante todo, creo que vale la pena de olvidar la tradición, desorientadora muchas veces, de la preceptiva literaria que viene llamando poesía lírica a todo desahogo rítmico.

Poesía lírica o lirismo es lo mismo que vibración, o sea, el resultado de la activa unión de mano y lira.

La palabra «lirismo» es una explicación, una comparación que empleamos para entendernos. Poesía lírica, por tanto, es la composición poética hecha a base de vibraciones, de uniones activas de objetos diferentes, estrechamente unidos, hasta la completa fusión, operando unos sobre otros. La vibración resultante de esa íntima unión de dos o más objetos es lo que llamamos «lirismo».

Ved ese ejemplo de mi poema «Glauc i Amant»:

No sé per què entre els pins cant a les xeixes
serà el meu amor que espiga, Glauc?

No diré que el primer verso no es bueno. Tiene una gran emoción. Pero está fuera del plano lírico. A esta clase de expresiones, las llamaría yo Poesía expansiva, Poesía del ahogo, Poesía del desahogo.

El segundo verso sí que es lírico. Y la vibración se produce en «amor que espiga» por la misteriosa unión, en el fondo del poeta, de los conceptos de amar y espigar.

Y al llegar aquí, salta muchísima gente desesperada y pregunta: ¿pero qué significa esto?

Eso, hermanos, no significa nada más que el hecho amoroso unido misteriosamente al acto del florecimiento del trigo. Y eso se llama «lirismo» como el hecho misterioso de la unión de Dios con el hombre se llama religión.

He aquí explicado en pocas palabras lo que es una metáfora: la unión misteriosa de dos objetos fundidos uno en otro hasta la suprema fusión amorosa, en una profunda pasión cósmica. Como una concentración del vasto amor del universo, reunido por el poeta en el

espacio del poema. Fusión amorosa en un arco iris con un pájaro, de un ademán de brazos con una selva, de un limón con un canario.

Pero la más profunda fuerza de la metáfora, creo yo, casi estoy seguro de ello, tiene una razón divina, y la razón es ésta.

Es cierta la presencia de Dios sobre todas las cosas. Y Dios es caridad, según San Juan, y siendo Dios uno y múltiples los elementos de la creación, Dios es el denominador común de todas las cosas. Y, puesto que Dios es amor, ejerce una fuerza amorosa sobre cada objeto del Universo. Por tanto, todas las cosas se comunican amorosamente a través del común denominador de todas: Dios que es amor. Y la comunicación amorosa es total unión. He aquí por qué en el ámbito del poema se unen, misteriosamente, pájaro y arcoiris, canario con limón, balido con sangre.

La poesía metafórica no es barroca, es lírica simplemente. La metáfora, como adorno, como barroquismo, no coincidiría nunca con el misterio poético. Y porque el lector la toma como adorno, no sabe explicarse el extraño mundo poético del poema.

Generalmente hay muchos lectores que protestan contra la metáfora y están conformes, del todo, con la imagen.

Una vez, mi admirado Dhey, hablando de un trabajo mío, atacaba la expresión figurada en favor de la expresión normal. Y citaba aquellos versos de Bécquer:

«Cuánta nota dormía en sus cuerdas
como el pájaro duerme en las ramas».

Es una imagen clarísima. Pero notad como la sensación lírica no es producida por imagen sinó por metáfora. Y siempre sucederá igual.

Aparte el vocablo «dormida» aplicado a «notas» que ya es una metáfora, el efecto poético es producido por los dos versos en colaboración. la sensación que recibe el lector no es de «nota dormida en cuerdas», ni de «pájaro dormido en ramas». La sensación que recibe el lector es de

«cuánto pájaro dormido en sus cuerdas».

La metáfora, por tanto, es más rápida y eficaz.

Y con ese traslado de palabras, el verso se quedará pajareando, de una vez para siempre, en el espíritu del que lea.

Si entráis en el ámbito de «Entre el coral i l'espiga» veréis cómo los temas del libro se corresponden estrechamente con el sentido que tienen las metáforas (con el sentido que yo les voy dando, mejor dicho).

Para definir ese ámbito de correspondencias emocionales, de vibraciones, de lirismos de mi libro, hay que recurrir a la pasión cósmica y panteísta de la poesía alemana que va desde Goethe a Stefan George. Un mundo de correspondencias, de ecos, de íntimas comunicaciones entre dos cosas distantes. Un mundo de sed, de tormento, de ansia mutua

entre dos lejanías, que en Alemania se llama *Senhsucht*, en Portugal *saudade* y en Cataluña *Enyorança*.

Y ahora os voy a señalar, brevísimamente, un ejemplo de este mundo lírico.

El primer poema: «*Soledat oberta*».

Empieza el poema con la pena de la lengua herida por el «*significat*» de las palabras.

El dolor, por tanto, es causado por el mundo real, objetivo, con su luna, su mar, sus soles que se comunican, por aliento, con la garganta y con la lengua del hombre. Es la insinuación primera de ese contacto doloroso, alucinado.

Empieza el poema a sumergirse en el trasfondo de las palabras.

I les meves paraules de «*bellveure*»
«*taronja*», «*llimonera*» «*estrella*» «*amic*»
les tenc obscures, fent una plorada
al carreró banyat de la Gran Pena.

Y enseguida empieza la música del polvo de la tierra, la primera correspondencia amante y dolorosa:

Em dol el bel de la sang.

La tierra y la sangre se aman y se duelen. Y fijaos. De la tierra he seleccionado uno de sus elementos más cristalinos: el balido. El balido de la sangre. ¿Por qué esa metáfora? ¿Por qué esa oscuridad? diréis, sin duda.

Si hubiera dicho: «*em dol la terra en la sang*» la expresión global de «*terra*» es tan amplia y dura, que ciega toda posibilidad de vibración en el lector. Y el poema tiene que ser funcional. El poema, sin el lector, no tiene razón de ser. La expresión «*bel de la sang*», en cambio, deja un cierto espacio a la sugerencia. La palabra «*bel*» sugiere al cordero, la idea de cordero, la sensación de prado o aliento de aprisco. Un cordero, un prado, un aprisco en la sangre.

Y notad otra cosa. En el verso todas las palabras son morcosilábicas. Y los cinco vocablos del centro «*dol, el bel, de, la*» reproducen el sonido de la esquila, arribando ese pastoreo de la sangre.

Y luego, con el balido irrumpe una fuente y un sonido de pinos:

Per la meva sang sona
la frescor de la font
que lluu cap a la set.
I els pins -so dels meus pins-
que comencen la verdor
com el dia l'aurora,
sense influències de verdor més alta.

Esa misma idea del amor cosmogónico hay en el poema «*mar adolescent*»: el amor del mar con el huerto de los azufaitos. Y el

pensamiento mismo de «Germà del mar» que es la presencia alucinada del mar en el cuerpo del hombre.

Y cuando el libro llega al poemilla «Mariner absent», esa pasión se detiene en uno de sus momentos más sùtiles e íntimos. La atracción de dos seres distantes, lejanísimos, se une mediante la llama y el humo de un romero quemado.

A la nit crem romaní
per tu i el llit nuviàl.
Beu-te l'aire
quan passis entre el bellveure
i l'aufabaguera del corral.

Y para no cansaros más, os citaré tan sólo los títulos de los más representativos poemas de esa concepción poética. «L'égloga marina», «Carta a Bernareggi» (el dolor del pino apuñalado repercutiendo en el hombre), «Dècimes de l'amor fugitiu», «Camins de la tarda», «Plenitud de l'amor», «Set», «Íntima primavera» (los once primeros versos, en su aparente sencillez, son lo mejor que haya hecho, gracias a Dios), «Crist d'olivera» (¡qué transporte ya de la ascensión del hombre a Dios por medio de un olivo!).

No estoy hablando de mis poemas por complacerme la vanidad. No he hablado de aciertos. Trato tan sólo de explicar el sentido del libro porque lo creo necesario, porque lo creo obligatorio. El poeta habla para los demás.

Pero tanta cuestión de clásicos y románticos, pongámosla en salmuera. Y bueno será recordar lo de aquel viejo escritor a quien preguntaron si era clásico o romántico. Y el buen hombre respondió: «Pues aquello del andaluz a quien pidieron si se llamaba Gómez o Rodríguez y dijo: Da igual, la cuestión es pasar el tiempo».

Blai Bonet

(*La Almudaina*, 10-8-1952)

BLAI BONET. ARTICLES

DHEY, TODO Y SÓLO CHISPA

«Visca sa malvasia!»

Hacéis memoria de aquel grito de Ana Cohen del final de *Mort de Dama?*

Ana Cohen se volvió loca cuando vió a su payesa, a su poema desnudos de folklores.

Visca sa malvasia! Cómo te compadezco! Ana Cohen sabia de verdad, inculta de mentira.

Ana Cohen, que te volviste loca, básicamente loca, cuando desnudabas tu obra de su lino antiguo; cuando la ya caída tradición y el futuro no poseído te iban poseyendo como un mosto (fuiste profeta, Dhey, por esta vez), lo hacías «verdaderamente» mal, que es una de tantas maneras de decir «malamente» la verdad. Tu música no gustó porque no era buena y porque tenías una ronda de músicos. Tus antípodas no tenían música y dijeron «Tenc dret a música i la vull». Y se fueron con la música a otra parte.

Y ahora entremos ya en la *Novel·la de Palmira*.

Para la mayoría de la gente, Dhey es el hombre que se fue con la música a otra parte.

Quiso romper caramillos porque no le gustaban los caramillos. Y Dhey dió un cambiazo fabuloso. El terruño por el cosmopolitismo.

Eso dijeron gentes. Esas gentes nuestras que, embebiéndose en gaseosa, se confiesan de haber hecho una juerga.

No. No hubo cambio. Dhey solo se fue a otra parte. Pero del brazo de la Cohen, de la superficialidad. La Cohen hubiera escrito Palmira y os hubiera descrito una tarde a Ca'n Salat. Dhey os dirá la Maison Dorée. La Cohen os hubiera hablado de «Un plat d'escudella» de la cocina de X. Dhey os presenta un faisán en el Palais Royal; y os dirá, graciosamente, que el maitre de Hotel lleva cuenta de las cerezas que se ha comido el comensal.

Pero tanto en Dhey como en la Cohen, hay esa misma falta de profundidad, esa cosa perfectamente seria y responsable, ese valor de testimonio que han de tener el poema y la novela. Y me diréis que en Palmira se busca la elegancia y ese encanto volador de la frivolidad. Y me hablaréis de matices y de Proust.

La novela de Palmira es proustiana en ambiente y Proust era un frívolo y un elegante. Y un genio. Un genio que me cansa. Pero un genio.

Proust hizo la novela de la frivolidad, de la elegancia. Proust abrió, como una gran rosa, todo el mundo de la frivolidad, proyectándolo en el espacio, haciéndolo girar alrededor de un eje, su circunstancia

cotidiana. Y ese mundo, abierto, descubierta sin paredes, libre y sometido, cabrieteó el tiempo. Si Proust os habla de los palcos y de la platea de la Ópera, esos palcos y esa platea con plumas, vasos y hombros nacarados de dama siendo pura circunstancia, proyectadas hacia arriba, hacia el infinito, libres de sus paredes finitas que las hacían circunstanciales.

Ahí está la diferencia entre hacer la novela de la elegancia y de la frivolidad, como hizo Proust, y el decir elegancias y frivolidades en una novela, como hace Dhey. Por eso Proust es quietamente universal y Dhey es emigrantemente local.

Y ahora diréis: pero Blai, infeliz, es que Proust es Proust y Dhey es el Dr. Villalonga.

Yo no estoy cotejando valores. Pero tratándose de dos hombres que se mueven inteligentemente en ambientes parecidos, la diferencia en el resultado es sugeridora. Y mucho más, teniendo en cuenta que Dhey se mueve en torno a Proust, en torno a la manera de mirar de Proust.

Mis agrios 25 años no me dan autoridad para suponer nada. Pero una de las famas de Dhey es la del hombre que capta matices. Y creo yo que alguna vez habrá confundido el matiz con la chispa. Intentaré definir lo que entiendo por matiz diciendo que es una penetración en lo profundo por la que tocamos, sin ver, los varios prismas del valor total de una cosa. El matiz que, aparentemente, suena a cosa leve, es, esencialmente, un encontronazo en el interior de las cosas.

Cuando Proust os habla del sueño y de las diferentes clases de sopores -sopor del estramonio, del cáñamo índico, de los múltiples estrados del éter, sopor de la belladona, del opio de la valeriana, todo un jardín de flores con su sueño particular -Proust matiza el sueño.

En cambio, Dhey no matiza, Dhey tiene chispas, «acudits», vivísimos destellos. No crea elegancias, dice elegancias. Que no son precisamente gracia. La gracia es un olvido de nosotros mismos en el matiz total.

Ahora voy a deciros una barbaridad: para mi uso particular prefiero Dhey a Proust. Proust es maravilloso, clarísimo, pero... no puedo con él.

Y ahora contemplemos la «carpintería» de Palmira.

La novela de Palmira no es una novela. No hay que decir que es una novela mal construída. No está construída ni bien ni mal. *La novela de Palmira* es un delicioso bloc de notas para una futura novela. Son los primeros ensayos para una gran obra. Y los primeros ensayos hay que hacerlos en casa, nunca ante el público.

Diréis: es una manera de novelar, una originalísima manera. ¿Quién lo duda? -Yo.

Aquel salirse por pirandellismo al final del libro de si Palmira hubiera podido ser así o de otra manera, me parece (no afirmo) como dicen en argot taurino, una faena de alivio. Y ¿para qué aquel

innecesario futurismo, tan presente, a pesar de la panmorbosina? Pero tal vez Dhey tiene razón en este futurismo.

A pesar del átomo y de la panmorbosina el mundo seguirá, poco más o menos, igual de vulgar y arreando de tedio.

Leyendo lo que antecede, sin haber leído el libro, pensaréis que el libro de Dhey no me ha hecho gracia, vamos, que tiene más pegas que saltos.

Confieso, sinceramente, que el libro me ha gustado. Lo leí de un tirón. Tiene magnificencias a granel. Hay una descripción del carácter de Palmira hecho a base de unos telegramas que se cruzan varias personas, maravillosa de maravilla. Un viaje a París estupendo. Y sobre todo, destellos, saltos de ingenio a cada dos líneas. La chispa esbelta de ese maravilloso Dhey. De ese magnífico Dhey a quien yo, infeliz de 25 años, le he puesto pegas porque sé que está en condiciones de ser uno de los grandes prosistas de Catalunya. Y podría ser el mayor si no pensara, como inconscientemente pensamos todos, que Mallorca, literalmente, es un país de misiones donde la gente con su espejismo de nada, se deslumbra como ante un vitral.

Decimos: Catalunya, Mallorca, son pequeñas.

Para «nuestro clan» ya está bien.

Por esto tantas veces está mal.

Pensad que Atenas era más pequeña que Mallorca. Y porque quiso, dominó y domina el mundo con su arte.

Cuando os sintáis tentados por la pequeñez del clan, os pido que miréis ese prodigio de sabiduría, constancia y trabajo de ese gran hombre que es D. Francesc de Borja Moll y su colaborador Manuel Sanchis Guarner. Y comprenderéis de qué modo se puede llegar a ser universal en la estrechísima calle de una ciudad oscura.

Yo pido Fauna literaria. Fauna leonadamente activa y fieramente seria para ese país nuestro donde casi todo es Flora. Que los juegos olímpicos reemplacen a los Juegos Florales.

Y discutiremos menos o nada, seremos constructivos, felices, obradores, radiantes. Viviremos en el arte como en una patria. Y al ver nuestra tierra luciendo de nosotros y con nosotros, podremos exclamar con Luís Rosales: Gracias Señor la casa está encendida.¹

Blai Bonet

1. Al-lusió al llibre de poemes de L. Rosales *La casa encendida*.

(*La Almudaina*, 1-3-1953)

BLAI BONET. ARTICLES

JAIME VIDAL

Ha tres años, Jaime Vidal vino a Santanyí. Venía con otro muchacho lleno de una exuberancia de proyectos y unas hojas de propaganda que me parecieron una invitación a la lucha libre... Por la tarde fuimos al mar, acompañados de Bernardo Vidal y de Don Marcos Vidal, gran amigo de sus amigos. Y se recitaron poemas. Incluso recité yo, que suelo hacerlo bastante mal como rapsoda. Jaime leyó «L'Hora Verda». Y cuando hubo pronunciado la primera palabra, adiviné toda la producción. La primera palabra era «colorins...».

Dicha esta palabra, se puso unos lentes (caramba, Vidal) y empezó a modular con las manos la andadura de los versos libres. De estos tres ingredientes, creo que está compuesta la poesía de Jaime Vidal: «colorins», aire triste de juglar o Arlequín y música. Eso del aire triste de Arlequín tal vez no le guste a Jaime Vidal. Pero es muy significativo que muchos poemas que tienen un trasfondo de pena, llevan precisamente el título de «Alegria».

Una tarde, en nuestra casa, estábamos escuchando con Jaime Vidal el «Retablo de Maese Pedro» de Falla. Y, entre comentario y comentario, le dije que sus poemas me hacían el efecto de una bolsa de confeti tirada al aire. Él, que suele ser divertidamente brusco, no se enfadó.

Efectivamente, cuando he cerrado «L'Hora Verda», me he quedado con esta sensación: un aire melancólico, denso y movido y poblado de una suave caída de : «llauna, llautó, verdet, siurell, pilota de goma, tamborino, homonets de pedaç, arc de Sant Martí, miloques, soldats de plom, barquets d'escorxa, cornets, escaiola, ratolí, rondalla, fai i fat, corrioles, colorins, lluentons, crespells, cadernerres, copinyes, confits, roses de pedaç, dois trumfos, lloretó, ous de color»...

El libro de Jaime Vidal que, en el tiempo de la lectura, me pareció un poema amoroso, en el recuerdo, que es lo que vale porque es síntesis, me produce una sensación de libro infantil. Un libro infantil muy curioso. Parece que el niño murió, hace tiempo. Y que Jaime Vidal dice sus imprecaciones amorosas arrodillado sobre un montón de juguetes. Esta pasión entre juguetes y colorines no está sólo en la producción literaria de Vidal. También está en su manera de ser. Con lo cual quiero decir de su obra es sincera. Recuerdo que una vez me explicaba la fiesta de Primavera en el Colegio Mayor, de la que él fue decorador del salón de fiestas. Llenó las paredes y el techo de hombrecitos de papel colorado, de peces, de pájaros colorines y de un revuelo de serpentinas de celofán...

«L'Hora Verda» es una primavera amorosa con el mismo ornamento que el saloncito del Colegio mayor.

Jaime Vidal es un poeta natural, quiero decir, sin mixtura.. Seasure y Dámaso creo que se iban a lucir poco descuartizando «L'Hora Verda». Yo he probado de meterles el bisturí a algunos poemas. Y he visto que estaban sanos, en general, de esas anomalías, patologías y bellísimas enfermedades que constituyen el lenguaje poemático. No he dicho poético. Los poemas de «L'Hora Verda» no son troquelados sino simplemente brotados, que es siempre lo más completo, incluso intelectualmente, aunque parezca mentira. La Poesía brotante, en trance de chorro, es siempre la más trascendental, total y profunda, porque con ella expresamos, a un tiempo, y completa y simplemente, nuestra física y nuestra metafísica, el cuerpo y el alma, lo fable y lo inefable, la erótica y la metaerótica. Y esta Poesía produce una inquietud, una seguridad vital: anhelo, luego existo.

La Poesía pensada, troquelada, o la palabra artística contiene más artesanía que otra cosa. Y no digo esto en sentido peyorativo. Para mí, que no soy filólogo, Artesanía es lo mismo que Arte Sano. Y como consecuencia, esta Poesía produce una catarsis, una quietud: Pienso, luego me estoy muriendo, desilusionado.

Todos los poetas auténticos empiezan a chorro, derrumbándose a toda luz. Después, generalmente, civilizan el fulgor, lo deforman, le dan forma de pila, de tubo de neón... Acto seguido se mueren y «los sacan en hombros»...

Siempre he pensado que la civilización es una tela que hemos inventado para tapar y olvidar en lo posible el castigo del pecado original. Y, desde luego, creo que la civilización, lo que llamamos vida, es un segundo engaño de la serpiente. Y el cúmulo de engaños conscientes y de bondadosas hipocresías que esa tal «no vida» supone, es el segundo castigo que consiste en una sorda podredumbre de este segundo Paraíso que se había construido el hombre: la Civilización. Y ahora, nos están echando ya de ese segundo Paraíso. Insensiblemente nos vamos aclimatando en otro Paraíso, otra Civilización desnuda, fría, sin arte, toda cálculo reemplazando al sentimiento. Y como dice el Rubachof de Kingsley: «la oscuridad se cierne sobre la tierra»...

Por eso he dicho mil veces que la poesía natural, auténtica, es cosa de gracia de Dios y con Jaime Vidal hemos hablado del Espíritu Santo, con evidente escándalo de los «taimadamente» buenos. Y es que somos «verdaderamente» malos.

La poesía natural es un regreso que hacemos hacia nuestra simplicidad, hacia nuestro origen.

Por eso creo que la originalidad es una cuestión de profundidad. Lo original es contrario de lo novedoso. Originalísimo es Antonio Machado

y es un continuo eco de Rosalía y de Bécquer. Y original es Alberti y a cada momento recuerda a Valdivieso y Gil Vicente y Machado.

En este sentido, Jaime Vidal tiene originalidad. Uno de los poemas que más me gustan es «Horòscop», poema original y profundamente influido por las «Il·luminations» de Rimbaud. Pocas veces se ve una composición tan inocentemente profunda.

L'Amor no pot estimar.

Les mans sense mans agiten
cascavells i colorins.

...

Ai, que bé

que a bots camín, que camín

a bots perquè ja ho sé tot.

Llegados a este punto es ya todo cuestión de Poesía y no de Poética. El Poema, que no es la Poesía, desde luego, es ya un espejo donde nos miramos, en profundidad, como somos, como no nos vemos. La obra de Arte es el único espejo donde el hombre puede verse, entenderse, profundamente. Y el poeta, cuando se va al poema, no hace más que gritar, como el Narciso de Gide: «Il ne pas pouvoir se voir! Un miroir! Un miroir! Un miroir!»

Blai Bonet

(*La Almudaina*, 1-3-1953)

BLAI BONET. ARTICLES

PREGÓN Y MANIFIESTO

A mis amigos el Dr. Sanchis Guarner, Dr. Lorenzo Villalonga, Guillermo Sureda Molina, Jaime Vidal, Llompart de la Peña y Lorenzo Moyá.

Contra la necrofilia y la vivofobia que nos ha caracterizado siempre en lo que a nuestros grandes hombres se refiere, sería preciso y muy constructivo que en el doble centenario de Alcover y Costa, que se nos está cayendo encima, los escritores de Mallorca celebraran el acontecimiento con una fe de vida extraordinaria. Si digo celebrar con una fe de vida, me refiero, naturalmente, a la vida intelectual que cada uno de nosotros sea capaz de desarrollar y de transmitir a los demás.

Es muy fácil eso de reunirse en un salón, circunspectos si cabe, y hacer un panegírico necrológico y de pura circunstancia.

Todos estamos convencidos de que estos actos no sirven para nada, no por lo que significan, sino por la manera rutinaria como se hacen. Parece como si el único fin que se persiguiera fuese el experimentar un dulcísimo alivio después de haber cumplido el compromiso social de celebrar el guateque ese del centenario.

En el caso concreto de Alcover y Costa se trata sólo y nada menos que de hacer un homenaje a la semilla literaria de Mallorca partiendo del claro supuesto de que un homenaje es cosa muy diferente a un responso u oración fúnebre.

El homenaje en su sentido más hondo, no es más que ofrecer una multitud de hombres al homenajeado. «Homenajeado» para mí (que no soy filólogo) significa «rodeado de hombres». Desde luego, no deja de ser profundo eso de que al hombre se le corone de hombres. Hablaba antes de la semilla, del homenaje a la semilla. ¿No creéis que el mayor homenaje a la semilla es la espiga, la semilla coronada de semillas?

Por esta razón, ante el inminente centenario, os pido a vosotros, que sois hombres de realidad y de deseo, que se realice en Palma un Cursillo de Poesía con las lecciones a cargo de los mejores autores literarios de Mallorca, a cargo de vosotros, que tendríais mil problemas poéticos que explicar. Como punto de partida, como falsilla para ir rectamente en la realización de ese curso, se puede tomar ejemplo del reciente homenaje que los intelectuales españoles ofrecieron a Ortega en la Universidad Central, bajo el título de «El Estado de la Cuestión».

Creo que ésta es la mejor manera de rodear a un hombre: hablando de lo que él habló toda su vida, de lo que constituyó su razón de amor. Ese noble modo de recordar es también la manera mejor de aplaudir y la

altura mayor que se puede dar al entusiasmo. En nuestro país es urgente, tremendamente necesario, aprender el difícil arte del entusiasmo.

La posición existencial del hombre que aplaude es una limpia afirmación de fe en la vida como convivencia, porque aplaudir es celebrar la venida de otro hombre a nuestro lado intelectual y cordial. El aplauso, para mí, es un oscuro y misterioso acto religioso de adivinación, una instantánea ráfaga de amor a la manera poética de Platón. Porque el aplauso es un reconocerse súbitamente afinidades en los modos y gestos y afinidades secretas del alma, que es la que mueve musicalmente los gestos. La actitud física del aplauso no puede ser más religiosa: ese juntar las manos como en oración, hablar a voz en grito y separarlas y volverlas a juntar como en una especie de éxtasis frenético.

Lo inseguro de todas las relaciones actuales tanto políticas como culturales tiene su principal base en la decadencia del aplauso y en el total derrumbamiento de la capacidad de entusiasmo, que son dos maneras de exteriorizar la ilusión. En la psicosis del criticismo, la obsesión de especular y discutir como única finalidad intelectual, lo que ha colocado el arte todo en un caótico estado de mareo, el mareo que sobreviene a las largas discusiones.

El signo del próximo centenario ha de ser el de la alegría, el de la juvenilidad. Ha de ser una demostración de que la semilla de Alcover y Costa ha echado una valerosa espiga de hombres que, estén de acuerdo o no con su obra y aunque estén en la acera de enfrente, están orgullosos de la herencia espiritual que dejaron. La celebración de ese Curso-Homenaje debe tener un enfoque incisivo hacia el porvenir, hacia el futuro público de nuestra literatura. Nunca como ahora había demostrado la juventud tanta ansia de autenticidad vital, tanto deseo de poesía vital como ahora. Y ahora es cuando hay que dársela. Precisamente ahora que la están pidiendo con una voluntad abierta como un abrazo. Es necesario crear un público nuevo. Y para crear un público hay que hacer un arte que sea la expresión de lo que ese público quisiera expresar y no puede. Nuestra obra no puede ser otra cosa que trasunto fiel de la atmósfera que envuelve a los hombres que tenemos a nuestro lado. Que el ansia mayor de la juventud sensible actual es la alegría es cosa que no admite dudas. Pero hay que tener en cuenta que hacer una obra alegre no es lo mismo, ni mucho menos, que salirse por alegrías. Alegría no es jolgorio, es decisión y claro ahínco.

Creo yo que en la actual circunstancia, que sea buena o mala hay que aceptarla porque es la nuestra, es bastante irresponsable la actitud de escritores y poetas de salón. No quiero decir con esto que el poeta tenga que echarse a la calle como un señorito único, en plan de petrolero iluminado. No. Pero quiero decir que tiene que ser producto no del aire que se respira en la calle, sinó del que se quisiera respirar. La poesía de salón, es aire también, desde luego, pero de fuelle. El adorno por el

adorno es incomprendible. Al menos tiene que tener una apariencia de utilidad, de finalidad, debe dirigirse a un estado de conciencia.

Recuerdo que una vez Dhey, ese magnífico parisién nuestro, me decía en una carta pública que este exceso de seriedad se me iría a medida que fuera conociendo el mundo y hasta se burlaba (galaicamente, desde luego) de esa seriedad poética. Yo, por mi parte, quisiera que Dhey y Tonet i Madama Dormand se dieran cuenta de que si hay un prototipo de humorista en el mundo ese es el poeta. Eso de que un hombre convierta en arte puro todos los golpes bajos que dan la vida y la muerte, es cosa del más subido humorismo. Y si a eso se añade toda la cocina retórica y poética de rimas, tropos y demás figuras de dicción que se emplean para dar más relieve al poema, el poeta no está a más que a dos pasos de Charlie Chaplin. El encanto de todo esto está en que el poeta no se da cuenta de ello. Por eso tiene gracia. Porque la gracia sólo es posible cuando hay olvido por parte del gracioso, cuando el gracioso no se da cuenta de su humor, cuando el humor constituye su natural manera de vivir. Y de no vivir.

Con todo esto y después de todo esto, sólo he querido hacer una afirmación de fe en la Poesía humana de alcance social (no sociológico) contra la poesía de salón y los ocios de la pluma que siempre se han venido predicando en nuestro país, bajo el lema del buen gusto. Cuando nuestros escritores hablan del buen gusto en arte no se dan cuenta de que confunden las reglas de urbanidad y etiqueta de salón de té con la única regla del Arte que es la profundidad de la vida. Hacer un poema tiene que ser igual que dar la mano al lector, y si el apretón es noble y profundo, se da sin guantes, con la mano clara.

Por este torcido entendimiento del buen gusto, un poeta tan extraordinario y tan dotado de maravilla como Miguel Costa nos privó de poemas tan auténticamente humanos como los que le hubieran podido inspirar sus inquietudes de consciencia por ligar el arte pagano con la esencia del cristianismo; inquietudes que él sentía vivamente, pero que no se atrevió a exteriorizar en sus libros porque las interioridades vivas y desnudas ofendían el buen gusto de los que estaban dispuestos a leerle. Nos privó de los poemas densísimos y ardientes que le hubiera podido inspirar su posición humana de sacerdote. Y sintiendo hasta el tuétano todas estas vivencias, por buen gusto, por urbanidad, se quedó en un perfecto y marmóreo paganismo que no deja entrever, ni una sola vez, al precioso santo que había en su hierática y fría figura romana.

De eso no tiene la culpa Miguel Costa. La culpa la tiene el viejo y jansenista espíritu burgués de la «Aurea mediocritas» que se contentaba y se contenta con una simple corrección escolar, por la razón de que la franqueza no es de buena sociedad...

Para vencer y superar todo esto y para hacernos dignos de manejar espíritu sugiero la celebración de este Curso de Poesía en el local que os

parezca mejor. Un local grande donde la juventud, el futuro público de nuestra literatura, se pueda dar cuenta de la seriedad humana de la arraigada humanidad del poema. Luego tal vez habremos hecho un público, quizás algo más que un público. Y ese público habrá formado una nueva idea del poeta que le sonaba, no sin fundamento, a algo así como un raro ejemplar de «capra hispánica».

Blai Bonet

(*Diario de Mallorca*, 24-12-1953)

MIQUEL DOLÇ. RESSENYES. MOYÀ.

LORENZO MOYÀ, AYER Y HOY

Entre los dos primeros libros de poesía que Lorenzo Moyá Gilabert publicó en 1949, y el más reciente de los suyos, «Ocells i peixos», aparecido poco ha en las ediciones de «La Revista», se diría que no en vano se ha efectuado una fluctuación de elementos literarios y polémicos en Mallorca. Entre ambas fechas, sólo a una distancia de cinco años, ha crecido en la isla un movimiento poético que, a pesar de su tono de disconformidad, a veces petulante y meramente negativo, merece atención: es lo que M. Sanchis Guarner, prologando el último libro de Moyá, ha calificado como «un esfuerzo decidido -y a veces logrado- de sintonización con las actuales modas literarias».

Parece que esta tendencia, desde luego absolutamente natural, ha sido combatida por el sector de sello marcadamente tradicional. Y ha estallado la secesión en una pequeña, pero intensa, zona geográfica que siempre tuvo como norma la obediencia a la voz de un oráculo. Es probable que el cisma, más aparente que real, proceda de un defectuoso planteamiento del problema. Si aquel intento de sintonización con las modas literarias es interpretado como una novedad, resulta evidente la arbitrariedad de la hipótesis: sería fácil, en efecto, rastrear el mismo esfuerzo en cada uno de los maestros de la lírica mallorquina. No sería sincero quien propuso a la última promoción de poetas mallorquines el ejemplo de Ulises, que navegó siempre sin perder de vista la costa-opinión, por lo demás, gratuita y teórica-. Muy otro era el programa que el mismo Miguel Costa trazaba «Als joves» en su insuperable horaciana. Con razón arguye Sanchis Guarner que si todos se hubieran dedicado invariablemente a la navegación de cabotaje, aún no se hubiera descubierto América. Con razón, digo, aun sabiendo que los colonos no son fruto de todos los días y que ya no deben de quedar muchas Américas por descubrir: es más, algunas de ellas no merecería, claro es, ni los sudores ni los gastos de la expedición.

Imperceptiblemente nos situamos ante un panorama que no cabe en la estrecha ventana de una nota. Lorenzo Moyá es, sin duda, uno de los pocos poetas jóvenes que, dóciles a aquella tendencia -que no es una traición, sino un mandato-, saben encarnar la reacción contra el amaneramiento sin hacer astillas en el pretendido árbol caído. Quizá más que ningún otro sabrá el poeta de Binissalem que Costa y Alcover siguen, al siglo de su nacimiento, presentes y vivos en el mismo antitradicionalismo, manifestándose su influencia, acaso de un modo secreto y subterráneo, en una poesía que nació bajo un signo zodiacal distinto y aun opuesto.

Sus dos primeros libros, «La joglaressa» y «La bona terra», revelaron de golpe una exquisita y profunda delicadeza de construcción que debía ser una de sus características permanentes. La matemática respondía a la nota más relevante y jugosa de la psicología insular: la alianza entre el mar y la tierra, el amor al paisaje y a la naturaleza. Quizá por ello G. Colom, al presentar «La bona terra», veía en Moyá un hijo legítimo de la llamada escuela mallorquina, a la que, desde sus primeros versos, parecía haber hecho voto de fidelidad. Impregnado hasta las raíces del alma de las esencias de su tierra nativa, un maravilloso rincón dionisiaco, nos ofrecía unas sensaciones hondas, patéticas y nostálgicas, expresadas con la mayor sinceridad de lenguaje y estilo, a través del más rígido uso de la métrica tradicional.

La filiación no podía acusar aquí la más leve «capitis deminutio». La autenticidad del nuevo poeta, de su autobiografía lírica, surgía sólida y sedienta en función de su vida interior, del admirable equilibrio entre la emoción y la realidad. Gracias a un íntimo pudor en la exteriorización del sentimiento, el poeta truncaba el más lejano brote de grandilocuencia o de inútil retórica. Este afán es aún más visible en su reciente libro, «Ocells i peixos», que debe ser considerado como el hito más alto y más luminoso de su trayectoria. La voluptuosidad ante el escenario de la tierra y del mar es aquí mucho más intelectual, su típica nostalgia primitiva abandona en el amargo dolor todo un bagaje histórico, como en una lucha para emanciparse de toda influencia espiritual y literaria. Todo parece renovado, aunque el poeta no ha cedido ninguno de sus reductos ni ha desarticulado ninguna de sus convicciones. Hasta el léxico y la sintaxis forman ahora una materia estética de la más noble estirpe.

Esta última observación es fundamental. El lenguaje de Moyá es de una absoluta pureza. La renuncia al dialectalismo le aísla en el conjunto de los «néoterói». El uso de este procedimiento ha sido tradicionalmente muy mesurado en la historia de la poesía mallorquina. La más nueva generación insular ha ensanchado increíblemente sus ámbitos. Basta dar una ojeada a los últimos pliegos de «Raixa», precisamente en las páginas que debieran hacer gala de un tono más científicamente unitario, las de crítica literaria. No sin razón se me quejaba uno de nuestros más excelsos poetas y lingüistas de que no hubiera logrado comprender muchos pasajes de la publicación: le haría falta un glosario final o, como decía otro, con peor intención, una edición «catalana». La frase parecerá probablemente exagerada: pero no lo es menos la manía por un procedimiento que, al no ser necesario, es sencillamente ridículo.¹

Sin dialectalismos y sin barbarismos -otra funesta plaga de los reaccionarios-, sin complejidades ni malabarismos de escuela, Lorenzo Moyá va creando un lúcido mundo poético, meditado, minucioso,

infalible, perfecto. Si la conjunción del refinamiento de la forma con la densidad del pensamiento puede ser una de las definiciones de la poesía, en Lorenzo Moyá encontraremos uno de los momentos más claros de esa exaltación mística que toda poesía entraña. Si se libra de la tradición, lo hace para entregarse más puro y más compacto a la atracción de la plenitud clásica: su voz tiene un carácter singular y particular en el coro de las islas.

Miguel Dolç

1. Aquestes observacions de Miquel Dolç suscitaren una polèmica amb els joves promotors de *Raixa*. Vegeu el text següent.

(*Destino*, 17-4-1954)

ELS POETES DELS 50 I UNA CARTA A «DESTINO»

UNIDAD Y EXCLUSIVISMO

Sr. Director de DESTINO

Muy señor nuestro:

En el número de DESTINO del 17 de abril, leímos con satisfacción los elogios que nuestro buen amigo y admirado poeta Miguel Dolç dedicaba, en un comentario lleno de aciertos, al último libro de Lorenzo Moyá.¹ Nos ha dolido, empero, una alusión del todo impropia, en la que se da a entender que las páginas de crítica de los últimos pliegos de «Raixa» -páginas en las que figuran nuestras modestas firmas- son poco menos que un galimatías dialectal, incomprensible para los no mallorquines.

Lamentamos, en primer lugar, que la heroica aventura de «Raixa» haya sido objeto de estas frases quisquillosas y un tanto despectivas; pero, prescindiendo de ello, ¿podría el excelente crítico indicarnos concretamente, uno por uno, cuáles son los dialectalismos inadmisibles de qué nos acusa? Y fíjese que decimos «inadmisibles»; porque no toda palabra, por el mero hecho de estar localizada en una determinada comarca, debe quedar excluida del lenguaje literario común.

Nosotros estamos firmemente convencidos de la unidad indestructible de la lengua catalana, e incluso no vacilamos en aceptar que el papel de capitalidad intelectual y lingüística corresponde, indudablemente, a Barcelona; pero algo muy distinto de la unidad es el exclusivismo. ¿Acaso vamos a tener que prescindir de ciertos vocablos y de ciertos giros, vivos en nuestras Islas, porque no los admita el diccionario tal o la gramática cual? ¿Estaremos obligados a ceñirnos al habla de una sola ciudad y sus arrabales? También la lengua que los mallorquines hablamos es catalana, como lo es la de nuestros compañeros valencianos, víctimas asimismo de incomprensiones al por mayor.²

A aquel que desearía una edición «catalana» de «Raixa» debe contestársele, simplemente, que aprenda de veras el catalán, lengua bastante más rica y extensa de lo que él supone. En cuanto al excelso poeta y lingüista aludido por Dolç -y que no atinamos quien pueda ser- nos atreveríamos a recomendarle una revisión de sus conocimientos filológicos, donde existen, por lo visto, lagunas muy considerables que reclaman un urgente y adecuado relleno.

Recordemos, amigo Dolç y amigos barceloneses todos, las palabras de otro lingüista: «La llengua literària no s'ha de formar necessàriament

pel predomini complet d'un dialecte damunt els altres, sinó per la generosa cooperació de tots. Cada dialecte té les seves bones qualitats, que cal aprofitar per enriquir la llengua general». Así entendemos nosotros la unidad de nuestro idioma. Hay que descartar todo abuso dialectal -sea mallorquinismo, valencianismo o barcelonismo-; pero a nadie podrá censurársele el empleo de las formas peculiares de su propia habla, cuando dichas formas sean, como sucede con harta frecuencia en mallorquín, puras y legítimas. Sólo guardando fidelidad a esta norma lograremos trabajar de manera eficaz en pro de nuestra lengua catalana.

Suyos affmos.

Blai Bonet, J. M. Llompart, J. Vidal Alcover
(Palma de Mallorca)

1. Vegeu el text anterior.

2. La polèmica sobre el model lingüístic tornaria a suscitar-se anys després (vg. la carta oberta d'Aina Moll a Eduard Artells sobre els criteris lingüístics de la col·lecció «Raixa», dins *Serra d'Or*, octubre de 1960, p. 18-19).

(*Destino*, 22-5-1954)

TEATRE. UN ARTICLE DE J.M. PALAU I CÀMPS

LA CRISI DEL NOSTRE TEATRE¹

El teatre nostre, el mal anomenat «teatro Regional», està en crisi; això no és nou, ja ho sé, se n'ha parlat tant i tant, i amb més o menys fortuna, que, com diem en bon mallorquí, «fins els moixos ho saben»; ara bé, el que manca, el que crec que ningú ha tractat a fons -excepte, potser, el senyor Sanchis Guarner en la solapa de l'edició de «Dilluns de Festa Major», d'En Martí Mayol- són les causes d'aquesta lamentable crisi, d'aquest estancament que, salvant molt poques excepcions, manté el nostre teatre en el mateix estat del primer dia, sense donar ni una passa endavant.

La poesia i la prosa narrativa tenen, a casa nostra, excel·lents cultivadors i tant en l'un com en l'altre d'aquests dos aspectes de la nostra literatura «es camina», és a dir, es va endavant, s'evoluciona cap a altres camins i altres tendències més d'acord amb les actuals corrents literàries que imperen arreu del món; per què, doncs, el teatre resta estacionat?; es donen, en l'aspecte de la literatura que volem comentar, circumstàncies especials que no es produeixen en la prosa o en la poesia? Evidentment sí.

El teatre, per completar-se, necessita la plasmació definitiva de l'obra, la interpretació per part d'uns actors i la contemplació, per part del públic, dels personatges fruit de la imaginació de l'autor; es publiquen a dotzenes llibres de poemes, dotzenes de novel·les o narracions, però als aparadors de les llibreries apareixen comptats llibres teatrals i encara molt de tard en tard; evidentment l'autor teatral, a l'idear i traslladar a les quartilles la seva obra, no pensa en l'edició sinó en la representació; és lògic per altra banda, els guanys que li pot proporcionar la representació són molt superiors als que li donaria l'edició de l'obra, si la duqués a terme.

Un autor teatral, molt amic meu, defensa la posició dels autors que, a consciència, sacrifiquen la part artística de la seva obra a la de la possible representació dient que «perquè el teatre existeixi és necessari que hi hagi un públic que el contempli» -dit en altres paraules que es representi- d'això en fa una condició sense la que el teatre, segons ell, no existeix. A mi, personalment, l'argument em sembla una mica pueril, és com si diguessin que l'electricitat no existeix perquè el llum està apagat; fent girar una petita clau sé que es farà el llum, també donant la volta a una clau es pot fer el teatre; és una mica més difícil? D'acord; però és possible.

A l'escriure la seva obra per la representació, l'autor topa -i em refereixo ara a l'autor indígena- amb dues dificultats quasi insuperables,

dues dificultats que posaran traves a la seva ploma tot al llarg dels tres actes, o dels que tingui l'obra: una d'elles li imposen [sic] les circumstàncies especials en què es desenrotlla el nostre teatre, l'altra se l'imposa ell mateix per arribar a que la seva obra sigui presa en consideració per qui l'ha de dur a l'escena.

La primera d'aquestes dificultats és la que es deriva de l'especialització de l'única companyia teatral existent a casa nostra vers un tipus determinat d'obra -no vull pas criticar l'actitud de la companyia, el teatre és un negoci en aquest cas -l'autor sap, a priori, que si la seva obra no es cenneix a uns cànons determinats, que res tenen a veure amb la seva qualitat literària o artística, aquesta no es representarà; això serà, per ell, un fre a l'imaginació que, naturalment, influirà sobre l'obra i no, precisament, en benefici de la mateixa.

L'altra dificultat, la que s'imposa l'autor a si mateix, té la mateixa finalitat que l'anterior, o sigui l'aconseguir que l'obra pugi a l'escenari, i consisteix en dibuixar uns tipus a mida -de la mateixa manera que un sastre fa una americana- a la mida, diem, de determinats actors o actrius que el públic ha enlairat, també això és el que els anglesos en diuen un «handicap»; tota l'obra se'n ressentirà ja que, en aquestes condicions, és quasi impossible que els personatges tinguin vida pròpia, que «respirin», seran, sempre, uns ninots més o menys de cartó, que s'aniran repetint indefinidament.

I ja tenim creat el cercle viciós en el que es debat el nostre teatre: una companyia que influeix sobre els autors i aquests influint sobre un públic majoritàriament incapaç d'assaborir una obra artística, que, al seu torn, influeix sobre la companyia perquè li serveixi la seva menja predilecta.

Pot sortir-se d'aquest cercle viciós? Personalment crec que sí. El que manca és esperit de sacrifici. En tota obra hi ha d'haver la persona sacrificada i, en aquest cas concret, coincideixo en tot i per tot amb les paraules del senyor Sanchis Guarner, en la ja citada solapa de l'edició de «Dilluns de festa major». Qui ha de trencar l'argolla que agarrota el nostre teatre és l'autor que, al mateix temps, es beneficiarà d'una llibertat de la que ara no gaudeix per la posició en que, ell mateix, s'ha posat.

Els nostres autors, doncs, s'han de posar aquest dilema: o bé sacrificar-se momentàniament -i dic momentàniament perquè tant la companyia teatral com el públic necessiten de l'autor, o de les seves obres, per existir- o bé sacrificar el nostre teatre pel consabut «plat de llenties». Ells tenen la paraula.

Josep Mª Palau i Camps

1. Vegeu, en aquest apèndix, d'altres articles sobre el teatre mallorquí de postguerra: el de Jaume Vidal Alcover («En torno al teatro llamado regional» i el de Josep M. Llompart («Carta de mallorca: el teatre»).

(*Ponent*, III, primavera de 1957, p. 2-5)

MIQUEL ADROVER. ARTICLES

CARTA DE MALLORCA¹

No voldria que aquesta carta pogués semblar a ningú massa optimista perquè, si bé és ver que no ha estat amb la força que cal, l'any cultural a Mallorca s'ha desenvolupat prou satisfactòriament en relació als anys anteriors, la qual cosa ens pot fer pensar en una presa de consciència col·lectiva, molt lenta, és ver, però que malgrat la seva migradesa fa concebre esperances de recobriment.

L'acte que més relleu ha assolit ha estat el dinar organitzat amb motiu de l'acabament del Diccionari Català-Valencià-Balear. Hi acudiren representants de tots els països catalans. L'Alguer ho va ésser pel senyor Bal·lero, la seva senyora i una filla de pocs mesos, que afegí una nota simpàtica a l'acte.

Cal remarcar la magnífica tasca de Ràdio Popular de Palma amb les emissions de rondalles mallorquines. Al començament era transmesa una rondalla setmanalment, el diumenge, però han assolit un èxit tan gros que ha calgut fer-ne una altra els dilluns. Així els nins mallorquins (i també els pares) han pogut no tan sols sentir, sinó, mercès a les magnífiques edicions de l'Editorial Moll, llegir aquests meravellosos contes, la venda dels quals ha augmentat força.

La revista mensual «Lluc», que venia publicant-se des de fa anys, ha començat una etapa de catalanització: la presentació i la major part dels articles hi és en català i no dubtem que les seves pàgines, atapeïdes d'interessant lectura, poden fer molt bona feina entre el poble mallorquí.

La direcció dels quaderns trimestrals «Ponent» ha atorgat la «Copa d'Argent» -com a premi a la millor obra d'un escriptor balear- al poeta Guillem Colom.

Quant als premis «Ciutat de Palma», en farem esment, baldament només sigui de passada, per a dir que segueixen amb el boicot declarat al nostre idioma.

Hom ha organitzat alguns cursets de gramàtica, un d'ells per l'emissora de Ràdio Inca. A Palma va haver-hi un concurs per a infants, que consistia en la redacció en català de l'argument d'una rondaia: un dels primers premis fou guanyat per una nina andalusa, i per tant de parla castellana. Això podria servir de tema de meditació a alguns pares mallorquins (no gaires, sortosament) que fan parlar a llurs fills un idioma foraster, simplement per vanitat, per poder diferenciar-se en qualque cosa dels altres.

Crec que ja no resten gaire coses més per dir. Esperem que la tardor que començarà, deixondint l'ensopiment i la mandra característics de

l'estiu, portarà noves energies al jovent de la nostra illa, per tal que pugui seguir lluitant per un total reconeixement de les nostres autèntiques valors.

Miquel Adrover

1. Reprodueixo aquesta carta perquè, tot i no ser de cap dels poetes inclosos en l'estudi, tanca el cicle de les cròniques mallorquines a *Vida Nova* en els cinquanta. Al llarg dels anys 60 aquestes cròniques s'anaren fent més esporàdiques.

(*Vida Nova*, núm. 26, octubre de 1962, pàgs. 51-52).

POEMES D'HOMENATGE A BLAI BONET

A BLAI BONET

en la visita col·lectiva dels seus amics¹

La terra és pobra i llisa,
el mar és son cinzell,
i porta per divisa
l'escut del Sant Anyell.

Mes en ses verdes cales
i en son pinar ombriu
hi ha un murmuri d'ales
d'ocells eixits del niu.

I entre les assutzenes
de l'arena amargant
hi ha fressa de sirenes
i d'àngels adorant...

D'aquest país de faula
d'una Mallorca d'or
n'ets la vivent paraula
poeta amic del cor.

-Oh paraula divina
com abans no es va dir,
farina secardina,
xeixa de Santanyí!

Poeta, a ta veu franca
s'inclinin tots els cors,
i esqueix de nova branca,
siguin per tu els nous llors.

Guillem Colom

1. Probablement aquest poema fou escrit en ocasió de l'excursió a Santanyí que els «Amics de les Lletres» organitzaren per visitar Blai Bonet.

(*La Almudaina* , 9-9-1951)

POEMES D'HOMENATGE A BLAI BONET

A BLAI BONET¹

Per un brancó del teu coral²
mon cor s'acora,
per un brancó del teu coral
collit de l'hora.
Per una espiga del teu blat
que el migjorn daura,
per una espiga del teu blat
a punt de caure.
Mes si pescar el coral em plau
dins l'ona verda,
el cant ardit del teu mar brau
mon pit esquerdà.
I si el teu blat em plau collir
tan ple d'espiga,
sota sa garba em sent llanguir
-dolça fatiga.
Talment mon cor resta encisat
-doble quimera-
per l'alta espiga del teu blat,
pel coral viu de ta ribera.

Juny, 1952.

Ara és ton cant d'aucell ferit
el qui em desperta
dins les tenebres de la nit
fonda i deserta.

Mescla d'escuma i salaborr
flor i saba tendra
mescla de mel i d'amargor
de flama i cendra.

Cantem-lo, amics, cantem-lo a chor,
aquesta albada,
dins l'esplendor de grana i or

d'aquesta Pasqua granada.

Santanyí, 31-5-1953

Guillem Colom

1. Aquests dos poemes foren escrits amb ocasió de l'homenatge a Blai Bonet organitzat per la Secció Literària Joan Alcover del *Círculo Mallorquí* n la primavera de 1953.

(*Diario de Mallorca (Correo de las Artes y las Letras*, p. 5), 7-6-1953).

MIQUEL DOLÇ. POEMES

MOTIU HORACIÀ

Les fulves nuvolades contreuen el cel. Brilla i trona
com lluita de déus la nit cega:
rompent la fúria alada dels braus aquilons, cau la pluja
de dards sobre l'Urbs fatigosa.

Amic, hebe eterna, del cor dissipant-nos els greuges,
amb pas de deessa ens somriguí:
deixem que els xiprers negres amb plor immortal -do de Febus-
endolin l'evàndria col·lina.

Mentre la calamarsa ressona estrident en les teules
i esfulla abrilenques corol·les,
de murtra i vivaç api cerclem-nos anit les crins flaves
untades de nard aquemeni,

i tombats al triclini es buidin les àmfores velles:
brindem per la vida que vola
en plomes de somnis, abans que a la terra ens inclini,
palpant, la canície caduca.

Als nombres consonin els membres: polsem els set nervis
sonors amb amor i dits àgils
i els anys que s'esfloraren de nou s'uniran al verd calze
formant una flor sempre fresca.

Així l'audaç Aquil·les al so de la lira bicorne
calmava en son pit els oprobis:
davant, en silenci, libava l'heroica harmonia
la força del fill de Meneci...

Miquel Dolç i Dolç
Roma, abril 1934

(*La Revista* [Barcelona] (1935), any XXI; n'agraeixo fotocòpia a Josep Massot).

MIQUEL DOLÇ. POEMES EN PROSA

POEMA DEL AIRE. LA DANZA DEL ESPACIO¹

La guerra ha sacudido nuestros nervios como un viento de júbilo y de plenitudes. El riesgo, prisionero de los brazos heroicos, el sacrificio, corona de las frentes selectas, ha evolucionado en nuestro cerebro y en nuestro espíritu, transformándose en serenidad y perseverancia, en disciplina y sonrisa, en escucha de la muerte. Riesgo de las inmensidades, sacrificio en la ciclópea lucha anónima. Sobre las estelas abiertas por invencibles proas de nuevo acero sobre las recientes rutas de gesta que señalan el paso innúmero de sudorosos ejércitos ha palpitado el espacio, antes mudo y vacío, cual dilatado corazón de carne y sentimiento.

¡Camino del cielo! Hebras de sol, de viento y de nube, urdidas anhelosamente entre islas y continentes, entre auroras y crepúsculos, para un tejido de paz e imperio. Senderos de una nueva religión, con su mitología, sus místicos y sus mártires, por donde, lejos de un mundo inferior y olvidado en sus palideces y pequeñeces, vuela en éxtasis la materia hecha valor y espíritu. Perdidos en la inmensidad cerúlea, sin dimensiones ni afinidades, desaparecen carne y nervios, planos rígidos y cables. Mientras un sentido de fina psicología y humanidad invade la materia dominada cautelosamente por manos atezadas y pulsos duros, en la red de los órganos fisiológicos cunde un estremecimiento de relatividad y sensibilidad que late como armonía nueva en las soledades sidéreas. Poema épico de nuestros días escrito por la pluma acerada de los motores humeantes. Hombre y máquina vibran como un alma, cantan, sufren y luchan en mutua condensación de exaltaciones y energías.

¡Oh, los pequeños «cazas» latinos, resplandecientes al sol mediterráneo de nuestro archipiélago, en acecho siempre para la alarma y el asalto. Cuando en nuestra calma otoñal se levantan bruscamente para tejer en nuestro cielo su danza inverosímil de velos lánguidos y hojas al viento, yo he adivinado que la voz múltiple de sus entrañas - recia, trémula, jubilosa - lloro de huérfanos en los caminos hambrientos, clamor bélico de vírgenes y guerreros, aleteos de laureadas victorias. Al zumbir sobre nuestra cabeza como fúlgidas abejas de plata, describiendo órbitas y arabescos de ensueño y luz, al precipitarse vertiginosamente con ímpetu y gracia de estrellas fugaces, al hundirse en el espacio cual flechas disparadas en un blanco absurdo, toda la Isla, atónita y tumultuosa, parece henchirse en epopeyas y destinos.

Destinos y epopeyas que se ciernen en el horizonte sonoro como inmenso caracol marino. Adquirida en la áspera palestra del

acrobatismo individual y colectivo la justa medida de la tensión y del temor y el predominio automático sobre violencias y desequilibrios, el hombre aguarda el peligro sin hielo en las médulas, sin erizamiento en los nervios. En este ejercicio o juego metódico y crudo de los instintos y las facultades hay la palabra y la experiencia del porvenir. El vuelo que hoy se hiende en ternuras de prados pingües y oro pulverizado de ocaso, se hendirá mañana en ráfagas de acero y abanicos de granadas.

Y hoy, después de la actividad sin ley ni fórmulas aparentes, cual mañana, después de la embriaguez del duelo y del triunfo, seguirá el «caza» en su línea de guerra bajo la sensación de los momentos heroicos, en acecho para la próxima amenaza, y sonreirá el piloto magnánimo con la indiferencia del soldado que ha cumplido un acto de servicio.

MIGUEL DOLÇ

Mallorca, 1937

I. La recerca d'aquest poema i dels poemes en prosa que vénen a continuació -sorprenents correlats de les *Elegies de guerra*- ha estat realitzada a partir de la referència que en dóna J. Massot en *Cultura i vida...*, p. 159.

(*Correo de Mallorca*, 11-12-1937)

MIQUEL DOLÇ. POEMES EN PROSA

ALAS EN LA NOCHE

Reposo y misterio del aeródromo bajo el silencio tembloroso de las estrellas, perdidas cual gotas de sangre en firmamento de acero. Suavidad geórgica de la Isla sobre la espada y el coturno. Detallando las copas negras del pinar sube el cuarto menguante, aéreo y viejo cual escudo roto de héroe mitológico: su palidez tibia baña la llanura y el espíritu con efluvios de recuerdos lejanos y dolores ocultos... ¡Ay de ti, cerebro dormido sobre la ingratitud y la esterilidad de un pasado sin leyendas! ¡Ay de ti, corazón vacío que no te has abierto todavía al perfume y al holocausto de los tiempos nuevos como una rosa de sangre!

Opacamente han trepido en la tiniebla los trimotores, sedientos de gloria. ¿No percibís en las sonoras entrañas de las águilas latinas la antigua vibración de conquista, el anhelo de tantas generaciones marchitas? Llamando al riesgo y a la venganza avanzan lentamente en la obscuridad, apesadumbradas y meditabundas: sus siluetas de aristas brillantes, en formación perfecta, se inclinan entre los haces trémulos de los reflectores como cruces gigantescas de un calvario sin llanto ni remordimiento. Hay en el despegue dolor y lobreguez de ausencia, esfuerzo y crujido de huída; ellas son hoy mensajeras de la muerte para que surja mañana la vida, blanca y triunfante; ellas siembran la destrucción y la desolación para que se abracen todos los hermanos, hoy separados por el hierro y la idea, en un amanecer de espigas y claveles. Y se levantan con pena entre rubios penachos de polvareda que forman a sus espaldas larga nube de incienso para un culto de hélices, flechas y motores...

¿A dónde van esas luces ya familiares, que lentamente se hunden como clavos de oro en la noche? ¿Cuándo volverán? En un alarde de orgullo y disciplina acaso lo ignoran los mismos navegantes del viento y de las nubes que se alejan a bordo de las naves invulnerables. Ellos adivinan por instinto el peligro y la maldad que puedan cernirse sobre nuestra victoria y vuelan estoicamente a su encuentro. No temen las adversidades meteorológicas ni las lenguas de fuego de cañones y ametralladoras. Sus corazones presienten a ciegas la ruta ardua del sacrificio y del retorno glorioso; sus ojos, acostumbrados al relámpago de las águilas cesáreas, contemplan las nubecillas siniestras de los cañonazos como lluvia de jazmines y rosas que lanzaran manos invisibles de mujeres y hadas.

Por esto, ciudadano remoto y místico de la retaguardia, ellos invocan a la muerte con voluptuosidad y hervor, sin mendigar una alabanza de tu boca tediosa ni un aplauso de tus dedos viciados por

anillos de oro y egipcios perfumados. ¿Sabes cuántos han muerto por ti, cuántos han desaparecido en el silencio, sin coronas ni preces? No quieras saberlo: hasta aquí llega el celo y la codicia de la muerte, muda e inviolable.

Miguel Dolç

Mallorca, 1937

(*Correo de Mallorca*, 18-12-1937)

MIQUEL DOLÇ. POEMES EN PROSA

POEMA DEL AIRE. CAMPOS DE GUERRA EN CAMPOS DE PAZ

Hoy, a pocas leguas de la batalla, mientras canta el Wanderer enfilando las curvas bruscas en las primeras estribaciones de la Cordillera, he sentido circular en mis venas todos los aromas de la divina agricultura y todas las savias de la naturaleza. Acabo de ver el campo a través de Virgilio y de la Historia: el campo de los textos sabrosos y el de la realidad áspera: el campo grave y alegre que es canción y culto, brizna de égloga y anchura sudorosa de epopeya y patriotismo.

¡Inmensas estepas verdes y pardas de esta región de caudillos y místicos! Con sus intervalos de labranza y reposo y sus ritmos de plegaria y holganza tienen, ante el altar majestuoso de los montes niveos en el ocaso de oro, algo de códice o antifonario. Perezosamente vigorosos avanzan las yuntas solemnes como monumentos de piedad; pasan chirriantes las ventrudas carretas arrastradas por la procesión de mulas castañas y caballos delanteros; piérdense arrieros y romances por los caminos polvorientos, sin norte y sin alivio.

Tendidos en los suaves pliegues sedimentarios de los altozanos o diseminados en las vastas planicies, adivínanse los pueblos antiguos, pequeños como nidos y rubios como espigas, impregnados de reminiscencias árabes y leyendas medievales. Ya han despertado del letargo secular y, al conjuro de primitivas gestas, levantan al sol hodierno haces de recuerdos y quimeras. En el esponjoso remanso del atardecer los nombres de estos pueblos de vocalizaciones melosas y desinencias lánguidas flotan en el espacio y en los sentidos como perfumes ambarinos o tules sensuales de una danza oriental.

Y en este escenario gigantesco, en medio de tales soledades sin fondo ni riberas, en que galopa la Edad media y alienta el destino nuevos poemas, junto a los cuadros geométricos de labor y a las máquinas de paz y progreso, se ensanchan ahora, en efusivo abrazo clandestino, los campos de guerra verdes como prados y rumorosos como colmenares.

Trepidán alas nuevas entre los vetustos troncos, bajo los ramajes cenicientos; hileras de pequeños sesquiplanos y monoplanos parecen picotear en el mullido césped cual bandadas unánimes de aves pasajeras. Hasta ellos llegan las rejas y las arcaicas tonadas, el polvo de los surcos y el cristal de los regadíos. Ha desaparecido la superstición y la acongojante sobrenaturalidad. El terruño los contempla ya sin anodamiento, los ve cruzar raudamente sobre sus haciendas y los bendice con ilusión de milenios resucitados. Los conoce sin titubeos y hasta distingue los diversos tipos, asignándoles apodos cariñosos y

pintorescos. Bajo el signo de sus hélices y la sombra de sus cruces es tranquila la faena y el sudor, sagrado... Y al regresar al hogar lleno ya de ocultas heridas y de ausencias insustituibles, acompaña un halo de victoria y un coro de motores celestes.

Hoy, frente a estas llanuras infinitamente monótonas, sonoras de cantares y del trajín de las faenas bajo la más agobiante atmósfera de odio y guerra que jamás asfixió el espacio, he comprendido la reciedumbre de una raza y la hidalguía de una historia.

Miguel Dolç

Tierras de Castilla

(*Baleares*, 17-8-1938)

MIQUEL DOLÇ. POEMES EN PROSA

VÍCTIMAS

Caserío humilde que florecía cual ancho lirio de lumbre y candor, entre molinos y surcos, a los pies del cerro añil.

Ciudad laboriosa y serena con murmullos de enjambres y de muchas aguas, abierta como una mano a todos los espacios y a todas las rutas, bajo torres y campanas, humo de chimeneas y vuelos de canciones.

Un viento frío cual cadáver o lama de metal invade hoy sus casas desgarradas, sus calles desiertas, donde el sol seca llantos inagotables y la noche sin luces derrama melancolías de gruta y eternidad.

¿Quién no siente todavía en el cráneo un martilleo de dolores punzantes que arrebatan los sentidos? Imperceptiblemente, zumbaron motores pérfidos en el horizonte de mares blancos y cimas azules y en vuelo alevoso de gavián marcharon con violentos zarpazos el cielo de la paz y el trabajo. Escalofrió y estremecimiento hasta los tuétanos en el subterráneo húmedo, mientras se rebela el cerebro y los labios se crispan en raptos de angustia... Silbaron las alturas como serpientes y cayó la ira torva de los pechos de acero y fresno, con retumbo de montes que se desploman o de océanos que se abrazan estallando. ¡Cuántas columnas de humo y fuego aquí y allá en el altar lúgubre de la barbarie novísima!

Ciudad tentacular, del motor y el libro. Caserío tibio del yunque y el arado. La desolación los envuelve hoy en su manto lacrimoso de recuerdos y ausencia y un soplo de piedad corre en los espacios con la dulzura de la muerte. ¿No es ya la vida, ante las pupilas sombrías de los que se fueron, una tentación y un arrepentimiento, un cántico y una promesa?

Por la madre piadosa que en aquella mañana de mayo sintió derrumbarse sobre el tálamo la vieja pared del hogar dejando a su lado, intacta flor de milagro, al hijo de once meses:

Por el centinela impasible que en su puesto de honor rindió armas sangrientas al trueno subitáneo de la muerte:

Por los niños tronchados como esperanzas verdes, que no pudieron terminar sus juegos y risas de cristal en la hora crepuscular de la esquina bulliciosa:

Por la virgen de toca cándida que en el lecho acribillado ofreció, ojos en blanco, su martirio de olvidos y dudas al Crucifijo hecho pedazos:

Por los que, en sudor de desfallecimiento y devaneo de locura, palparon el vacío a su alrededor, percibiendo el vaciamiento del ser por las bocas rojas de la piel agrietada:

Por los que entregaron el cuerpo, cual racimo vigoroso, al estrujamiento de las iras, al lagar purpúreo del resplandor y la realeza:

Un pensamiento, una plegaria, un gesto de inmortalidad en los brazos abiertos...

Mientras nuevamente brotan del yunque alaridos de gozo y chispas de triunfo y palpita la cosecha en los amargos surcos fecundados por la trilita y abonados por lloros y carne viva.

Miguel Dolç

Salamanca, 1937

(*Correo de Mallorca*, 4-1-1938)

MIQUEL DOLÇ. POEMES EN PROSA

POEMAS DEL AIRE. MURCIÉLAGOS INVULNERABLES

Conocíamos al punto sus siluetas violáceas sobre la dispersión de molinos y torres, distinguíamos el ruido lejano de sus motores como un murmullo de torrentes domésticos o una canción de infancia.

Puertos y arsenales, irredentos golfos y ciudades envueltos en sombras de barbarie, cruceros piratas y naves henchidas de plomo pérfido temblaban ante el fulgor de sus ojos de llama, bajo el peso estentóreo de sus pechos iracundos. Seguías nuestra imaginación en las luengas horas de ausencia y no nos sorprendería su silencio o su tardanza inesperada: rasgando los velos de la noche pensativa o surcando los rayos perpendiculares del mediodía retornaban indefectiblemente, uno tras otro, como rezumando a solas el triunfo, o proclamándolo a gritos en patrulla marcial.

Aquellos trimotores desconocían fatigas y contrariedades. La fortuna presidía sus ritmos isócronos y orientaba sus timones blancos. Y en cada carlinga abría un murciélago sus alas membranosas y puntiagudas cual manojos de cardos y parecía sonreír al amigo y al enemigo con simpatía de dios benévolo: el mismo murciélago fatal que, en perenne vigilancia, corona el escudo del Archipiélago bienaventurado, y el yelmo inexpugnable de Don Jaime el Conquistador.

* * *

Seis meses de nostalgia y conjeturas. Y heme aquí frente a la inmensa lámina verde de un aeródromo de vanguardia. Al fondo las cimas onduladas envueltas en el turbante perezoso de nubes. Sin sospecharlo, con la emoción de quien ve, tras forzado alejamiento, la aparición de un rostro amado, he distinguido al punto aquellos trimotores y aquellos murciélagos de alas membranosas y puntiagudas cual manojos de cardos. ¡Qué camino de riesgos y victorias han recorrido, paralelamente a nuestras fantasías, a través de una red invulnerable de velos sangrientos, desde Peña Labra hasta Picos de Europa! Después de tantos meses y tantos combates no falta ninguno. Ved ahí todavía, ebrio de la merecida venganza, aquel famoso herido, sacro como un santuario, donde el piloto de facciones infantiles y corazón de gigante recibió en dorado atardecer el anillo nupcial de la muerte. Bajo nuevos esmaltes, color de aceituna, de arcilla, de te, circulan los mismos cables, palpitan los mismos anhelos. A las pristinas perforaciones de los proyectiles trágicos se han añadido ahora nuevos impactos recordados en pequeños discos bicolores que salpican telas y duro aluminio como constelaciones de oro y sangre.

Apogeo de la guerra en calma... Ha cundido la orden: zumban unísonas las hélices conocidas y desaparecen los seis trimotores violáceos sobre cerros desnudos y feraces llanuras. ¡Cómo recuerdan aún aquellas fechas trascendentes y aquellas horas de placer y heroísmo!

Hoy, al hablar de la Isla del Sol y la poesía, de su cielo luminoso y de sus mujeres incomparables, sus labios destilan dulzor de piropos y elogios y sus ojos se encienden, iluminados por una visión paradisíaca.

Miguel Dolç

1938

(*Correo de Mallorca*, 14-2-1938)

MIQUEL DOLÇ. POEMES EN PROSA

POEMA DEL AIRE. NOSTALGIA DE LA MUERTE

No supieron concebirla en el espectro apocalíptico, demudada la color, guadaña inexorable en brazos demacrados, devastando desde su corcel pálido reinos y primaveras.

No era vieja, no era huraña. No empañaba el espejo de la fantasía con vaho de fiebre y estertor. Percibieron sus pasos, camino del cielo, en el rocío y en la brisa, como una oración o un cántico.

Para ellos fue la Muerte galardón de todos los triunfos, rúbrica de la juventud [.....] y prometida. Cifieron corona de alegrías y azahares a su frente radiante, raso de estrellas y loores a su cuerpo aéreo e intangible. Por la senda del amor la buscaban a escondidas, avizores desde las nubes y las calmas, sobre mares y campos, sobre los abismos de la maldad y las fronteras del fuego. Y al precipitarse en sus brazos, helados y sangrientos como jacintos rotos, ¡qué opacidad invadía nuestras miradas y nuestros pensamientos ante el rasgo de superioridad de aquellos mendigantes de la muerte!

Diríase que la pátina de la costumbre y el callo del azote cotidiano han impermeabilizado nuestros corazones. Duermen las voluntades en insensibilidad de piedra y en tedio de infinito.

¡Cuántos fantasmas pasan y se desvanecen a lo largo de esta dura campaña, a lo largo de nuestra memoria voraz! Eran músculos tiernos y nervios sutiles, almas adolescentes sin hiel ni pánico.

No había llegado el fulgor dramático de la madurez ni el rojo del hierro de la fragua. Y pesábales ya la vida como una conjetura dogmática o una culpa ingénita...

Entraban en la eternidad, día tras día, tácitamente, sin coronas de laureles ni incienso de preces, lejos del llanto de tantas madres que en aquella hora fatal leerían temblando el último rasgo de su puño tranquilo o rezarían por su ventura y su restitución...

Hoy la nieve ha desplegado su fúnebre sudario sobre la llanura y altozanos; hoy el sol de los buenos y los malos bendice los despojos de los que yacen en túmulos olvidados y las cenizas anónimas de los que no tuvieron una losa ni una cruz, despiertan las imágenes y los afectos, yertos bajo nubes de tristeza y resignación.

Recordad...

Aquel piloto, alborozado como un rapaz, fuerte como una lápida antigua, que la fatalidad nos devolvió con los ojos vidriados y el casco de acero perforado mientras, el corazón en la garganta, se prolongaba su tenue respiro para extinguirse en la paz bendita de nuestro cielo.

Aquel aeroplano que sin turbar la armonía cronométrica de la cadena ardua se precipitó, lacerado, sobre el objetivo con su masa enorme de bronce y trilita y su holocausto de víctimas estoicas:

Aquel cazador de pupilas glaucas y pulso infalible que celebró tantas proezas mariposeando y danzando en su sexquiaplano dócil como una amante, y que en día aciago desapareció bajo una amenaza de plomo y llamas:

Aquellos seis guerreros que, en lucha heterogénea con los rayos y los huracanes, vieron abrirse vertiginosamente a sus pies las fauces del mar, fosforescente y rugiente:

Aquella aeronave que, ulcerado gravemente el radio-goniómetro, perdía la ruta en la noche sin luna ni estrellas y, en desangrándose su corazón metálico, nos anunciaba a intervalos, durante horas, su agonía suave y terrible hasta sumergirse en el silencio de la eternidad.

Iban a las tinieblas y al exterminio. Llegaron al reposo y a la luz: irradian su presencia el crepúsculo y las constelaciones.

Miguel Dolç

Soria

(*Correo de Mallorca*, 31-12-1938)

MIQUEL DOLÇ. POEMES EN PROSA

POEMA DEL AIRE. CADENAS Y ACRÓSTICOS

-¡Cinco!...¡Quince!... ¡Treinta!...

Así chillan y enumeran intuitivamente, corriendo hacia la esquina, los rapazueros de guedejas desgrefiadas y labios ateridos por el hielo; y clavan en la sierra ondulante sus grandes ojos abiertos en el frío como flores de almendro.

Fieles al compás bélico que guía la mente y la materia, van subiendo, en cuñas unánimes, las patrullas de «cazas». Sobre la región de escampadas vegas y cerros evolucionan geométricamente, olfateando y computando la lejana presa en el cierzo y las nubes. Seguros ya del triunfo, forman al punto líneas paralelas y compactas como cadenas de plata suspendidas del éter y del sol por una voluntad de milagro.

Un zumbido unísono e intenso estremece entonces el firmamento cual carne sacudida por vesanías y escalofríos. Parece encenderse en azul y transparencias el humilde caserío donde todo -montes, cazas y mozas- está revestido de perenne color de tierra. Y la cuenca apacible, poblada de yuntas y carretas, resuena a guerra y a porvenir bajo el paso de las aves sonoras que, llamadas por el reclamo de los siglos, surcan decididamente el cielo.

Apenas un murmullo redondo y hondo como inspiración cavernosa azuza nuestro ánimo tenso en susceptibilidades, ya se adivinan las nubecillas grises de alas y motores que retornan serenamente, saboreando embriagueces de heroísmo.

Con frecuencia, al entrever el río tenue que atraviesa cual daga suave la doble hilera de chopos viejos y viviendas patriarcales, la rotura instantánea de un eslabón interrumpe la uniformidad de las cadenas; y el «caza» va hilvanando en galope y barrenas de júbilo las espirales y rizos fantásticos que conocemos y aplaudimos los acostumbrados a claves enigmáticas y a rasgos nerviosos de anilina.

Siniestras pesadillas y cruentos goces se esbozan y atropellan simultáneamente en nuestra imaginación desbordante. Detrás de la red de alambradas rasgueadas por vuelos rasantes entre martilleo de ametralladoras y racimos de obuses, sentimos hervir aún la fiebre de la desesperación en las trincheras rebosantes de juventud -divino tesoro que la mano de la muerte sepulta para siempre en el seno de la tierra. Bandadas de aeronaves enemigas, aprisionadas por las cadenas apretadas, luchan frenéticamente para la liberación o, agujereadas en el corazón por taladros indelebles, inclinan el testuz arrebolado de llamas y humaredas...

¡Asómate, alma mía, a las puertas del sentimiento, y háblate en un futuro de certidumbres y realidades!

¡Bienaventurados los ojos que saben leer la escritura de estos acrósticos leves y elocuentes sin demandar garantía de guarismos y signos fonéticos ni escuetas confirmaciones de pluma y gabinete.

Miguel Dolç

(*Correo de Mallorca*, 26-2-1938)

MIQUEL DOLÇ. POEMES EN PROSA

POEMA DEL AIRE. ELEGANCIAS EN EL OLVIDO

Descuellan sobre todos por su uniforme pulquísimo y sus ademanes aéreos. Aunque vinculados a la vehemencia y votados al sino y a la fatalidad, desbordan inconscientemente en jovialidad y optimismo, snobismo y elegancia: sus mismos atributos y símbolos son cuando no sarcásticos, caprichosos y amenos: ratones, murciélagos, avutardas. Con nuevo fulgor brillan a su presencia las pupilas femeninas; y si sigüientes con la misma emoción que despidieron antaño, suspendidas del ritmo del poeta pálido o arrastradas por la armonía del compositor excéntrico. Abundan los titubeos y las deserciones frente al resplandor de las alas áureas. Y va repitiéndose en la historia del amor el rasgo legendario de la Condesa de Trípoli, postrada ante el cadáver de Jaufré Rudel.

Es ya un tópico innegable. La aeronáutica es la más alta potenciación de la audacia y la abnegación, la mejor poesía y la mejor quimera de la guerra. Sin embargo, ¡qué pocos ruiseñores cantan en los cráneos de los aeronautas al descender a la vulgaridad de la vida! No anidan ofuscaciones ni lucubraciones en su imaginación vertical. No cruzan torvas visiones por su entrecejo. Pocas veces asoma la melancolía en sus ojos henchidos de espacio y añil. El aviador poeta constituye un fenómeno excepcional: lo confirma D'Annunzio.

Tarde abrilena en la zona recientemente arrancada a las fauces de la bestia asiática. Sol y chorros de amapolas en los llanos ondulantes; cosquilleo de emociones que resbalan en los sentidos y en el alma. Si no os fuera señalado por el índice experto, apenas descubriríais los nuevos aeropuertos, descarriados en la aridez sin sombra, desapercibidos en el haz verde de los barbechos, a los pies de la loma que muestra en la frente azotada la huella de los gruesos calibres. Ahí están los viejos amigos de bar, tertulia y tennis, héroes con reminiscencias de condottierismo bohemio con injertos quijotescos. Ahí viven, duermen y vuelan, en un dulce olvido de elegancias, comodidades y placeres simpáticos.

Sólo unas espirales cerúleas de Xanthia y algún bridge vigoroso. A la orilla del camino en la granja desvencijada sin techo ni goznes, oyen el dorado gotear de las horas de asueto y vigilancia los pastores de las nubes y los relámpagos, enhebrando sus diálogos pausadamente, examinando libros remotos o chanceándose de la muerte con obstinación e ingenuidad. Hace ya tiempo que no ha impresionado sus retinas la dulzura de un film o el clavel de una boca anhelante. La severidad ha imprimido un leve tinte de rigidez en su gesto; el insomnio ha agudizado sus pómulos. Y no han perdido el humor y la gracia. Ahora es cuando mi admiración espontánea raya en adoración e invocación.

Ha invadido el espíritu el sentido de la lucha vecina y definitiva. la única blancura que se otea a lo lejos, en el teso humilde, recuerda un caserío de torre sin campanas y de calles sin vidrieras donde se queja el paisaje y se acuestan el luto y la desolación. ¡Qué suave dolor en aquellos críos que juegan al sol! ¡Y en esta anciana recostada en el mojón truncado junto a los restos del hogar de los antepasados que nunca ha de ser lo que fué!

El espíritu de estas tierras acelera el ritmo de los recuerdos y de las éticas guerreras. ¡Estas tierras ya silenciosas y todavía palpitantes de sacudidas y convulsiones humanas donde sonó el clarín de la lucha impulsando un viento de epos homéricos! Parapetos en cada cima, en cada sinuosidad orográfica, reductos y trincheras; alambradas, sacos terreros, cemento, vigas metálicas. Diríase que crepitan aún las ametralladoras y que oscilan los cascos inexpugnables. Paliando lobregueces de un año de barbarie o descubriendo un jirón de cielo rescatado, ábrense todavía las aspilleras y los orificios como ojos inmóviles: ojos oscuros y diáfanos como los ojos de la muerte.

Miguel Dolç

Zaragoza, mayo

(*Correo de Mallorca*, 9-6-1938)

MIQUEL DOLÇ. POEMES

No oblidaré el seu gest. Des del baicó estenia
el raig de sa mirada per sobre el mas pairal,
com si volgués d'un cop fixar terra i badia,
muntanyes i ametllers, en una jerarquia
d'estètica rural.

Com queia en els seus braços l'or de la llunyedança
en una tremolosa grisor d'inquietud!
Brunzien les ardents abelles espaiant-se
en el parral: el sol mullava en va sa llança
al safareig eixut.

Pròdig de massa llum, s'apagaria d'hora
son front, solcat d'angoixa. I de l'esberlament
de somnis, murs i carn, sentia jo a ma vora
com si esclatés d'estiu una estupenda flora
al fons del firmament.

No oblidaré el seu gest. Ara que el temps condensa
dins mi tota la pena de l'ànima hivernal
i és més palpable endins la solitud oscense
i en la devoció de l'illa es fa més tensa
la calma capvespral,

veig en l'incorporal vol d'una llotja viva
guaitar la seva imatge; travessen els ocells
davant els arcs subtils; dins una perspectiva
de marbres inflamats la seva veu abriva
un càntic de cicells.

Miquel Dolç i Dolç

Osca, gener 1944

(*In memoriam Guillem Forteza, arquitecte, mort a la Ciutat de Mallorca dia XXII de octubre de MCMXLIII. Plec mecanografiat, enquadernat en cartolina. Consultat a l'arxiu particular de Miquel Gayà.*)

MIQUEL DOLÇ. POEMES

EN LES NOCES D'OR SACERDOTALS DE MN. MELCIOR MASSOT

Entràrem a l'establia
ha cinquanta anys amb l'encens,
i entre les mans, cada dia,
ens neix, sota els ulls serens,
el Déu que us embadalia.
Tot encara és pastoria
a l'entorn: i pel camí
de l'estrella que els Reis guia
us duen presents a desdir
de cors, -no de pedreria.
Si us sembla humil el seu cant,
i pobra la rogalia,
beneïu-la,¹ el cel pregant,
vós que alçau un Déu infant
i sou mestre d'harmonia.

Miquel Dolç i Dolç

Santa Maria del Camí, 28 des. 1944

1. "beneïu-la" a l'original.

(De l'àlbum manuscrit que els amics de Melcior Massot i Planes li regalaren en ocasió de les seves noccs d'or sacerdotals. N'he tret la referència de J. Massot, *Cultura i vida...*, p. 221. Agraeixo la fotocòpia d'aquest poema a Biel Massot).

MIQUEL DOLÇ. POEMES

A NA MERCÈ MASSOT

Llegint «Violetes»

No sé quina dolçor
de poc ençà degota l'estelada
i renoven les perles de l'albada,
que el cor voleia de cançó en cançó
i l'ànima camina de puntetes,
perquè la taula, el balancí i els dits
han restat abellits
d'un aroma fratern de violetes..

Miquel Dolç i Dolç

Santa Maria del Camí, 28 desembre 1945

(Recollit al volum *Per recordança*, imprès el 1946 als tallers de l'Editorial Moll i ofert a Mercè Massot en el dia del seu sant. N'agraeixo fotocòpia a J. Massot).

MIQUEL DOLÇ. POEMES

GOIGS A LA MARE DE DÉU DE FORMENTOR

Lletra: Miquel Dolç

Música: P. Miquel dels S. Capó

Seient a popa de l'Illa entera,
us plau romandre vora el Fumat,
enamorada de la ribera,
dels pins, dels roures i de l'embat.
iQuin encís vessa la vostra imatge
com una fresca flor d'antigor!
Dau-nos la viva pau del boscatge,
oh dolça Verge de Formentor.

Com l'ala blanca d'una gavina,
d'un cingle a l'altre la vostra faç
un somris tendre de seda inclina,
i els puigs verdegem al vostre pas.
iQui es fes corona del cim salvatge,
que amb volada ampla puja el voltor!
Dau-nos la viva pau del boscatge,
oh dolça Verge de Formentor.

Si al lluny, a voltes es descabdella
d'afanys i penes un terbolí,
la pau l'encensi de la capella
embalsamada de romaní.
De vots i ofrenes el romiatge
durà a les roques una cançó.
Dau-nos la viva pau del boscatge,
oh dolça Verge de Formentor.

Als que us imploren calma propícia
en apagar-se l'últim estel,
mirall claríssim de la justícia,
llançau la punta del vostre vel.
Només un somni i un sol llenguatge
arreu s'escampin dins la claror.
Dau-nos la viva pau del boscatge,
oh dolça Verge de Formentor.

Del fill la ullada tots els corns lliga
dins una estreta de bon germà,
com les arestes d'aquesta espiga
que alça per símbol la vostra mà.
D'espigues, palmes i verd fullatge
feu-vos un nimbe dins l'horitzó.
Dau-nos la viva pau del boscatge,
oh dolça Verge de Formentor.

D'aquesta vida dins la nit curta,
en maror i calma, sempre lluïu,
estrella blava de Cala Murta,
amb una joia de llambreig viu.
A la barqueta que amb vós viatja
d'una alba eterna fareu el do.
Dau-nos la viva pau del boscatge,
oh dolça Verge de Formentor.

Formentor, setembre 1945

(Full de goigs consultat a l'arxiu particular de Miquel Gayà)

MIQUEL DOLÇ. POEMES

MOMENT PRIMAVERAL

Primavera en el jardí.
Obres i llums deixondides.
Per tot vibra el reixat fi
de les pruneres florides.

A la nit esquinça un vol
de notes la fosca balba.
Serà el mateix rossinyol
que ha un any em cantava a l'alba?

Cadena de dies clars.
L'atzur és fràgil d'aromes
i jo em sento a cada braç
una agilitat de plomes.

Endreça
Tot és com abans: anhel,
vida, sol i clarianes.
Repren-ho tot: dins el cel
Pasqua encén crits i campanes.

Miquel Dolç i Dolç

(Dins l'opuscle *Amistat i recordança al Pare Miquel Batllori*.
Març MCMXLV. Consultat a l'arxiu particular de Miquel Gayà)

MIQUEL DOLÇ. POEMES

SINEU

Als blaus entorns riolera,
al cim de l'esquenadà,
Sineu, vila la primera,
als dos vessants s'arrecera,
reina i madona del pla.

¡Salut, copa curullada
d'un vi blanc de temps i sols!
Massa el silenci s'agrada
de la teva llum daurada
d'espigues, cançons i vols.

Damunt les torres cruixides,
sense blat, dels teus molins,
esperant noves florides,
ara les ales desbrides
dels records, pels vells camins.

I amb el cant de les campanes
despertaran del son llarg
enguany les ombres llunyanes
de les àguiles romanes
i del lleó de Sant Marc.

Altre cop ton escenari
es vesteix de lluïssors,
i al teu camp -cendra i sudari-
duu la veu del Centenari
un fort batec de llavors.

I encara un poc de quimera
de tal dia et romandrà
per alçar-te més roquera,
Sineu, vila la primera,
reina i madona del pla.

Miquel Dolç

Osca, febrer 1945

(Corona poètica a Sant Marc de Sineu: *Corona poética (29 junio 1645-29 junio 1945)*. *Tercer centenario de la elección de San Marcos Evangelista para patrono de Sineu*. Palma, Imp. Mn. Alcover, 1945. Consultat a l'arxiu particular de Miquel Gayà).

MIQUEL DOLÇ. POEMES

AVE ET VALE

Hem sentit que ens cruixia
el cor sota una roda de dissort,
que la sang de les venes ens fugia,
que érem tots una vana fesomia
de cossos sense llum. L'amic és mort.

¿Quin cant, quina corona,
pel seu repòs? Sigui la terra lleu
ara la seva soledat pregona,
i li dugui, amb el vent que l'acarona,
la creu d'una ombra palpitant de Déu.

Pau a l'ànima austera
que s'ha eclipsat deixant-nos un regust,
cor endins, d'invencible primavera.
Per ell vibra el fossar com la ribera
i té el xiprer un tremolament august.

Rendits al vell miracle,
et consagrem una devota font,
Miquel Ferrà, sota un espès umbracle
de boix i pàmpols, mentre l'espectacle
de l'illa beneeix ton darrer son.

La teva heroica cendra
nodreixi un poc el nostre enyorament
i els nostres pits, com una flama tendra,
perquè quan calgui sapiguem suspendre
la nostra lira en el teu mar ardent.

Miquel Dolç

(*Endreces pòstumes a Miquel Ferrà. Mallorca
MCMXLVIII. Consultat a l'arxiu particular de Miquel Gayà*)

MIQUEL DOLÇ. POEMES

TRISTE MUNUS

Se'ns en va el gran amic. I la tardor,
present, no daura encara la verdor
del platanar ni els blaus enyors desperta.
Per la finestra mig oberta
entra el sol jove com una cançó.

Déu salvi el nostre amic. Vetlli la Musa
d'elegíacs cabells damunt l'enclusa
d'aquell cor inquiet fent-ne un coixí.
Poc ha, passava el mig camí,
i dins la selva s'ha encisat la Intrusa.

L'amic ens abandona. I no podré
ni veure'l des d'ací. L'afany darrer
reposa en el seu pit, i l'esperança
banya des d'ara de son mansa
els seus nervis indòmits de guerrer.

Amics, l'amic ens fuig, com la sageta
escapada de l'arc. Una miqueta
de sentiment li enceta els ulls, avar;
i un séc, el front, davant la llar
-com Troia- sempre a terra i sempre dreta.

Deixa'ns, amic, en aquest buit de dol,
de desencisos i de temps revolt,
almenys un raig de llum de l'agonia,
un glop d'autèntica harmonia,
Apol·lo del nostre art, del nostre sol.

Com una lira el dolç amic empunya
el bastó de viatge. ¿Se'ns allunya
aquest capvespre? ¿Veurà el sol ixent?
Emmudeix l'ànima. S'estén
un gel de nit damunt tot Catalunya.

Miquel Dolç

*(Endreces pòstumes a Miquel Ferrà. Mallorca
MCMXLVIII. Consultat a l'arxiu particular de Miquel Gayà)*

MIQUEL DOLÇ

A LA VERGE DE RANDA

Com un vaixell s'ancora en les blateres
rosses de juny el teu blavenc turó,
Dona d'amor, camí de les riberes
del Nord esquerp, on s'abeurà el dolor
de Ramon Llull, i les senderes
barregen sals i primaveres
quan el record, inflexió de crit,
fendeix el cor de la inflamada nit.

El cel i el mar amb passió manyaga
vas obscurint ton alabastre nu,
florit damunt el llit de l'argelaga
que el desconhort va fer més càntic dur
i més ardent l'ull que l'obaga,
per on l'Amic sos planys amaga,
foll, turmentat d'amor i llanguiment,
fins que del cos departirà la ment.

Si el meu avenc de malaurances ulles,
Dona d'amor, perspicaçment, abans
se m'obrirà l'enigma de les fulles
del vell arbust, i veuré com les mans
de claretat resten curulles
i esclata ja dins les despulles
del sentiment un tendre paradís
d'àngels, d'ocells, de llibertat feliç.

Miquel Dolç

Osca

(*Corona poètica a la Mare de Déu de Cura en la seva coronació pontifícia*. Palma: Tallers «Gráficas Giménez», 1955, p. 51-52).

LLORENÇ MOYÀ. POEMES

«INTRAIBO AD ALTARE DEI»

En vostres santes Noces d'Or,
quan sota els arcs i les ogives,
-beguent del Cel les Aigües Vives-
a Déu alçau el vostre cor,
i com mannà de mel i neu
a les mans vostres consagrades,
entre flairoses nuvolades,
sagnant i pur hi baixa Déu,
també amb vós pregunen Pàtria i llar,
car la nostrada poesia
davant Déu crema nit i dia
talment la llàntia de l'altar.

Llorenç Moyà Gilabert

3-1-1945

(De l'àlbum manuscrit que els amics de Melcior Massot i Planes li regalaren en ocasió de les seves noces d'or sacerdotals. En trec la referència de J. Massot, *Cultura i vida*, 221. Agraeixo la fotocòpia d'aquest poema a Biel Massot).

LLORENÇ MOYÀ. POEMES

ESPERANÇA...

Com una flor al sol, se'ns obre el pit
a l'esguard de la viva malaurena,
mes dins la fosca de l'humà neguit,
allà al fons, brilla el flam de l'esperança.

Si dins el cel, com un vaixell d'argent,
no surés, sola i pàl·lida, la lluna,
amb l'erta esgarrifança d'un lament
la nit esdevendria sempre bruna.

8 Octubre 1946

Llorenç Moyà

(Manuscrit, grapat amb d'altres poemes. Fons Guillem Colom,
caixa 23.2. Biblioteca March, Palma).

LLORENÇ MOYÀ. POEMES

RECORD HUMIL

Tia humil, com la tova herba boscana
que quan la petgen dóna bona olor;
dona amatent, del pobrissó germana,
sempre escampant almoina i mots d'amor.

que desgranaves dels teus místics llavis,
com fines perles dins un mar sens fons,
històries belles del passat i els avis
que jo et vaig retornar fetes cançons:

vull gravar ta memòria dins mos versos,
humils i tendres com l'herbei florit:
ajuntar en flor els teus records dispersos
per fer-ne un ram dins el pregon del pit

i veure't humil sempre i amagada,
però encisera pel meu cor amant,
com una fina gota de rosada
encastada a un bri d'or com un brillant.

19-IX-1946

(Manuscrit, grapat amb d'altres poemes. Fons Guillem Colom,
caixa 23.2. Biblioteca March, Palma).

LLORENÇ MOYÀ

CORDA TIBANT

Corda tibant, ànima ferma i dreta
sota l'impuls de l'ardorosa sang,
llança el teu pensament com la sageta
que bronz dins l'aire per clavar-se al blanc.

7-3-1946

(Mecanografiat. Fons Guillem Colom. caixa 23.2. Biblioteca March,
Palma).

LLORENÇ MOYÀ. POEMES

AL P. MASSANA, S. J., AUTOR DE
L'ÒPERA «NUREDDUNA»

Com l'aigua escumejant de la tardor
que inunda l'ampla vall, vostra musica
feta gaubança i plor, llum i foscó,
amara l'esperit de mica en mica.

Tot batega d'anhel: fins la dolor
com la flamada creix i es magnifica;
tot canta i s'estremeix i dins l'amor
es sent una veu dolça que somica.

Oh llàgrima, vital com la sement,
que regales, amarga i transparent
pel rostre segellat de melangia.

tu qui aclareixes l'ombra de la nit
cau avui dins el solc obert i humit
i seràs un so més dins l'harmonia...

Binissalem 18 Octubre 1947

(Manuscrit, grapat amb d'altres poemes. Fons Guillem Colom,
caixa 23.2. Biblioteca March, Palma).

LLORENÇ MOYÀ. POEMES

ÀMBIT

Carn mística d'estel. Cambra deserta,
closa a la llum que truca i s'extasia.
Tremolor incògnita de ruta incerta
obrint la pàl·lida claror del dia.

Guaita l'amor sobtada. Tot desperta
a l'alba i a l'anhel. La melangia
es bada al novell foc -magrana oberta
de desigs esflorats a mitja via-.

Mutisme intransigent a la ventura
i al gaudi inestroncable, que perdura
com una espurna vigilant dins l'aire.

La fosca a voltes creix i cal encendre
la llàntia del cor: qui pot entendre
la nua veritat ama el soscaire.

Ciutat de Mallorca
Octubre 1947

(Manuscrit, grapat amb d'altres poemes. Fons Guillem Colom,
caixa 23.2. Biblioteca March, Palma).

LLORENÇ MOYÀ. POEMES

CANÇÓ DE L'ENDEVINALLA

-«Diada de dominica
solen fer festa a Llubí.
Estimat, vós m'heu de dir:
un poncem dins un jardí
en amor què significa?»-

-Si m'ho demanau amb gloses
amb gloses us ho diré:
Per mi l'amor esdevé
com la branca del roser
que tot l'any esclata en roses.

Mes ai!, que floreix dins l'ombra
i la flor que més em dol
no la besa mai el sol,
no la canta el rossinyol
ni cap ull no la colombrà.

Ocultà i plena d'aromes
espera l'esguard sobtat,
com el bon caliu colgat
el buf de l'enamorat
per esvanir fred i bromes.

És clara l'endevinalla.
Escoltau: és l'amor meu
per defora com la neu,
per dedins encès i greu
com el flam que en la llar balla.

i vostra amor, estimada,
és dins la llum del jardí,
com la fruita del poncir:
aspra i mala de collir
i damunt tota daurada!

24-XI-1947

(Manuscrit en full solt. Fons Guillem Colom, caixa 23.2. Biblioteca March, Palma).

LLORENÇ MOYÀ. POEMES

BLAVOR

Blavor del mar i el cel; diví tresor
ungit de transparència adamantina.
Dins la blavor reposa sempre el cor,
subtil com la rosada matutina.

Blavor del pèlag i l'atzur: tot mor.
Mes el somni del blau fins s'endevina
dintre la flama de la vida en flor
i el gran misteri de la nit divina.

Blavor amorosa del passat extint
brufada arreu de virginals estrelles.
Blavor pregona del futur, sorgint

del rusc del cor com un bronzir d'abelles.
Sempre blavor i en la blavor, sovint,
un tremolor sobtat de meravelles.

24-1-1948

(Manuscrit, en full solt. Fons Guillem Colom, caixa 23.2. Biblioteca
March, Palma).

LLORENÇ MOYÀ. POEMES

COL·LOQUI AMB EL CORB¹

El mal vent ha embullat la lleu madeixa
de ma vida mesquina i sense flor;
deixa, oh corb!, l'aridesa de la reixa
per ma cambra glaçada i vil. La por

no podrà esblanqueir ma faç adusta
ni clivellar el meu cor, prou decebut:
ja fa molt temps que la teva ombra tusta
a la porta de ma erta solitud;

ja no visc de records ni galivances,
només veig la foscor de l'avenir,
i en l'altar de mes tristes nuvianges
encar que maldi hauré de donar el sí.

La mort no em fa paüra: la vida orca
no es cura de trobar el seu averany
però em malmet que en mon traspàs, la força
em sigui, alhora, mestre i torsimany.

Entra, al punt, dins ma cambra, ocell maligne:
avui encar no só insensible ni orb
i podré enraonar sota el teu signe!-
Estoïcament, dins la presó entra el corb.

i diu: -Oh tu que em blasmes, làbil home
lliurat a la mort freda i al meu bec
insadollable i fort, jo et rebuig com a
va de paraula i nici despecec [*sic*]

de l'or del seny i l'ambre de la vida.
Plora avui, si és que pots, el teu despit!-
-La vida dius, ocell?; pura mentida
sense el conhort d'un fugitiu profit!-

-La vida, home mesquí, només perdura
si és lliure del caprici i del rampell!-
-La vida dius, oh corb?; mentida pura
reclosa en les tenebres del cervell!

Mes calla, bec funest. Torna a la tasca
que per tu un dia va assignar la sort.
A la humana natura dóna basca
el teu vol famolenc damunt la mort!-

-Hipòcrita! Menysprees el carnatge
(vianda de l'arpella i del falcó)
i dels homes em du, sempre, l'oratge,
una ona irrespirable de fetor.

Fetor de podridura, olor d'entranya
eixint per la ferida esquerpa i greu.
Aposta el vil carner de la cabanya
té un corb afamagat al damunt seu!-

-Calla, cínic ocell! Si tu et regales
amb carronya, per què t'has atrevit
a injuriar-me? Si tingués tes ales
jo sols em nodriria d'esperit!-

-No excusis tos forfets. Les ales meves
no poden travessar el gran nuvolat,
mes, el teu seny és lliure i pot, sens treves,
assolir la incompresa Veritat.-

-Oh esmaperdut ocell!; qui et diu maldestre
no coneix ta malèfica negror:
amb tes urpes ha entrat per la finestra
una sageta viva de paor.

Mes, basarda no em fa ta sang corrupta
ni tes plomes rosades de ferum.
Sols em malmena la negror del dubte
enterbolint la joia de la llum!-

-Doncs no diguis que el corb no et fa paüra,
oh mena d'home, impunament retut!:
el dubte que dins l'ànima es detura
per fer el niu, és un corb en solitud.

El teu menyspreu gasiu gens no m'ultratja.
home indefens de mà, de peu descalç:
així dos corbs tendrem un sol carnatge

quan del cordill, tu pengis dins el balç.

Jo llavors tornaré a la freda tasca
que un dia per a mi assignà la sort;
tu sabràs tota l'ansia i la basca
que l'home troba en braços de la mort!

21,22 Maig 1948

1. És possible que aquest poema nasqués de la lectura que Miquel de Forteza va fer de la seva versió de «The Raven» d'E. A. Poe en una de les tertúlies de la Congregació Mariana. Cf. capítol II, apartat 3.1.3.1.

(Exemplar mecanografiat. Fons Guillem Colom. Biblioteca B. March, Palma).

LLORENÇ MOYÀ. POEMES

MISA NUEVA¹

Al P. José Capó, C.O

L'odi del bramul enutja
la dolcesa del bruel:
Com un plor, vessa la pluja
l'immens llagrimal del cel.

Perquè l'ull el vici espilla
i l'amor és de cristall,
el puig blau esdevé illa
i llacuna l'ampla vall;

la terra feble i malalta
esdevé rebuig de Déu
i turgència de galta
per on llisca l'aiguaneu.

Sols la fe del patriarca
-a l'alt manament submís-
mena la llevor de l'arca
sobre el tràngol de l'abís.

Mes el cor la llum fretura
per a fer-se'n un cinzell
i el goig esgarriat sura
sota l'enfosquit mantell;

d'enyorança el front s'emmarca
i es mustiguen els vells poms...
iQue es badi el portell de l'arca
i s'enlairin els coloms

i en la joia matinera
portin a l'anhel del prec
el brot florit d'olivera
en el topazi del bec!

Junio 1950

Lorenzo Moyá Gilabert

1. El poema porta títol, data i signatura en castellà per imperatius de la censura.

(Poema publicat a la premsa, probablement el 24 de juny de 1950. Retall de diari del Fons Guillem Colom, caixa 23.2. Biblioteca March, Palma).

LLORENÇ MOYÀ. POEMES

MEDITACIÓN DE SAN FELIPE NERI¹

Paràclit, ¿quin llevat poses dins mi?,
tota la massa de la carn em tova
i en la fosca integral -mística alcova-
el meu cor s'ablaneix com un coixí.

I Tu hi baixes, amor, per al repòs
nocturn, ple d'ales, ígnia bambolla,
la combustió interna m'assadolla
de llum fins la medul·la ardent de l'os.

Trempa'm, doncs, amb la clau del dematí
l'arpa de foc, el rest de les costelles:
no tenc aigua en les meves canadelles
per a apagar l'ardència del vi,

mes la ribella en guarà, romeus,
si deixau l'eixutor dels vostres feixos:
d'aquestes mans poden brollar deu peixos
per a amoixar-vos la llangor dels peus.

Jo no sé; cata_cumba o claredat,
com un clau, els tendons em trasverbera.
En un mínim retall de primavera,
per un clau romandré crucificat.

Ai, per defora se m'esbuca el pit!
Per la boca l'impuls un jorn m'entrava
i la llum se'm tornà tan blava i blava
que el meu cos s'eixamora d'esperit.

Paràclit, obro els ulls a la claror
i l'ànsia de Vós no se m'adoba:
la meva amor ha esdevingut tan tova
que grua la fornal de vostra Amor.

Lorenzo Moyà Gilabert

1. El poema porta títol i signatura en castellà per imperatius de la censura.

(*Baleares*, 19-11-1952)

LLORENÇ MOYÀ. POEMES

A LA VERGE ESTILITA DE LA MARE DE DÉU DE LLUC

Us han dit Far, Torrella, Sulamita,
i el far s'apaga, la torrella cau...
mes jo us faré un intercolumni blau
de gorgs i freus... Llavors, amor infinita,

pels catorze graons d'aquesta cita
-oberta amb la claror de vostra clau-,
jo, en l'aire, devindrè envelada nau,
i Vós, per goig dels ulls, Verge Estilita.

Gentil intercolumni interior,
l'onada escumejant del meu dolor
es desfà en lluminosa lirimboia,
d'ençà que el capitell és una toïa,
cada estria del fust un solc d'amor,
cada fulla d'acant un broil de joia.

Llorenç Moyà Gilabert

(*Lluch*, juliol-agost de 1953, p. 193)

LLORENÇ MOYÀ. POEMES

HISTORIA DEL PATRÓN DONCEL I

Patró donzell, ¿qui t'ha embarcat? -
-La solitud, puix d'amagat
sobre el meu pit ha tatuat
l'agulla nàutica,

i el meu anhel, flairós de pins,
no arria mai les veles fins
que he obert l'estela. i els dofins
me la ripunten.

Vent de xaloc, vent de gregal,
a pes d'argent, l'amor pairal,
ha recobrat el meu coral
dels vils pirates,

mes ai! que el rei dels algerins
vol mon anhel, flairós de pins,
i un pam de randa dels dofins
per al Profeta.

Doncs jo els hi don! Valen tan poc...
Vent de gregal, vent de xaloc
que així atiau l'ardor del foc
de la meva ànima,

preniu-me tot, jau mon argent:
ara desig la llengua ardent
del foc foquet. Que el seu bes lent
a l'aigua em torni!;

a l'aigua dolça del bateig
perquè, oh tu!, sal del llebeig
m'has fet de lluna i ja no em veig
coral en rama,

i en mon abisme tenebrós
l'estol de peixos cantadors
no eleva a l'Ictus ses llaors
puix que emmudiren.

però, malgrat, jo sent dins mi
cridar l'escata de setí
per tanta llengua que emmudí
sota la lluna...

Coral de foc, abraça'm bé,
i el món dirà que, dins Alger,
coral marí i coral terror
han fet llurs noces;

tothom dirà que els algerins
m'han aixecat, celatge endins,
un gran casal d'esguards marins
i pedra viva.-

.....
Pere Borguny, noble patró,
jo et vull lloar amb la gran cançó
que modulà amb sa tenebror
Anselm Turmeda,

però rebuig del renegat
l'esgarrifosa feredat,
puix per a tu de cop han nat
totes les roses,

i, ran de platges els dofins
canten a cor: -De tots els pins
que tens, Mallorca, mar endins
un n'escortàrem,

i no sabem si ara és coral
que ha submergit l'aigua lustral,
i als llavis porta el grum de sal
que els sants alleta.

Llorenç Moyà Gilabert

22 i 27 Desembre 1954

1. El poema porta el títol en castellà per imperatius de la censura.

(*Diario de Mallorca*, 9-1-1955)

LLORENÇ MOYÀ. POEMES

PRIMAVERA

Moradux, lletsó i donarda,
trencau l'himne del repòs:
les falzies han desclòs
les finestres a la tarda.

Sobre el prat cauen els besos
tremolosos, de biaix:
esquena de llangardaix
amb els plataions encesos.

i el palp del cargol beslluma
timideses de claror
quan lliscant del capciró
perfila randes d'escuma.

Es desplega la mampara.
paisatge núbil, ple
de desmais de rosa i de
lliris fràgils d'atzavara.

Malgrat l'enuig no s'esbranqui
salta el goig, agosarat,
puix l'amor que neix sobtat
és príncep i saltimbanqui.

El pavó reial s'estufa:
paravent xinès, pintat
pels dits de l'enamorat
amb resolis de nenúfar.

Perquè cada nafra escola
suc de vauma i de fonoll
com una fulla de poll
l'enamorada tremola,

i perquè l'amor enceti
la polpa de l'estimat,
els lloretons s'han posat
llurs gramalles de confetti.

Llavor d'anís, birimboia
del xaloc i del gregal.
Hala dones, picau sal
dins el morter de la jaia!

*Lorenzo Moyá Gilabert*¹

1. El poema porta la signatura en castellà per imperatius de la censura.

(Diario de Mallorca. 21-3-1954)

LLORENÇ MOYÀ. POEMES

A MARIA PALEÒLEG
MULLER DEL CÈSAR
ROGER DE FLOR

La teva sang de nacre presentia
l'amor del seu torrent vermell. Bizanci
crostada d'or, de púrpura; crostada,
ànima endins, d'estigmes, rebrostava
pel teu cos com un arbre en primavera.
Només tu l'estimares, oh princesa
d'un imperi morent!; sols tu els dos braços
li eixamplares, i el cor, i tota l'ànima,
i begueres a dolls en gerra ibèrica,
que sanglotava en català de gesta.
Tu ho veieres: les armes de l'Imperi
queien al seu davant. Ai, la retòrica
de basileus i patriarques, quina
murada lleu per a l'espasa muda
i punyent dels herois, del propi Cèsar!
I tu, graó a graó, princesa ungida,
donant la mà al cabdill, també pujares
al soli refulgent, mes dins la fosca,
i quina por dels germans, ai quina vetlla
i quin rebuig de púrpures hipòcrites,
de grans domèstics i sebastocràtors!
Només tu, que begueres dins l'argila
del seu càntir ibèric, degustares
el nou vi de les vinyes d'Occitània,
i no enyorares el ferment de Xio,
ni el mosaic d'oripell, ni l'opulència
dels cristalls ressonants com una dragma.
Però si, les mans teves, ortodoxes
com un salm palpitant entre tiars
patriarcal, i sota inflors de cúpules,
l'acaronaren amb amor.

Argila

dels ibèrics confins, besades gregues
t'han perfumat de sàndal, i ara semblas
-pels segells que t'exornen- un crisòbul
signat amb sang: Roger, en Crist Déu, per gràcia
Cèsar fidel, dominador invictíssim

de tots els grecs. I els grecs te l'han trencada,
l'argila ben olent, oh Paleòloga
Maria! No beuràs mai més la dolça
sang del raïm sense amargar-la, bella
muller del Cèsar, ni et duràs als llavis
la gràcia d'un cànir d'Occitània,
perquè els domèstics i els sebastocràtors
volen copes crestades d'or i plata,
i t'han trencat el vas d'argila ibèrica
on, tu, la set d'amor apaivagaves.
A posta, de genolls, glopeges l'última
besada de coral, i el plor t'inunda,
i arrosa d'amargors els tests de l'àmfora.
Ai, l'àmfora, malmesa vora Xio
perquè estotjava vi de l'Occitània!
I tu, grega pel cor, oh dolça vídua!,
has abraçat el seny de l'aspra terra
que engendra herois. per a plasmar una llengua
de mots ardents i d'alenades èpiques.
Maria Paleòleg, Déu et salvi!,
que et féu muller del Cèsar, i aquest Cèsar
va pasturar pel mar les naus barrades.

Mallorca 1954

Llorenç Moyà Gilabert

(*Pont Blau*, núm. 33, juliol de 1955, p. 238)

LLORENÇ MOYÀ. POEMES

CANÇÓ DE CORTESIA A LA MARE DE DÉU DE CURA, DEL PUIG DE RANDA

Bella randera de l'altura,
vós que menau amb pas tan breu,
ramats de randa a la pastura
amb fred de llana i bel de neu,

no sé quin bosc vibrant d'agulles
ja feis brillar de bon matí,
que un devesall de flors i fulles
es va escampant sobre el coixí;

no sé quin fil, filat d'aranya,
de sol a sol entorcillau,
que l'entornpeu de la muntanya
és verd sucós, i el cim ben blau...

L'Infant que du soneta enrera,
vol que canteu el no-ni-no,
i us fa ombradís la llimonera
amb set llimones de llautó.

Al mostrador dels vostres braços,
en primavera, hi duis l'espai,
i, a la tardor, hi penjau domassos
i set cascades d'escambrai.

De tanta randa fina i bella
cada matí en feis un roquet,
perquè el Minyó, en vostra gonella,
diu que vol fer d'escolanet,

i fa altarets a la sendera
amb un frontal i un cobertor,
i amb cirials de llimonera
i set llimones de llautó,

i sempre us diu els mots mateixos
com el qui guarda un bell secret,

puix vol un rest de pans i peixos
a l'entredós del seu roquet.

Bella randera que, de dia,
del sol solell teixiu l'esclat,
jo ara presum que sou nuvia
d'un llogaret encastellat,

i que, per joc, obriu la caixa
del parament, suara clos,
i un blanc oneig de randa baixa
-aiguabarreig d'ocells i flors.-

Vós que al Minyó li teniu cura,
curau, amb goig, del meu ramat,
perquè l'anhel també em pastura
pel vostre cim tot enrandat,

i em plau tastar l'aigua estrellada
i desbrostar la flor del vent,
bella randera encimbellada
que així espargiu el parament.

Llorenç Moyà Gilabert

(*Corona poètica a la Mare de Déu de Cura en la seva coronació pontifícia*. Mallorca: Tallers Gráficas Giménez, 1955, p. 83-85).

LLORENÇ MOYÀ. POEMES

CIUTAT DE MALLORCA

*À Palma de Majorque
Tout le monde est hereux.
Jean Cocteau.*

No palma ni fasser: flor de nenúfar
adormida a la falda del creïll,
pavó reial que vora el mar s'estufa
i encén la pedreria del ventall.

No palma ni fasser: branca florida
o bacant emportada a l'himeneu
però que, al punt, -donzella penedida-
la confessa un canonge de la Seu,

i s'eleva gentil, santificada
dins la petxina, castament daurada
al foc, del seu retaule florentí,
portant sobre l'argent del seu captiri

polpa i ulls -instruments del seu martiri-,
i la immortal temptació d'un pi.

Llorenç Moyà Gilabert

(*Vida Nova*, núm. 9, octubre-novembre-desembre de 1956, p. 16).

LLORENÇ MOYÀ. POEMES

INVOCACIÓ GENTIL

I

I el centurió, situat al seu enfront, en veure'l morir així, digué:
veritablement aquest home era Fill de Déu.
Sant Marc 15-39

Les palmes són per a ells, els elegits,
que et menyspreen tantost... Només nosaltres,
els qui sabem que la bellesa és bella
perquè ens brota a la sang com una rosa,
t'hem estimat retut, penjat a l'arbre
com un minúscul Déu befat, de vori.
Els s'han posat més ínfules al front
i han proclamat a veus llur ascendència.
Mesquins, han esqueixat llurs vestidures
i t'han lliurat perfecte a les mans nostres.
I aquestes mans que trenen les garlandes
per al plaer, t'han alçat, però les boques
que reciten Horaci o ploren Safo
no tenen salivades per escarni.
És massa lleig el gest! Marbre de Pharos
es pot retre a l'horror, però no es dompta
i segregacions d'infectes glàndules.
I et veiérem tan bell -l'amor és bella-
dins la tarda morada de Nissan
que oblidàrem l'escuma d'Afrodita,
i ens plagué el bell anyell mort sense màcula,
i el pa alís, i les trompes del gran temple,
i el perdó... i ho sembràrem tot de roses,
i diguérem: «Ell és el Fill de Déu!»
Mes ells, els infulats, tot, tot ho veien
a través de llur boira de saliva,
i ja filaven el Talmud i els odis,
i les ablucions i la perpètua
divisió dels homes. Sols nosaltres,
que componem els plecs de nostra túnica,
que lluitam pel bell dring d'una paraula,
que no ploram en públic, si la pena
no és prou digna del vers i del coturn,

ens unguirem amb bàlsam d'olivera,
i cercàrem l'atzur, i el retrobàrem
-ja batejat- en nostra fe en les roses,
i diguérem: «Ell és el fill de Déu!»

Llavors es va esqueixar el gran vel del temple.

II

Doncs, ¿com invocaran Aquell en qui no cregueren?
Sant Pau, E. als Romans, 10-14

I que et férem d'amunt, vori perfecte!
Ni tan sols ens posàrem de puntetes
però, malgrat, calia alçar l'esguard.
Els tornaren a tu i no t'abastaren
-duien l'encens, les benes i la mirra-
i enfilaren escales d'impotència
contra claror. Tot el boscam de cedres
plany l'oreig i la saba mutilada
inútilment per als graons, i plora
l'elecció perduda, el nou hosanna
silenciós del xiprerars de Roma,
la veu del Laci perforant les ombres,
la maina d'Israel perfecta i blanca
torrejant dins la rosa incircumcisa,
i el marbre no sutzat sota la víctima.
I entre nosaltres, quin bastir de temples!,
no ja del cedre oriental -pur símbol-
sinó del marbre lleu, amb la perfecta
triangulació,
amb el desmai de tanta alfabaguera
amb la mort al bell mig, la mort preclara
que assacia i relluu com una font.
Entre nosaltres quin afany d'estendre
els braços, de junyir totes les races,
d'engrillonar la mà lapidadora,
d'apagar la foguera inquisitiva,
de beure i d'abeurar la glotonia
d'aquesta terra blanca, negra i groga
que vol esser pastada.

i enforada, i polida,
que vol atènyer la serenitat.

(*Quart Creixent*, núm. 1; Barcelona, 1957)

LLORENÇ MOYÀ. POEMES

UN LLATÍ BESA LA TUMBAGA A UN BISBE NEGRE

Tora una processó voreja la mar ampla,
Banús romanitzat, empelt de fas i oliva
que portes la tumbaga: llampec dins la foscor.
Sóc blanc: rosella i blat; sóc oratjol i brosta
d'aquesta raça bruna que tanta sal fa eterna
i s'alça sobre els barbres del Nord: civada i llet.
Virgili m'encoratja: «Arma uirumque cano...»;
i un riu de sang precisa pel Sud i el Nord sanglota
amb mots llatins que es diuen, en mi, catalanesc.

«Trop an agut en Mort mortal guerrier!»
Bertran de Born, ta boca llançava la sentència;
i el Nord va guanyar el Sud, i tota l'alegria
del viure s'esquerdava, com un esclau esquerda
una àmfora polida sobre el mosaic del pòrtic
perennament obert...

Però tornem a tu, Banús que vas a Roma
pernoliat d'oliva i amb vinclaments de palma,
perquè la Mort, la nostra, que vol ser monument
d'harmoniosos pifres -llegiu eurítmia d'ossos-,
de pois en sap fer marbre i bronze de la fosca.
Llavors tota la vida serà com un retaule
i, com a negra Assumpta, s'hi elevarà la Mort.

Garsenda de Proença, Senyora de Robines,
tu prou que la sabies -i al pit te la penjaves-
d'Arnau Daniel tota la ressurrecció:
«De joi la't portz, son anell mir si'l ders,
c'anc no estei jorn d'Aragó que'l saut
no'i volgués ir...»

Però tornem a tu, Banús que vas a Roma
amb tremolors de vori captiu i decadent.
Quan jo m'acal, s'acala la sideral polsina
que duim ficada a l'ossa tots els fillols del Sol.
I amb mi s'acala tota la glòria de Proença,
les galanies d'Hèctor, les armes d'Alexandre

i, fins i tot, l'espasa lluent de Carlemany.
Bismarck, sí que enrecula!, i amb ell rossors de Kàisser,
pits amples de walkíries, follies hitlerianes,
tots els que, lluny de l'oli i el plat de sal, no esperen
el bell retorn d'Ulisses. Ítaca és immortal!,
i per això tremola com les fulloles verdes
-esmalt i argent- d'un poll, la freda correntia
que enyora el sol perenne i el gest més ampul·lós.
Domicià, gran Cèsar!, tu que amb coturns de bronze
posares dures regnes a la corrent hirsuta
-avui empampolada-, i, amb un fermall de venes
subjecta la menares per amples vies àpies
del vell orgull llatí, aquesta correntia
avui alça columnes de llacrimosos marbres
per les riberes clares de tamarells i estries,
i fins i tot batega sota les laticlàvies
d'harmoniosos plecs...
Però tornem a tu, Banús fillol del Vori,
que en rebre la besada del sol, heretes tota
la mar única. Un jorn vendran cap a nosaltres
els vells heresiarques, i en processó magnífica
veurem tornar la porpra dels cardenals germànics.
Oh immens Mediterrani! -cadira gestatòria
del sant orgull llatí-, velles trompetes nòrdiques
reprenen la tocada de l'ascensió nostra,
i els pobles tots s'ajupen -llatins, tots podem ser-ho-
amb brots de sal als llavis i llum a les pupil·les,
perquè, banús que portes corona d'oli verge,
els que guaitam al pòrtic -llegiu Mediterrani!-
som un etern Sant Pare amb nimbe de flabells.

(Poetes mallorquins. *Poesia mil nou-cents cinquanta-nou*.
Palma: Atlante, 1959, p. 71-73).

LLORENÇ MOYÀ. POEMES

LA CORRENTIA

A Carles Riba

Sé que jo no sóc l'únic que tenc llàgrimes
amb gust de sal sencera, que sovint,
per a tothom, la pluja té acideses
d'amarat de vinagre... No em captiva
una exclusiva de dolors, ni encara
no tenc a l'ossa un moll de tanta empenta
per a admetre'ls, creient-me que la resta
de moridors només gaudeix i folga;
però si parl de mi demostr claríssima
l'angoixa de tothom, perquè és palpada
i analitzada llargament amb mides
i pesos, controlats per una vella
experiència... També l'angúnia
dels altres m'alliçona, em dignifica
i em diu que, perquè neix de tots els homes,
vol ésser omnipotent, malgrat que és única.
El que varia és solament la brosta,
però veient-la obrir-se en la cuculla
del puig veí, me'n tem del fals dolor
i del ridícul que en el meu s'amaga.
Nats i finits som una correntia
de sensibilitats. Un cop de pedra
o un rebuig de paraula resplendeixen
de cap a cap. Llavors la carn s'atura
encabritada dins el solc i llança
un crit eixordador, l'alarit únic
que fa commoure l'ordre de les coses.
Perquè desenganyem-nos, tots portam
un hàbit gris, la cinta franciscana
torçada per les venes i guarnida
de nusos per la sang. Però deixau-me
apedaçar els esqueixos del meu hàbit...
Només jo sé seguir les llargues fibres
i intentar confegir-les vanament...

Llorenç Moyà Gilabert

(*Papeles de Son Armadans*, núm. 68. Novembre de 1961. Número
d'homenatge a Carles Riba).

LA CORRIENTE¹

Sé que no soy el único con lágrimas
hinchidas de sal gema, que a menudo
para todos la lluvia tiene el ácido
del vinagre con agua... No me tienta
una exclusiva de dolor, ni tengo
en los huesos el ímpetu preciso
para admitirlo y transigir, creyéndome
que los otros mortales sólo gozan;
pero si hablo de mí demuestro clara
la angustia de los otros, porque está
palpada, analizada con medidas
y pesas, controladas por la vieja
experiencia... También toda la angustia
de los otros me advierte y dignifica;
me dice que, por ser propia del hombre,
omnipotente quiere ser, siendo única.
Lo que varía es solamente el brote
pero viéndolo abrirse en el vecino
otero, advierto todo el dolor falso,
todo el ridículo que el mío oculta.
Muertos y vivos son una corriente
de sensibilidad. Un golpe duro
y una palabra rechazada suenan
de extremo a extremo, hacen parar la carne,
que, encabritada dentro el surco, lanza
un mortal grito, el alarido único
que desconcierta el orden de las cosas.
Porque desengañémonos, llevamos
hábito gris y cuerda franciscana
torcida por las venas, adornada

de nudos por la sangre. Mas dejadme
remendar desgarrones de mi hábito.
Sólo yo sé seguir las largas fibras
en un intento vano de juntarlas.

1. Reproduïm la versió castellana del poema -que acompanyava,
com era preceptiu, el text català- perquè és obra de l'autor.

LLORENÇ MOYÀ. POEMES

ANTIFAULA D'ANTEU I ALCIDES

(Al pintor Manuel Coronado)

Anteu omnipotent, fill de la Terra,
a la Mare li xucles goig i ardor
i aquell que vessa l'ànima mai no
confon l'amor, ni s'ablaneix, ni s'erra.

Ja vindrà Alcides per a moure't guerra,
per departir-te com un infantó
de la Mare constant i alçar en penó
el teu cos mort en triomfal desferra.

No et deixis alçar mai! Toca la Mare
que t'alleta i el dóna reconfort.
La Fama és envejosa i és avara

i Hèrcules sempre lluita a vida o mort,
mes en l'engany, que Alcides et prepara,
dels dos herois tu esdevindràs el fort.

Mallorca, X-1970

Llorenç Moyà Gilabert de la Portella

(Poema que il·lustra el catàleg d'una exposició del pintor M. Coronado, del 1971. El catàleg recull, també, les versions anglesa i castellana del poema).

LLORENÇ MOYÀ. POEMES

EXPLICIT

El sopar el daré enguany en una estable,
emperò, bons amics, no us retgireu,
perquè és un lloc -qui no l'ha vist no ho creu-
immens, antic, de volta perdurable

i on un garrut i inofensiu diable,
gest infernal i que es diu Bacus, beu
tota casta de vi, de vi de preu
que la set humanal fa insaciable:

un vi potent que a l'assenyat fa dir
que només una bóta de bon vi
és l'única raó prou vertadera.

No em parreu d'aigua, per amor de Déu,
perquè a mi me sabia molt de greu
haver de treure algú a cops de granera!

(*Invitació a les Festes de la Verema 1972*. Fullet imprès amb el següent text: «Missèr Llorenç Andreu Gaspar Moyà de la Bombarda i Gilabert de la Portella, us convida al sopar de veremar, que donarà el dia 23 de setembre de 1972, a les deu de la nit, precedit per un minipregó, a Ca'n Gilabert de Binissalem, com a inauguració privada de la Vuitena festa de la Vermada de la seva Vila Napoleònica. Us prega puntualitat i que les gateres no us descomponguin la toga». Conservat a la Biblioteca March de Palma sota la signatura 8° 63 (24)).

LLORENÇ MOYÀ. POEMES

INTOCADA, SORGEIX DE LES CAVERNES...

Intocada, sorgeix de les caverne,
del més enllà del temps i el pensament,
com un mot nou i vell de Pompeu Fabra
o un gerricó calat de Felanitx.

Insinua el besllum de tot l'enigma
gravat a la medul·la i a la sang,
com l'antiga mirada de la Dama
ben assentada entre palmeres d'Elx.

Tumultuosament puja i s'escampa
enderrocant les ombres dels cantons
més allunyats, com la patum de Berga
o la insistent protesta d'un siurell.

Esclata i regalima en cercles màgics,
en eixinglons envernissats de llum,
com un glop de vi negre de Robines
o un trèmol sospirant de Pau Casals.

És el color santificat per verge
i per doctor, per confessor i per màrtir.
És un crit ofegat al llarg del temps:
és el crit de la terra catalana.

Llorenç Moyà

(Recollit en el volum col·lectiu *El vol de l'alosa. Els poetes mallorquins a Joan Miró*. Palma: Imp. Mossèn Alcover, 1973)

LLORENÇ MOYÀ. POEMES

GOIGS A LA LLIBRERIA JOVELLANOS DE LA CIUTAT DE MALLORCA

A tota hora, nit i dia,
tu ets la rosa del bell mot,
Jovellanos, llibreria
on sempre s'hi troba tot.

Et va fundar la cultura
ara fa cent anys segurs,
i encara el teu saber dura,
mai no apagat ni confús.
A posta ets sabiduria
per mèrits, no de rebot,
Jovellanos, llibreria
on sempre s'hi troba tot.

Li deim don Francesc i és jove,¹
talment la lluna creixent,
emperò és que dins ell cova
passat, futur i present;
noble i dolça lletania
que vibra com un sanglot,
Jovellanos, llibreria
on sempre s'hi troba tot.

Si qualcú de joia vibra
a l'estiu o bé a l'hivern,
ve a tu a cercar-hi un bon llibre,
que és l'únic objecte etern
i dins teu tot s'extasia
i el seu cor li pega un bot,
Jovellanos, llibreria
on sempre s'hi troba tot.

Si us agraden les estampes
i el full de goigs us atreu,
en trobareu sense trampes
i endemés a mòdic preu.
Anau-hi sense mania
ara que ha tret nou rebrot,

Jovellanos, llibreria
on sempre s'hi troba tot.

Dins l'any mil nou-cents vuitanta
aquests nous goigs s'han escrit.
La veritat que aquí es canta
la podreu tocar amb un dit
com Tomàs, quan es rendia
a la Veritat i al Mot,
Jovellanos, llibreria
on sempre s'hi troba tot.

No ens girem amb melangia
com féu la muller de Lot.
Jovellanos, llibreria
on sempre s'hi troba tot.

1. Referència al propietari de la llibreria. Francesc Salleres.

(Full mecanografiat, de mida foli. Sense data, tot i que el poema informa que la data de redacció fou el 1980. Conservat a la Biblioteca March de Palma sota la signatura *Fol 78 / 16*. La llibreria Jovellanos sol imprimir, encara avui, petits fulls amb poemes, goigs o textos breus per celebrar festes ciutadanes o aniversaris).

LLORENÇ MOYÀ

A NUESTRA SEÑORA DEL «COCÓ» (LLOSETA)¹

Muntanya endins, el pedregam s'agüa
i esdevé febre i eternal turment,
mes l'aigua trencadissa del torrent
hi salta, casta i nua.

Sobre l'instint del plor que la comanda
davalla amb un somrís en son cristall
i deixa en els meandres de la vall
carícies de randa;

posa gotes de llum damunt la bruia,
braçaroles d'argent a cada roc,
i encén arreu dins l'esperit, el foc
novell de l'al·leluia.

I s'engorga entre els còdols i l'arena
com un ull de pupil·la vigilant,
i esdevé el que era joia i era cant
d'amor, Gràcia plena.

Gràcia plena que en l'esclatxa nia
per a ungir l'aigua blava del Cocó
i vessar en el silenci i la foscor
la llum i l'harmonia;

per a fer-se sanglot i corretjola
-campanes vives sota el blau del cel-
i parpalleig immaculat d'estel
dins una gemma sola...

Detura't un instant, ànima balba,
i amara't de celístia. L'amor
ha espigat i en sa fèrtil morenor
hi grana el roig de l'alba.

Lorenzo Moyà Gilabert

1. El poema porta títol i signatura en castellà per imperatius de la censura.

(Poema publicat a la premsa, sense data. Retall de diari del Fons Guillem Colom, caixa 23.2. Biblioteca March, Palma).

LLORENÇ MOYÀ. POEMES

CALMES DE GENER

L'hivern esgrana el seu collar de plata,
però no cerquis endebades gel
sobre la terra que de saba esclata,
sota la clara túnica del cel.

Pacífic regne va establir la calma
dins l'ombradís dels desmaiats fassers;
veient-hi sortir el sol amb roja talma,
vinclà l'embat una daurada palma
com si Jesús sobre el pollívingués.

(D'una plagueta mecanografiada, sense data, dividida en tres seccions: «Del cor de la terra», «Tanys en flor» i «Cançons i romanços». S'hi reuneixen algunes composicions de *La bona terra* i d'altres d'inèdites. Aquest poema pertany a «Tanys en flor». Època de *La bona terra*. Fons Guillem Colom, caixa 23.2. Biblioteca March, Palma. En el mateix fons trobam una altra versió del poema, probablement anterior, titulada «Diumenge del Ram» i amb algunes variants: «desgrana» per «esgrana» (v. 1); «damunt» per «sobre» (v. 2); «túnica brillant» per «clara túnica» (v. 4); «sorgir» per «sortir» (v. 5); «vincla» per «vinclà» (v. 8)).

LLORENÇ MOYÀ. POEMES

EL RETORN DEL VAIXELL

D'on exí un dia el vaixell
era una forta drassana,
català n'era el cisell,
i la terra, catalana.
Per pal li posaren, viu,
el puig que, altiu,
del sòl s'allunya,
perquè en el seu navegar
te veiés dins el cel clar,
oh Catalunya!

Li posaren per timó
una mà ferrenya i cara:
la mà del Conqueridor,
de Mallorca, Rei i Pare.
I per càrrega, tot sol,
un raig de sol
-blonda filosa-,
i un triomfal ametler
perquè es brufés al Gener
de neu flairosa.

Sota l'embat més suau
compartí, tesa la vela!
Dins el mar calmat i blau
n'era un solc d'argent l'estela.
Sortejava arreu l'escull
car Ramon Llull
atalaiava,
i al seu tall d'acer brunyit
l'infeel espaordit
tot tremolava.

Mes, ell sempre mar endins,
trencant les ones galanes!
L'envoltaven com dofins
tot l'esbart d'illes germanes.
Navegava el bell estol
drapat de sol

i d'encanteri,
dementre al buf del Mestral
salmejava el verb pairal
el seu glossari.

Avui torna alegre a port
tot ornat de murta i pauma.
Un crit s'enlaira: No és mort
el vaixell del rei En Jaume!
Sorteja ardit tot escull, car Ramon Llull
n'és atalaia,
i al seu tall d'acer brunyit
l'infeel, espaordit,
cau i s'esglaia!-

El vaixell, guarnit de nou,
tesa du la nova vela:
l'esperit que tot ho mou
i hi deixa una eterna estela.
Avui no tem l'esclafit
del mar que, ardit,
puja i demana.
Avui troba a cada pam
contra la maror i son clam
una calanca...!

(D'una plagueta mecanografiada, sense data, dividida en tres seccions: «Del cor de la terra», «Tanys en flor» i «Cançons i romanços». S'hi reuneixen algunes composicions de *La bona terra* i d'altres d'inèdites. Aquest poema pertany a «Del cor de la terra». Època de *La bona terra*. Fons Guillem Colom, caixa 23.2. Biblioteca March, Palma).

LLORENÇ MOYÀ. POEMES

LLINDAR FLORIT

A J.Mª López Picó qui m'envià
les «Nadales del poeta»

Oh corona de càndides nadales
que enrames el meu cor com un altar,
sento remor misteriosa d'ales
voleiant a l'entorn del meu llindar.

És l'amistat que truca i es conhorta
amb l'escalf, dins sa trista solitud,
però jo a la requesta obro la porta
com si arribés l'amor del fill perdut.

Quan vento amb goig l'escalfaïda cendra
dins la llar que encengueren vostres mans.
del foc colgat el flam torna a reprendre
i al punt s'abranda més ardit que abans:

llavors, a la llum càlida i incerta
que minva i creix com el batec del cor,
brilla d'or viu de l'amical proferta,
davalla la rosada feta plor,

i és tan gentil la toia de nadales
que el pit no sap que fer-ne del bell do.
Oh casta ofrena, pel perfum que exhales
et poso als peus mateixos del Nadó.

(Mecanografiat, sense data. Probablement de l'època de *La bona terra*. Grapat amb d'altres poemes. Fons Guillem Colom, caixa 23.2. Biblioteca March, Palma).

LLORENÇ MOYÀ. POEMES

LLUNA PLENA I ÉS NADAL

Lluna plena i és Nadal,
tot està nevat de lluna,
gessamins i tarongers
mostren ses branques curulles.
El tranquil ametlerar
sent per cada branca nua
regalimar lentament
una alba gota de lluna.
L'embat cantant villancets
bressa l'argentera brulla,
blat avui, bressol demà
d'un Betlem de gent menuda.
A poc-poc s'enlaira un cant
que una Sibil·la desfulla.
Sibil·la de glavi heroic
i lluent com mitja lluna.
El seu cant estremidor
magestat i horror traspua,
com un abisme ignorat
-boca sedejant i bruna-.
La lluna sembla tremir,
de llum i fredor goluda.
com la neula alta i subtil
que amorosa amb l'embat juga.
Fins el silenci és un cant
que eleva a cor la Natura;
terres, cels i mars pregons
canten a cor: Al·leluia!
Tot per Vós, Infant Jesús,
nat entre un bou i una mula,
dins un pessebre colgat
d'una pobra estable nua.

(D'una plagueta mecanografiada, sense data, dividida en tres seccions: «Del cor de la terra», «Tanys en flor» i «Cançons i romanços». S'hi reuneixen algunes composicions de *La bona terra* i d'altres

d'inèdites. Aquest poema pertany a «Cançons i romanços». Època de *La bona terra*. Fons Guillem Colom, caixa 23.2. Biblioteca March, Palma).

LLORENÇ MOYÀ. POEMES

MÚSICA I POESIA

Oh bella germanor sempre fidel!:
la nota palpitant del pentagrama
i la paraula en ales de l'anhel
fetes encís, tremolament de flama

que mai no s'alimenta de res nat
sobre el món ple d'ingràvides luxúries,
nodrida, sols, del bàlsam parformat [sic]
que flueix de les íntimes boscúries.

Dolç és guardar com el tresor suprem.
closa dins nostre pit, l'alta harmonia;
lliurar-se sens timó, vela ni rem
a la mar de la ignota poesia.

però és encara més dolç trencar-se el cor
transparent, clos a l'aire com una urna
perquè dins la foscúria i la por
del nostre foc tots sentin una espurna;

perquè el nostre esperit, damunt el feix
del sacrifici, cremi en viva ardència:
quan a tots ens ablami el foc mateix
una serà la llum, una l'essència!

(Mecanografiat, sense data. Probablement de l'època de *La bona terra*. Fons Guillem Colom, caixa 23.2. Biblioteca March, Palma).

LLORENÇ MOYÀ. POEMES

Puix, ¿de quina antiquíssima prossàpia
em ve el dolor? Marxants mediterranis
foren mos vells, i anaven d'illa a illa
pregonant el dolor. Taulells de fira
eren llurs obradors, i barataven
la sal amb els parracs: pedaços
amuntegats com banderoles tristes!
Segles després es feren sedentaris
i engarlandaren del vell guany l'acròpolis
bastida sobre el mar. Sempre l'eurítmia
a flor de llàgrima i de pell colrada!
El pregó no calia ja, aleshores:
els marbres circumdants fendien l'aire
i es podien trencar com un cristall.
S'enriquí l'antiquíssima prossàpia
al llarg dels anys, i ja llavors els marbres
semblaren massa durs. Fustes flairoses
eren suaus al tacte i s'adomptaven
al cisell i a la làmina d'or fi.
I els retaules s'inflaren, i floriren
llurs arrels de marxant, que a cada fira
barata sal i la pregona al vent;
i es retorçà la primitiva empenta
sota plecs arcangèlics, i es féu càntic
el pregó de la sal. Senyors de casta
-vells marxants ja sols bons per la despesa-,
cloeu-vos un punt més. La fusta és massa
aspriva al toc, i calen noves formes
que copsin el dolor. Mans amb tumbagues
no han de graponejar les vils matèries,
puix l'arqueta menuda de les joies
roman vora la mar i espera el gaudi
d'unes mans que l'emplenin, mentre buiden
la pesantor del cor... Ai caragola!,
arqueta que han bogit segles de llàgrimes,
només tu ets digne d'un dolor patrici
i de restar sobre el taulell antic
esdevingut altar propiciatori.
Sols llavors, oblidant tota la sal
que entre els dits de setí els roman, encara,
ens durem a l'orella el corn marí

i ens semblarà el dolor de tots els homes,
enclòs dins el minúscul atuell,
un suavíssim gemegar de nacres.

Llorenç Moyà Gilabert

(*Papeles de Son Armadans*, núm. L. Secció «El Hondero»,
commemorativa del cinquante número de la revista. També hi
col·laboren C. J. Cela, J. Vidal Alcover, J. M. Llompart, B. Bonet i M.
Barceló).

LLORENÇ MOYÀ. POEMES

ROSES I VERSOS

A qui jo et compararé,
vers gentil, tot galania?
A la rosa del roser
que es desclou quan trenca el dia.

Neix tremolosa i humil
tot ella vora una espina,
i al punt es brufa, subtil,
d'una rosada divina.

Quan mor, tomba dolçament
i a la llum son calze oculta.
És una urna d'or i argent:
cada fulla un pensament
i al mig un coret que exulta.

(D'una plagueta mecanografiada, sense data, dividida en tres seccions: «Del cor de la terra», «Tanys en flor» i «Cançons i romanços». S'hi reuneixen algunes composicions de *La bona terra* i d'altres d'inèdites. Aquest poema pertany a «Cançons i romanços». Època de *La bona terra*. Fons Guillem Colom, caixa 23.2. Biblioteca March, Palma).

LLORENÇ MOYÀ. POEMES

SACRILEGI D'AMOR *

-Mon cos ha d'estrènyer cordó o vesta blanca,
Déu que il·luminares el meu esperit?
M'obriu una via i el meu cor demanca
per altra, i el dubte em rosega el pit.

Si sols puc atènyer salvació certa
dins l'hàbit i l'Ordre dels Predicadors,
la santa doctrina que en mi heu establerta
amb amor l'abracen sols els Framenors.

Si lluny del blan hàbit, remullat el rostre,
he de portar a terme l'Amor U i Etern,
ma doctrina es salvi, perquè és santa i vostra
i per a mi siguin l'horror i l'Infern!-

Diu i es prostra a terra. La barba florida
s'escampa escumosa com un floc de neu.
Ramon dóna encara més que cor i vida:
Per l'Amor suprema dóna al mateix Déu.

Mes tan espantable és el sacrifici,
tan trista i funesta la futura sort
que el seu cor s'ens termes, lliurat al deffici,
sent les fredes urpes, l'alè de la mort.

Sent al cos i a l'ànima els cruels martiris
que a l'Infern turmenten als vils condemnats;
sent cards i metzines, ell que estima els lliris
i els ocells que canten i els arbres fullats.

Ja la mort s'acosta, mes vol l'eremita
salvar la doctrina que ha rebut de Déu.
I vol prendre l'Hòstia, Víctima infinita,
ell, damnat en vida pel pecat més greu!

A poc poc s'acosta al llit de sofrença
Jesús, Hòstia pura, que du el sacerdot;
Ramon sent l'angoixa tan viva i intensa
que vol entre llàgrimes prostrar-se i no pot...

Una força el ferma, una veu li crida:
-El meu cos no mengis!- Ramon plora a dolls
i per rebre, indigne!, el que és Pa de Vida
s'alça amb nova força i cau de genolls.

Els àngels mateixos, trencant llurs cantades
amb les blanques ales es tapen els ulls.
A Ramon commouen fortes batzegades,
com ardides ones que baten esculls.

Ones innombrables de flaqueza humana,
ones poderoses d'eternal Amor
que abisen, a voltes, amb sa força vana,
que al Foll fan per sempre l'Amic del Senyor.

Ones que l'emporten al cruent martiri,
el cor fet de flames, el seu cap nibat
de llum i flors vives: si no flors de lliri
roses carmesines d'alta caritat.

Infinit misteri: per amor ofendre.
Però qui a Déu guanya, autor del creat?
Més que l'Amor teva, Foll ardent i tendre
és l'Amor sens fites del mateix Amat!

* Vegi's «Vida Coetànea del Reverend Mestre Ramon Lluï». Edicions de l'«Obra del Diccionari». Palma de Mallorca 1933, pàg. 18, 19 i 20. [Nota de l'autor]

(Mecanografiat, sense data. Probablement de l'època de *La bona terra*. Fons Guillem Colom, caixa 23.2. Biblioteca March, Palma).

LLORENÇ MOYÀ. POEMES

SALUTACIÓ A LA LLENGUA

Salut, llengua dels avis, oh llengua catalana,
ha dos segles en lluita contra àvida maror
i sempre més garrida, més forta i més galana,
car és pensament àvol i cobejança vana
lluitar contra la llengua del Rei Conqueridor.

Ets d'una raça forta la llança i la senyera
que d'un passat de gesta, placèvola, ha heretat,
ets vell penó de guerra que el crit de: -Prou!, espera;
ets clau que ha d'obrir un dia la closa portalera
del temple on lluu la flama de nostra llibertat!

El teu bressol, oh llengua, trobares dins el Laci
i oïres cantar al Tíber amb un accent tot nou,
-el cant que d'harmonies brufà amb sa lira Horaci-,
qui aital cançó ha sentida no mor; deixau que passi
el temporal, i amb l'iris la pau vindrà de nou.

Els Pirineus magnífics, la serralada adusta
que fins al cel s'aixeca signant-lo amb cent mil dits,
la veu de la cascada te va oferir, robusta,
i l'Illa que en flor esclata dintre la mar augusta
la calma de ses cales i els seus llatins delits.

Salut, llengua dels avis, oh llengua menyspreada,
magestuosa i ferma com un gegant escull,
si per quimeres vanes t'havia jo oblidada,
avui torn, com fill pròdig, captant amb mà cansada:¹
Ompliu-la'm de ses gràcies, ompliu-la'm, Ramon Llull!

1. Llorenç Moyà deu escriure aquest poema quan fa poc que ha adoptat el català com a llengua literària. En tot cas, la imatge d'aquest vers sembla presa de Joan Alcover, que també havia donat els seus millors anys «a la musa castellana».

(D'una plagueta mecanografiada, sense data, dividida en tres seccions: «Del cor de la terra», «Tanys en flor» i «Cançons i romanços».

S'hi reuneixen algunes composicions de *La bona terra* i d'altres d'inèdites. Aquest poema pertany a «Del cor de la terra». Època de *La bona terra*. Fons Guillem Colom, caixa 23.2. Biblioteca March, Palma).

LLORENÇ MOYÀ. RECULLS

PANEGÍRICS BLANCS altrament anomenats HOMILIES D'OR MANYÀ

INTROIT

Com lo dit castell (l'acròpolis d'Atenes)
sia la pus rica joia que al món sia.
(Carta de Pere el Cerimoniós al seu tresorer Pere de Valla)

M'he sentit príncep de l'església. No de la druídica, de pedres aclaparants i ombrívols barbarelles, sinó de la que alça temples a la llum, de la que fita la llum amb paraules incommovibles, transparents, veritables.

M'assocaren, Arri amb l'heretgia del dubte, Foci amb el cisma de l'orgull, però la meva mà entumbagada apagà llur fosc crepitant.

Aleshores, des del meu pilar de llum de l'Illa, vaig trametre lletres de comanda als mercaders de Barcelona i de València. Aquells m'enviaren el millor seny que es verjura a Catalunya immortal; aquests, caragolades humanitats de la grega Carmesina davant la mort de l'estrenu Tirant...

L'escriptòrium m'esperava. I allà, assegut a la meva cadira d'insinuades corbeses, vaig fer dringar mots, vaig encabir els recaragolaments gualbins a les encletxes més menudes, i l'or de la ploma subratllà passions.

Malviatge aital ploma!, puix que em vessà un or manyà sobre el cruixent pergami, i quan, encesos els canelobres d'argent, vaig cantar les homilies amb fluent, suavíssim to d'epístola, aletejaren uns versos dringants, però no gaire, lluminosos, però no tant; i meus, meus com aquesta coa cardenalícia de púrpura malencònica, que em segueix sentament i inexorable...

Maig 1957

.....

PANEGÍRIC DE SANTA ÚRSULA I DE LES SEVES COMPANYYES

Ecce quam bonum, et quam jucundum

*habitare fratres in unum. Sicut
unguentum in capito, quod descendit
in barbam, barbam Aaron.*
Ps. 132, 1.

BROSSAT, COLLTORT, QUE L'ARGENT VIU ESCAPÇA,
jo m'acost a vosaltres lentament
i m'obr harmoniós, com una capsa
de música, oh brossat, vermell forment
que com ósses veniu per les senderes
de la mar grisa, engabiades dins
el gran vaixell de fusta brava, feres
amb pell de lliri i galtes de robins.
Cabelleres de coure, mates flonges,
com us ennegrirà el nostre solell!
El solell, al país de les taronges,
és un faune embriac, de pit vermell,
que deixa caure un de vessall de glòbuls
i brufa les maragdes tendres. Ja
mant botxí us aparella fins crisòbuls
que l'encuny de l'Imperi anostrarà.

PREGAU AMB MI, DEVOTS, AMB LES GARRIDES
paraules de l'Arcàngel Gabriel.
Jo no en sé de més flonges i florides:
¿sucre candi, taronja, canyamel?
Quan les paraules em seran ungides
amb palp de llana i tebior de bel,
óssa gentil, aspror de pinya vera,
t'esmunyiràs d'entre els meus dits de cera.

DONCS SOTA EL TÍTOL DE MA VILA AUSTERA,
jo sol, Llorenç i Cardenal Moyà,
predic per defensar-vos del prevere
Llorenç, que d'ósses lentes us tractà.
Filles de reis, més tost; triades filles
de la Bretanya sense sol, curulls
d'aram teniu els caps i en llurs conquilles
aigües marines se us desfressen d'ulls.
¿Tremolau de paüra o de dolcesa
davant d'aquesta impertorbable mar,
blava o verda, que als ulls els mou contesa?
Aquí tot és girat: vermell el pla;
el cor de flames i la galta bruna,

talment el bronze del coturn sonor,
i molt més que odi, la nostra ira és una
tumbaga encesa que llueix l'amor.
Vosaltres duis el sementer a la testa
i li escauen roselles, no coral;
jo ho sé prou, amb rialles o en tempesta,
perquè al pit duc la llum d'un pectoral:
vostres messes cauran -qui ho diu no s'erra-
retuda la volada de l'orgull;
canterano entrobert [sic] serà la terra
per a vessar-se, de domàs curull...

SOBRE L'ARGENT ENCENGUEM, JA. LA CERA
com qui, llegint Virgili, gira un full.
Passau óssa gentil, colla sencera,
que duis les messes com castells d'orgull.
Mes, ai!, la xeixa ha de xuclar l'argila
-no pot fer-se mantell del fi brossat-;
i lluny dels braços de la mar tranquil·la
l'aigua es fa sal per una eternitat.
Només verdor de prades remeieres,
aram sobre el rostoll i dins la veu:
no us plangueu, reines lentes i blateres,
l'era reclama el vostre roig trofeu.

DEMES VOSALTRES NO SEREU PAS SOLES.
Cecília ja sona l'instrument
sota el pòrtic sonor... Goig que t'envoles
pel fòrum lluminós, coturn d'argent
alça colomes i trepitja insectes,
tanta és la gràcia del marmori enclòs
entre les túniques i els plecs perfectes!
Oh Crònida potent, quin feix de flors
del pi cantor i l'avet de sang callada!
Filles de reis, el Sàtir nувial
té l'espasa d'aram agosarada,
i entre el blat i els crisòbuls i la sal
para el llit a la polpa de l'amada!

18, 19 Febrer 1957.

.....

PANEGÍRIC DE SANTA COLOMA

*Anima nostra sicut passer arepta
est de laqueo venantium: laqueus
contritus est nos liberati sumus.*

Ps. 123, 7.

SENSACIÓ DE FUETADA BLANCA
entrant per la tenebra dels meus ulls,
clar volateig pujant de branca en branca
i, abaix, l'alba frisança dels esculls.
Lluentor que en si neix i es caragola
com el pilar d'un ample llit reial,
farina balba que desprèn la mola,
aquesta immensa mola matinal
que a pleret volta, sense sotragades,
amb caient adés ràpid, ara dolç.
Ai dolor de tremuges carregades,
antecambra impassible de la pois!
Us n'anau i retorna al món la Dama
a peu de gat. No se n'ho porta tot!
Deixa el tió però se'n du la flama,
deixa l'escorxa i se n'emporta el brot.
I jo que escolt el batre -i les orelles
voldrien engatar-se de remor-
sent la fuga estelar de mes abelles
i a les mans la venjança del fibló.

PREGAU AMB MI, DEVOTS; ALES DE PLUJA
portaren les paraules sapients...
Si l'ala baixa, baixa el goig; si puja,
ai amor!, trenca el nus i els lligaments.
Paraula alada mai per mai no anuja
si es posa -gàbia o branca- sobre argent.
Digueu ales, només, i arborau plomes:
vostres batecs esdevindran colomes...

JO SÓC DE LLET, MÉS TOST DE PORCELLANA,
i em raja l'alenada transparent,
per tal que em prenguis amb la mà més blana
i m'arboris, amb cura, a sol ixent.
Sols llavors veuràs roses i carenes
extasiades d'alta solitud,

i l'impulsiu brancatge de mes venes
com lentes correnties de vellut.
I em fa por aquest vellut. Sempre em rossega
com un mantell que té naixença al flanc,
i no sé si és penyora, o bé si és brega
que em coagula la pompa de la sang.

CAVALL DE MÚSCULS O FUET DE NERVI,
immens de front, magnífic de gairell,
no sóc impetuós; a mi que em servi
la mà que amoixa el reüllat anyell.
A mi la Dama no em fa por per Dama,
sí perquè, encar, no se n'ho porta tot.
Oriflama impotent, no ets oriflama
si la gran Dama t'hi ha esborrat el Mot!,
i, malgrat, aletes dins mes venes
amb més força, si cal, que temps abans,
i m'esguard arc intacte de carenes
sobre una gràvida buidor de mans.

LLENGUA DE FOC, TRÀNGOL DE PORPRA VIVA
environant la gran maisó, no puc
treure a la llum la meva carn, captiva
de mes anelles segregants de cuc,
i em sembla fred el temps, la fulla freda
i terrible de veure el branquilló,
on m'enfil per filar la viva seda
de la mort. ¿Qui diu mort?: de la maisó.

A LA MAISÓ POSA'M-HI TU LES ALES!:
que pugi -flama i porpra- en torterol.
Quan tu, blanca coloma, les acales,
no es detén, per això, el teu riu. Si el vol
m'arborar dins la pluja de l'autumne
faré etern un miracle fugitiu:
alçaré blanca i rosa la columna
misteriosa del meu propi riu,
i en pervenir l'hora brillant i el dia
que per a entendre'ns sigui dit el Mot,
jo alçaré deu corimbes d'alegria
perquè la Dama m'ho reclami tot.

21 Abril 1957.

.....

PANEGÍRIC DE SANT JORDI

*Circumstant me juveni multi,
tauri Basan cingunt me.*

Psalm 21, 12.

BROLL TERMINAL, MÉS TOST FONT MUNTANYENCA
amb la clara virtut del rossegall
cantant més blanc com més obscur s'envenca:
bot i crinera d'impol·lut cavall;
marbre tan pur que en la blavor s'enfonsa
-del foc enveja i del repòs rebuig-
i, malgrat tot, sonoritat de bronze
com flam cruixent sobre la pau d'un puig,
si jo era, abans, harmoniosa guaita
del castell i pastor d'horitzons blaus,
¿per què, avui, al meu prat florit m'empaita
l'amenaça arborada al front dels braus?
Ai!, capejar de brau, freda banyada,
i el dolor amunt, en un assaig de vol
subjecte, encara, al pes: carn esgrellada
com una fruita abandonada al sol.
Un sol alè m'insuflen a les venes
-orgue reial submís als dits de tots
els desconhorts-, emperò em van tan plenes
que una mà brosta en múltiples sanglots.

PREGAU AMB MI, DEVOTS. LA GEMMA CLARA
ratllà, silent, fragilitats de Vas.
Pitxer dejorn i a la foscor Alimara
que, soliu, t'aixeques sobre un jaç
de polpa i plors, si el diamant s'amara
de clarors, sobre el gaudi del domàs
daura el temps: fil sonor de la clepsidra.
Emperò el temps, sota la gemma, vidre.

NO SÉ SI ETS GLAÇ O SI, PER MASSA, ARDÈNCIA!
quan dins mes venes vas obrint camins:
sé que ets absent i s'alça ta presència
com per a un orb la gran remor dels pins.
Jo et sent molt lluny, com una immensa onada

rodolant per la fosca del meu prat,
mes port una Penèlope arborada
que em tix aquesta immensa soledat,
i espera Ulisses com un glop de vida
tancat dins el cristall més trencadís...
Doncs Euriclea, precursora i dida,
¿s'asseu la Pàtria en el teu pedrís?
Tot el sapí del meu amor s'amara
dins el record d'esmunyidissos dolls.
Si encara no puc llucar la seva cara
per la nafra present els seus genolls.
Ja arribarà el dolor precís i l'hora
de llançar un dard per cada glop amarg,
car ja, avui, cada nervi se m'esflora
perquè pugui cordar l'ira [sic] de l'arc.

TOTA LA GRÀVIDA, ÚNICA HARMONIA²

jo l'alçava a l'altura del meu pit,
puix que era un mar que dins la mà em cabia
-de tan immens, immensament petit-;
i era maragda i, entre caire i caire,
cercles naixents, cristall ovisions
de coloms blancs dins la verdor de l'aire:
aire invertit per enfilarse al fons.
I tot immens, d'immensitat commosa
i tremolós dins un palmell, a tall
de ballarina tota blanca i rosa,
als dits la rosa, a l'altra mà el mirall...

OH DIAMANT, QUE EL GRAN MUTISME AVENCI³

nu i descalç, pel meu íntim enllosat,
puix jo sé que la carn d'aquest silenci
justifica la nostra veritat;
que inflama les cent llengües de la branca
quieta i muda, esclava del trespol,
i que quan l'alça la coloma blanca,
ni bec ni branca: claredat de vol.
Euriclea silent, estufa a l'hoste
el llit fluent de tots els meus batuts,
car per a l'hora exacta que s'acosta
vull primfilar un amor d'exactituds.

Abril, Maig 1957.

-
1. Escrit al marge: «La pàtria absent».
 2. Escrit al marge: «Com era la pàtria».
 3. Escrit al marge: «La nostra veritat».

(Obra inèdita. Dec fotocòpia de l'original mecanografiat a Antoni Nadal. La renglera de punts (.....) indica pàgina nova. El sentit d'aquest recull de poemes es fa obscur -Moyà es transfigura per convertir-se en un antic predicador?- però deixa constància del gust de l'autor pel llenguatge arcaic. Cf. capítol V, apartat 4.3).

LLORENÇ MOYÀ. RECULLS

PALINUR

BINISSALEM 1960

.....

*O nimium coelo, et pelago confise sereno,
nudus in ignota, Palinure. jacebis arena.*
(Virgílii. Aeneidos, Lib. V. 870, 71)

Ai, massa t'has fiat de la pau del cel i de l'ona,
Palinur: jauràs nu damunt una ignota ribera.
(Traducció de Miquel Dolç)

.....

ARGUMENT

Després d'una invocació patètica al Cònsol Pol·lió, el poema es descabdella en tres èglogues, on els pastors Coridó, Menalcas i Títir mouen, successivament i respectiva, llur contesa a PALINUR, mariner d'arrel i, a l'entremig, pastor d'ovelles. Coridó i Menalcas ofrenen un premi al vencedor. Però Títir ja no gosa oferir-ne, perquè els guasardons proposats fins a llavors, han estat objecte de befa per part de Palinur i, el que és més greu, encara, ningú no es troba el suficientment saberut per a escatir el mèrit dels cànctics, ni per a llucar en quines raons emeses resplendeix la veritat. D'aquí prové tot el dramatisme de les èglogues.

Binissalem, 30 Juliol 1960.

.....

PRÒLEG

No cal deturar el cant jamai! El cànctic
és exudació que, si hom estronca,
porta la mort a l'ésser. Jo voldria
que ma veu estremís totes les coses
i que els coses, ben a cau d'orella,
es diguessin: --«Ja ve la primavera.

Ho pressento pels sons, per la intangible
però segura claretat interna,
per l'herbeta menuda que encatifa [10]
els meus plaers més ocults, per la coloma
color de plom, que el seu amor parrupa
entre els vassos més blancs»... -No sé què dir-te,
oh Pol·lió, però el que jo voldria
no sé per què ara és lluny, i sols em resten
uns dits estèrils per palpar la gràcia,
una extensa planúria desolada
on hi pasturen mos anyells. Gran Cònsol,
vencedor, ahir, a Sicília i Partènope
i, entre ruïnes blanques, a Cetinos,
és, ta sort, a la meva pariona, [20]
però ara, de bell nou, sembla que alenis
amb l'empenta d'abans, i jo voldria
que el meu cant s'engrandís amb ta creixença;
que a canvi de ma joia, tant, la teva,
s'encimbellàs, que els meus anyells poguessin
pasturar qualche estel, el més benigne
estel, l'estel humil i amant que es deixa
captivar per un hom, que vol desfer-se
grell a grell... Pol·lió, sempre, i més ara.
Pare, Mare i Cabdill de Nostra Raça! [30]

Binissalem, 28, 29 Juliol 1960.

.....

ÈGLOGA PRIMERA

CORIDÓ

Coridó

Palinur, tu que estimes les tonades
i amb carretó de pi bats les garberes
de sal i escuma eixorca. Tu que menes
dofins a pasturar, i estens la blanca
xarxa de lli entre els pals, per heure els mòvils [sic]
bufs venturers, com si en llur ruta fossin
tords emigrants sadolls de llum, i empesos
a una mort que, per joc, s'embarriola.

Palinur salobrós, pastor de veles,
jo te repto a cantar. Que el guardó sia [10]
un vent constant...

Palinur

Oh Coridó, em fas riure!
Diguem tu, si és que ho saps, què és la constància.
I que ens en guardi un déu! Més tost que sia
voluble nostra sort, i així no sempre
ens mal fetillaran els vents contraris...

Coridó

El zèfir bufa tendrament i escampa
sabor de menta i son de mel rosada.

Palinur

És en les prades infantó el somriure,
i la son, de tan pàl·lida, anciana.
Jo escolto el vent terral, el vent dels mascles [20]
ben foguejats, de les femelles d'ossa
roent, i em du bruels i mots d'escarni.
Pasífae bramula i els camps corre
cercant l'alè del brau. Amb mà d'esposa
s'açota [sic] els propis flancs i, bavant, crida
la seva amor brutal. Fora la impúdica!
Però al fons dels sentits, quina sofrença
per l'aberració! I, alhora, Minos
l'espòs traït, befat al seu darrera
per un afront ben aliè.- «La glòria [30]
per al banyut reial!» -Si de cas plora
al seu racó, no ho sap l'aura, tan mansa
que no té cor de pentinar els deficiis...

Coridó

Oh, el vent del mar! Sols d'ell aprengué l'home
el mot a cau d'orella i la carícia.
L'anyell enjogassat té el bel més aspre.
batecs menys blaus el ritme de les venes.
la pell més àrida el nadó...

Palinur

Columnes

tambalejants sols és l'embat, i em porta
lladrucs d'esglai, gemecs d'homens que es neguen... [40]
La nimfa Escil·la, la de veu de sucre,
es banyava en la font. Oh!, per què, Circe,
de sa beutat en feres cruel monstre?
Cinyells de cans envolten l'aspra verge.
Ella que duia, abans, blanca percinta
de lliris, la porta, ara, de groguenca
escuma rabiosa! L'erta Cussa
s'adelita en el mos, glateix d'enveja
mentre afua els ullals de la canilla
a tota carn sofrent! Diguem, ¿quin gaudi [50]
pot fer estremir la Folla, quan subjecta
la paor lívida a la mort? ¿I quina
fam és la seva, que no es sent sadolla
mai? L'aigua ha après els seus instints de cussa
i, alta d'enveja, com més té més brama...
Digue'm tu, ¿és que les canyes no se't trenquen
i ragen plors en lloc de cants? ¿Tal volta
tens el cor empedreït i en les entranyes
la bava groga de la verge Escil·la?

Coridó

Jo en sé d'un vent sempre constant. Madura [60]
enllà dels segles i no es mou; s'aixeca
silenciós: Olimp que no fretura
ni llamps ni trons. Allà l'amor és eterna,
no muda, i es gaudeix com els qui beuen
a galet a una font, sols remorosa
per sensibilitats prou exquisides.

Palinur

Qui tornàs pedrenyal! Qui es pogués rompre
el pit encaradís! Llavors la canya
sonaria àgilment. Orfeu i Eurídice...
Més, ¿qui no sap la seva amor? Llurs boques [70]
de sofre i foc, un sol alè alenaven.
I Eurídice morí! Mort, ¿per què deixes
un sol amant vivent? Orfeu s'aboca

a la que fuig, son llavi contra el d'ella,
 sos ulls contra sos ulls. Tant l'estrenyia
 que amb llàgrimes de l'un ambdós ploraven...
 Caramella infernal, ¿no hi ha una mica
 de pietat, almenys? I el subterrani
 déu de les ombres li retorna Eurídice.
 -«Tu ves davant. L'esposa al bell darrera. [80]
 Si et gires la perdràs!» -I Orfeu camina
 temorec. -«No t'allunyis, meitat meva!»-
 I el massa amor el perdé! ¿No cal girar-se
 quan tu portes el cor al bell darrera?,
 ¿quan l'ànima et segueix com un màgic
 rossegall de domàs? Doncs, ¿per què sempre
 aquest «Jo et dono perquè també em donis?». ¹
 Caramella infernal, ja és ben debades
 que assagis altres cants. Des d'aleshores
 l'amor ressona com un plor. Ni els segles [90]
 no estroncaran el crit de la desfeta...
 «Eurídice!», sols diu. I exclama: «Eurídice!».
 ¿Què hi fa si el cap d'Orfeu pel sòl rodola
 i travessa l'acer la seva llengua?
 A mils se n'alçaran pel cor de l'home
 «Eurídice!», clamant: planyent: «Eurídice!»
 ¿Has sentit mai l'anyell cridar a l'ovella,
 el flaviol [sic] cridar al canyar? Doncs riu-te'n!
 No són bel ni gemec: són la complanta
 que ha après d'Orfeu el nervi de les coses... [100]
 Fins la falzia en perseguir l'amada
 sols repeteix l'ensenyament de l'eco
 «Eurídice!», cridant, esqueix de l'aire...
 Però, malgrat això, no vull que em torni
 el cor de pedrenyal. Des que vaig néixer
 l'amor em rosega el pit i m'és bessona
 inseparable... Si ara la perdia,
 com Hèrcules perdé l'amic, de prada
 en prada cridaria, trancant l'aigua
 dels estanys. -«On ets, Hilas? Hilas, Hilas!»- [110]
 I tanmateix, si el cor és un crit, debades
 el voldràs ofegar amb mordaça d'herba...

Binissalem, 19, 20, 21 Juliol 1960.

.....

ÈGLOGA SEGONA

MENALCAS

Menalcas

Palinur, tu que estimes les tonades
escolta'm bellament. Amb cera verge
he confegit la meva caramella,
i ara ses canyes vessaran a lloure
la ventada del cor. ¿Quin canyar es troba
que ressoni altrament? Doncs que eil, i no altre,
ens passi del teu buf al meu, que es vegi
qui és el que fa degotar somnis més tendres.
El guasardó pel guanyador, que sia
el mateix canyaret d'entranyes dolces... [10]

Palinur

Que en sia jutge el vent, que el vent voluble
ens doni sa raó inintel·ligible,
tal com escau a l'ombra del meu dubte.

Menalcas

L'arbreda, ¿canta o plora? Cada dia
degota llet a l'alba i s'incendia
quan, somnolent, el sol s'acomiada.

Palinur

Els arbres que caminen i pateixen
em xuclen l'esperit. L'arbreda, ferma
en son terrós, ja sap, des que va néixer,
la llacor que l'exalça o la mustiga... [20]

Menalcas

L'arbre és sempre innocent.

Palinur

L'infant, encara

no ha trossejat son vestit blanc i plora.
Neix per a córrer i el subjecta, a voltes,
l'arrel al seu racó, car el tronc feble
no pot alçar el fullam com a bandera...

Menalcas

L'arbreda el perd i, en recobrar-lo, canta.
L'arbreda tota nua és una lira
que Èol afina amb la seva urpa forta.

Palinur

L'arbreda no té carn. Si plora fulles,
no llagrimella sal, com fa la polpa.
O no sent, o es conforma amb son malastre. [30]

Menalcas

Doncs que la polpa aprengui de la llenya!

Palinur

Si la llenya no sent, que dormi sempre!:
si es conforma, que llepi l'urpa d'Èol
sense cap plany!, però la polpa blana,
que té instints de revolta. i una pensa
que augmenta el seu dolor, ¿com pot quedar-se
mans fentes, pacient?... ¿O és que Natura
i els déus cabdals li han concedit la flama
per, al punt, apagar-se-la? Les llàgrimes [40]
no duen nou esplet, com la caiguda
de les fulles d'aram, quan trona Júpiter.

Menalcas

Les fontanelles del plorar aclareixen
la visió emboirada de les coses...

Palinur

Les fontanelles del plorar, amb freqüència [sic],
entelen els bessons dels ulls! Llavors
l'home és un tronc!

Menalcas

Un tronc danyat de vicis
propis!

Palinur

També l'infant en sa innocència
de vegades navega dins la fosca,
i palpa i s'estremeix, i a sa mareta [50]
demana quin color tenen les roses,
si el cuc que s'arrossega té pupil·les
per fitar el blau, si la coloma blanca
es marida amb el negre colom...

Menalcas

Tota
la plenitud prové de la sofrença
resignada.

Palinur

Per què hem de resignar-nos?
Sota el vent l'arbre tendre es vincla, i s'alça
tot seguit, açotant [sic] l'orgull de l'aire
com un llamp verd. Per què hem de resignar-nos?

Menalcas

Els déus ho volen i premien l'alta [60]
submissió.

Palinur

No els hi ho retrec... Voldria,
però, saber quin mèrit hi retroben,
els déus, en el patir... Jo sóc carn feble
i compadeixo l'herba quan la tonen;
sóc un feix d'ossos i em sap greu que petgin,
dels caminals, les pobres flors silvestres
nades fora del solc... Un jorn, Tirèssias [sic]
el vell, va aclarir a Júpiter i a Juno

les virtuts de ser mascle o de ser dona.
Agraït, el Fulmini el féu profeta, [70]
però el cegà, fellona, la deessa.
I vetaquí el vident palpant les llargues
vies de Tebes, i el pigall que crida:
-«Pas al gran adiví, que hi veu d'enfora
però no a un pam del nas!»

Menalcas

Les flors, si pensen,
no gosen fer-te els comptes i s'acalen,
i esfloren llur corona moradenca
sense cap plany...

Palinur

També ma carn s'acala,
però voldria un grell de sapiència:
saber per què no hem de saber, i encara [80]
per què els déus -claretat de tota cosa-
són obscurs amb nosaltres. Si escatia
el motiu del callar, el profit que en treuen
els déus del nostre dol, em vestiria
de resignació...

Menalcas

Tonen l'ovella
i no gosa belar; l'anyell li prenen
i el crida lentament, sense enfurir-se...

Palinur

Jo sóc com ella. Un ram d'obediència
em ferma tristament a la pastura,
i a cada mos, mil papallons s'enlairen [90]
per a oferir colors. Sols per mi resta
la grisor, la grisor de cada dia...
Si per natura em plau el color alegre,
si els déus m'han concedit la carn, que estima
blaneses i afalacs, ¿per què és més noble
i virtuós embolcallar-se d'ombres
i, en noces, abraçar sarments esquàlides?

¿Quin plaer pot dur el meu patiment a l'Alta
Sobirania? Si Ella és tan amable,
per què em fa viure de promeses soles?, [100]
de promeses pagades a terminis...

Menalcas

L'arrel s'endinsa, però mai no puja
al cimetal florit. La font davalla
el rost, cantant, però mai no recula
per demanar a l'ullal de quines egües
prové, ni on s'encamina. És el misteri
inassequible al seny...

Palinur

O, ¿no és l'excusa,
només, de l'home que el pensar el retgira?
Vull navegar ben lluny de tota costa;
no em vull endormiscar, perquè les ones [110]
desitgen ma carcassa. I ben debades
defugiré el seu clam! La mar m'espera
i, nu de draps sota els estels o els núvols,
m'enterrarà en sos arenals incògnits.

Menalcas

Sies pastor, només, i alhora accepta
els mots d'altri. Pateix qui pensa massa!

Palinur

Acceptar simplement ablaneix l'ànima.
El bou accepta el jou, el gos la corda,
l'home els grillons i l'àguila la gàbia...
Que ens jutgi el vent mudable, que les canyes [120]
vessunyin son saber! Si no el silenci,
que, almenys, em salvi a mi l'obediència.

Binissalem, 15, 16 Juliol. 7 Agost 1960.

.....

ÈGLOGA TERCERA

TÍTIR

Títir

Palinur, tu que estimes les tonades
perquè són un esqueix de la teva ànima,
avui la flauta pastoral degota
sos pètals, sensitius com els corimbes
dels dits. Passa'ls-hi, tu. Només la canya
estremida ens dirà els secrets que l'ànima
no gosa revelar, i s'espolsaria
com una llarga cabellera, xopa
de rosada hivernal...

Palinur

Jo li diria

lleó subjecte a un vil cordell, onada [10]
escumejant dins un estany reclosa.

Títir

I, ¿per què no?, més tost, àguila invicta
traspasant horitzons!

Palinur

Àguila?, sense

les ales que et sostreuen la carcassa...
Pot Prometeu, tal volta, alliberar-se
del bec corbat que li rosega el fetge?
«Sa carn és lliure!», dius, i la subjuguen
cadenes a un penyal! ¿És que sa pensa
no conjuminarà, a pleret, deficis
per a amb un de novell apagar l'hòrrid [20]
turment ja conegut? Ni sols és lliure
per a escollir un dolor que l'assaciï...

Títir

Sols cal conformitat. Té, la palmera,
pastura d'horitzons, perquè es conhorta

amb l'aridesa del desert. La pluja
té múltiples cançons, perquè es derrama
de cor, sense oposar cap resistència...

Palinur

Els déus ens han donat l'orgull, i volen
que ens acotem al seu fuet. Desitgen
que ens trossegem la carn, aquesta túnica [30]
d'alta ciutadania... Columnata
de marbre blanc, nostra ossa el front aixeca
per ser llampat... La vida..., quina esposa
més pèrfida i infidel! Ni Clitemnestra
fou més cruel en arribar Agamèmnon.
Tornava el rei, de Troia mal fadada,
enyorívol, feixuc d'horror i de penes:
-«Micenes la ciutat, l'esposa casta!»,
pensava tendrament. I ja a la llinda
del seu palau, la reina que l'abraça [40]
i, mentre per davant li besa els llavis,
a l'ampla esquena, d'un sol cop, li afica
el coltell de l'amant!...

Títir

Doncs, ¿no és, tal volta,
la mort un bell amic? Colguen la xeixa
i, morta a penes, sota el cel assaja
un crit blau i una dansa tota verda.

Palinur

La mort! La crueltat dels déus es bada
com una flor, en la mort. No és l'espoltrir-se
la tara del traspàs! El que m'agreuja
és el trencar l'amor, l'amor tan minse [50]
com un bri de fenàs. ¿No morí Antígona
per fraternal amor? I avui demana
a qualsevol per la tebana verge
i no et sabran ni un mot... Jo que voldria
que el llaç no es trencàs mai! Jo que somnio
corimbes pel palpar, flors de corimbes
dins gerros transparents! Tots, a les llargues,
dins un oblit sense retorn possible!...

Títir

Has vist l'espina?, rancorosa sempre.
Has primmirat el sol?, tothora en flames, [60]
sense sollar-se, en trepitjar la fosca.
Hi ha un gaudi etern i, ensems, un etern càstig.

Palinur

En un mortal, l'eternitat, ¿no és massa
desproporcionada per ses culpes,
menudes com un gra de mill? Aracne
a Minerva reptà: -«Vegem qui broda
amb més art la blanor d'una catifa»...-
I s'irrità la dea. Amb una ullada
l'atrevida fadà. Bella atrevida,
¿quina horror t'atuí?: veure't els membres [70]
multiplicats, el cos pelut, aranya
carnívora, tracant [sic] les raconades,
teixint paranys, penjant flocs de domassos
falsos a les parets...

Títir

Ofendre l'Alta

Sobirania, és greu! ¿Has vist, tal volta,
que contra els fonaments s'alcin les golfes,
les fulles contra les arrels?

Palinur

Si parlo

de mi no té cap mèrit. Representa,
no obstant, un gran valor: l'experiència.
Si una formiga, un cuc, qualsevol bèstia [80]
s'aïra contra meu, em puja als llavis
la joia d'un somrís. -«La bestiola!»-
¿Puc agreujar-me jo perquè l'eruga,
la pols sofrent, alcin el front i es creguin,
mancades de claror, que dins la seva
contrada de femer poden burlar-se
del meu esguard? Jo estic tan alt que, encara,
em baixaré un instant per dur a la bèstia

un ratxet de conhort. ¿ Com puc lliurar-la
al foc, si la culpable és la guspira [90]
del pensament?: anella que ens encolla...

Títir

No hi ha al món cec pitjor que el que delira
per la claror, i alhora no hi vol veure.

Palinur

És que és amarg beure en la copa d'altri,
batre el blat perquè l'amo l'arraconi,
sortir del port per a emportar-se'n tota
la hisenda paternal.

Títir

Sols la revolta
t'anima l'esperit!

Palinur

Més tost la meva
revolta és un gemec, un crit de súplica
perquè se'm doni un raig de llum. No em basta [100]
una submissió animal! L'espurna
divina que em sosté, també m'aporta
orgull i desconhort. Vull claranderes
en mon camí, jo que en la incerta via
ja he cantat els ocells, els sants, els peixos...
Jo vull, oh Títir, que la llum em vengui,
no pel terror, com molt sovint s'estila,
sinó, més tost, per vies de l'amor.

Binissalem, 23, 24, 26 Juliol 1960.
Ciutat, Desembre 1960, gener 1961

.....

COLOFÓ

Estinejant en mon palau, a l'ombra

de Robines, després d'un any estèril
en poesia, tant em captivaren
Homer el violent i el dolç Virgili,
que amb mots novells vaig confegir l'eterna
preocupació... I ho vaig escriure
pel Juliol de mil nou-cents seixanta,
messada en què Vulcà encengué la farga
als seus tallers bramuladors de l'Etna.

L.D.

1. Aquest motiu, Moyà també l'havia tractat en la peça teatral *Orfeu*, escrita la primavera de 1958 i publicada el 1962 en el volum *Fàlaris. Orfeu*.

(Obra inèdita. En dec fotocòpia de l'original mecanografiat a Antoni Nadal. La renglera de punts (.....) indica pàgina nova. La numeració dels versos fou escrita pel mateix autor. Per a l'estudi d'aquest recull, cf. capítol V, apartat 5.2).

**LLORENÇ MOYÀ. POEMES INÈDITS DE *FLOS*
*SANCTORUM***

SANTA COLOMA. Desembre 31.

Coloma, el teu colomer
orfe d'ales, com t'enyora...
No li has deixat per penyora
ni un niu tebi... D'on treuré
si la meva es fa malbé,
la novella nierada?
Tes amors, flor escapçada,
temoregues dels botxins,
es sentiren colomins
i prengueren la volada.

6 de novembre de 1952

(Procedència: Recull Bover-Gomila [RBG]; els autors del recull demostren que *Flos Sanctorum* constava originàriament de seixanta poemes. És a dir, dels poemes publicats i vuit composicions més, la darrera de les quals, «Somni de Fra Juníper», es divideix, al seu torn, en cinc poemes. Totes les composicions inèdites són dècimes. D'aquestes dotze dècimes, tanmateix, la còpia del RBG que he consultat només conté les set primeres).

LLORENÇ MOYÀ. POEMES INÈDITS DE *FLOS*
SANCTORUM

SANT ANTONI ABAT. Gener 17.

Vós amau la hirsuta arena,
penitent, i, per a escarn,
de roses vives de carn
vostra Tebaida n'és plena.
El coral de cada vena
us encén set passions,
mes, quan sota els alts llantons
cantau vespres i matines,
fugen, fent mil xacalines,
totes les temptacions.

28, 29, 30 de novembre de 1952.

(Procedència: RBG)

**LLORENÇ MOYÀ. POEMES INÈDITS DE FLOS
SANCTORUM**

SANTA CITA - II. Abril 27.

A Joana Aina Moll Cardell¹

Joana Aina, la serventa
tova com la flor del pa,
diuen que al cel, en pastar,
esfloreu llavor de menta.
A mi la fam em turmenta
però el blat xeixa no és meu...
Dóna'm enc que sigui un lleu
glop de tes amors enceses,
tu que tasses les dolceses
de la gràcia de Déu.

26 de novembre de 1952

1. Criada de la família de Moyà.

(Procedència: RBG)

**LLORENÇ MOYÀ. POEMES INÈDITS DE FLOS
SANCTORUM**

SANT JOAN. Juny 24.

L'arena espera l'Anyell
i la paraula s'arrisca
entre amargors de llentrisca
i carismes de palmell.
La dansa esmola el coltell
i la paraula s'esgrella.
Juil, cicuta i vinagrella,
han segat l'espiga en flor
abans de messes, però
heu badat una rosella.

Març de 1952.

(Procedència: RBG)

**LLORENÇ MOYÀ. POEMES INÈDITS DE *FLOS*
*SANCTORUM***

EL BEAT RAMON LLULL. Juliol 3.

Qui us digué barbaflorida?
No lliris; sobre l'eixut,
cascada de plenitud,
fèrvida de l'embranzida.
Torrentada migpartida
en rinxols de caritat,
jo et fretur, però l'esclat
del teu iris m'emballuma:
dins el goig de tanta escuma
s'hi rabeja, a pler, l'Amat.

18 d'octubre de 1952.

(Procedència: RBG)

**LLORENÇ MOYÀ. POEMES INÈDITS DE *FLOS*
*SANCTORUM***

SANTA ELENA. Agost 18.

Esflora't ja, fruit madur,
penjat dolçament a l'Arbre:
vies augurals de marbre
em condueixen a Tu,
per a que el teu vori nu
m'enfili roses als braços...
Hosanna!, branda els teus fassos,
Roma excelsa i immortal:
duc per al teu setial
la flor de tots els domassos!

18, 19 de desembre de 1952.

(Procedència: RBG)

**LLORENÇ MOYÀ. POEMES INÈDITS DE *FLOS*
*SANCTORUM***

SANT RAFEL, ARCÀNGEL . Octubre, 24.

Dolç metge: per fat i fat
són meves les nesples rosses,
però d'un brotet d'arboces
jo n'estic enamorat.
Pescau-me el pagell daurat
amb l'ham de la vostra daga,
i mentre el seu brill apaga
la llum vella del dolor.
jo percaçaré l'amor
amb el goig de la tumbaga.

21 de novembre de 1952.

(Procedència: RBG)

LLORENÇ MOYÀ. POEMES INÈDITS D'ILLA

EL CA FIDEL

(a una centenària de la meva vila)

Oh madona Maria Magdalena!
estre carismes de codony molsut,
vós teniu l'arquimesa sota plena
de tumbagues antigues de virtut.

Si l'enfilall d'hiverns alhora us trena
el goig blanc i l'eterna ingraturid,
vós el copsau i feis lluir l'ofrena
dintre l'estoig del vostre humil vellut.

Digau-nos: és l'amor que us és fidel.
o la pau dels colors de l'arc-en-cel,
o bé el senzill cordat de la cadira?,

perquè davant la vostra autoritat
el temps, talment un ca, s'ha allargassat
i als vostres peus, embadalit, us mira...¹

I - 1973

1. Cf. aquests dos últims versos amb els dos últims del poema «La senyoràvia», de Jaume Vidal Alcover, inclòs a *El fill pròdig*:

«Tu, l'àvia, senyora de tota la nissaga:
anostrat, com un ca, el temps dorm als teus peus».

(Procedència: RBG)

LLORENÇ MOYÀ. POEMES INÈDITS D'ILLA

DIJOUS SANT A ROBINES

Passes en creu. La lluna de Nissan
té la crosta color de cor d'espiga.
Passa la Mare i -tot davant davant
entre horts novells i manta pedra antiga-

la cara imberbe i pàl·lida de Joan
que del mocador humit n'ha fet l'amiga.
Semblantment a quan jo era ingenu infant
també el meu plor amb el dels dos es lliga,

però amb vergonya d'home que es diu cult
amb gebre fals dins el meu cor l'ocult
amb set panys. Malgrat tot Tu no em calciguis

ni massa ni sovint amb esperó.
A cau d'orella t'ho vull dir, Senyor:
-Jo no sé si Ets, emperò vull que siguis!

17,18 -II - 1973

(Procedència: RBG)

LLORENÇ MOYÀ. POEMES INÈDITS D'ILLA

EL SONET

Diuen que és molt difícil fer un sonet
perquè és tot un teixit de rims i rimes,
però si tu de veritat l'estimes
veus que entre mans tens un treball tan net

que, de retop, el teu cervell emet
clarors que atenyen les més altes cimes.
i endemés, si amb prou força t'hi ensanguines
portes als músculs un diví calfred

de pena o goig, en fi, de poesia...
No cal, doncs, fer-ne estudi nit i dia
ni molt menys exposar-se a cap perill,

com no sia el de dir mil bajanades.
Per tant, mides ben preses i comptades.
polir un sonet és d'allò més senzill.

1974

(Procedència: RBG. Els autors del recull inclouen amb els inèdits d'*Illa* aquest sonet de situació desconeguda; també hi inclouen un sonet titulat «La selva d'asfalt» que, en realitat, no és inèdit: forma part d'*Illa*, però hi apareix amb el títol «Avui»; només presenta algunes variants en el primer tercet).

LLORENÇ MOYÀ: EL SONET INÈDIT DE *PRESIDI MAJOR*

XXIV

Vull reposar damunt la teva gespa,
amor, prada amb batecs, talment un pit;
vull rullar-te la molsa amb un sol dit,
la molsa delitosa i tota crespa

del teu asfòdel. No tinc por a cap vespa,
perquè cullo la tija en fer-se nit,
quan tot s'adorm emperò el meu delit
com un agosarat cicló s'encrespa

i jo, caçaire humil sense esparver,
per a heure els grans estels no he de mester
brúixoles inquietes ni astrolabis,

car l'asfòdel, de cop florit en blanc,
com un glavi roent em punxa el flanc
i alhora m'és delícia dels llavis.

2, 5 Desembre 1974.

(Procedència: RBG. Els autors del recull sostenen, prou enraonadament, que aquest sonet fou exclòs de *Presidi major* pel seu contingut explícitament eròtic).

LLORENÇ MOYÀ: POEMES INÈDITS D'ORACIONS PER NECESSARI

NOTÍCIA PRELIMINAR¹

A les golfes del casal que els Gilabert es bastiren a Robines Augusta, s'hi acumulen papers i pergamins on s'hi troben, des de rebuts de censals a les Jonqueres, a contractes diversos, passant per receptes de cuina i oracions per necessari. Els esperits escrupolosos i malintencionats hi veuran, tal volta, en aquestes pregàries barroques del XVIII un seguit de metàfores eròtiques però no irreverents i per això he gosat treure'ls a la llum pública. Dos motius més m'han emprès a dur endavant la meva tasca: demostrar la puresa de llenguatge que aconseguiren els autors anònims d'aquests poemets -robiners tots ells- i oferir un gaudi innocent als amadors de l'enginy i de la joguina.

Per la meva part, jo no he fet més que posar amb ortografia odierna la folla escriptura dels originals, molt ben conservats, per altra banda, malgrat les arnes i els peixets que campen a lloure per la paparassa.

El que he hagut de retocar una mica han estat les estampes, que es presentaven tacades d'humitat, però és que per a mi elles són el que més interessa del recull, no pel seu valor, sinó perquè ara que està tan de moda la pintura naïf, tenc l'honor de presentar un naïf «avant la lettre» que esmicolarà moltes teories sobre l'època i l'origen d'aquesta pintura.

1. Pròleg inèdit d'*Oracions per necessari*.

(Procedència: RBG. Sembla que la selecció d'*Oracions per necessari* publicada el 1983 per la llibreria Jovellanos va ser una iniciativa editorial de Francesc Salleres, propietari de la llibreria, i no de Llorenç Moyà. La versió publicada contenia 17 dècimes precedides per un pròleg de G. Janer. Però el recull original contenia, a més, una introducció de l'autor, que reproduïxo aquí, i algunes dècimes més, justament les de més marcat sentit eròtic).

**LLORENÇ MOYÀ: POEMES INÈDITS D'ORACIONS PER
NECESSARI**

ORACIÓ ALS REIS D'ORIENT PER CORONAR EMPERADOR

Reis Màgics de l'Orient
que, cavalcant dromedaris,
duis com novells sagitaris
encens, mirra i or lluent,
escoltau encontinent
una súplica pregona:
ja que el cel tresors us dóna,
per premi a la humilitat,
feis que el fraret empinat
lluesqui bona corona.

gener 6

(Procedència: RBG)

**LLORENÇ MOYÀ: POEMES INÈDITS D'ORACIONS PER
NECESSARI**

**ORACIÓ A SANT RAMON DE PENYAFORT PER DEMANAR-
LI LLUMS**

Si bé no piquen les mosques
quan està apagat el llum,
és detestable costum
passar la vida a les fosques.
Perquè no ens taquin les marques
que la ignorància té,
Sant Ramon, teniu a bé
que en nits de feixuc deliri,
quan s'arreveixini el ciri,
sempre trobem candaler.

gener 7

(Procedència: RBG)

**LLORENÇ MOYÀ: POEMES INÈDITS D'ORACIONS PER
NECESSARI**

**ALTRA ORACIÓ A SANT RAMON DE PENYAFORT PER
DEMANAR-LI LLUMS**

Sant Ramon, que de la capa
en féreu ràpid vaixell,
insuflau-nos al cervell
la llum que tot ho atrapa
i esborrau del nostre mapa
el passat clos i feixuc
perquè admeti el cor poruc
la informàtica divina
que quan un ciri s'empina
és normal que faci suc.

gener 7

(Procedència: RBG)

**LLORENÇ MOYÀ: POEMES INÈDITS D'ORACIONS PER
NECESSARI**

ORACIÓ A SANT ANTONI PER ENGREIXAR PORCELLES

Oh Vós, Sant Antoni Abat,
que protegiu bestioles,
si les deixau totes soles
poden fer un gran desbarat.
Jo tenc un godí amagat
amb una fam que escarrufa,
donau-li, doncs, qualche trufa
al seu morro esquitarell
perquè, si és ver que ja és vell,
passa molt de gust quan grufa.

gener 17

(Procedència: RBG)

**LLORENÇ MOYÀ: POEMES INÈDITS D'ORACIONS PER
NECESSARI**

ORACIÓ A SANT BLAI PER CURAR GARGAMELLES

Sant Blai que, amb sucre esponjat,
les gargamelles guarir
quan mor el goig de l'estiu
i neix l'hivern malcarat,
si el mal és ensangrimat
per a un coll perfecte i bell
i alhora, per cas novell,
el d'allò sent ardors nous,
feis que jo amb resolis d'ous,
endins, els passi el pinzell.

febrer 3

(Procedència: RBG)

**LLORENÇ MOYÀ: POEMES INÈDITS D'ORACIONS PER
NECESSARI**

**ORACIÓ PER A SANTA ZITA PER EMMIDONAR PECES
FINES**

Serventa, que manejau
la post i la planxa fina,
de la més blanca farina
treis-ne l'amidó, si us plau,
i després, amb santa pau,
feis que la peça triada
ens romanguí enravenada
quan pertoca i quan pertany,
però la resta de l'any
pot estar ben arrugada.

abril 27

(Procedència: RBG)

**LLORENÇ MOYÀ: POEMES INÈDITS D'ORACIONS PER
NECESSARI**

**ALTRA ORACIÓ A SANT CRISTÒFOR PER DEMANAR-LI
COSES GROSSES¹**

Tòfol que, fent la sendera,
per bastó d'uis un fasser,
jo sempre desig, també
tenir una bona palmera
per a emprar-la per senyera
a les places i als cantons
a fi que els seus llépolis dons
pugin feixucs i volàtils:
vull dir, que siguin els dàtils
grossos com carabassons.

juliol

1. Una de les dècimes d'*Oracions per necessari* publicades en el recull és, precisament, «Oració a Sant Cristòfor per demanar-li coses grosses».

(Procedència: RBG)

**LLORENÇ MOYÀ: POEMES INÈDITS D'ORACIONS PER
NECESSARI**

**ORACIÓ A SANT BONAVENTURA PER ADQUIRIR
SABIDURIA**

Gloriós Bonaventura,
cardenal i gran lletrat,
tenir curiositat
mereix elogi o censura?
Jo sé -massa, per ventura!-
estar davall i damunt
i voldria saber al punt,
amb ciència sincera,
si hi ha alguna altra manera
d'embastar i donar ripunt.

juliol 15

(Procedència: RBG)

**LLORENÇ MOYÀ: POEMES INÈDITS D'ORACIONS PER
NECESSARI**

ORACIÓ A SANT ALEIX PER ABOCAR-SE CAFÈ

Sant Aleix que, ple de fe,
habiteu sota una escala,
quan el mànec s'emparpala,
com he de moldre el cafè?
En tenc el molinet ple
-fins i tot jo crec que massa-
i ara per la ment em passa
un prec de bon cristià:
quan el brec vulgui abocar
feis que se'm badi una tassa.

julioi 17

(Procedència: RBG).

**LLORENÇ MOYÀ: POEMES INÈDITS D'ORACIONS PER
NECESSARI**

ORACIÓ A SANT FRANCESC D'ASSÍS PER CAPTAR

Sant Francesc, vós que captau
tant amb sol com si remulla,
jo em baixaré la capulla
si això és un signe de pau.
Puix que és l'hàbit del cel blau
el que més us aconhorta,
feis que en arribar a una porta
al fraret enravenat
li adrecin per caritat
la vara arrufada i torta.

octubre 4

(Procedència: RBG)

**LLORENÇ MOYÀ: POEMES INÈDITS D'ORACIONS PER
NECESSARI**

**ORACIÓ A SANTA CATERINA D'ALEXANDRIA PER
MANEJAR EL GANIVET**

Filòsofa Caterina,
ganivetera lleial,
esmolau-nos tant com cal
els coltells de punta fina.
Coltellerà alexandrina,
feis-nos-els saus com la mel
perquè, sota el blau del cel
i amb mà trencada i segura,
als homes d'aspra freixura
els poguem treure la fel...

novembre 25

(Procedència: RBG)

**LLORENÇ MOYÀ: POEMES INÈDITS D'ORACIONS PER
NECESSARI**

**ORACIÓ A SANTA LLUCIA PERQUÈ ENS CONSERVI LA
VISTA**

Llúcia, lliri d'abril,
brodadora de l'amor,
vós que heu tastat la foscor
i heu vist la mort de perfil,
quan vénguin al meu cambril
tots els entrebancs humans
conservau-me els ulls bens sans
i de joia caramulls,
perquè on no arribin els ulls
jo ja hi ficaré els mans.

desembre 13

(Procedència: RBG)

**LLORENÇ MOYÀ: POEMES INÈDITS D'ORACIONS PER
NECESSARI**

ORACIÓ A SANT ROC

Oh fill del governador
del Reialme de Mallorca,
tu que les llàgrimes torques
de la pesta i el terror,
dóna'ns llibertat i amor
-avui llunyanes i esquives-,
allibera les captives
vides, tu que en la presó
rajaves pau i claror
com una font d'aigües vives.

Binissalem, 31-VII-1975

(Procedència: RBG)

**LLORENÇ MOYÀ: POEMES INÈDITS D'ORACIONS
PER NECESSARI**

Quan l'agost obr la portassa
Sant Roc arriba a Alaró
i encén ramells de claror
per tots els carrers que passa
i quan arriba a la plaça
saluda, es lleva el capell
i escampa murta i ciprell
esbrostats al trenc del dia,
llavors ballen d'alegria
l'Alcadena i el Castell.¹

juny 1977.

1. El Puig d'Alcadena i el Castell d'Alaró, les dues muntanyes del poble d'Alaró.

(Procedència: RBG)

**LLORENÇ MOYÀ: POEMES INÈDITS D'ORACIONS PER
NECESSARI**

OFERIMENT I CONFESSIÓ

En llegir aquest lletovari
aprendreu de mi, lectors,
que tenir un pit generós
avui és ben necessari.
Jo no estoig dins cap armari
l'or batut per circular
i dins l'egoisme humà
som més humil que la cendra
perquè no m'agrada prendre,
a mi m'agrada donar.

(Procedència: RBG)

**LLORENÇ MOYÀ: POEMES INÈDITS D'ORACIONS PER
NECESSARI**

ADVERTIMENT FINAL

Devot, que per necessari
i amb cor sense cap desfrès,
una cullarada has pres
d'aquest sagrat lletovari,
et convé guardar a l'armari
un pot caramull de nous
per si porten els anys nous
epidèmia d'afàsia
i tu romans, per desgràcia,
sense la racció d'ous.

(Procedència: RBG)

**LLORENÇ MOYÀ: POEMES INÈDITS D'ORACIONS PER
NECESSARI**

EXPLÍCIT DEL RECOPIADOR D'AQUESTA ANTOLOGIA

Té -d'això set segles fa-
tracte de vossa mercè,
mal només sigui misser,
qui aquest recull va trobar
i ara ell us l'entrega en mà
perquè -do re mi fa sol-
quan trobeu un faristol
que us exciti així com cal,
toqueu l'himne nupcial
empinant el flabiol.

(Procedència: RBG)

LLORENÇ MOYÀ. TRADUCCIONS

CANÇÓ

descriu l'estat d'ànim del poeta

Braços nus i amb secrets, han regirades,
nedant, les aigües del Leteu pregon,
i han dissolt, lents, les gràcies abrاندades
i els cansaments de què fou llum el món.

Res ja no hi ha mut de l'estranya via
on no creix fulla ni hi roman ni es pon,
on cap cosa complau o bé angunia,
on no alterna jamai vetllada amb son.

Després, tot s'avançà, entre transparències,
a l'hora crèdula, quan, el repòs
cansat, de ressorgents arborescències
reestesa mesura de l'enclòs,
extenuant-se en iris eco, amor
del gual aeri es despertà sobtat
fent rosa el fosc i, dins aquell color,
més que de vida un arc, el son, tesat.

Impalpable botí: corbata redolta
de murs, eterns hereus de cada instant,
vista la imatge per primera volta
ens exclou, mes desglaça, molestant.

Com més ver fugi, l'obsessiva mira,
com més bella, més toca calma a nu
i, sement, quasi idea eixuta, d'ira
fremeix, adversa al buit, cadàver dur.

Rius endevina, ensems la palma du:
descobreix dits mesells d'art si sospira.
Prepares els moments amb crua fulla,
devastes les presons amb vaga fulla,
desoles esperits amb sorda fulla,
mai no distreuré d'ella l'ull que fibla
encar que, de despulla abisme horrible,
forma de fama, sols, vegi quisvulla.

I si, a tota hora brasa d'aventura,
l'angoixa de bell nou desig inflama
i a Ítaca petjo el mur que tant fulgura,
sé, darrer canvi al dia nou naixent,
des d'ara sé que el fil de nostra trama
humana, apar que es trenqui en tal moment.

Res no semblà més nou que la sendera
on l'espai mai per mai no es degenera
per llum o per tenebra, o altre temps.

Giuseppe Ungaretti
(Trad. Ll. Moyà Gilabert)

(*Ponent*, VII, primavera de 1958, p. 13-14. A la pàgina 12 es
reprodueix una carta autògrafa d'Ungaretti, datada a Roma el 10 de
juliol de 1957 i adreçada a Moyà, en què l'autoritza a publicar la versió
catalana del poema).

LLORENÇ MOYÀ. TRADUCCIONS

SENYOR, JA ÉS TEMPS...

Senyor, ja és temps. L'estiu va ser magnífic.
Als rellotges de sol posa tes ombres
i en les planures deixa els vents a lloure.

Als darrers fruits, ordena-los que s'inflin,
dóna'ls dos jorns, encar, de tebiesa,
a la perfecció mena'ls, i deixa
que el darrer sucre en l'espès vi se n'entri.

Qui avui no té casal, ja no n'aixeca;
qui és sol, llarg temps així haurà de romandre;
vetlarà, llegirà i escriurà cartes,
i dels parcs trescarà les avingudes,
inquiet com el vol de la fullaca.

Rainer Maria Rilke

Traducció de Llorenç Moyà

(*Santanyí*, 27-9-1958. La traducció va precedida pel títol «21 Setiembre: Otoño» i pel text següent: «*Una nueva, dulce estación en el calendario. Llorenç Moyà Gilabert -Premio Ciudad de Palma de Poesía- ha traducido expresamente para "Santanyí" este poema otoñal de R.M. Rilke -1875-1926-, seguramente el poeta más importante en lengua alemana después de Goethe*»).

LLORENÇ MOYÀ. TRADUCCIONS

ESTANCES A LA MARQUESA

Marquesa, si ja a ma cara
la vellesa hi té un recés,
creis-me: a l'edat que tenc ara
vós no valdreu gaire més.

El temps, que a les belles coses
es complau de fer un afront,
sabrà marcir vostres roses,
com ha arrugat el meu front.

No obstant, jo tenc galanies
que són, i prou, amatents,
per no haver massa manies
de les cinglades del temps.

L'amor d'uns vos acapara
i el vostre del meu se'n riu,
més jo podré durar, encara,
i ells ja hauran fet el llixiu.

La glòria jo podré atreure
sobre uns ulls dolços per mi,
i al llarg de mil anys, fer creure
de vós lo que em plaurà dir.

Idò, Marquesa garrida,
si un cap-gris fa esfereir,
fer-li cas no és mala mida,
quan ell és semblant a mi.

Corneille

Traducció de Llorenç Moyà

(*Santanyí*, 28-3-1959. La traducció va precedida per una cita de Machado -«La Primavera ha venido, / nadie sabe cómo ha sido»- i pel text següent: «*Bajo el nombre y un texto de D. Antonio Machado, "Santanyí" saluda la llegada de la Primavera con unos versos de*

un gran poeta de Francia que para esta ocasión nos traduce expresamente Ll. Moyà Gilabert»).

LLORENÇ MOYÀ. TRADUCCIONS

«HEREUX QUI COMME ULYSSE...»

Feliç qui, com Ulisses, ha fet un bell viatge,
o com aquell mateix que conquistà el toisó
i ha retornat després, ple de seny i raó,
a viure i a morir al paternal paratge.

¿Quan reveuré, ai de mi!, del meu petit viatge
fumar els seus fumerals? ¿I en quina ocasió
veuré la tanca de ma pobre mansió?,
que m'és una província, i encara l'avantatja.¹

Més em plau l'habitable que els meus vells han alçat
què dels palaus romans el front agosarat:
molt més que marbre dur em plau pissarra fina,

més el meu Loire gal que el vell Tíber llatí,
el meu petit Lyré més que el mont Palatí,
i més que el buf del mar la dolcesa angevina.

Joachim du Bellay
(1522-1560)

Traducció de Llorenç Moyà

1. «aventatge» a l'original. Pel sentit del vers, sembla més probable que es tracti de la forma verbal «avantatja» que no pas del substantiu «avantatge».

(*Santanyí*, 12-9-1959; p. 1. La traducció va precedida pel títol «Otoño: Regreso» i pel text següent: «*Como en otras ocasiones, Ll. Moyà Gilabert ha querido traducir, expresamente para "Santanyí", uno de los más nobles sonetos que «La Pléiade» legó a Francia y al mundo. Con estos versos abrimos la puerta a la estación dorada*»).

JAUME VIDAL ALCOVER. POEMES
L'ELEGIA A SALVATORE GIULIANO

ELEGÍA A SALVATORE GIULIANO¹

Aquí, en Castilla,
entre pinos de invierno,
a un cuarto de hora en autobús de un acueducto romano,
entre gente que veranea
y dice *high life* de tanto en tanto,
high life, pinnacle o *gente conocida*,
me llega la noticia de que ya te han matado.

La noticia ilustrada: tú en pie, como una torre.
Bello, como un arco latino,
exactamente altivo, como la cúpula de Brunelleschi,
frondoso, como tus pinos italianos
y -quién sabe- tal vez *spirto gentil* y digno de Petrarca.

La noticia venía
entre tantas noticias:
de Río de Janeiro, donde juegan a fútbol
-América y Europa. ¡Pobre Europa!
de París -la portada hablaba de París-
de Massachussets porque tiene casas transportables
-iesos americanos, niños de vía estrecha!
y qué sé yo de dónde más. Hablaban de arte,
anuncios del último anís o de un insecticida;
hablaban, ¡ay!, hablaban de la guerra
latente,
como a punto de atraparnos
en costumbre de sorpresa.
Y tú allí,
en la página verde, aún de pie
y derribado ya, caído
definitivamente
en los ojos en serie de los «carabinieri»
que te hallaron en un lugar de nombre en do,
Castelveltrano,
tú, lo de este nombre, erigido central,
definitivamente
muerto.
Pero no para mí, que te esperaba

al conjuro de los últimos tiros
para abrirte la puerta de la historia bella
que escriben hombres vivos, para siempre vivientes,
en las plazas del pueblo y en los carteles luminosos.

¡Ahora te canto, Salvatore Giuliano.
Ahora te lloro. Ahora te levanto!
Aquí, en Castilla, húmeda de fuentes afrancesadas,
con mis sandalias más griegas,
con un «sweater» tejido para donceles de Toscana,
Salvatore Giuliano,
yo te canto,
yo te canto y te lloro, descabezando lirios
de mi jardín cerrado, llamando rosas, rosas
altas como cipreses, a la caza de corzas quebradizas
ahora te canto, ahora que estás muerto,
yo, que no sé quién eres,
te canto porque así me place y es preciso.

Vuela, ruiseñormente,
vuela por la noche larga,
acribillado de mujeres que lloran,
rodeado de burgueses afeitados y cochecitos de niños,
vuela, tú, que ahora yaces
a la sombra de las fachadas enjabelgadas,
en las calles de asfalto donde la gente se queja del calor,
ahora que yaces, flotas
en las piscinas de moda,
en las playas elegantes,
en las olas rizadas que empujan un animal de goma,
vuela, hijo mío, y teme
tú, valiente,
teme la mujer que quiere ir al cine por la tarde,
el hombre que está sentado a una butaca del *club*,
la muchacha que dice *rouge* o *Tyrone Power*
indiferentemente,
teme éstos que se inventan la vida de confetti
o que tienen la vida para que otros se la inventen
y, así, se la den ya hecha, crujiente,
como acabada de sacar del horno.

Témelos a éstos, Giuliano,
Salvatore Giuliano,
bandido de Sicilia,

olímpico, descolgado de una mitología,
teme a estos hombres grises
que son la vida ahora,
que hacen la vida, que
crean los hijos ilustres de la Ciudad,
que hablan de Corea o del Plan Marshall
y se levantan para ver las piernas de una artista.
Témelos, que éstos te pueden,
que éstos no te dejarían
ni morir.
Témelos a éstos, que éstos preparan los periódicos
y éstos las verdaderas emboscadas,
que éstos, si de pura pereza no te cazaron.
si les dices ahora que nunca más tomarán su café,
se levantarán por ti,
detrás de ti,
y no habrá quien te albergue.
Vivo o muerto,
te matarán, Giuliano. para la eternidad.

Témelos y huye, porque huir es preciso.
huye: vuela noche y noche, tiempo y tiempo, vuela, vuela,
alondra de la noche,
bello como las carreteras.
huye, que si no soy
-yo mismo- uno de éstos de quienes voy hablando
no sé por qué no lo soy,
pero hijo y nieto de ellos y hermano y hasta amigo,
que tengo sangre de ellos, vida de ellos, y temo
ser de ellos al decirte.
ahora que has muerto. -dicen
que has muerto-,
Giuliano,
Salvatore Giuliano,
Dios Eterno te guarde.

Jaime Vidal

1. Traducció castellana del poema inclòs a *El dolor de cada dia*. El llibre fou prohibit dues vegades per la censura, i probablement aquest poema en fou una de les causes principals. Marcelo Arroita-Jáuregui, amic del poeta, en va fer una versió castellana i la va publicar en una revista de Santander. Era el 1952: l'«Elegia a Salvatore Giuliano» no veuria la llum en català fins cinc anys més tard.

(*La Isla de los Ratones*, núm. 16-17. Santander, 1952. p. 329-332).

JAUME VIDAL ALCOVER. POEMES

RONDEL A LA MARE DE DÉU DE CURA

perquè sé cert que
té un ventall en la mà dreta

¿Que no ballau, Santa Maria,
vós qui ja sou un pas de ball
i anau tirada de ventall
per si l'estiu fa massa via?

Amb tanta alçada aucelleria
i tant gojós enderivall,
¿que no ballau, Santa Maria,
vós qui ja sou un pas de ball?

Ja, bots i traves cap avall,
van el tambor i la xeremia.
Recolliu-vos el rossegall
i comencem la cortesia:
¿Que no ballau, Santa Maria?

Jaume Vidal Alcover

(*Corona poètica a la Mare de Déu de Cura en la seva coronació pontifícia*. Palma: Tallers «Gráficas Giménez», 1955, p. 89).

JAUME VIDAL ALCOVER. POEMES

VIDA I VENTURA DE FRA JUNÍPER SERRA¹

A Mrs. Dina Moore Bowden

I, El ginebró

I Re 19, 4 ss.

Estar d'àngels, ombra ardent
del migdia que afeixuga
la pesantor de la fuga.
Desert esdevé la gent.
i quan tanta saba sent,
viva, pujar-li a la soca,
cels oberts. sols, veus convoca
per a fer-se plenitud
d'home esqueixat de virtut:
tal la bresca dins la roca.

II, Petra

Miq 5, 1

Vila callada entre ors humils -l'honesta
tendresa del marès i els blats segats-,
que dónes cobri i aliments daurats,
com si en el món fos cada dia festa.

No seràs, per oculta, en la requesta
dels segles, la darrera del glosat,
que amb tu Déu i els seus àngels han rimat,
perquè te'n feres adient contesta.

Vine, entre les ciutats del món, les altes
babels que encara els homes han reprès.
perquè ets tu justament ara que hi faltes:

vine a fer-hi avinents pedra i espiga,
lliçons d'amor, aquella veu antiga
que tu escampaves i que hem malentès.

III, L'infant

Cavallet de calç i argila:
diumenges de foravila!

Si arribàssiu a Bonany,
resau tres salves seguides:
que pugin terres i vides
netes de pecat i dany.

Cavallet de calç i argila,
siurell pintat!
Vida amunt, que Marta fila
i no en tix, del que ha filat.

-Amb ton pare a la pedrera
o a la rota amb el padrí.
I ta mare la darrera?
Vine su-aquí...

Cavallet, a foravila,
que foravila és més gran!
-Però llenega l'argila
i potser m'agafaran.

-Serra diuen a ton pare
i ta mare nom Ferrer:
eina i feina, tasca clara.
-Jo sé què he de fer.

Cavallet viu, que allà es fan
els homes, a foravila,
i foravila és molt gran!

IV, La vocació

Eccl 47, 16

Déu destravà la llengua del seu sant
-oh gloriós Sant Bernardí de Sena!
i s'entornaven, l'esperança plena
de goig, els qui l'estaven escoltant.

Quatre-cents anys l'àngel de Déu vetllant
perquè hi fossis a temps, tu també hi eres:
et va prendre el miracle i conegueres
com s'eixamplava tot el teu voltant.

I la paraula no era teva ja:
els àngels se l'enduien vent enllà
i la tractaven com a cosa pròpia.

El joc estava fet: maina o resum
del llenguatge diví i ardida còpia,
crisòstom, boca d'or, tu tens la llum!

V, El sermó sobre Ramon Llull

Rom 8, 13

Ramon, esperit creixent,
cedre de branca florida,
orella oberta a la crida
del Senyor, tu que pel vent
espantat i sense llei
de la follia volares,
esperitat, i arrelares,
com llavor de mal herbei,
a tota la terra humana
i l'Aigua-de-Tota-Set
amollares a pleret
per gent mora i cristiana:
tu que a savis i a beneits
donares lliçons de vida,
voluntat de carn ferida
i ànima de tots remeis,
alça aquesta terra teva
del fang on s'agemoleix,
diga-li que no serveix
a Déu qui no és cosa seva,
qui no sap que el món és món
perquè Ell hi és i l'estima,
que només l'amor l'anima
i és Déu qui l'amor difon:
diga-li quins aires són
els que ha d'alénar per viure
i que l'home no és mai lliure
si no està amb Déu, oh Ramon!

VI, Comiat a Mallorca

Ef 2, 17-19

Besaré aquesta terra que m'ha vist néixer i créixer,
llecorada pels ossos dels meus avantpassats.
Però me'n vaig tranquil·lament, com el qui deixa
una cambra per l'altra dels mateixos casats.

VII, L'expedició

Act, 4, 32

Trenta-tres, tants eren, trenta-
tres, igual que els anys de Crist,
aquells que a un món no mai vist
portaven la viva empenta
del món vell i l'home nou:
tan generosos, l'alou
pagaven les criatures.
Ferm el cor i el peu segur,
collirien blat madur,
daurat de bones ventures.

VIII, L'arribada

Sap 24, 17-23

-Qui ens dugués tot un bosc de ginebrons!
(Danys i dolors aquesta terra fibla,
Blana i ardent com el pecat; com el pecat, temible,
tot just entrar, la mort corre als talons.

Si no li manquen benediccions,
té la del sofriment, i és la més bona.
Tot de silenci i fosca, l'ànima li ressona.
Mes la nit ja es fa enrera a reculons.)

-Qui ens dugués tot un bosc de ginebrons!

IX, Les missions

I, La crida

Mt 9, 37

Senyor que em crides, ja vénc.
Al tall de Déu falta gent!

Sega, sega, segador.

sense por de la fatiga,
així, acalat com l'espiga,
que la vincla a l'abundor.

Sega, sega, segador,
sega arreu i sense presses,
perquè són moltes les messes
i gran la possessió.

Sega, sega, segador,
amb la falç ben esmolada,
que sempre hi ha bona anyada
a les terres del Senyor.

Segadors, que Déu no ment
i al tall de Déu falta gent!

2. L'heretat de Déu

1 Re 8, 13

A l'altra banda de la mar, a l'altra banda
de l'aigua amb veles blanques, exemple de camins,
on no arriba el viatge dels il·lustres dofins,
on la tenebra, gola de feretats, comanda:
entre l'aigua soberga dels oceans, que van de
les muntanyes de gel polars fins als jardins
generosos del tròpic -el sol, fullam endins,
que fa de l'ombra, com les ones, claps de randa.

En aquesta altra banda de la mar bastirem
l'heretat del Senyor. Ja cruix la terra: es tem
de la bona llecor de Déu, germans, conrau-la!

Si Déu va crear el món, des del foc a la neu
i del dia a la fosca, tan sols amb la paraula,
a nosaltres ens basta, germans, l'alè de Déu.

3.

Ap 21, 7

Deixau que digui -Vine, Creador!- l'escampada
geografia d'àngels franciscans i aquells sants
que, envolats del convent de Petra, han pres estada
al món que el foc pregona, bolcat pels oceans.

Sant Diego d'Alcalá, que viu sota l'escala;
Sant Carles Borromeu de porpra: cardenal;
Sant Antoni, l'humil, que entre els peixos recala
les xerxes de la viva paraula divinal;

Sant Gabriel arcàngel, que anuncià Maria;
Sant Lluís de Tolosa; Sant Joan Franciscà;
Pare i Nord, Sant Francesc; Santa Clara alegria,
i la Bonaventura del sant per acabar.

Terres i aigües, el món arreu es santifica:
el bon bateig plou sobre la muntanya i el pla.
Oh, l'Alta Califòrnia, si, entre riqueses, rica,
ara més rica encara del bateig franciscà.

Tu fóres l'escollida. Tot un vol de campanes.
per aquell temps, sentien sota el cel bategar.
I a Petra responien, oh, campanes germanes
que repicaven àngels dins el vell campanar!

4. Les oronelles tornen a Capistrano

Benedictus qui venit in nomine Domini

Una oronella no fa estiu
ni es fa l'estiu pertot alhora:
un cap del món a voltes riu,
quan l'altre cap a voltes plora.

Però, allà enfora, si veniu,
ocells de Déu, de molt enfora,
sou un miracle net i viu:
veniu cada any i veniu d'hora.

Això era un tros de terra esclava
i, alliberant-la, aquí posava
arrel un arbre del Senyor.

I ara tornau al ginebró
al punt i l'hora en què arrelava
amb les arrels del bon amor.

Ciutat de Mallorca, Maig del 1963

Jaume Vidal Alcover

1. *La Estafeta Literaria* es va sumar, amb aquests poemes, als actes celebrats a Mallorca en homenatge a Fra Juníper Serra en el 250è aniversari del seu naixement: a més de la col·laboració de Jaume Vidal, la revista recollia un «canto a Fray Junípero» obra de José García Nieto. Pel que fa a la dedicatòria, Mrs. D. Moore era la patrocinadora del premi de poesia «Fray Junípero» convocat per la revista *Dabo*.

(*La Estafeta Literaria* [Madrid] (juny 1963), núm. 268, p. 32)

JAUME VIDAL ALCOVER. RECULLS

SANTORAL MEDITERRANI (1948-1949)¹

*La son de Sant Francesc*²

Sant Francesc tenia son
i no gosava dormir.

A cada vorera del torrent
eren recers les margaridetes.
Sant Francesc els deia que si es mustiaven,
ai, ail, que si es mustiaven
ell s'adormiria.

Sant Francesc contemplava la fuga dels peixos
per les aigües tremoloses del capvespre
i no gosava mirar les lluernes
que inventaven innumbrables jocs deliciosos.

Sant Francesc es desfressava d'espiga
en la cridadissa de les darreres cadernerres.

Sant Francesc tenia son
i no gosava doormir.

I collia floretines per la Marededeueta
que li somreia allà, a la muntanyola.

Ja esvaïen llurs darreres flors
els ametllers de març.

Sant Francesc travessava la tarda...

I feia versos a l'aigua de la gola
i li deia que si es feia mar
ell s'adormiria.

Sant Francesc enfilava floretes de bruc
per fer-ne collarets pel sol de la llunyania,
mentre belaven al seu entorn els xotets blancs
i les xeremies partien cap a la mar adormissada.

Sant Francesc traginava
brinets i brinets per les formiguetes
i parava la mà plena de llenrisca madura
pels aucellons de les ales retudes.

Sant Francesc tenia son
i no gosava dormir.

Endevinava un somni amb el Bon Jesuset
i el bou i la mula
i Sant Josep amb la vara de lliri més alta
i la Purissimeta agenollada.

I palpava la barbeta davall les garballoneres,
dins les mates humides...

I quan la collia va trobar un coixí d'estrelles
i es dormí Sant Francesc,
ai, ai!, Sant Francesc es dormí
perquè ja li cantaven vou-veri-vous
eis àngels color de cel.

* * *

La rondalla de Santa Bàrbara

A Na Bàrbara

Això era... Digau-me com era,
borrissols de l'història llunya,
la donzella que arriba qualcant
sobre el llom de la vella rondalla!

La tenia tancada son pare
-ja ho sabeu- dins la torre dels quadres
enfosquits a la sala de rebre.
I ella, un dia i un altre, devia
amollar-li la cua perquè ell
hi pujàs: «Ai, ma filla!», diria.
I la sang de la sang deslligada,
lliure i fèrtil, fugia horabaixa
per l'escala dels seus parenostres.

Si al jardí, dins l'estany, es banyava,
quan desnua, més púdica encara,
una pedra senyava amb sos dits
i restava la creu com en cera.

Bernadet fill de rei que hi anava
se'n tornava mirant les estrelles,
que l'amor ja era fruita madura
dins l'humida claror del seu hort.
Ai, l'amor de les tres finestres!
A la cambra més alta lluï en,
on estrelles, jugant, s'hi trencaven.
Trinitats de coloms hi venien,
flocs de goig a les festes de l'ànima.
Trinitats de les fonts conrades
de romanços i rams de taronges.
I allà dalt, on el Cel encastella
cantarelles de llum i miracles,
Trinitat de l'Amor li somreia,
que altra llum li augurava el misteri.

I això era el camí de cilicis
que avançava, esmolat. S'esgrellaven
pomes blanques de carn³ transitiva,
peres d'aigua de sang⁴ encelada.
Tota breu, a trenc d'alba i de vida,
s'acotà a la dextra de son pare,
abeurada en el bes de la Creu,
els genolls en sospir de gatoses.
I en tallar la dextra el seu coll,
morts de mel en el bot aquells llavis,
davallaren a fonts les estrelles
i a la terra ensagnada brostaren
dotze roses i set assutzenes.

Dins la mort aquell dia tot reia:
xerafins, flaviols i lluernes.
I sabem, perquè ho diu l'alegria
dels feliços finals, plens de fe,
que en morir-se aquell pare botxí,
pietosa, s'obrí una finestra,
i del Cel va amollar-se una cua
que creuà l'horitzó com un llamp.

De llavors resam: «Santa Bàrbara,
lliberau-nos de trons i de llamps;
de que un sol massa fort ens corsequi
o d'aigüers excessius que ens aneguin;
de la boira, si tèrbola a l'aire,
més a l'ànima encar, lliberau-nos
de la fosca que esglaia. frisoa,
i els botxins amicals i sobtats.
I en saber que s'encén la primera
llum a l'ombra del nostre silenci,
des del Cel amollau-nos la cua
i pujau-nos a Déu, Santa Bàrbara,
verge i màrtir de Tíria. Amèn!».

* * *

*En la definició dogmàtica
del misteri de la gloriosa assumpció de Maria Smma.
en cos i ànima als cels*

Al P. Rafel Fayos, S. I.

Oremus

Obri, Senyor, les teves mans
perquè s'hi abeurin totes les paraules
i refloresquin els fonolls marins
i allargui el vespre el crit de les gavines,
de cap a Tu nosaltres, pecadors.
amb els genolls clavats damunt les penyes.

Senyor, que sense Tu
plens anam de rovell i floridura
i temptam el vellut de la tenassa
i anar a la mar on dormen les estrelles.

Les teves mans, Senyor! Obri tes mans
plenes d'aurores, de llavors i pluges.
I recull-nos en elles, els ulls tancan'ns,
giran'ns-los pel costat on ets, i, així,
mostra'ns la vida.

Veni, Creator!

Vine, Esperit de Déu, Alè de Déu,
Amador, Creador, Ànima, vina!
Dóna'ns la Fe, l'Amor i l'Esperança,
que en Tu vivim i viure és estimar,
que en Tu estimam, vine, desclou-nos
el verb que diu com Ella és Ella sempre,
la Verge que ara dorm, ara se'n munta,
que ara és Plena de Déu i de nosaltres.

In civitate sanctificata requievi

Dormiu, la Vida. dormiu,
dormiu, la Calma.
encara aquí. que podau
d'escumes l'aigua.
Dormiu a l'hort refrescat
de tres oratges.
Tres taronges i un Amor,
ai, la rondalla!...
Però el vostre resistí
les aturades:
quan li donàreu cobeig,
mentre el regàreu
i aquesta d'ara. que us pren
i us besa els parpres.
Dormiu, bon Amor, dormiu,
quen en balconades
l'alfàbega i moraduix
vetllen els àngels.

Exaltata sum!

Abandona la cendra,
abandona la pols o l'or, mal t'encoixini,
abandona l'alfàbega i el pou
de l'hort ombrat d'esparraguera, vola,
abandona el gerani i la finestra
i el renou de veïns que et despertava
cada dia, abandona l'abandó
de les petites coses que et sabien
i de les grans que potser t'ignoraven.
abandona rellotges, calendaris,
flocadures i crestes dels diumenges
i dels dies faners el bon profit,

abandona la tasca i els camins
que sempre et duïen a ca-teva, sempre,
perquè ara sí que hi vas, definitiva.
per escalons, adéu!, d'estels, adéu!:
Sirius, Aldebarà, Betelgeuse, Rigel.
Vega, Capella, Arcturus, Altaïr,
les Set Cabrelles, Anterès, l'Espiga,
que vas de vol, adéu!, volant, t'envoles,
astronòmica, plena de signes, escortada
de llums, surts d'aquest cel on ja no cabs,
encesament immensa, immensament
ablamada de Déu i dins ses mans
defallida d'amor!

Veni, coronaberis!

-Senyor, ja som aquí...

-Filla, reposa.

-Mare, que t'he enyorat!

-Esposa, besa'm.

Qui agita els àngels? Quin braser naufraga
dins l'oceà de xerafins que criden.
a bots i cucaveles. ballen, canten?
Oh, munió de Déu! Quina corona
han teixit els Profetes, han trenat
els Màrtirs, perfumat les Verges?
Amor, amor, i ja no de cada dia,
amor de sempre i per a sempre, amor.
amor, amor...

Sis mans, com a sis flames
d'amor, l'Amor coronen de l'Amor.

In nomine Domini.

Pius Papa XIIè.

Nos, que tenim un puig amb set coloms a la mà dreta
i ens canten fonts al pit
i ens encomana la sola Llum damunt el front.

Perquè sabem la Paraula, l'hem sentida
i l'hem esmicada, bri a bri, com a formigues
i llavors l'hem refeta i més clara, exalçada per damunt tots
els caps.

Nos, que tenim els dits com espases de flama

i els ulls girats cap a l'altra vorera.

Perquè el Sol se'ns ha obert, fills, escoltau!

S'ha clos de veritat el Vol, enrevoltat
de tots els vols i, viva d'ales,
Ella ha pujat i hi és, ja hi és,
és als genolls de Déu, i nivellada
per a sempre, capcuruculls del Foc!

Al-leluia! Alegrau-vos!
Cantau himnes a Déu, com a rosers.
esclatau de cançons, dessagnau-vos. veniu,
fills meus, veniu, besau-me
la sandàlia feta amb la pell del meu cor!

Oremus

Clavell, Rosa de somnis, Flor madura.
sol Adjectiu de Déu i Mare seva,
Tu afermada en nosaltres, sustentada
sobre els nostres pecats, si pura d'ells:
Si ara ja al Port definitiu, ja Port,
Vela ja, Pal, Embat, Amarra, cala,
anegada del tot en la mar roja,
calenta, del seu Cor, si ara ja, Altíssima,
lligues la Trinitat, encara escolta'ns:
l'Amor ens perdé un dia en què l'Estiu
s'aturà en sec a l'hora de la sesta.
Doncs Tu, que ho saps, diga-li on som, on cruixen,
mig soterrats d'arena, els llaüts nostres;
diga-li quines aigües hem cercades,
i Ell ens posi la seva a tall de quilla
perquè poguem arribar a Port, un dia o l'altre,
nautes d'Amor, festejadors, i dir-te
paraules que tu vols a cau d'orella.

* * *

L'amor de Sant Felip Neri

De excelcis misist ignim in ossibus meis

Pins, pins oberts d'Itàlia i claríssims,

tresors de la infantesa si et bolcaren,
ara, vora la mar de sempre i sota
els arcs emblanquinats, pins de Mallorca
t'exalçaran en vers hendecasíl·lab,
que s'eternitza sols d'anomenar-te.

Prou saben ells les fonts com les hagueres,
dides de les llavors santificades,
que si màrtirs pinyons encobeïres.
tendríssim, d'alegria bé els regaves.
fins que, podrits d'amor, en tu la glòria
daven, segura, al món de llur naixença.

Oh, virtuts amoroses, virtuosos
amors i sembres benaventurades!
Quan vestires el camis, va tot d'una
alè prengué de vol, i força el cingol
de cel assedegat, i la casulla
vida de foc, llum de colom i flama.

Perquè cinc sentits eren i bastaven,
tan clars els duies i tan vius els treies,
aletejants de Déu, blancs com les hòsties
i bategants com elles, bategants
de pur miracle, de veritat justa,
de sola santedat, de pur amor.

I Ell vengué, Sol alat i pròdig d'albes,
substantivant-te l'hora vocativa,
cercant-te endins, pels entreforcs de l'ànima,
i aixamplant-te la carn, on no hi cabies
ni tu mateix, on hi cabia a penes
un caminar de pelegrí cansat.

Ara ja hi ets, Sant Felip Neri! Poses
les mans pel seu plomall, dius missa sobre
l'ara de les esteses ales seves,
i el bec que, insaciable, et dessagnava
carícia de xeixes és i bàlsam
no penedit d'oracions ateses.

Atén aquesta tu: Que nostres vides
eucarísticament se'ns facin himne
de magraners, posada, hostal de vols.

i el teu abraç, encès i planetari,
del «Dominus vobiscum» ens arribi
com un ram esclatant d'amors madurs.

* * *

Prefaci de la missa de Santa Teresa

Verament digne, just i saludable
és a tothora i onsevulla retre't
el nostre agraïment. Senyor santíssim,
Pare totpoderós, Déu eternal.

Perquè brodares vestes de Teresa,
primfilant-li virtuts i prodigant-li,
com als teus Sants majors, do de ciència;
perquè la feres dòcil a junyir-se
a Tu, i, d'un silenci esponsalici,
amb dardell d'or no sols la corferires,
mes amb veu inflamada la raptares:
de tant amor vençuda, que es va veure
l'ànima eixir-li en forma de coloma
dels llavis entreoberts i remuntar-se
fins als puigs de la Llum, tova de glòria.

I és per això que amb àngels i amb arcàngels,
trones ensems i dominacions,
la tota en vol celestial milícia,
un himne escalarem que a Tu ens aixequi,
dient, a l'una tots i per a sempre:

«Santíssim ets, Senyor, Déu dels exèrcits!
Glòria teva vessen terra i cels:
Hossanna en les altures!
Beneït el qui ve en nom del Senyor:
Hosanna en les altures!»

1. Recull inèdit -per bé que alguns poemes en foren donats a conèixer en publicacions diverses- compost entre els anys 1948 i 1949. Per a aquest llibre, cfr. capítol VI, apartat 2.

2. Aquest poema fou reproduït a l'antologia *Els poetes insulars de postguerra*.

3. Ratllat: sang.

4. Ratllat: carn.

(Procedència: AVA. Text mecanografiat, amb esmenes amb lletra de l'autor. La convenció * * * separa els diferents poemes).

JAUME VIDAL ALCOVER. RECULLS

**REST DE MURTA
(1949-1954)**

Oda a la «Capella Clàssica»

Quantes guiterres, violins, colomes
planen al vent, l'alzina enlluernada
i el comellar florit, peixos i peixos
els ballarins d'argent de la badia?

Plorau, reis, agitau paimes i estrelles
ressuscitant el món! L'aigua està en iris,
font estroncada i confegida, lenta
i fugitiva entre floretes i herbes.

Botau per l'aire fresc! Jugau a l'aire
a conillons... Un qui s'amaga, l'altre
dulcificant el crit a la finestra,
l'altre morent, l'altre en la vida roja...

I un remolí voltant cantó. Alades
llavors de card el vent les escambuixa
si les empeny a les contrades belles
on es donen les ales tots els àngels.

Jo us cant, oh, veus color de rosa fresca,
color d'estel i amb mel d'estel i d'ona,
car per vosaltres, aus, les oliveres
branques del temps pel vostre niu preparen!

Car el Príncep Lluís flors de llacuna
al fons de l'argentada tomba flaira.
Mireia el raig de sol us encomana.
I Ossian, en l'escòcia sonora,
polsa les ones, removent les hores.

Jo us cant amb veu que, manlevada als àngels,
no fóra encara prou per tanta pluja
de llum, per tanta flor de rim, per tanta
transfiguració, tanta bellesa!

Quants de palaus llurs portes obririen!
Ors del renaixement: Llorenç de Mèdicis,
Lluís Sforza... I Leonard de Vinci
a un reconet, la barba acompassada,
ritme d'eternitat, amb vostra música.

Jo us cant, esfullaments. Jo us cant, capvespres
plens d'ones i campanes, la fullaca
del Pi de Formentor bella pel somni
que enlaira carn molt més enllà dels núvols.

Jo us cant, possessió de la muntanya,
alfàbega i bellveure a la carrera,
voltant el safareig, amb la pagesa
de la cintura amb fingiment de gerra.

Perquè pel moraduix i l'herbassana
del pati pagès Sor Tomasseta
us flaira ben sovint i, tota ingènua,
us ofereix en canvi el pa de sucre.

Nadalenca del tot Santa Maria,
la Marededeueta de garriga,
diu al Nin que no plori, que us escolti.
La vara de Josep treu un nou lliri.

I el seu rossinyolar Barbaflorida
us amolla, aucells savis, vells de dies
i joves d'esperit, com tantes roses
que desfullau, roses daurades, lliris,
clavells revingladors d'Andalusia
sobre prats de Galícia i Astúries,
sempre diversos i els mateixos sempre
com les nostres claríssimes

Plagui-us Castella de les terres mortes!
I la clara València, daurada
als penjais esclatants de les taronges!
I catalunya gran, mare de mares!

Plagui-us el món! Llurs cues nobilíssimes.
joncars de seda, els mandarins rosseguin
i els ulls esglaiadors dels dracs de jade
es facin ulls d'ametlla vellutada.

Què els chors florits, les illes del Pacífic,
perles, coralls, polícromes madrèpores,
la creu Austral o la rodona lluna
quan virginals coronin l'hemisferi,

llurs làngüides guiterres ferin, i una
maina de flors gegants a la vorera
de la mar latescent us agomboli.

I els contestin antigues Xipre i Lesbos,
Malta en el cingul de la Cotonera
i l'entrevista Capri, predilecta
Caterineta atzur de la rondalla.

Plagui-us el món! A l'Àfrica us somnien
i Nova-York està de meravelles.
El sol de mitjanit plora que plora.
Els edelweiss alpins canta que canta.
I Alemanya dormida en pentagrames...

Orgue de Bach! Estels de Haendei! Flautes
de Palestrina! Boires de Victòria!
Trompes de Waugham Williams! Donau-vos
les mans, que, enderrocades les fronteres,
canten en mallorquí tots els països!

Cantau, cantau, cantau, rius, torrents d'ànimes!
En vostres fonts tots els aucells hi beuen.
La murtra i el llorer trenen corones.
I els astres us componen partitures!

Madrid, 15 Maig del 1949

* * *

Oda a Salern

Oh, tu, la bella branca de pi, la verda fulla
que bressoles l'embat! Oh, tu, la fresca
verdor, la sanitosa verdor, l'aigua dormida
sobre tanta aigua viva, sobre tanta aigua blanca!

Desgavella'm el vent; plora'm; volta la tanca
del record feble, volta'm-la d'aucells, gavines àgils,

pintades cadeneres, milanes, rupits, mèl-leres,
volta'm-la d'efusives bardisses que mai boti!

Ferma't a la meva ànima, branca de pi, l'escuma
del pinar i les alzines i l'hort en fruita plena,
coma niguls flairosos, oratges de ma vida
que, ran de mi, desfressa la llunyania fonda.

No em fugis tu, la murta. ¿Què en som de la distància
si veig i toc les fulles i sent les papallones
volar pels racons íntims, on el record, com una
font mai extingida, brolla, brolla i, brollant, s'irisa?

No intentis enganyar-me, la llunya vida lliure,
que, coronat de castes estrelles, no em gos moure,
verge de mots i abraços de tantes temptadores
coses com diu m'envolten, sol-lícites, m'encalcen.

Que et tenc, la terra mia, l'hora dolça, la branca
perfumada, esquitxada de saladina i pol-len.
I si els meus ulls fugiren al cop de l'aventura,
l'esguard restà en les ones, enganxat a les branques.

Ai, pobre cos! Ai, pobre carn lenta, limitada,
condemnada a l'empenta del viure insaciable!
Ai, pobre ànima que son intent de delícia
duu i torna, transtornada, entre oposades forces!

Mes si l'hora serena es desfressà d'angoixa
sobre la mar perduda, sota la fulla seca,
oh, Déu, Tu que em donares el record, l'enyorança,
pren-me aquest cos, aquesta carn que em fa tanta nosa!

Som a mitjan camí de la meva bellesa
i encara em falten peixos i plomes i fullaques
que, allà baix, rodejades de mi, ¿com vaig deixar-les,
oh temps, com vaig fugir-te si encara no et coneixia?

Fugir-te? Mes t'he fuit? No t'he fuit. Rius i plores
en mi, tu sol hi cantes, oh temps!, oh terra verda!
Són aquests ulls i aquestes mans i aquest pit que alena,
pobrets!, que et necessiten, que es moren si no et tenen.

Torna'm, arc blau, columna, paret de la infantesa,

estenen ponts d'alens sobre la taula,
pur, que estaves alçat, allà, quan deies,
aveciadament, «vitalitat,
humanitat», brodant tot l'aire,
de bell nou, amb paraules predilectes,
que eres enlluernant,
Francesc, Francesc d'Asís, Francesc d'Amor.

I un dia,
quan la llàgrima deixi el camí vell pel nou
i em descobreixi l'aire que realment la fruita val més que la flor,
jo et serviré la missa,
la vida et serviré davant cent quarterades d'ulls tancats,
i tocaré en alçar campanes pures,
alegrement, campanes altes,
agitaré un pollancre en cada mà,
els pollancrecs crescuts sobre les meves galtes,
repicaré el dolor i amb tanta força
que hi haurà festa al Cel en honor teu.

Francesc, Francesc d'Asís, Francesc el pobre
de tu, el ric de sang tornassolada,
damunt cada dit teu la clara alosa
hi cóva un ou, dins cada fosca teva
-parl dels teus ulls- hi fa niu una estrella,
sobre tes dents esquien assutzenes,
ploren ovelles sota tes aixelles,
Francesc de Déu, i el món és una platja
on comptes les arenes, una a una,
sense deixar-ne cap.

Jo dic ta vida,
jo ara dic el color de la teva aventura:
tinta del cel voldria tenir per encertar-la
i cantar-la tan vera com ets tu ver. Però²
sé que, no obstant, no puc, ni podré mai, perquè
no sé quin ritme duu el teu pas, ni quina llum encens, apagues
cada nit, ni quin matí et desclou els ulls;
res sé de tu, res sé, Francesc de Vida;
només la teva petja en la carn meva,
el rapte de la carn, només sé l'ànima
bategant-me de tu, perquè li dictes
els batecs, un a un, inextingibles,
que plens d'aloses infalibles canten
d'alba en alba, l'ànima meva matinera,

l'ànima meva virolada,
l'ànima meva en tu!

Així, Francesc, germà de la tardor
que alimenta llavors i les cobeja
sota la terra més humida,
et cant i parl de tu a tots els homes,
a tots els gorrions, a les finestres,
als tests d'alfàbregues, al dissabte
de bugada i de calç, a les quartilles
en espera del llapis... Estimau-lo,
vosaltres que voleu fruitar, vosaltres,
inicials de vides fugitives.
a ell, el perdurable,
estimau-lo,
i per a sempre permaneixereu,
estimau-lo, creixents, plors i besades
que enteneu la paraula començar!

Així, Francesc, et dic, Francesc de Vida,
Francesc de Déu i en Déu rosa esfullant-se,
pètal a pètal, sang a sang, batec
a batec, per escales alegres
d'ales de foc, Francesc sense paraules,
Francesc d'Asís, Francesc, Francesc d'Amor!

Madrid, 12, nov., 1951

* * *

Elegia a Miquel Villalonga

Adéu, cims, terres verdes de Bunyola,
pubil·la de l'alzina i l'ametller,
que me'n vaig a Ciutat i, passat Raixa,
faig tanta via que vull perdre el tren!
Adéu, que vaig a festa i una estrella
em fa l'ullet al cel, i jo no ho sé...!

(La calentura aleja, malfadada.
Gruny al capçal del llit un nin decapitat.
I una llunyana son, els dematins, combrega
campanades rodones iguals que el sol ixent.)

Tornau-me, encisos, l'enyorança aquella
del cavall matiner per l'arenal!
Sota el meu llit faig una gran flamada
de papers i paraules: no hi ha fester més alt!
De les cendres en surt, fènix de murta,
un blanc adolescent -però, ploroses,
s'aneguen les clarors al seu esguard.

(Un raig de sol afrancesat dibuixa
encara als llavis una arruga experta.
Per un moment, semblava que el mirall
arribava al vestíbul del Teatre Francès,
i com que li restàs als dits una remor
d'alexandrins, talment anells.)

Adéu, cims de Bunyola, torres verdes!
I quan us reveuré, si hauria de tornar?
Adéu, racons i pedres de ca nostra!
Adéu, ametllerar...!

(Ametllers, adéu... Miss Giacomini
ha besat aquell nin que al galliner
roses descolorides somniava
amb cor de lliri... Ametllers, adéu!

Ja sou als llençols blancs. I van tancant-se llibres,
llibres cremant-se, adéu!, cap a Ciutat,
cap a la mar i els peixos de la fosca,
cap a la mar, i a l'horitzó Ciutat...
Neons fan mentideres columnes salomòniques...
Oh, el llit entorcillat enclavant l'aire!)

Ai, cims, que vull tornar i no puc! Bunyola
cobejada de pins, tu, la ben bressolada...!
Adéu, i ara que vénc... Adéu, i torn...

(Per fat i fat, que el fat i l'esperança
juguen a conillons... «Senyor marquès,
et faig hereu de Son No Te'N-Recordis...»
Donya Paquita Ramirez, sentiu?, li diu vossa mercè.
Per fat i fat, donya Paquita, calla.
que també tu enfollires un capvespre serè.)

Esqueixau-me l'«somking» [sic]! Ja no vull sortir els vespres...

Han de cobrir-me estrelles allà dalt.
Vull córrer amb els pastors, cavar la terra,
sembrar-la i sentir créixer, créixer!, el blat.
Ai, que ja em fuig la carn...!

(I li fugien
la sang i la saliva per avall.
Ja ni l'ombra dels llibres... Només llàgrimes
purificant el seu desnú grenyal.
Fora Mallorca resen les revistes.
Davora ell el rector fa la senyal
de la Creu. A Ciutat riu el Teatre
Principal...
Però als cims, torres verdes de Bunyola,
cremen per ell, altíssims, cirials
de penitència, pins que ell colombrava
tancant els ulls, entre batecs morats.
Pinsans i verderols piquen la fruita...

L'ànima seva s'esmicola en pau.)

Ciutat, 4 de gener de 1952
Novembre de 1956

* * *

Oda, per poc una ègloga, en honor de Blai Bonet

Vosaltres, aturats, comptau la meva
velocitat: cinc-cents amors per vena!
Oïu la meva veu, vosaltres, muts,
que us crida per darrera les paraules!
Mirau, sentiu, sofriu-me aquesta vida,
aquest alè que em multiplica, aquesta
grellada fe que em bada les artèries!
Patiu, vosaltres, fredolers, la meva
impaciència del crit, midau
la pujada del foc fins a la boca
i el rapte de la carn, que massa endins
he arribat, he cantat massa a fons d'ànima
i la tenc devastada de collir-li
dins la darrera arrel, llavor, silenci.

Però a la Plaça, lírica de murta.

no hi havia ningú més que dos àngels.
Els i els meus morts. Oh, verge penedida!
Oh, lliri consirós de no ser rosa!
Si tenc llavor de pins dins els meus ossos,
si ja els ponents em trenen cada dia
llurs branques de llorer... Però a la Plaça,
ampla de festa i verda d'alegria,
sols cridava un record. I com cridava!
Quin silenci tenia de llum alta!
Quina esmolada veu! Quina mortal
successió d'estrelles apagades!

Vat'ací que a les mans se m'embullaren
les retxes del destí. Ja no hi ha pois
per als meus peus. Aquells camins a lloure,
de llenrisca i aucells i carros amples
tan carregats de sesta, s'han alçat,
s'han posat drets, s'han eriçat de pues
i ja no hi puc anar. Volau, calàndries!
Caderneres, cantau, llengües de vidre!
Perquè ja no ens escolten sinó els morts,
presoners del museu i la rondalla,
amb una atenció feta de segles,
feta de pluges que no ha plogut mai.

Contrapassat, però, l'aljub i els marges
del renou, part damunt el pi i les ales,
més enllà dels escars i de les veles,
hi ha veus que em remunten:

-Blai, escolta!

Escolta, Blai!

Veus per darrera els gínjols
i les pomes del ciri, veus amigues,
com un alè:

-Componen les lluernes

llurs constel·lacions a la vorera
dels camins, oferides al seu pas,
anticipant-te cel.

Oh, llum badada!

¿Qui diu l'amor de l'aventura, el plors
de la fúcsia, viu, vermell de fe?

-Roses ponents i gessamins de l'alba
posen nous tactes als teus dits vellíssims.

Blai, una eixida de planetes cessa
d'adolorir-te el seny. Una volada
de braços amples, mar i terra incloses,
inicien el bot de la llavor.

Un incendi de vaumes dóna al pati
contrapunt de la font i la begònia.
El coral i l'espiga! Pasqua Nova
i l'Advent, tremolós com un batec!

Pasqua Nova i advent... I qui t'escolta?
I qui et coneix? Digues. I qui ets tu?
Potser t'entenguin busques de la taula
en punt o paisatges de marjal,
horts allunyats que sols al plat s'avenen.

-Oh. Blai! Oh, sol de sang! Oh, sang encesa!
Jo som aquell que cala foc a l'ombra.
jo som aquell... Digau-li. magraners,
pous, figueres, dissabtes d'arcs blanquíssims,
calendaris albats, aucells. digau-li,
ratxes d'embat, ales de l'aigua, veles!
Jo som aquell que don la mà. Cremam
al mateix fogueró, amb la mateixa esca.
Cenyim al front corona d'heroïsmes
i ja en saps tu la més clavada espina.

I ja en sé jo l'espina més clavada,
i ja en sé jo, seca, la sang, i ja
l'eixutor de la boca i romaguers
per on deix plomes de mes ales. Calla,
que el meu vol remuntat potser ja arriba
al seu esforç darrer i no hi ha temps
d'arribar just a Déu i ses beurades.

-Sí que hi ha temps. Els puigs si ja no et veuen,
t'esperen els estels endiumenjats.
Repta més viva llum! Que se t'esglaiïn
els aturats i sobre els muts aixampla
el teu gran crit! Perquè a la Plaça verda
de la festa major tu n'ets el centre.
Si els morts t'escolten, els infants et cerquen.
Si t'allunya el record, prou l'esperança
t'acosta al viu, pàl·lids nosaltres d'ara,
cavallers del rellotge i la cadira.

argonautes del mot i la rialla,
que, clivellant paraules i desfressos,
la vida t'has obert de pint en ample
i, reposant la veu sobre les mans
de Déu, has fet més clara la veu nostra.

Ciutat, 2 octubre, 1952

* * *

Mediterrània

Homenatge a Costa i Llobera

Aquí el goig de la vida s'hi tasta

Patrons! Hissau-me veles a l'ànima,
que l'aire fiblen gojosos ímpetus,
just embats: la paraula, de sobte
i en fi, de cap a punta revelada.

Nítid, endreça'm, clara Gramàtica,
l'alè difícil de cada síl·laba,
perquè cant una mar i cant un home
nostres de segles i molt més, de sempre.

L'ona convida. Saupau les àncores
i esqueixin l'aigua les proes ínclites
dels insignes llaüts, que trobaren
en l'aventura el pier de la tornada.

Talment, valeu-me contra la frèvola
menja del lotus, nèctar d'apàtrides,
i reprengui el camí que senyaren
les passes greus i múltiples dels avis.

Oh, branca tova de llum on, fèrvida,
penja son regne d'or la cantàrida,
virtuosa del foc en saber-se
avantguarda i present de Citerea!

aquest empara'm manlleu a l'èxtasi:
que l'ombra teva trempi ma cítara
i la teva verdor m'acompanyi,

sempre, serè, a redòs de la vorera.

Xo! i de la cova sortiu, oh víctimes
esfereïdes, i ofertes, pròdigues,
al sol gran, per a sempre triomfi
l'amor remorejant les vostres ales!

Excels migdia, cor alt, esplèndida
festa de l'aire, claror prolífica,
tu que fons els niguls enganyosos.
fes-nos esvelts i nets, puigs de bellesa!.

que fills encara, fills som, gent íntegra
dels qui abastaren el niu de l'Àguila
i la teia inflamada dugueren,
incendiant l'imperi de la terra.

Nissaga ardida! Valgui'm, indòmita,
sa fe puixant a valgui'm son ímpetu!
Que si d'ella he nascut a la terra,
vida immortal he de trobar per ella.

Tal cant la pàtria. Les ones lúcides
son nom ostenten com una làpida:
cant la pàtria gran, on s'entenen
encara les paraules de la vida.

De murta fresca n'és ella pròdiga,
d'immarcesible llorer magnànima,
que els herois que ha alletat encara ara
sostenen tot el món en llur esquena.

D'ells l'aventura jo dic, magnífica,
que reflecteixen tes aigües èpiques;
l'aventura i retorn: equilibri,
seny, voluntat, contenció, mesura.

Tal ets, oh pàtria! Tal ets de sòlida,
jove i antiga, tal ets, sense època!
Primaveres, però, et manifestin,
si autumnes meditats et cobejaren.

Clarors t'expressin, amors, llums trèmules
que ens aclareixin la lletra bàrbara.

com un temps l'esperit desvelaren
d'aquell que fou estrella i far a l'illa.

Patrons! Hissau-me veles a l'ànima,
que amors m'empenyen, veus fidelíssimes!
Perquè cant aquesta aigua, que aixeca
la meva fe com un llaüt invicte.

Mal-Pas, Ciutat, 1954.

1. Amb variants, aquesta elegia és la que reproduïx el llibre *Terra negra* i el recull *Obra poètica*, per la qual cosa no he cregut necessari tornar-la a presentar aquí. La composició és datada a Madrid el 6-5-1951.

2. Ratllat, després del punt: «I no puc».

(Procedència: AVA. Text mecanografiat, amb esmenes amb lletra de l'autor. La convenció * * * separa els diferents poemes. Per a l'establiment del text d'aquest recull hem partit de tres reculls parcials i d'una carta particular de l'autor en què explica el pla de l'obra. Els poemes han estat ordenats cronològicament).

JOSEP M. LLOMPART. POEMES

NADAL

Sardanes de serafins
incendien la nit pura,
brandau al vent de l'altura
campanes de gessamins!
S'engarlanden els camins
amb corones d'alegria...
Ai, Betlem de pastoria!
Ai, fassers de Jericó!
Dalt la branca del dolor
ha granat l'Ave Maria.

J. M. Llopart de la Peña

Nadal de 1951

(*Baleares*, 25-12-1952)

JOSEP M. LLOMPART. POEMES

FENESTRA [*sic*] DE SAN JUAN

Finestres de Sant Joan
remoroses d'oronelles,
amorosides de Juny,
flairoses d'alfabeguera.

Obre-les, cor d'altre temps,
de tos plors fent-ne trunyelles.

Si em llevàs de bon matí
i t'hagués, flor de falguera,
tendria un dimonió
ballant dins les meves venes.

Què fas cor, orfe d'estiu?
Què fas cor, salze de pena,
plorant llàgrimes antigues
dins murades de tenebra?
No sents que les bruixes canten?
Surt, oh cor, de la finestra...
Potser en els murs de silenci
floriran les tapareres.

Finestres de Sant Joan
remoroses d'oronelles.

José M. Llompart de la Peña

(*Diario de Mallorca*, 21-3-1954. Publicat amb el títol i la
signatura en castellà per imperatius de la censura).

JOSEP M. LLOMPART. POEMES

*-¿ Com has nom? -Amor-. ¿ D'on
véns? - D'amor. -¿ On vas?-. -A amor.*

Anau i veniu d'Amor,
i Amor de seny us corona:
son Amor i Amor pregona
l'escreix de tanta dolçor.
Puix que Amor és vostre senyor
i sou d'Amor l'hostalera.
enamora la quimera
dels llavis ferits de sal,
perquè endolceixi el coral
asprors d'amor marinera.

*Peus han amb que podrien anar
per les tues carreres*

Dreceres de l'estimada,
caminois, randes de llum,
¿no em diríeu quin perfum
us alça en pes la volada?,
¿no em direu quina petjada,
quin tapí, quin peu fadat,
quina amor de bat en bat
us aclareix la garriga?
-Sabató blanc de l'Amiga,
sospirs vermells de l'Amat.

*Amable fill: saluda Nostra Dona,
qui és salut e benedicció nostra.*

Cortesies d'arc-en-cel
vinclau, plujoles, a l'aire:
restau, oh vaixells, al paire
davant l'albada de mel;
exultau flama i anhel.
cabelleres de l'aurora,
apaga't, lluna pastora.
deturau el ball, dofins,
i entre al·leluies de pins

saludem Nostra Senyora.

Josep Mª Llompart de la Penya

(*Corona poètica a la Mare de Déu de Cura en la seva coronació pontifícia*. Palma: Tallers «Gráficas Giménez», 1955. El tercer fragment del poema fou publicat en el *Diario de mallorca* el 5-6-1955).

JOSEP M. LLOMPART. POEMES

RONDEL EN LLAOR DE SANTA MARIA DEL CAMÍ

Clara fontana del matí
en el bell mig de nostra vida,
fasser de llum amorosida
ombra de somni i romaní.

Vós qui un badau al dolç matí,
Vós que arronsau l'amor marcida,
clara fontana del matí
en el bell mig de nostra vida,

de les tenebres de l'ahir
féu-ne un demà d'alba estremida,
rajau, rajau l'aigua florida
per les rieres del destí.
clara fontana del camí.

José Mª Llompart de la Penya

(Dins *A Santa Maria del Camí. Corona poètica oferta amb motiu de la proclamació del seu patronatge immemorial i multiseular damunt la vila del seu nom, a Mallorca*. Palma: La Font de les Tortugues, 1961).

JOSEP M. LLOMPART. POEMES

PLANT I MEMÒRIA DE MANUEL SANCHIS GUARNER

Et recordam entre fràgils margarides de l'hivern,
per difícils plujoles i somriures,
et recordam pels bells revolts de la paraula.

Adesiara esperances que s'ablamen,
que s'apaguen porugues en el racó del gat.
Matins d'estiu desats al guarda-roba
sota bolles de gas, branques d'espígol.

Et recordam per etimologies
d'aquell esguard que s'alça de puntetes.
per correctes gramàtiques dreçades
contra gestos obscurs en el capvespre.

I encara el ruixim de l'alba incerta
que tot sovint ens acarona els polsos;
en el caliu que ens crema la mà dreta
quan la cendra esdevé suau domini.

Et recordam al nostre pa de cada dia,
en el despatx, en el carrer, per les sabates,
tot fent cua al cinema, en la tristesa
d'un diumenge horabaixa amb flautes tendres.

Et recordam en la grisor de lluites fosques,
en la fatiga que ens rosega la mirada,
absent i pur, part damunt de les hores,
tu que ens mostrares el camí del somni.

Et recordam.

(*L'Espill* [València], núm. 17-18. Homenatge a Manuel Sanchis
Guarner. Primavera-estiu de 1983, p. 21-22).

JOSEP M. LLOMPART. TRADUCCIONS

L'ORGIA PARISENCA O PARÍS SE REPOBLA¹

Oh, covards, heus-la aquí! Vomitau a l'andana!
L'aspre sol ha eixugat amb sos pulmons ardents
els carrers on els bàrbars plantaren llur cabana.
Mirau la Ciutat santa, seguida a l'Occident!

No reprendrà l'incendi, feis ja la vostra via!
Allà hi ha els molls, allà hi ha els bulevards, allà
les cases sobre el blau lleuger que s'irradia
i un vespre² una rojor de bombes constel·là!

Feis a les cases mortes taüts de fustes blanques!
Ja us ballen els vells jorns d'espant pels esguards vius.³
Mirau el tropell roig de gronxadores d'anques:
Siau folls, xalareu de debò essent asprius!⁴

Febrils colles de gosses que menjau cataplasmes,
oïu com us reclamen els bells palaus daurats!
Robau! Menjau! La nit de joia amb folls espasmes
ja davalla al carrer: bevedors desolats

beveu! Potser quan véngui la nit esbojarrada,
els regalims dels luxes cercant pels vostres flancs,
no bavareu als vasos, amb l'ànima esblaïmada
i els ulls extraviats dins llunyaníssims blancs?

Engoliu, per la Reina amb les anques turbulentes!
Escoltau l'acció dels singlots esqueixats
i estúpids! Escoltau saltar en les nits ardentes
idiotes, vellots, titelles i criats!

Oh cors plens de brutícia, oh boques de feresa,
funcionau més fort, oh boques de pudors!
Un vi damunt les taules per a la vil torpesa!
El ventre fart d'oprobis teniu, oh Vencedors!

Trempau les gargamelles amb fortes verinades!⁵
A les superbes nàusees els oronells obriu!
Posant en vostres nuques d'infant ses mans creuades,
el Poeta us dirà: «Oh covards, enfolliu!

Perquè furgau el ventre de la Dona abrandada,
temeu encara d'ella una convulsió
que gisqui, asfixiant vostra vil niarada
damunt son pit, en una horrible pressió?

Titelles, ventrilocs, folls, reis i sifilítics,
què creis que poden fer-li a la puta París
vostres cossos i ànimes, verins i draps raquítics?
Ja se us espolsarà de damunt seu, podrits!

I quan sereu en terra, fent ja les acaballes,
els flancs morts, reclamant vostre diner, rendits,
la roja cortesana de pits prenys de batalles
us girarà l'esquena torçant-se els punys astuts!⁶

Quan tos peus han dansat tan fort a dins les ires,
París! quan has rebut tants de cops de punyal,
quan jeus, guardant encara en tos ulls clares guspieres
de la bonesa falba⁷ del temps primaveràl.

oh ciutat dolorosa, oh ciutat quasi morta,
amb el cap i els dos pits llençats vers l'Avenir
que obre a la pal·lidesa la seva immensa porta,
ciutat que el passat fosc podria beneir,

cos remagnetitzat per a infinites penes,
ja tornes beure, doncs, la vida dels terrors!
Sents pujat els cucs verdosos per dins les teves venes
i pel teu clar amor vagar els dits glaçadors!

I això no és pas dolent. Els cucs, els cucs verdosos
no ofegaran l'alè de ton Progrés lleial,
perquè jamai les Òlibes clogueren els plorosos
ulls de les cariàtides banyats d'un or astral.

Encar que sigui horrible de nou veure't coverta
així; encar que una nafra rajant amb més pudor
a la Natura verda jamai no s'hagi oberta,
canta el Poeta sempre ta Bella Resplendor.

Suprema poesia t'ha ofert la turbonada:
t'aida un estremiment de forces sense fi;
la mort gruny vora teu, Ciutat predestinada!

Corfon les estridències al toc del sord clarí.

El Poeta prendrà el sanglot dels Crapulosos,
tot l'odi dels Forçats, el clam dels Maleïts:
flagel·laran les dones sos llampecs amorosos,
botaran ses estrofes: mirau! Mirau! bandits!

-Societat, tot s'ha restablí: les orgies
els vells lupanars ploren llurs velles estertors
i els llums de gas, que pinten pels murs roges follies,
sinistrament flamegen vers pàl·lides blavors!

Arthur Rimbaud

Trad: *J. M. Llompart*

1. Poema traduït en ocasió de l'homenatge a Rimbaud organitzat
per la Secció Literària Joan Alcover del *Círculo Mallorquí* (1954).

2. Ratllat: abans.

3. Ratllat: L'antic jorn de la por refreda els esguards vius.

4. Ratllat: Enfolliu ja, sereu beneïts, essent esprius!

5. Ratllat: Les vostres gargamelles trempau amb verinades!

6. Ratllat: arduos dits.

7. ratllat: ardenta.

(D'un recull mecanografiat consultat a l'AVA)

JOSEP M. LLOMPART. TRADUCCIONS

LES MANS DE JANA-MARIA¹

Jana- Maria té les mans fortes
que han ombrejat sols radiants,
pàl·lides com si fossin mortes.
-Son de Na Jana aquestes mans?

Han pres potser les cremes brunes
als bassalots de passió?
S'han amarat a dins les llunes
d'un clar estany de serenor?

Potser han begut cels de follia,
sobre els genolls tot reposant?
Han fet cigars, Jana-Maria,
o han traficant en diamants?

Als peus ardents de les Madones
han esfullat les roses d'or?
La sang de fosques belladones
en llur palmell esclata i mor.

Mans caçadores dels insectes
que fan bronzir blaus safirins
vers els nectaris? Mans perfectes
decantadores de verins?

Oh! Quin rar somni s'hi congria
entre les boires de la son?
Somni inoït de llunyania,
de Khenghavar o de Sion?

-Són mans que no han venut taronges,
ni als peus dels déus s'han enfosquit:
són mans que no han rentat les flonges
robes d'un cec infant petit.

No són aquestes mans d'amiga,²
ni d'obrero de front suat
que, en el taller pudent, fatiga³
un sol d'asfalts embriagat.

Són vincladores d'espina
aquestes mans que mai fan mal,
fatals com màquines llençades,
més fortes que tot un cavall!

Bategant⁴ com fornals enceses,
i tremolant tots els ressons,
llur cant entona Marselleses
però jamai els Eleissons!

Els vostres colls estrenyerien,
oh dames nobles!, vostres mans
fetes de crims capolarien,
meselles de carmins i blancs.

L'esclat de mans tan amoroses
volta⁵ la testa dels anyells!
En llurs falanges saboroses
el gran sol posa roigs joiells!

Tasques del poble, de vegades,
les fan lluir com argent viu;
aquestes mans atrafegades
ha besat tot rebel altiu!

S'han esllanguit, encisadores,
sota el gran sol enamorat,
al bronze d'ametralladores
en mig de París revoltat!

Ah! qualche volta, oh Mans sagrades,
als vostres punys hi gisquen -Mans
on tremolen nostres besades-
clares cadenes radiant!

I estranyes pors al·lucinantes
vibren al fons dels nostres pits
quan us volen polir. Mans santes,
fent-vos sagnar per tots els dits!

Arthur Rimbaud

Trad: J. M. Llompart

1. Poema traduït en ocasió de l'homenatge a Rimbaud organitzat per la Secció Literària Joan Alcover del *Círculo Mallorquín* (1954).

2. Ratllat: Això no són mans de cosina.

3. Ratllat: calcina.

4. Ratllat: bategantes.

5. Ratllat: gira.

(D'un recull mecanografiat consultat a l'AVA; les estrofes vuitena, onzena i dotzena del poema porten la següent nota del traductor: «estrofes afegides posteriorment a la versió de 1871»).

JOSEP M. LLOMPART. TRADUCCIONS

QUARTETA¹

L'estel va plorar rosa al cor de tes orelles,
de la nuca als ronyons l'infinit blanc rodà:
rogenc perlejà el mar en tes mames vermelles,
i l'Home sagnà negre en ton flanc sobirà.

Arthur Rimbaud

Trad: *J. M. Llopart*

1. Poema traduït en ocasió de l'homenatge a Rimbaud organitzat per la Secció Literària Joan Alcover del *Círculo Mallorquín* (1954).

(D'un recull mecanografiat consultat a l'AVA).

BLAI BONET. POEMES

ODA A S. FELIPE NERI

Al P. José Capó

La flama del teu pit era de mar,
i els teus actes una ona virolada.
No eres l'esca obscuríssima, que solarment esclata.

Eres una torre endiumenjada i marina,
amb una pena interior, arplegada i rodona.

No tant de sol durà el riu ni l'oliva
ni entonarà tanta sal la mar fresca
com tu que et ventaves la gràcia de Déu amb oratges de Roma.

La mort moradíssima i alta de l'Amat,
no era en tu un feix de ruda, de donzell:
era una finestra de cossiols encesos,
presidint els treballs sonoríssims de la marina.

No eres la pedra arrufada, astorada, duríssima,
Tu eres la columna galant
que té un desenllaç de brollador.

I d'on véns?
I qui et du i te posa cascavells dins les mans?
D'on has tret aquesta faula de fresca i alegria
que sostens amb els braços a l'aire?

Te veig esflorant els teus dies fresquíssims
quan guanyava el teu cor una batalla de blancor
amb la neu rissada
de la teva pitera de randes florentines.

Te veig el pas lent i calmós en les lloses solemnes
dels temples que et tenyien d'una aurora,
els peus, les mans i el teu coll primatxol,
quan passaves davant la fresca agenollada
de Giotto recollint o Fra Angelico de Fiéssole.

Tanta clara calrada d'aurora

va posant-te una túnica musical
i sonares tot tu com les bales d'un riu.

No eres l'home que fuig cap a selves obscures,
si li porten una ona de púrpura
dins una canastra, eres l'home
que fa una xacalina
i tira el barret a l'aire.

Però l'Amor que no perdona i crema i vincla
i és flama insubornable a la frescor,
te va encendre la boca astorada,
i coll i pit i muscles amorosos
revenien, creixien, panteixaven, lleonaven;
i eres l'home tombat damunt les lloses,
refredant-te l'amor
amb el pit damunt una pedra freda.

Felip Neri va morir i era alegre,
el seu cos, ja madur, esbajocà l'ànima,
quan una multitud d'escolans i custodis,
enfeinadíssims, aplegaven pluvials dalmàtiques,
i les sagristies espaioses del Corpus rumbejaven,
de sobrepelliços estesos, com a colomes plisades i seques,
mentres el seu esperit aucellejava per la brisa primatxola de Roma.

Blai Bonet

(Balears, 18-11-1952)

BLAI BONET. POEMES

POEMA DE LES MANS OBSCURES¹

(*Fragments*)

En aquest primer dia de març, quan
a ca nostra hi ha tulipans i a prades
brillants i agres la meva persona
aboca els ulls vermells i la mirada
aspra en mi torna com fusta de quàsia,
perquè som home i olorós de mort,
t'escric el testament de la meva ànima.

Jo som un home que té la mà tendra,
la mà com a de pedra perfumada,
que quan s'arrufa, quan s'adreça o s'obri,
és mà cap a un amor, però no torna alta;
i no torna alta perquè el cor no tengui
clamor a dins la mà. No té estatura
la meva mà perquè és mà solitària.
Cap al pit olorós, cap a la fosca
del cor estrellat de Déu, compleix edat
la tancada verdor de la meva ànima.
Vint-i-cinc anys he ja complit, Senyor,
cap a la vostra boca i m'és estranya
la color preciosa de la fusta,
l'austeritat del ferro que no brilla
si una mà no s'encona a la tancada
claretat. Tot espera mans calentes:
la flor, l'amor, la rama, la paraula,
la pedra definitivament dura,
però que espera sempre ésser habitada.

.....
Si la meva persona és agra i densa
com una claretat de mar, si és fada
i estranya l'aigua encesa dels meus actes,
és que no em basta com per ésser un home,
per a morir en olor de multitud.

No basten cor ni remoroses mans
d'amor. Manca una pedra clara i aspra,
una juvenil pedra que jo alci
cap a una casa perquè sigui humana.

Ara que ja damunt la meva boca
la mateixa grapada de paraules
hi tenc sempre, com una verdor alta,
puc dir que amor o claretat de terra
és tocar cos o pedra i sentir l'ànima.

.....
La pedra és terra i amb les dents estretes;
matèria en ràbia pura, en pedra viva,
que cita braços fondos i ombres d'home,
per sortir del dolor del gran silenci
i ésser univers cap a suavitat:
anar de roca cap a casa dolça,
de terra insociable a galania,
de balcó fresc, on clars ventalls o sedes
li donaran tota la transparència
o fesomia d'una copa verda,
sonora, ardent, honestament florida.

Si en mi no hi ha, oh. Crist ombrós i amarg,
la dolorosa i olorosa prada
moguda ricament per l'aire viu
del teu amor o ulls; si en mi la pau
no és clara forma de gerra acabada,
és perquè tenc en guerra la mà, freda
a tall de ganivet, a fred de mort,
a color dels més grocs safrans, Crist agre.

La meva mà no és mà d'amor: d'obrer,
que va d'aquesta esquerra a aquella estella,
de ferro en ferro i pedra en pedra, esplèndid.
Qui viu i mor de les seves mans, l'home
sonor acaramulla dolors tensos
sota la pell primaveral i tota
la duresa va cap a un pa, a la clara
cristal·lització del cansament.
Qui alena l'aire de les seves mans,
de nit en nit i ràbia en ràbia passa,
donant altura i forma a nits i ràbies,
fent saltar el dia en les matèries primes.

Qui s'il·lumina el rostre amb la mà clara
travessa per matèries, per nits dures,
per a sortir com a rocosa lluna
damunt la boca intensa de l'esposa

translúcida en el fons de la casa alta
sola i ardent entre les seves coses...

Cap a una claretat d'amor caminen
els obrers en llum, sempre, a la llum sempre,
com una multitud de girassols.

Com una multitud de girassols,
omplen tots els camins de la tarda ampla.
desnús de rostre i mans, expressius homes,
amb la pols de la terra en els cabells,
en els pantalons àvids i aguts. Entren
cap a l'amor ombrós i amarg, polsosos
com a arbres estivals de quiet aire
i més quieta pols perquè és humana.

.....
Davant la nit dreta damunt la llum
d'aquest camp groc com a claretat d'ànima.
crec que la poesia és convivència:
parlar amb un màxim de claror i de cor.
igual que un pi i que la melodia
ha de ser agut clamor d'instrumental
de fàbrica o taller, on la paraula
sigui una gran verdor entre les màquines.

Davant aquesta gran frescor morada
del Puig Gros que ara deu estar florint-se
amb una groga claretat amarga
de gatoses i d'una alta elegància
d'asfòdels, deix la meva clara nota.
La meva voluntat d'ésser poeta,
parlar amb lleó i dolor, brillar amb creu pròpia,
però oralment, clarificant silencis.
Donar el costat mentre don un martell.
tenir mirada i boca en verdor viva.

A Santanyí, primer dia de març
de mil nou-cents cinquanta-quatre, jo
Blai Bonet, entre dos miralls, obscur,
hipertens, enteladament solter,
en qui Déu i la terra han arribat
a un metre setanta d'estatura,
don fe i res més perquè el demés em manca:
mentre sent la fredor d'aquest blanc marbre

(en què escric el nom meu i la fe de tots)
i la remor d'un automòbil que ara
passa pel meu carrer (Palma, setanta-
quatre) il·luminant la meva adreça
i la grisa creu de terme que, un moment,
plena de temps i fosca, tindrà clares
totes les seves floracions grogues.

Blai Bonet

1. Aquest poema obtingué un accèssit al certamen poètic de Riells del Montseny el 1954.

(Dins *Festa poètica pro Abadia de Sant Martí de Riells del Montseny, 1954*. Barcelona: Imp. Altés, 1955).

BLAI BONET. POEMES

CARTA A CARLES RIBA¹

Don Carles, bon amic, ja vostres prades
asserenades lluen al meu rostre
que en vós pensa i té aurores calcigades.

Sé que la clara i fonda pena vostra
s'abeura en l'enyorança d'una dura
i verda claretat que el mar li mostra;

Sou com una marina estranya i pura
plena d'esperregueres castellanés
acubades de flor i de mata obscura;

de porrassars humils, de clarianes
de baladres obscurs² amb la mirada
més groga que la lluna de les planes.

Ni rosa ni assutzena és la calçada
que tenyeix d'hermosura³ voladora
els prats de fesomia al·lucinada

on parlau,⁴ meitat mort,⁵ meitat aurora,
agenollat davant paraules dures
com a turmells de cama guiadora,

la veu del vostre rostre té pastures
al costat de la mar, quan tremolosa,
la transparent tardor encén les figures

i en terra marinera i espinosa
deixa safrans silvestres en la roca
que és comunicativa i preciosa.

Com un tamarell bru⁶ que infla la soca
de salabor, m'he revinclat debades
a la santa claror que sempre és poca.

Una amargor de dones tremolades
m'ha convertit en una ferreria

roja i dura d'encluses⁷ embanyades

a on sonant damunt l'amor que em guia
he mustiat ma flama dura i rara⁸
més encesa de por que d'alegria.

Per això enyor⁹ un camp d'espiga clara
ple d'homes adornats pels seus cavalls,¹⁰
per no morir-me dins la meva cara.¹¹

Dins una sala plena de miralls
pàl·lid i alt com un rei encadenat,
a dins les llunes mir les meves valls,

la murta verda del jardí regat
a on s'acosten l'aire amb un ventall
les fondes dones que m'han estimat.

El bon so de la font, com un cascall,
m'adorm i l'aigua que no hi és m'abeura.
El meu abeurador és un mirall,

tan ric de netedat que m'ha fet creure
en la font de la dona tremolada
i el vidre estim de tot quan no puc veure.

Però avui surt d'aquesta aturonada¹²
tenebra verda, d'aquest ram de ruda,
obrint la meva creu llarga i suada.

Vull allargar-me dins aquesta muda
i pastoral pell brava on s'esmola
la ràbia de Panero i Pau Neruda.

Dins la salmorra de la meva gola
no vull més aquest Blai humit sinó
un arbre col·lectiu de verda bola.

No em crida un torrent d'ossos ni el color
de les primaverals banderes altes;
em crida l'home de sal i carbó

que du sofre mortal damunt les galtes,

que porta una mortalla de saliva,
que fins la set i ràbia té malaltes.

Dins l'espaiosa Espanya agra i esquiva
la son creix ja com l'herba d'una serra¹³
calba i vestida d'olivarda altiva.¹⁴

Perquè nosaltres preferim la gerra
a la noblesa pastoral d'un riu
i abeuram¹⁵ una idea i no la terra.

El dit amarg de Salvador Espriu
estic mirant com traça dins la cendra
de foc de roure del seu vers l'esquiú

«Moro perquè no sé com viure» tendre
com el blat de les Índies en el juny,
com si portàs¹⁶ tota la mort a vendre.

Covam¹⁷ la mort perquè tenim un puny
en el final del braç i no una mà
germana de l'espiga i de l'encuny.

No tindrem mai vocació pel pa,
ni pel fresc ganivet que el reparteix.
si ignoram¹⁸ que l'espiga no és el gra¹⁹

sinó un construït ordre que envesteix
des del gra mort, donant sentit als grans
la idea de l'espiga que els nodreix.

Espanya és una idea però el ram
de foc que l'abraona la unifica
com la primavera alta uneix el camp.²⁰

La pell d'Espanya, amb clapa i clapa, afica
d'home²¹ a home una²² tremolor de brau
i en vària pell un únic²³ brau repica.

A Toledo l'acer tornarà blau
com la norma del mar i a Extremadura
Muñoz Ortega salarà la pau²⁴

del camp.²⁵ I la Castella doble i pura
de seca ànima d'or serà aucellable²⁶
entre²⁷ els martells de Catalunya dura.

I si mor²⁸ quan Déu sigui inevitable
entre el mar i la seva verda fama,
duis-me a l'eixuta plana extasiabile

d'Espanya dura i magra, tota flama,
perquè esperin l'abril alt de la serra
les margarides de la meva terra
entre els pins castellans del Guadarrama.

Blai Bonet

1. D'aquesta «Carta a Carles Riba», n'existeixen quatre versions. La que reproduïxo aquí és la primera: l'extrec d'un original mecanografiat que Blai Bonet va enviar a Carles Riba, juntament amb una carta, datada a Riells del Montseny el 12 de desembre de 1955, i amb un altre poema («Crucifixió 1955»); agraeixo la fotocòpia d'aquests papers, conservats a l'arxiu de Riba, a Carles-Jordi Guardiola. Les altres tres versions aparegueren a *Papeles de Son Armadans* (núm. 7, octubre de 1956), a la primera edició de *Comèdia* (1958) i a la reedició d'aquest llibre dins el volum *El Color* (1986). Les quatre versions presenten variants, algunes de poca importància. Aquí faig la comparació entre la primera (1955) i la darrera (1956), que són les que presenten diferències més significatives, entre d'altres la reducció de les 34 estrofes inicials [1955] a 29 [1986]. Com en els altres textos de l'apèndix, he regularitzat l'accentuació del text i, a més, he corregit algunes errades probablement mecàniques (del tipus *asernades* per *asserenades*, *colectiu* per *col·lectiu*, *verde* per *verda*, *salmora* per *salmorra*, *aixuta* per *eixuta*). Les variants de més rellevància (n'excloc els signes de puntuació menors) són indicades en les notes que vénen a continuació.

2. [1986]: rodons.

3.[1986]: bellesa.

4.[1986]: parleu.

5.[1986]: flor.

- 6.[1986]: viu.
- 7.[1986]: encrulles.
- 8.[1986]: «he mustiat ma dura flama rara».
- 9.[1986]: enyoro
- 10.[1986]: «un prat intens de flor organitzada».
- 11.[1986]: els dotze versos següents (quatre estrofes) de la versió de 1955 són suprimits.
- 12.[1986]: «avui surto d'aquesta aturonada».
- 13.[1986]: «la son creix com les herbes d'una serra».
- 14.[1986]: olivarda viva.
- 15.[1986]: abeurem.
- 16.[1986]: portés.
- 17.[1986]: covem.
- 18.[1986]: ignorem.
- 19.[1986]: els tres versos següents (una estrofa) de la versió de 1955 són suprimits.
- 20.[1986]: l'estrofa és passada a plural («els rams», «l'abraonen», «la unifiquen», «els camps»).
- 21.[1986]: homes.
- 22.[1986]: un.
- 23.[1986]: mortal.
- 24.[1986]: «tot Ortega Muñoz tindrà la pau».
- 25.[1986]: salada.

26.[1986]: ocellable.

27.[1986]: com.

28.[1986]: moro.

BLAI BONET. POEMES

CRUCIFIXIÓ 1955¹

Avui he contemplat com les massorques
de groc blat de les Índies eren duites
per les dones d'un camp. Tota l'amarga
estatura era tensa com la soca
del faig i els dolços rostres s'endurien
per aixecar la fruita alegre i groga
sobre el seu cap. I jo, Joaquim Clapes,
unit a un banc de pi, amb les sabates
quietes dins la clapa de claror
que l'alzinar lluent i el sol estenen
damunt la post d'aquella cel·la freda,
mir amb ull agre aquestes dones crues
amb el lloc de l'amor unit a canyes
i al gra vibrant i sec de les massorques.
Davant aquestes dones oloroses
com a cordes de barca, em crema tota
la meva mare, salabrosa, vasta,
broixa, verda, segura i estellada.
Com un camp fred i viu estén les clapes
violeta i verdes, clapes grises
davant el poble que el remou i brilla
amb la seva senzilla primavera,
cumplesc la meva edat i la sobèrbia
de la vida a dos metres tendres, blancs,
del desert ventre de la meva mare.
En el redol humà on som marcat,
com a soldat forçós, em creix la borda
ona de terra com a un camp fresquíssim
d'alfals blau on s'esmussa una lluenta
batalla, on l'alfals alt treu flor morada
frescament entre els homes foradats
i els fils de pua en les estaques verdes.
Després d'haver arribat a tenir tota
la llargària de braços necessària
per esser vehement com un desert;
després d'aconseguida l'estatura
definitiva, apassionada i pàl·lida
com un camí, he hagut d'aturar tota
l'esperança dels membres i la seva

sort i fortuna. I jo com un clar home
carregat de presons, amb el meu metre
i mig d'amor real i contemplat
peis meus ulls molls i dues mans desertes,
m'he hagut d'estendre, davant la completa
i fugitiva mare que m'aixeca
amb els seus actes com a fill diari.
I el dol com un procés obscur que en tanta
acció maternal em senti fill
diari i no diari home; que alta
d'amor i mort no pugui esser mare alta
de les finestres que jo obrís en totes
les clares cases dels obrers; mare alta
de la saliva que em cobrís, de tota
la tremolor profunda de l'esposa
de pa que jo cobrís fins a la mort.
Penjada, oculta, com un coral fondo
a dins el mar, la meva marca d'home
me penetra en el front, a dins els colzes.
entre les dents, a dins les mans, com l'aspre
i gris soldat que reparteix fusells
entre els homes d'un poble, quan s'acosta
la breu notícia d'un assalt. I amb tota
aquesta verda tensió que estira
la meva força fins a convertir-la
en unes roques denses amb els líquens
verds, grisos, negres, malves de la meva
humanitat, contempl la multitud
de la vida i el temps sense que pugui
clavar en la terra aquesta negra, cega
i brava tensió que m'edifica.
En veure els meus anys com una grapada
de llavors seques a damunt la bova
d'una cadira estic profunditzant
en la memòria del meu cos, com l'aspre
i espès home s'enterra en una dona,
per a trobar aquell noi que vaig ser, entre
el pel dens i tristíssim del meu ventre.
Com si jo desitjàs la claretat
interior i verda de la mar,
jo cerc aquell noi alt que contemplava
el seu breu signe d'home amb la mateixa
tristor marina amb què mirava el núvol,
el cavall, el camí, el camp conrat

de la pissarra on pintava la meva ànima
amb guix alegre. Com si del meu pa
urgent, fidel i trist ja me dolgués
tota la crosta, jo separ amb dura
i freda ràbia els actes on som home,
aquests actes amargs que m'obren i
davant mi lluen com un sol diari.
I vaig bevent la tendra, la cailada,
l'aclaridora i platejada història
de primavera d'aquell noi fresc que era
rodó i perfecte quan en platja clara
el corn de mar, l'escorça, la brevíssima
marca d'home eren l'herba verda i fresca
del seu joc; la ja fonda història pura
plena de flor dels meus deu anys, quan jo
era el príncep d'uns prats i orinava
augustament davant les nines, mentre
elles tenien entre els dits una alta,
grogua, blava i lluenta margarita
de la terra. Però aquest rostre meu,
tantes voltes rentat i tristament
aixugat, me col·loca entre el furor
dels bords, dels que s'adornen el costat
amb una dona com amb un escut
que els cobreixi l'amor i tendrament
alci i ordeni la llet fugitiva.
Crist unit als mercats deserts i agres
i als mercats amb el preu damunt el pa
i als caixons de verdura, Crist eixut,
quan la veu et tornava del color
fosc, esquerdat, silvestre del teu llavi
superior, els teus quinze anys s'omplien
de negror i llavor d'home creador
de temps i multituds. La teva mà
i el seu call juvenil com els grops blancs
d'un pollancre que encara se desplega
al costat d'un camí, estava unida
ja tenaçment i clara als instruments
que posen pa a les mans i cansament
a dins el cor; i ta divinitat
plena d'esperma verda impregnava
de món clar el teu pare remotíssim.
En els pobles de mar o de camp, Tu,
que eres Tu i el teu Pare, quan trobaves

a un camí blanc, en els carrers amb sol
o als carrers amb aurora, una dona alta
abastament per a l'amor o un home
fat i tràgic per manca d'esperança,
te xuclava la closa i neta força
de ser home unint-te als altres homes,
com l'animal unit al temps. Estaves
senyalat en el ventre com aquest
Blai Bonet d'amargor tan dura i tendra
com un puny. Tu sabies, com el camp
sap la seva verdor, que ser clar home
és endurir-se, degotar, rendir-se,
desenclavar-se i aclarir la terra.
Eres clar home però el teu esperma
complet i vertader estava penjat
en els ulls del teu Pare i pel teu signe
viril la humanitat feia amb el Pare
el que la primavera fa amb els roures.
I com un home que torna del mar,
dels escars salabrosos, de les verdes
i agres marines, de les grises i altes
quintanes; i arribant al seu portal
definitiu i últim sent la seva
closa virilitat d'home inconsútil,
vares entrar en la teva passió.
No fou per redimir que et degotares.
Ja havies redimit mirant els ordis
d'un camp o els obrers salts dins una cala.
Degotares la sang en lloc d'esperma,
per a complir la teva humanitat,
justificant la marca del teu ventre.
I mentre el Pare retenia tota
la teva llavor humana, Tu assecaves
la teva fibra d'home que no acaba
de morir sense haver-se desvestit
per arrencar-se la humitat fecunda.
I l'abandó que te bevies, Crist,
com si et bevessis una multitud,
era l'abrupta, seca, apassionada,
capolada distància entre l'esperma
que contemplava el Pare reverdint-se
com un bosc en el març i la completa
llibertat poderosa de la sang
que et cobria com un entusiasme.

Com me cobrirà a mi, un dia pròxim,
quan jo arribi a la grua d'un port brut
o a una blanca pedrera on clars homes
amb les mans plenes d'oli o calç se girin;
i vegin com jo pos la meva mà
damunt la seva espatlla, com si posàs
un rest de murta damunt la seva adreça.
I quan ja m'hagin mort i tot jo sigui
clar d'aventura i llibertat, la meva
doble espatlla sigui un nitrat blanquíssim
que faci obscura la verdor d'aquestes
nuoses canyes de blat de les Índies.

Blai Bonet

1. Poema mecanografiat, tramès a Carles Riba amb una carta, datada a Riells del Montseny el 12 de desembre de 1955, i amb un altre poema («Carta a Carles Riba»). Agraieixo la fotocòpia d'aquests papers, conservats a l'arxiu de Riba, a Carles-Jordi Guardiola. Sembla que la composició anava destinada al llibre *Comèdia*, on, finalment, no va ser inclosa.

BLAI BONET. POEMES

DE «TRES POEMES ESPIRITUALS»¹

3

Abocat com un mar que cerca arena,
espès d'olor d'amor i sense espiga,
vaig del color de l'os al de la vena.

Voltant-me, com un corb, cerc una amiga
i fruital criatura enamorada
i en el lloc de l'amor m'hi creix garriga.

De nit en nit me creix tant la mirada
que els ulls no senten ja prada ni lluna
sinó el dolor d'una cara astorada.

Pruna de cor de bou, com una pruna
de cor de bou, tenc la vista vermella
perquè la meva vista és sola i una.

com un estiu segat i sense abella,
igual que un romaguer que a tot s'aferra,
com un ventre ennegrit i sense estrella.

Entre els meus ulls i el ventre hi ha una guerra.
El cor me torna gros per la potència
amorosa dels ulls com una gerra,

i a cops de sang i aurora d'ulls, l'ardència
de l'amor pren alè dins una espasa
encesa obscurament de violència;

i amor que no demana més que casa
per a fer-la sonora de besades,
en mi no troba més que una pinassa

on cala foc i fosca flamarada,
que deixa el cos color de tenebrari,
encès de soledat eixamorada.

Com un jardí tancat i planetari,
com esca negra i animal i tendra,

m'encén i apaga un astre solitari,
mentre en l'aire estrellat sona la cendra,
i a dins l'obscuritat la mar és verda,
la prada intensa, mentre el cos s'esquerda
entre les roses i la rosa eterna.

Blai Bonet

1. Pel títol, el poema podria ser el complement o la continuació de la composició premiada al certamen de Cantonigròs (vg. el «Poema de les mans obscures», reproduït en aquest apèndix). Les diferències temàtiques i de factura entre ambdós poemes, tanmateix, ens inclinen a pensar que tal vegada formaven part d'una sèrie major -potser un projecte de llibre- més heterogènia, titulada probablement «Tres poemes espirituals».

(*Vida Nova*, núm. 2, gener de 1955, p. 6).

BLAI BONET. POEMES

ESPIRITUAL 1954

Un sopar d'or, com una fosca alegre,
és la roja, obscuríssima calrada
que sentim en nosaltres i en les coses
que davant Vos usam: els plats de terra,
els gots de vidre, les culleres clares,
les taules elevades a l'altura
del nostre pit i on el pa recobra
l'estatura de l'ordi quan se mor;
a on la sang del nostre pit batega
igual que un foc sospitador, viscut,
a nivell de la fruita encara viva,
dels humaníssims tassons d'aigua, mentre
els nostres ulls que no tenen llum pròpia
ens fan parlar, perquè la claredat
fa parlar. Dins una tarda fonda i vasta
surt cap al camp estès i sec a veure
com l'octubre ha posat entre els rostolls
ennegrits un calfred de verdor i, entre
les pedres negres, una humil naixença
dels lliris de la terra, de silvestres
safrans, d'esparragueres castellaness
amb tan intensa olor de flor, que sembla
una primavera per a minories.
En corrals fondos on magranes lluen
de fruita encesa, abeurada la mirada
la meua vista; i dic: «és temps de dàlies
com en la terra, aquest vast dormitori,
el vostre amor habita; no en jardins
olorosos i closos, no en aquestes
dues begònies, que hi ha dins ca nostra,
que, obscurament, sense saber-ho, posa
la meua fonda mare per memòria
obscura i verda del paradís mort,
que, foscament, li dol en el seu ventre,
en els fills i en el preu encès d'un pa».
La violenta veu del vostre amor
en els membres d'un home està fermada.
com una dura mar. Com una esponja
és el cos amorós d'un home, sempre

maramarat d'amor, fins que altres braços
violents i profunds i durs l'estrenyen
i assequen vivament perquè estigui
un moment sense amor. I torni a inflar-se
de mar sospirador. Com una esponja.
Enceneu-me la tràgica estatura
del ser meu per al poble, com s'encenen
per a tots les vibrants panaderies
i el fullatge dels àlbers verds i blancs.
No me cremeu davall aquest cimbori
d'un amor on la meva agra persona
lluent és com a prada al·lucinada;
i arrufa el pensament i la mirada,
com una dona cuïta ja d'amor
que, aferrada pel coll del seu amat,
se beu l'alè i té por de pensar en ell,
tenint-lo tan a prop. Cobriu-me l'hora
de veure amor com una pedra dreta,
mentre jo mir les tardes violeta
com un que esmola un ganivet i plora.

Blai Bonet

(*Quart Creixent*, 4, abril de 1958)

BLAI BONET. POEMES

LA REALITAT¹

A Joaquim Roca Fainé

Daniel, del costum de parlar amarg,
de llit a llit, com dos soldats que parlen
de ser joves, nasqué la greu vellesa
de no creure en el món de cor salvatge.
Tu, amb el silenci d'un infant perdut
entre les cames, les negres culates
d'una columna d'ocupació,
cerques la teva innocència. Rara,
i profunda de cap a les estrelles,
com la verdor nocturna de les Rambles,
la claror dels teus ulls cavats s'enfonsa
fins a la nuca, com dos clots plens d'aigua.
Però, misteriós com un infant
més alt de cor que d'estatura, calles,
amarg i delicat, com un absent
arlequí de Picasso. No cap planxa
ardent a les mans verdes d'una dona
blanca i emblavadora, no ennacra
el midó, com la pena lleonarda
de tu en fa un dolç paper de rebre carta.
Tu, coronat d'espines, coronat
d'home el front blanc, més espaiós de dates
que el teu carnet d'identitat, com un lleó
presidit pels testicles i la calma
surts cap a la tendror: els arbres verds
de gas i de neon, l'aire verd i negre
com un vaixell mercant carregat de fruita,
els homes amb la cara de vas de pernod,
els fills de família amb rostre de criminals sensibles,
i la que sembla una serp marejada,
la que lluu com un estiu delicadament abocat a la tardor,
la que parla com una gavina del port,
la que està en un racó, com si vengués molins de paper.

Daniel, i tu hi eres. Sol amb tu.
Com un soldat que està d'imaginària.
Estaves abraçat als teus vint anys,
de cara a les estrelles retallades,

que en el teu cor nevat, eren els dies
planxats i sense núvols, en què no
hi havia tedi que afaitar ni barba.
Enmig d'aquella soledat de molts
en companyia, dintre la butxaca
duies, vora el telèfon
primaveral de Lola i la frase aspra
de Camus, el teu llapis d'estar sol,
el clixé de la teva metafísica
d'entretemps. I en un trecat tovalló
de paper, com al drap de la Verònica,
t'hi escrigueres, i els teus vint anys, còmics
com un fusell florit, de cos present
semblaven, com un vell que no s'havia
casat abans de morir-se...

.....
Daniel, vibra la suavitat
de Formentor, on pedra i verdor callen.
Hi som, després de verd voler-hi ser,
amb en Joaquim Roca. La pissarra
de cresta en cresta i mata en mata crema
davant l'encuny del mar. Tota la calma.
junta i perversa, de la blavor falsa
i de bon fons. la penya suavitza,
com la roca alta la grisa atzavara.
El pi, la dàlia, la llenyisca, el boix,
la buganvília, el gerani d'Àfrica,
com un capvespre, baixen fins el mar,
blau davant la verdor, com una antiga
pedra d'anell. De la realitat,
la fusta amb flor, la pedra en flor, el mar,
de flor profunda, són la poesia
de l'home, el regne del baró menjat
pel cor. La màgia, la desesperança,
l'ensofrat àngel de la passió
inútil, són les trepidants tenebres
exteriors. De l'home són la terra,
aquesta arma, l'aroma, l'ombra, el xiulo,
la taula i el taüt del pi ja verd.
Daniel, amic meu, en Joaquim
Roca i jo som a la terrassa blanca
de Formentor. Les caputxines grogues,
les calèndules són davant la cara
de la calç. El mar viu, que se passeja

com una fera transparent, s'allarga
sota el sol de migdia. les formigues,
com a punts suspensius, la nostra taula
misteriosament escalen. Jo,
Blai Bonet: un calvari amb Crist i lladres,
dones obertes i negror d'amor,
dic, com si ho fes, que la profunda pau
neix, com la font, no de l'amagat,
interior doll de pensar i no beure.
Neix quan comença de regar la terra
i la llengua solar dels qui la conren,
garba ells mateixos del seu poble. Aquí
contra la fosca, s'hi digué: «mon cor
estima un arbre». Jo t'hi parlo, contra
els alcohols de l'home vell, del pi,
i la seva flor groga, del gerani,
de la taula alta, on el pa recobra
l'estatura de l'ordi quan se mor,
del plàtan, del vas clar, de la cullera,
com si parléssim de ser joves.

Blai Bonet

LA REALIDAD²

A Joaquín Roca Fainé

Daniel, de cama a cama, como dos soldados que hablan de su juventud, nos tiznó la costumbre de hablar con ira, esa decrepitud que borra de los ojos el hermoso corazón salvaje del mundo.

Tú, como un niño taciturno, perdido entre las piernas y las culatas negras del ejército de ocupación, buscas tu inocencia. La luz de tus ojos, extraña y honda hacia el cielo, como los árboles de noche en las anhelantes ramblas, está cavada hasta la nuca. ¡Oh, tus ojos, como dos hoyos después de la lluvia!

Callas. Vuelves a callar, como un muchacho más alto de corazón que de cabeza, triste y delicado como un arlequín de Picasso. Ninguna plancha ardiente en las manos de una mujer convirtió el almidón en luz de familia, como tu pena de león adolescente te deja el silencio planchado, hasta convertirte en un dulce paper de recibir carta.

Tú, coronado de espinas, coronada de hombre la frente blanca, más espaciosa ya que los años de tu carnet de identidad, como un león presidido por los testículos y su calma, sales hacia un frondor: los

árboles verdes de gas, el aire negro y verde como un mercante cargado de fruta, los hombres que tienen cara de pernod, los hijos de familia con rostro de criminal sensible, y la que parece una serpiente mareada, la que brilla como un verano delicadamente tendido hacia el otoño, la que habla como una gaviota del puerto, la que calla en un rincón, como vendiendo molinillos de papel...

Daniel, estabas allí. Solo y contigo. Como un soldado hace su imaginaria. Abrazabas tus veinte años, amarrado al duro banco de recordar las estrellas de niño, que, en tu corazón nevado, eran los días, planchados y sin nube, en que no había tedio ni barba que afeitar. Entre aquella soledad de muchos en compañía, junto al teléfono primaveral de Lola y la frase cortada de Camus, traías tu lapiz de estar solo, ese chiclé de tu metafísica de entretiempo. Y te escribiste en una servilleta de papel, como en un velo de la Verónica. Tus veinte años, cómicos como un fusil en flor, estaban de cuerpo presente y parecían como de un viejo que no se había casado antes de morir...

.....

.....
Daniel, vibra la suavidad de Formentor. La piedra y el verdor viven sin gemido. Después de desearlo verdaderamente, estamos aquí con Joaquín Roca.

La pizarra, de crestería en crestería, de mata en mata, quema, ante la acuñada libertad del mar. Toda la calma, junta y perversa, del azul, falso y de precioso fondo, hace con la peña lo que la pita, de gris marino, hace con la roca alta.

El pino, la dalia, el lentisco, el boj, la buganvilia y el geranio de África, descienden, como la tarde, hacia el mar, azul entre lo verde, como una antigua piedra de anillo.

Daniel, la madera con flor, la piedra en flor, el mar de flor profunda son, entre la realidad, la poesía del hombre, el reino del varón comido por el corazón.

La magia, la desesperanza, el ángel de la pasión inútil, amarillo de azufres, son las rechinantes tinieblas exteriores. Del hombre son la tierra, esa arma, el aroma, la sombra, el silbo, la mesa y el ataúd de pino.

Estamos en la terraza blanca de Formentor. La flor de la capuchina, las caléndulas están ante la cal. El mar vivo, que se pasea como una fiera transparente, se tiende bajo el sol del mediodía. Las hormigas, como puntos suspensivos, escalan misteriosamente nuestra mesa. Yo, Blai Bonet: un calvario con Cristo, con ladrones, con mujeres abiertas y negrura de amor, digo, de palabra y de obra, que la profunda paz nace como la fuente, no de la escondida corriente de ser pensada sin beberla; nace cuando empieza a regar la tierra y la lengua solar del labrador, convertido libremente en gavilla de su pueblo.

Contra la oscuridad, aquí se dijo: «mi corazón busca un árbol».
Contra los alcoholes del hombre viejo, aquí te hablo del pino y de su flor amarilla, del geranio, de la mesa alta, donde el pan vuelve a la altura del trigo en junio, del plátano, del vaso transparente, de la cuchara. Como si habláramos de nuestra juventud...

B.B.

1. Poema inclòs al «Poemario de Formentor» que la revista *Papeles de Son Armadans* publicà després de les Converses Poètiques de 1959.

2. Reprodueixo la versió castellana perquè és obra del mateix autor.

(*Papeles de Son Armadans*, núm. 57 bis, desembre de 1960)

BLAI BONET. POESIA

VICENTE ALEIXANDRE

Nasqué als jardins calents de la magnòlia oberta,
a Màlaga, on el mar és jardí de les cases.
La sal, el sol, la calç, la blancor de la vida
li estrellaren el món dins la veu emmatada.

Quan tota l'estatura confirmà la distància
de llebre no aturada entre el cor i les sabates,
un llamp de vidre fou obscura destrat neta,
que el tombà com a un home que ha de ser plana taula.

Alt i estès com la fusta a on el pa recobra
l'estatura de l'ordi quan l'any ha tornat garba,
mirà el seu mascle ventre que era com un rellotge
de sol penjat al mur de les tristors humanes.

Perquè visqué com un ganivet embeinat,
l'amor no li tornà ulls ni cara tacada
de dona esblanqueïda per la negror d'un home:
aquesta viva llosa on l'escrit sempre passa.

El sol de dues ombres que són existir i viure
li clapà tot l'amor de la pell solitària,
i el cutis blanc tornà una escriptura que deia
quanta sang costa a un home pensar en la sang que taca.

Perquè el llit en què jeia i la finestra que obrien
quan el sol demostrava que és verd el Guadarrama
tornaren llibres clars com l'amor de diumenge,
la seva claror mètrica serà dels camarades,

perquè l'home que viu de les seves mans cerca,
no la taca febril dels companys i les màquines,
sinó l'hora espaiosa com una cala verda
per escriure el seu nom no tacat damunt l'aigua,

perquè la pau atlètica que mereix el treball,
com les robustes soques mereixen les tanyades,
és el terrestre amor, primitiu i orejat,
com l'oscat cor tenaç, que es nodreix de distàncies.

Quan el mot endurit, de cos present i viu,
de Blas de Otero hagi espoltrit la son hispànica,
quan tots els ganivets estiguin a l'altura
dels pans i no del cor, com a corbs d'ala blanca,

l'aurora cristal·lina de Vicente Aleixandre
i els amants enterrats sota la lluna pàl·lida,
quan les eines se ponguin com un sol de la feina,
seran lliçons d'abril dins les fecundes cases.

Blai Bonet

*Residencia Universitaria «San Jaime»
Benedicto Mateu, 48 y 50
Sarriá.
Barcelona.*

VICENTE ALEIXANDRE
(Versión castellana del autor)

Nació en los calientes jardines de la magnolia abierta, en Málaga, donde el mar es un parque de las casas. La sal, el sol, la cal, la blancura de la vida le estrellaron el mundo en el fondo de su voz enmatada. Y cuando su estatura confirmó la distancia que, como inalcanzable liebre, corre entre el corazón y los zapatos, un rayo del vivir, a golpe de negra destal limpia, lo tumbó como a un hombre apto para ser alisada mesa. Alto y tendido como la doméstica madera donde el pan recobra la altura que consiguió la cebada cuando el año se apretó como gavilla, miró la virilidad de su vientre, ese reloj de sol, colgado en el muro de las tristezas humanas. Porque vivió como cuchillo envainado, no se le convirtió el amor en ojos de cara turbia de mujer blanqueada por la negrura de un hombre: esta viva losa donde el escrito siempre pasa. El sol de esas dos sombras que son existir y vivir le mancharon el amor de la piel solitaria, y el cutis blanco se le volvió una escritura que explicaba cuánta sangre cuesta pensar en la sangre. Porque el lecho en que yació y la ventana que le abrían cuando el sol demostraba que es verde el Guadarrama se convirtieron en libros claros como el amor de domingo, su claridad métrica pertenecerá vivamente a la nueva comunidad, porque el hombre que vive de sus manos no busca la mancha fabril de los compañeros y las máquinas, sino la hora, ancha y libre como una cala verde, de escribir su limpio nombre en el agua, porque la paz atlética

que merece el trabajo, como los robustos troncos son merecedores de verde tallo, es el terrestre amor, primitivo y oreado como el tenaz mellado corazón que se alimenta de distancias.

Cuando la palabra endurecida, cuerpo presente y vivo, de Blas de Otero haya molido el sueño ibérico, cuando todos los cuchillos estén a la altura de los panes y no del corazón, como cuervos de ala blanca, la aurora cristalina de Vicente Aleixandre y los amantes enterrados bajo la pálida luna serán lecciones de abril en las fecundas casas, al llegar la hora en que las herramientas se ponen como soles del trabajo.

B.B.

(*Papeles de Son Armadans*, L, 1960)

BLAI BONET. POEMES

RETRAT DE CARLES RIBA

Dels ulls estant, verds com l'esperança d'un tigre
dins les no mesurades però viscudes arenas d'un desert incansable
de cap al vas i la palma,
posseïa, enravenat pel temor, ple del temor de Déu i de l'home tot
ell,

la flor i la pedra de la terra abraçada a la seva terra,
com el falcó que, amb la grapa encadenada a la pedra absoluta,
els ulls minúsculs clava a l'horitzó tendre com les tanyades de març.

Hi ha homes que viuen de perfil, n'hi ha de cara plena
com una era, on el camp s'hi congrega
entorn de l'home i de les seves armes, tosques
com una escala escantellada, que, si mena a la mètrica alegria
d'una finestra,
té pel cor, aquesta plaça de la sang, l'abrilada graderia
dels arbres desperts.

Però ell, afuat com el mar, tallat com una caia
que repeteix en la multitud dels seus blaus les joies d'una dona que
espera el sol,

sempre estigué de vida present, talment una nit de gener
que, en la seva esmolada fredor,
aixeca una presència complerta, com un home
que és perfecte ell mateix i se dóna a qui faci camí
vora el cor romput de la seva boca.

L'oculta bandera de la sang,
que se mou a l'aire profund i calent del cor llunar i
eguïnador de cap al sol i als camins,
el tenia fermat, com la verdor fermada als roures,
a l'estaca viva del reculament que costa sang a la idea
perquè l'espant de la pell i l'ardida intel·ligència
esqueixen l'home i l'estrenyen com a un marbre venós,
talment una dona rica d'amor i deserta d'allargar-se,
enfront de molts de soldats.

Però la flama, recta i freda com una casa viva de finestres aflorades,
que el forçava a la vida entre vius
i a ser pa enfront del ganivet i de la boca,

el sembrà com un pi ver amb més copa que soca,
que, arrapat a la terra secana,
junta l'ombra i l'aroma marítim,
per a tothom que vulgui pendre part en la seva pau arriscada.

No pel gest furiós
de quan al silvestre lloc del pa hi ha una taca,
ni per la flama de sofre que converteix l'home tapiat contra la dona
en un enterrat xiprer emblanquinat,
s'uní a la sort dels qui, amb el mateix sol, contemplaven les
muntanyes amb ell.

Fou u amb cadascú dels qui entenen la vida
com una construïda pau, closa a tothom que hi vulgui
llançar el cadàver dels homes no aconseguits en l'alegria i el risc
de ser fidels a la idea que ens féu néixer des d'amunt i morir en un
camp,
on, enterrats a mida,
sembrarem la nostra fe, per tal que la ressurrecció sigui
la nostra espiga futura.

Blai Bonet

RETRATO DE CARLES RIBA

Desde los ojos, verdes como la esperanza de un tigre en las nunca medidas pero vividas arenas de un desierto incansable hacia el vaso y la palma, yerto de temor, temor de Dios y del hombre todo él, poseyó la flor y la piedra de la tierra abrazada a su tierra, como un halcón que, mientras tiene sujeta a su garra la tenaz roca, clava los minúsculos ojos en el horizonte tierno como el color de los brotes en marzo.

Hay hombres que viven de perfil. Otros hay con una existencia de cara llena, como una era donde se reúne el campo en torno al hombre y sus armas, toscas como esa mellada escalera que, si conduce a una ventana de métrica alegría, se convierte para el corazón, esta plaza de la sangre, en el abrioleño graderío de un árbol despierto.

Para él, disparado como el mar, perfecto como una cala que repite en la multitud de sus azules las joyas de una mujer que espera el sol, estuvo siempre de vida presente, vivir parecido al de una noche de enero

de presencia completa en su afilado frío, como un hombre perfecto, que da perfección al caminante que acompaña el corazón roto de su boca.

La oculta bandera de la sangre, que se mueve al aire hondo y caliente del lunar corazón que piafa hacia el sol y los caminos, le ataba, como los robles atan su verdor, a la estaca viva del miedo que cuesta sangre a la idea, porque el espanto de la piel y la embestidora inteligencia rasgan el hombre y lo dejan duro como un mármol venoso, como una mujer rica de amor y desierta de encontrarse tendida, contra una multitud de soldados.

Pero la llama recta y fría como una casa viva de ventanas en flor, que lo metía en la vida entre vivos y a ser pan frente al cuchillo y la boca, lo sembró entre la gente, como un pino más rico de copa que de tronco, que, casi pegado a la tierra sedienta, junta la sombra y el aroma marítimo para el que quiera compartir su paz en ristre.

No fue el gesto furioso de cuando el silvestre lugar del pan es ocupado por una mancha, ni la llama de azufre que convierte el hombre tapiado contra la mujer en un enterrado ciprés pintado de cal, quienes le unieron a la suerte de los que, bajo el mismo sol, contemplaban con él las montañas.

Se unió a la aventura de cuantos entienden la vida como una construida paz, cerrada a quien pretenda meter en ella el cadáver de los hombre sinermes de alegría y vacíos del riesgo que supone ser fieles a la idea que nos engendró desde arriba y que nos sujeta a morir en un campo, donde, enterrados a medida, sembraremos nuestra fe, para que la resurrección sea nuestra espiga futura.

[Versió castellana lliure de l'autor]

(*Papeles de Son Armadans*, núm. 68, novembre de 1961; monogràfic d'homenatge a Carles Riba).

BLAI BONET. POESIA

DUES VERSIONS D'UN POEMA: A DINOU ANYS, EN MIQUEL ÀNGEL RIERA LLEGEIX BAUDELAIRE¹

(Retrat imaginari del primer poema)

Quan els ulls ja s'acaben l'herba del dia,
talment un home que, de matinada,
cull el clavell que té al parc civil del trau
i el dóna a un amic per a que se l'acabi,
la terra té un sabor més profund que de dia.

I, en aquesta hora en què el rellotge s'il·lumina
com una placeta recordada en una autopista,
tu, amb cara com tot just sortida d'un cine
amb dones i espies que venien del fred,
com una matinada a entrada de fosca vares aparèixer
al caire esmorrellat d'una cantonada de Salamanca.
Semblà, un instant, de passada,
que el mar de Manacor es deia Miquel Àngel
entre la multitud destenyida, castellana i color d'Egipte,
que ja només esperava un autobús...

Vares arribar a l'altura de la taula,
on, en el marbre color de llosa col·locada a un bar,
la grisor emblavada del capvespre picasso
feia fum de dibuix dins la tassa del cafè
que Salamanca bevia davant el color de la fresca.

T'assegueres a l'altra banda de la xícara de fum,
i, en veure't caure *moderato cantabile*,
cansat fins al perfil, llanguit per la primavera,
en el maternal vímet fondo
de la butaca vivent però seca,
aparegué la vida Vermeer, teixida amb els colors del món,
però amarada per la coloració africana de la personalitat
que brilla en la felicitat pròpia:
et podria mirar Miquel Àngel, fins i tot dir-te Miquel Àngel,
sense mirar ni anomenar cap història.

Abrigades amb una pell groga, les *Fleurs du Mal*
seien damunt els teus genolls de color d'estiu,
i, alliberat de la seva canavera arraconada
davall les violetes de la sutza de París,
Baudelaire tenia el nom ja només d'or
damunt una pell de porc
i a tocar de la primavera que ja inflava
com la tendror en els arbres que comencen per només fer ombra...

Mentre passava l'home que, com a atributs,
duia dues sarrietes amb paquets de pipes.
Baudelaire estava a Salamanca com no pogué estar a París
on feia la porta del vi,
on fabricava el vidre per al tassó de la mort,
on regava la belladona de despertar-se davant el paisatge,
on contrava el cristall d'adormir-se davant la vista,
perquè, davant la pell mostosa que duu els papers mullats
tenia els teus dinou anys, i els divuit d'en Bernat Nadal,
però oscats pel penediment de no tenir una estatura senzilla.

Quan vares obrir el llibre,
la veu de Baudelaire parlà, muda de bat a bat,
en la pell de bíblia, s'empeltà
en els ulls primerencs del teu coll engallat
en la foscor grenyal on el dia ja trencava.
I llavors, tu, manacorí de Versalles,
convertit en vers lliure però lineal
entre els eucalipturs francesos del Tancat de la Torre,
llavors va ser quan vaig sentir, darrera la pell dels ulls,
que el món i la seva paraula sobre Paraula
només són per a la intel·ligència arribada
al metre vuitanta d'un al·lot de dibuix calent,
que veu la terra verda amb un trebolí blau
i, enlloc de guaitar-hi i jutjar-la
per a satisfer-hi l'occidental necessitat de profanar,
es treu el pantaló, entra, corrent, en l'ona,
on, d'ulls clucs, reconeix la joventut de la mar.

Mentre entenies, dibuixades, seques,
les flors del mal
que s'aturen a flor, en la sumptuosa malura de l'estètica,
la lectura Renoir no t'assolellava el perfil
amb el yougourth de França, et passejaves de jove
per la tinta que ja sabies de bona tinta pròpia.

I quan, a una mà Baudelaire de claror negra,
a l'altra mà una paperina de pipes d'estudiant a Castella,
llegies de perfil a la dreta
i escopies les clovelles al trespol de l'esquerra,
vaig veure que un al·lot de dinou anys és l'únic home
que la sap tan llarga com és sense espant
i pot ben menjar, amb parsimònia de rei, llavors de girassol.

Blai Bonet

1. Cf . el poema «Flors» (*El jove*, p. 25). Evidentment, el text recollit al llibre és una reelaboració d'aquest poema, del qual han estat eliminades les referències personals: el nom de Miquel Àngel és substituït pel d'«Alexandre de la Fosca», l'al·lusió a Bernat Nadal ha estat suprimida, etc. Aquesta és la versió de 1988:

FLORS

Talment un home que, de matinada,
cull el clavell que té al parc civil del trau
i el dona a un amic perquè se l'acabi,
els ulls ja s'acabaven l'herba blava del dia.

En aquesta hora, en què el rellotge s'il·lumina
com una placeta recordada en l'autopista,
amb cara tot just sortida d'un cinema
tu vas aparèixer,
com una matinada a entrada de fosca,
al caire esmorrellat de la cantonada.

Un instant: semblà
que la mar nomia Alexandre de la Fosca
i feia un metre setanta de blavor
entre la multitud destenyida i color d'Egipte,
que ja només espera un autobús...

Vas arribar a l'altura de la taula,
on, en el marbre color d'uns tamarells,
la grisor emblavada del capvespre
feia dibuix de fum dins la xícara.

En veure't caure, vinclat per la primavera
de la pols, en el maternal vímet fondo

de la butaca, vivent tant com seca,
aparegué la vida Renoir,
teixida amb el color del món,
però amerada per la coloració local de la personalitat,
que lluu amb felicitat pròpia:
et podia veure Alexandre,
fins i tot dir-te «Alexandre»,
sense mirar ni anomenar la història.

Abrigades dins una pell roja,
les *Fleus du mal* seien als teus genolls emblavats.
Alliberat de la seva canavera arraconada.
dessota les violetes de la sutza de París
Baudelaire tenia el nom ja d'or
damunt d'una pell de porc
i a tocar de la cremallera, que ja inflava
talment la tendror en els arbres,
que, com a primera fruita, fan ombra.

En obrir la finestra portàtil del llibre,
Baudelaire estava a Bar-cel-ona
on volgué estar a París,
on feia la porta del vi, fabricava
el vidre per al tassó de la mort,
conrava el cascall d'adormir-se davant la vista,
regava la belladona d'estar deixondit enfront del paisatge,
perquè
davall la pell mostosa, que duu els papers mullats,
tenia la clastra amb la murtra de les teves edats,
oscades, però, per l'esmús penediment
de no tenir una estatura senzilla.

Llavors, llavors, llavors, ai!, llavors,
darrera la pell dels ulls vaig sentir
que el món i la seva paraula sobre Paraula
només són per a la intel·ligència arribada
al metre setanta d'envidadura
de l'heura pels anys,
que veuen la terra verda amb un terbolí blau,
i, en lloc de guaitar-hi, i jutjar-la
per satisfer-hi l'occidental necessitat de profanar,
s'arrenca els texans, entra corrent en l'ona.
on, a ulls clucs, reconeix la joventut de la mar.

(El poema «A dinou anys Miquel Àngel Riera...» fou imprès en targetes personals de l'escriptor Miquel Àngel Riera).

V
ENTREVISTES

Les entrevistes recollides en aquesta secció han estat ordenades per autors i cronològicament.

MANUEL SANCHIS GUARNER. ENTREVISTA¹

D. Manuel Sanchis Guarnier, filólogo, tiene la rara virtud de ser un especialista abierto a todas las inquietudes y a todos los movimientos del arte universal.

Por este motivo, tuve con él esta entrevista que les ofrezco a Vds.

P.- ¿Cómo nació el «Diccionari»? Le hago esta pregunta porque, contra lo que pueda Vd. suponer, hay muchos mallorquines tenidos por «cultos» que ignoran su origen.

R.- Hace unos cincuenta años Mossèn Alcover vió que había una cantidad enorme de vocabulario popular que no estaba compendiado. En su mente nació la idea de crear un diccionario que recogiera, no sólo el vocablo, el modismo popular, sino el arcaico, el literario y el actual. Un diccionario que fuera, en fin, una especie de «summa» de nuestra lengua. Para ello lanzó una circular con un cuestionario en el que se preguntaban los nombres populares de los objetos, de las actividades de los diversos oficios, etc. Esta circular fue mandada a numerosas personas de solvencia idiomática iniciándose así, modestamente, un fichero que en la actualidad consta de más de tres millones de giros, modismos y palabras, perfectamente clasificados. Ya en plena marcha esta obra gigantesca, Mossèn Alcover reunió diversos colaboradores que estudiaron en libros antiguos y modernos, en códices y archivos, la enorme riqueza de nuestro idioma. Más tarde, el propio Alcover, Francisco de B. Moll y yo, recorrimos todo el territorio de nuestra lengua para recoger, sobre el terreno vivo, numerosísimas «fichas».

P.- ¿Cuándo esperan Vds. dar fin al «Diccionari»?

R.- Según nuestros proyectos en 1956 debe estar terminado. naturalmente esto es sólo un proyecto, un deseo, y cualquier contratiempo puede desbaratar este plan. La obra constará de diez tomos: nueve de tema y uno de apéndice, con índices, etc.

P.- Dejando a un lado ya la obra del Diccionario y sabiéndole a Vd. hombre abierto a todas las innovaciones e inquietudes poéticas ¿qué juicio le merece la poesía española moderna?

R.- A partir del año 1925, la poesía española vive uno de sus momentos más felices y alcanza un nivel muy superior al logrado con el modernismo y el romanticismo.

P.- ¿Y quienes son, a su juicio, los mejores poetas españoles actualmente vivos?

R.- Alberti, Aleixandre, J.R. Jiménez y Guillén. Pero sobre todos, Alberti. Su libro titulado «La Pintura» es una verdadera maravilla.

P.- Desde hace unas semanas vengo estudiando en estas mismas columnas el fenómeno del arte actual. ¿Puede Vd. decirme a qué atribuye Vd. la dificultad indudable de la poesía moderna?

R.- La poesía moderna no es lógica sino extralógica y quiere -o por lo menos lo intenta- sintetizar el mundo actual expresando más las emociones que los conceptos.

P.- ¿Ve Vd. algún movimiento poético de sentido contrario?

R.- En Italia se ha iniciado un movimiento neorrealista paralelo al del cine, pero es posible que no pase de ser un mero intento.²

P.- ¿Qué peligros encierra esta poesía minoritaria?

R.- Al hacerse hermética el hombre de la calle se desentiende de la obra que producen los buenos artistas y existe el peligro inminente de que, en su lugar, se abrace a los sustitutivos.

P.- ¿Existe este peligro en la lengua catalana?

R.- El peligro es, en esta lengua, mucho mayor. Al recrearse la lengua literaria catalana moderna se han tenido que poner en circulación palabras que no son del patrimonio coloquial. Y frecuentemente se oye en las personas poco cultivadas el reproche que el mallorquín que escriben los poetas no es el mismo que el que hablan los menestrales. Este fenómeno ocurre, ciertamente, en todas las lenguas. Ahora bien, si en catalán, además de hacer un esfuerzo para dominar la lengua literaria se tiene que hacer también un esfuerzo para entender lo que dicen los poetas, entonces se producirá un divorcio entre el pueblo y el escritor. Sin embargo, lo que no puede hacerse es desentenderse de este movimiento moderno, que es universal y no exclusivo de la poesía.

P.- Han llegado a mis oídos noticias sobre la publicación de una revista literaria en lengua vernácula. ¿Es cierto?

R.- En efecto. Estamos tramitando la publicación de una revista literaria que se titulará «Raixa». Será mensual y estará abierta a todas las tendencias, huyendo de los «clanes» o grupos determinados.³

[Entrevistador]. Una revista que, por su necesidad, debe tener para todos carácter perentorio.

[*Guillem Sureda Molina*]

1. Aquesta entrevista uneix l'antòleg d'*Els poetes insulars de postguerra* amb un dels crítics més atents a la nova poesia, Guillem Sureda.

2. En realitat, l'intent italià arribaria a tenir un equivalent aproximat en la poesia catalana, que optaria, també, per l'acostament a la realitat. Però el 1952 les paraules de Sanchis eren una veritable definició del programa de la renovació poètica insular.

3. Cf. capítol II, apartat 3.2.4.2.

(Entrevista realitzada per Guillem Sureda Molina i publicada al *Correo de Mallorca*, en la secció *Correo de las Artes y las Letras*, el 30-5-1952).

MARIÀ VILLANGÓMEZ. ENTREVISTA

EIVISSA, 16-11-1991

Entorn literari

-Les seves primeres col·laboracions literàries, deixant de banda les publicades al *Diario de Ibiza*, apareguren a *La Nostra Terra* (el 1935) i a l'*Almanac de les Lletres* (el 1936).¹ Qui el va posar en contacte amb aquestes publicacions?

-Vaig publicar la meva primera poesia l'any 1933, quan tenia vint anys, al *Diario de Ibiza*. I després, a *La Nostra Terra* i a l'*Almanac de les Lletres*, hi vaig publicar, ja al final de la vida d'aquestes publicacions, tres o quatre poemes. Però cap d'aquests poemes va obtenir cap premi. A més, jo no tenia cap contacte ni amb els que feien *La Nostra Terra* ni amb els que feien *L'Almanac de les Lletres*, que eren la mateixa gent. Va ser n'Isidor Macabich, un poeta i historiador eivissenc que era, en aquell temps, la figura més representativa - literàriament- d'Eivissa, que tenia algun amic per allí i els va enviar els poemes. No vaig ser jo. Jo, abans de la guerra, no vaig tenir cap contacte amb els poetes de Mallorca. Vaig decidir, quan tenia vint anys i havia acabat la carrera de dret a la Universitat de Barcelona, que és on em vaig formar, d'ensenyar-li [a Macabich] uns quants poemes. I ell -per iniciativa seva, no meva- en va publicar un al *Diario de Ibiza*. I després, més endavant, ell mateix -però ja amb el meu consentiment- va dir: «Vols que enviï uns poemes a *La Nostra Terra*?» Em va semblar bé. Els va enviar ell, els poemes. Jo, directament, no vaig fer res.

-Devia ser un dels autors més joves que va col·laborar en aquestes dues publicacions.

- Bé, eren de les meves primeres col·laboracions. Per exemple, en aquells números ja vaig veure que hi havia col·laboracions d'en Dolç - que deu tenir uns mesos més que jo- i aquell altre que era diplomàtic... en Guillem Nadal. A aquests, no els coneixia. Només coneixia els noms d'en Colom, en Ferrà... Només els noms, perquè no els havia tractat mai. I fins després de la guerra no en vaig tractar cap. I després d'aquestes col·laboracions, vaig publicar poemes al *Diario de Ibiza* fins al 36, fins que es va poder, dues poesies més. En tenia moltes més, d'escrites, però em pareixia que encara estava poc madur i no m'agradava massa

publicar. Però aquestes últimes col·laboracions ja les vaig fer per pròpia iniciativa. Després va venir la guerra i ja no vaig poder publicar més, però vaig continuar escrivint.

No vaig entrar en contacte amb els de Mallorca fins a l'any 42. L'any 42 vaig anar a fer de mestre a Mallorca. I va ser aleshores, que vaig entrar en contacte amb don Miquel Ferrà. I ell em va presentar en Moll, en Colom, don Miquel Fortesa..., tots els escriptors. Eren tots de l'Escola Mallorquina, els seus últims representants. Em varen acollir molt bé, em varen animar molt, va ser una sort per a mi conèixer-los. A més, l'any 43 vaig anar destinat a Barcelona, o sigui que a Mallorca només hi vaig estar un any. En Moll i en Ferrà em varen recomanar a gent de Barcelona: a n'Aramon, que ha estat tants anys secretari de l'Institut d'Estudis Catalans. La darrera vegada que vaig anar a Barcelona, que va ser quan em varen donar el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, el vaig anar a veure a l'Institut. Sempre he mantingut amb ell una gran amistat. No sé exactament si va ser el 43 o el 44, perquè després encara vaig fer algun viatge a Mallorca, on havia iniciat amistat amb tota aquella gent. També em varen recomanar a un joier, que era molt important, en Ramon Sunyer. En Sunyer reunia grups d'escriptors i organitzava lectures.² Aquests em varen posar en contacte amb els escriptors joves d'aleshores, que eren en Triadú, en Perucho, en Joan Barat, na Maria Aurèlia Capmany... Més endavant vaig conèixer els més vells: en Marià Manent i en Garcés, amb qui vaig fer una gran amistat.

-Va assistir, per tant, a alguna de les tertúlies literàries que se celebraven aleshores a Barcelona. Quines altres tertúlies recorda, de Barcelona o de Mallorca?

-Més que anar a tertúlies, parlava amb un o amb l'altre. Sempre que anava a Mallorca anava a visitar en Ferrà i en Moll. I a can Moll moltes vegades em trobava amb altra gent i fèiem tertúlia. Una vegada o dues vaig anar a la tertúlia dels germans Massot, el 43 o el 44. A aquestes vetllades, hi anaven els escriptors de l'Escola Mallorquina. Però entre ells també hi havia dos joves, els darrers representats de l'Escola, que aleshores eren joveníssims: en Miquel Gayà i en Llorenç Moyà. En Llorenç Moyà després es va fer molt amic del grup dels poetes dels cinquanta, però en aquell moment aquests poetes encara no existien.

-Recorda si en Miquel Ferrà també feia tertúlies?

- No. Jo l'anava a veure, tant a casa seva com a la Biblioteca Provincial, de la qual era director. La Biblioteca estava devora Montision i no hi havia ningú mai. Fèiem grans xerrades. Em va tractar molt bé. I quan en Moll em va demanar per publicar un llibre -jo tenia un

llibre en què vaig recollir la poesia escrita del 33 al 43, *Elegies i paisatges*; entre el 43 i el 46 vaig escriure *Terra i somni* i el vaig ensenyar a en Moll; fins i tot el vaig llegir a Can Colom (ara no record si va ser aquest llibre o *Els dies*)- li vaig dir que sí tot d'una. Quan en Moll em va suggerir que calia un pròleg i em va demanar qui m'agradaria que el fes, no em vaig pensar ni mica, vaig dir: «Don Miquel Ferrà». I el va prologar en Miquel Ferrà. El 49 vaig publicar el primer llibre, *Elegies i paisatges*, que era una selecció de tot el que havia fet entre el 33 i el 42 o el 43. Un dia, a casa d'en Ferrà, hi vaig trobar -ja molt vella i molt sorda- na Maria Antònia Salvà.

La Biblioteca que freqüentava més la temporada que vaig passar a Mallorca era la de la Caixa de Pensions. A Eivissa també n'hi havia, però a la de Mallorca hi havia molta més existència. Degut a l'assistència a aquesta biblioteca vaig conèixer els poetes mallorquins. Perquè, encara que coneixia Costa i Llobera i la poesia d'Alcover, els poetes mallorquins, els coneixia molt poc. Havia llegit sobretot en Riber, que no m'agradava gaire, com a poeta (no coneixia encara *La minyonia d'un infant orat*, que és un gran llibre, però el que deia la seva poesia no m'interessava), i havia llegit algun poema d'en Colom, algun poema d'en Ferrà... I vaig aprofitar que era a Mallorca, aquell any 42, per llegir-los. La bibliotecària es va fixar que m'interessava la poesia i em va demanar si jo també escrivia versos. Li vaig dir que sí. Aleshores ella em va demanar si em feia res de deixar-li alguns poemes. Un parell de dies després els hi vaig donar. I es veu que ella coneixia en Ferrà i els hi va mostrar. De manera que poc després em va dir que en Ferrà em volia conèixer. Vàrem concertar una cita i a partir d'aquí vaig anar coneixent els altres. En Ferrà no recordava haver llegit res meu abans, i quan jo li vaig dir que havia publicat poemes a *La Nostra Terra* i a l'*Almanac de les Lletres* em va fer memòria... Però em va confessar que pensava que jo era un autor català.

En aquell temps encara no havien aparegut, aquests escriptors dels cinquanta. De totes maneres, jo em sentia una mica distant d'aquella Escola Mallorquina. Primer, perquè m'havia format a Barcelona i, després, perquè havia llegit molta poesia castellana, que era molt diferent del que feien ells. És a dir que des de molt jove havia llegit sobretot Antonio Machado, que era el meu poeta predilecte, en Juan Ramón Jiménez i tota aquesta gent. La meua poesia era, doncs, una mica diferent d'aquella. I quan varen aparèixer en Jaume Vidal, en Llopart, etc., que feien una poesia diferent i precisament inspirada en els autors que jo havia conegut feia anys, naturalment em vaig inclinar més cap a ells que no cap als vells. Era curiós que de vegades, per les ruptures entre generacions, que fan que els més joves parlin malament dels més vells, i viceversa jo em trobava que era molt amic dels vells (que a

vegades em parlaven malament, per exemple, de la poesia que feia en Jaume Vidal, *L'hora verda*, que a mi m'agradava) i estava entre dos focs. Però la meva inclinació va ser tot d'una cap en Jaume Vidal, en Llompart i en Blai Bonet. En Blai Bonet, no el vaig conèixer al començament, perquè estava malalt a Santanyí. El vaig conèixer més endavant. Entre els últims epígons de l'Escola Mallorquina hi havia en Llorenç Moyà, que es va passar als joves, i feien una espècies de trio: en Llompart, en Jaume Vidal i en Moyà. Era amb aqueixos, ja mort en Ferrà, que em relacionava principalment.

-Quin record guarda de les Converses Poètiques de Formentor, celebrades el 1959?

-Hi varen anar poetes castellans, gallecs i catalans. També hi havia en Robert Graves. Ara no record si hi havia altres poetes estrangers, a part d'en Robert Graves. Graves, com molts poetes anglesos (com Eliot, com Pound), tenia molta preferència per Properci i poca per Virgili. Efectivament, Properci era un gran poeta, però cal no oblidar que en Virgili també ho era. Generalment, les *Converses* servien per parlar entre nosaltres, contemplar el paisatge... I després, a última hora de la tarda, hi havia unes reunions a una caseta que hi havia al mig del parc de l'hotel Formentor. Es feren conferències i taules rodones. N'hi havia, com en Ridruejo, que parlaven molt. També es destacaven en les seves intervencions en Barral i en Riba. També hi havia en Foix. Els catalans, els coneixia tots. Els mallorquins, no en parlem. La primera nit vaig sopar a la taula de don Miquel Fortesa. I en Cela, com a atenció cap als poetes de Mallorca, que, al cap i a la fi, eren els amfitrions, es va posar a la taula de don Miquel Fortesa. Dels castellans, en vaig tractar uns més que els altres. Per exemple, un dels que més vaig tractar va ser en Dámaso Alonso. També vaig parlar bastant amb Gabriel Celaya. Les habitacions eren dobles, i a la meua em va tocar en Blas de Otero, però no ens vèiem casi mai, perquè jo me n'anava a dormir aviat i ell molt tard, perquè es reunia amb altra gent -sobretot amb el grup de n'Agustín Goytisolo, en Gil de Biedma..., els catalans de llengua castellana- i acabaven molt tard. Jo m'aixecava molt aviat, de manera que no ens trobàvem casi mai a l'habitació. Únicament a l'anada i l'últim dia, quan fèiem les maletes, que vàrem parlar molt.³ I amb el que més vaig parlar, va ser amb en Foix, que ja el coneixia d'abans. En Foix era dels que s'aixecava més dematí, com jo, i ens trobàvem cada dia a l'hora d'esmorzar, i esmorzàvem junts, sols a la terrassa, davant la mar, d'aquella badia... Va ser allí, una de les vegades que vaig parlar amb en Blai Bonet. Encara que, en Blai Bonet, el vaig conèixer a Eivissa, perquè ell tenia un oncle que era torrer de far de Sant Antoni i a vegades venia a Eivissa a veure el seu oncle. Després el vaig trobar a Barcelona, on va

viure una temporada. Jo estava a l'hotel Majestic, que tenia un bar obert al públic: hi vaig veure en Blai Bonet i el vaig convidar a dinar. Després el vaig veure una altra vegada a Eivissa. A Mallorca, només a Formentor. Amb en Llompart, sempre hem tingut una gran amistat, i ell ho ha demostrat en diverses ocasions, en pròlegs, etc. En els primers moments destacava més com a crític que com a poeta. Com a poeta, però, va créixer molt aviat, i també el vaig admirar molt.

-L'any 1955 el seu llibre *Sonets de Balançat* va guanyar el premi de poesia de Cantonigròs. Recorda haver assistit a la festa de lliurament del premi?

- Sí. A aquestes festes hi anava gent de tot arreu. Això va néixer, sobretot, per en Joan Triadú, que de jove va estar malalt i va passar uns anys a Cantonigròs, un poble molt petit, a la muntanya, enmig d'un paratge impressionant, amb pins, faigs, roures...⁴ Molta gent només hi anava el dia de la festa, però jo vaig passar-hi uns dies. Es feia l'acte, es llegien les poesies, es donava a conèixer els premiats... Aquell any hi havia un premi per a un llibre publicat, que va guanyar, em sembla, en Garcés, i un per a un llibre inèdit, que vaig guanyar jo amb *Sonets de Balançat*. I després es va fer un gran dinar. Aquesta festa va començar a poc a poc, i després va anar creixent. En aquells moments no hi havia altres coses. Com que estava una mica sota la protecció dels capellans, es podia anar fent.⁵ I aquell any es va dedicar la festa a en Josep-Sebastià Pons, aquell poeta del Rosselló (era d'Illa, a la Catalunya Nord), que era present a Cantonigròs. Va ser interessant perquè hi vaig conèixer alguns personatges. Encara vivia en Vicens Vives, que era molt vell i que tenia una gran personalitat. Com que vaig anar a Cantonigròs uns dies abans perquè tenia interès a conèixer aquella part de Catalunya (Vic, Ripoll, Collsacabra...), vaig estar amb en Triadú, en Tomàs Garcés i en Josep-Sebastià Pons, que eren molt amics, en Foix i en Carles Riba. Al dinar, hi pujava molta gent de Barcelona i d'altres bandes i feien una gran festa. Tornaven a Barcelona a la nit, en autocars.

-Recorda qui eren els membres del jurat del premi?

-Estava presidit p'en Carles Riba. I els altres... Són a la primera edició: [Va a cercar el llibre i llegeix:] «Aquest llibre de sonets obtingué el premi de poesia de Cantonigròs per a un llibre inèdit... Mossèn Feliu Vila, que era el rector de la parròquia, presidí la festa. Formaven el jurat el senyor Carles Riba, com a president, i els senyors Miquel Macaya, Josep Pedreira, Jordi Sarsanedas i Joan Triadú (secretari)». La dotació econòmica del premi no era important, però comportava l'edició del

llibre a «Óssa Menor». Jo no em solia presentar mai a premis. Una vegada em vaig presentar al premi que després s'havia de dir «Carles Riba», el premi «Óssa Menor». Va ser l'any que el va guanyar en Vinyoli; el finalista va ser en Perucho i en tercer lloc vaig quedar jo. A més que competia amb gent molt important, com en Vinyoli, vaig presentar un llibre massa extens i mesclat. Després el vaig dividir en dos, *Els dies i Els béns incompartibles*. Si em vaig presentar al premi de Cantonigròs va ser per indicació d'en Triadú, precisament. Quan vaig tenir escrits els *Sonets de Balançat* vaig anar a Barcelona, i en vaig fer tres lectures: una a casa de Joan Perucho, on va assistir en Carles Riba; també el vaig llegir -érem tots dos sols, a casa seva- a en Salvador Espriu; i a casa de na Maria Aurèlia Capmany, a un entresol de la Rambla de les Flors, el vaig llegir davant ella. en Joan Triadú, en Joan Barat (un poeta que aleshores escrivia, però que després es va retirar) i en Jordi Sarsanedas. I en Joan Triadú em va recomanar que presentàs el llibre al concurs de Cantonigròs.

-El 1953, amb un grup d'amics, va fundar el suplement literari *Isla*, que sortia amb el *Diario de Ibiza*. Quina periodicitat tenia? Quant de temps va sortir?

-A Eivissa hi havia una societat -existeix encara- que es deia *Ebusus*. Allà va sortir la idea de fer una revista. A *Ebusus* ens trobàvem uns amics: en Cosme Vidal, que és un prosista molt bo -(va publicar la novel·la *Historia de dos islas*)-, un una mica més jove, n'Enric Fajarnés Cardona, gran amic meu (escriu en castellà, encara que coneix molt bé el català), n'Antoni Costa, que escrivia sobre temes d'història, en Francesc Vilàs, de més edat que nosaltres... Vàrem tenir la idea de fer una revista, que es diria *Ibiza*. En varen sortir vint-i-nou números, em sembla. Després es va fundar l'Institut d'Estudis Eivissencs i *Ebusus* li va cedir la revista *Ibiza*. Però l'Institut no publicava la revista. I nosaltres (en Cosme Vidal, n'Enric Fajarnés Cardona, en Vilàs i jo) ens vàrem plantejar de fer un suplement -que no ens costaria res de publicar-literari del *Diario de Ibiza*. Ho vàrem proposar al director del *Diario de Ibiza*. Sortiria el primer diumenge de cada mes i el compondríem nosaltres mateixos, ell no s'hauria de preocupar de res, buscaríem altres col·laboradors, tindria quatre pàgines i no hi havia d'haver anuncis. Com que nosaltres sabíem que hi havia revistes que només duraven quatre dies, ens vàrem comprometre a fer-la sortir almenys un any. I així ho vàrem fer, perquè vàrem trobar bastants inconvenients: de vegades per part del bisbe, de vegades per part de la censura. Però vàrem publicar els dotze números promesos. A més, en aquell temps hi havia una cosa molt

especial: des de l'any 1945 es podien publicar llibres en català, però a la premsa tots els articles havien de ser en castellà. En canvi, de poesies, sí que se'n podien publicar en català, segurament perquè pensaven que les poesies no feien tant de mal. En aquell suplement vaig publicar algunes poesies i algunes versions de poesia: una d'en Ronsard, una d'en Yates, una d'en Milos (un poeta bàltic que escrivia en francès), «El cementiri de Lofoten», un poema esplèndid...

-Va col·laborar a d'altres revistes de literatura catalana de les que s'editaven a la postguerra?

-Sí, en algunes. Per exemple en una que es publicava al Rosselló, *Quart Creixent*. En Triadú m'havia proposat que hi enviàs alguna cosa, ell mateix va recollir la col·laboració. Després, a una revista que es publicava a l'exili, a Mèxic, no record per mitjà de qui, per ventura d'en Rafel Tasis. I a alguna altra revisteta d'aleshores, com *Ressò...*⁶

Lectures, influències

-En els seus primers llibres, sembla endevinar-s'hi una tècnica d'escriptura impressonista. Ha declarat haver llegit Gabriel Miró. Recorda quan va conèixer la seva obra?

-En Miró no va ser dels primers que vaig llegir. Entre els primers que vaig llegir, entre els prosistes, hi havia en Pío Baroja, que sempre vaig admirar molt. Al meu pare li agradava molt, per això el vaig llegir des de jovenet. També hi havia n'Azorín. I més endavant vaig llegir en Gabriel Miró, n'Ortega i n'Unamuno. Però primer varen ser en Valle-Inclán i en Baroja. De poetes, també en vaig llegir des de petit, perquè al meu pare li agradava molt la poesia i a la biblioteca de casa hi havia llibres de versos. N'Antonio Machado era el meu poeta preferit. Els llibres de Valle i de Baroja, els vaig llegir a casa, perquè eren adquisicions del meu pare, que era molt afeccionat a la història espanyola del segle XIX i solia llegir literatura històrica, com els *Episodios Nacionales* d'en Galdós, *Memorias de un hombre de acción*, de Baroja...

-Quan va començar a llegir en Rosselló-Pòrcel?

-Jo hauria pogut coincidir amb en Rosselló-Pòrcel a Barcelona, perquè hi vàrem estudiar pel mateix temps (ell va començar un any més tard que jo: teníem la mateixa edat, però com que jo havia acabat el batxillerat als catorze anys, molt aviat, vaig estar un any sense poder

entrar a la universitat perquè no tenia l'edat). En Rosselló-Pòrcel era íntim amic d'en Gabriel Fuster Mayans, en Gafim, i jo era molt amic d'en Gafim, també, que era de mare eivissenca. D'al·lot, i fins i tot quan era més gran, vengué a passar molts d'estius amb la família materna, a Eivissa. El seu avi havia estat el meu professor de castellà, de llatí i de francès... i també era músic. Gafim i jo teníem amistat des de petits. I ell va viure una temporada a la residència d'estudiants que hi havia a la Ciutat Universitària a la mateixa habitació que en Rosselló-Pòrcel. En aquesta habitació, jo hi vaig estar una o dues vegades, però no vaig coincidir amb en Rosselló. Després, més endavant, en Rosselló-Pòrcel va viure a la mateixa pensió que un amic meu mallorquí, un d'Alaró. I un dia que el vaig anar a veure va entrar en Rosselló a preguntar-li alguna cosa. Me'l va presentar i vàrem parlar dos o tres minuts. Aquesta és l'única vegada que he parlat amb en Rosselló-Pòrcel. Però havia llegit, tal vegada en el mateix número de l'*Almanac de les Lletres* on sortien els meus poemes, alguna cosa seva, i sabia que era un bon escriptor, un home amb molt de talent. L'any 42, quan vaig anar a Mallorca, vaig freqüentar les biblioteques. I a la biblioteca de l'Ajuntament vaig buscar si hi havia els llibres que havia publicat en Rosselló-Pòrcel, per llegir-los. Aleshores només havia publicat dos volumets petits, molt interessants, però *Imitació del foc* encara no havia sortit. Així vaig conèixer per primera vegada la poesia de Rosselló-Pòrcel. Segurament eren uns llibres que no buscava ningú.

-Quina relació tengué amb la generació poètica del 27?

-Els vaig llegir molt. Possiblement Salinas i Guillén foren els que més m'influïren. Lorca i Cernuda m'apassionaven, però trobava que eren perillosos: qualsevol imitació dels seus poemes hauria estat, sense dubte, dolenta. Cernuda, el vaig traduir al català en un dels meus llibres de versions poètiques. Alberti també m'interessava, especialment el seu llibre *Sobre los ángeles*. La guerra civil el va agafar a Eivissa, on havia vingut a passar una temporada. Va aconseguir sortir de l'illa i temps després escriví el poema «Retornos de una isla dichosa», que jo vaig traduir al català. De fet, però, no el vaig conèixer personalment fins fa uns anys, quan va fer una lectura poètica a Eivissa que va voler iniciar amb la lectura de la traducció catalana del seu poema.⁷

-I a la poesia estrangera, com hi accedí?

-Quan estava de mestre a Sant Miquel⁸ vaig llegir molta literatura francesa i comprava cada setmana un *hebdomadaire* que es deia *La Nouvelle Litteraire*. Crec que va ser allí, que vaig llegir els primers

poemes de Milos. Per aquella mateixa època vaig llegir molt en Sartre i en Camus. En Sartre era un gran escriptor i un gran pensador, però no em resultava tan simpàtic com en Camus. Amb en Camus, tal vegada perquè era més mediterrani, lligava més, encara que potser en pensament en Sartre el superava. Era el temps de l'existencialisme. Fins i tot vaig comprar un llibre sobre aquest moviment, que és l'últim que he estudiat una mica. Abans jo era una mica kantianista i, sobretot, em definia com a panteista. Mai no he cregut en els sistemes filosòfics tancats, complets, però en Kant m'interessava i també em sentia inclinat cap al panteisme (sobretot pel sentiment de la naturalesa). Després de la guerra vaig estudiar una mica l'existencialisme i quan va arribar l'estructuralisme, el vaig trobar tan avorrit que vaig donar per acabats els meus estudis filosòfics.

-En el llibre *Elegies i paisatges* hi ha ressons pictòriques. Li agradava la pintura? Quins eren els seus pintors predilectes?

-Sí, vaig tenir afició per la pintura i fins i tot es pot dir que vaig triar entre literatura i pintura. Mentre estudiava a Barcelona la carrera de Dret vaig estudiar cinc anys, des del 29 fins al 33 o 34, dibuix. I després vaig començar a pintar, vaig fer quatre o cinc estudis, no gaire més. [Anam a la seva cambra; m'ensenya dos petits quadres paisatgístics i un dibuix que té penjats a la paret]. Però pintar du molt de temps, molt d'aprenentatge. I jo havia de procurar guanyar-me la vida i acabar els meus estudis de Dret, encara que després d'acabar la carrera vaig abandonar el Dret i molt poques vegades he tornat als llibres. Abans de la guerra ja havia començat a estudiar lletres. La guerra va interrompre els meus estudis de lletres i no els vaig continuar. Però no podia fer literatura, pintura i dret. Mumpare volia que fes unes oposicions a notari o registrador o alguna cosa així. Jo vaig pensar que, amb les meves aficions artístiques, era incapaç de subjectar-me a un horari com el que requerien unes oposicions. I, havent de triar entre literatura i pintura, vaig deixar la pintura. Jo aleshores pensava que sempre escriuria poesia, però, de poesia, fa moltíssims anys que no n'escric, ara escric prosa, i la prosa suposa més temps. La poesia era una cosa més accidental, es podia compaginar amb altres ocupacions perquè no requeria una dedicació contínua. Al meu dormitori, com a record d'una època, encara tenc dos o tres quadrets meus, de quan tenia divuit o dinou anys. A la pintura, m'hi vaig dedicar poc temps, però a Barcelona anava a una acadèmia de dibuix i vaig arribar a dibuixar bastant bé. Als divuit anys els professors de l'acadèmia varen pensar que ja tenia prou edat, perquè era una acadèmia molt seriosa, per passar a la classe d'adults, on hi havia dibuix del natural de nus. La naturalesa, l'he sentida molt. M'he sentit ficat

dins la naturalesa, no només davant el paisatge, sinó en una dimensió còsmica, tel·lúrica.

-A *Declarat amb el vent* hi ha una secció, «Dins el meu temps», amb poemes dedicats a Riba, Machado, Lorca, Alberti. Admetria que es consideràs aquest repertori com un inventari d'influències reconegudes?

-Més que d'influències, d'admiracions. En Machado, l'he admirat des de molt jove, és el poeta que segurament m'ha influït més en la meua primera època.

-Troba que s'ha fet una lectura parcial de la seva obra, considerant-ne només el vessant paisatgístic i oblidant l'illa com a símbol?

-Sí, ho he escrit moltes vegades: és un símbol del món i, a vegades, del mateix poeta. Un poeta és com una illa. A mi m'agrada molt partir de coses reals, i la meua realitat és una illa, com podria haver estat un altre lloc. Hi ha un poema, crec que de *Sonets de Balançat*, en què apareix clarament la idea d'illa com a símbol... El que es titula «El viatge»:

No closos; oblidats. Illa voltada
per un mar perdedor de tot velar.
No sabem d'altres illes, mai no ve
l'alta vela pels guaites esperada.

...

Aquí l'illa és un símbol del món. I hi ha un altre poema que vaig canviar en la segona edició precisament perquè varen pensar que parlava d'Eivissa, i no en parlava. En una crítica d'un diari citaven aquest poema i parlaven de l'illa com si fos Eivissa, de manera que vaig canviar l'ordre de les paraules. És el poema inicial d'*Els béns incompatibles*. La primera versió deia «una illa de silenci», i jo ho vaig canviar i vaig posar «un silenci, una illa» per fer veure que l'important era l'aïllament, el silenci.

Un silenci, una illa
atapeïda i fonda
ha volgut ésser dita.

Això fa referència al poeta: una mena d'illa que, aiximateix, vol comunicar-se. El llibre es titula *Els béns incompatibles*, per fer referència a aquesta paradoxa de la comunicació-incomunicació. Intent dir que hi ha coses que ens comunicam parlant, però que hi ha coses que

no es poden dir a través del diàleg, s'han de dir a través de la poesia. Per això escric:

No hi valien els signes,
les veus o bé el diàleg.

Poètica

-En diverses ocasions ha reconegut el mestratge de Carles Riba, especialment pel que fa a la concepció de la llengua i de la literatura. Què l'ha atret, d'aquesta concepció?

-Jo vaig començar a escriure poesia molt jove i en castellà. Ara bé, a partir dels setze anys, vivint i estudiant a Barcelona, vaig girar de llengua i vaig començar a escriure en català. Tenia el problema del dialectalisme, d'*en quina llengua escriure*. A Eivissa tenia el model d'en Macabich, que escrivia més aviat en eivissenc (encara que després, cap a l'any 33, va canviar i va tendir a un model de llengua més general). Vaig decidir deixar els primers poemes que havia escrit en dialecte per una llengua més àmplia i més general, que arribàs a més gent. I vaig agafar uns quants models de llengua. Aleshores, els poetes que llegia eren en Carner i en Carles Riba, -que m'interessaven molt. Em vaig comprar les *Estances* d'en Riba i vaig pensar: he d'estudiar aquesta llengua i escriure poc més o menys d'aquesta forma. Després he evolucionat, perquè aquella llengua dels noucentistes tal vegada era una mica carregada i poc natural, i he tendit cap a una forma més senzilla. Però he deixat les formes dialectals. Només he introduït algun dialectalisme, però pocs, i amb molt de compte. I sempre d'una manera conscient. I en aquest sentit, Carles Riba, que escrivia un català ric i molt ben construït, va ser un dels meus models. La seva poesia m'agradava, però més que la seva poesia em va influir la seva llengua. També admirava la llengua d'en Carner i d'en López Picó. Però els meus models de poesia eren uns altres: en aquell temps llegia els simbolistes francesos i els autors castellans, sobretot els del 27 (i anteriors, com n'Antonio Machado i en Juan Ramón Jiménez).

-Va escriure a unes *Notes autobiogràfiques* publicades a *Lluc*⁹ les frases següents. Podria explicar-les més?

El poeta sap que l'esforç de comunicar a les paraules l'espurna original és tan important com la meravella primera. Després, fons i forma seran indestruïbles; sempre

amb el perill, però, que l'alta forma que anem bastint, enganyadora, en dissimuli una d'insubstituïble.

-Aquesta alta forma insubstituïble és una forma ideal, que tots aspiram a aconseguir, sense arribar-hi perquè quedam a mig camí. Aquestes frases, les vaig treure d'un poema de *La miranda*:¹⁰

La poesia vol la seva estàtua,
és l'estàtua de mots que se li ofrena.
Són tants! ¿Quins triarem, carn d'aquest marbre
que es va perfernt? Tan pocs! Cap com voldríem,
sols música, esperit: aire de l'ala
en batec impossible. L'alta forma
que anem edificant, ¿no en dissimula,
artera, una d'insubstituïble?

- A les mateixes *Notes* afirma que la poesia està devora els sentiments però que no s'hi confon.

-Això és una teoria meva, que segurament, com totes les teories, és equivocada. Mai no he cregut massa en sistemes ni en teories. Tenim sentiments, moltes vegades, però no els expressam en poesia perquè no consideram que siguin poètics. La poesia és una cosa especial que sentim dins nosaltres, una mena de sentiment especial que seria el sentiment poètic. Pot estar al costat o al fons de l'alegria, del dolor, de l'amor, de la mort, del temps... Però no es pot confondre amb ells: perquè de vegades tenim aquests sentiments però no ens desperten el desig de fer cap poema. És a dir, que la poesia és poesia i res més. Hi ha emocions que no diuen res poèticament. La poesia és una cosa especialíssima.

-Aquest sentiment poètic, el pot experimentar tothom?

-Sí, però no tothom es dedica a expressar-lo. El poeta té una certa necessitat d'expressar això.

-Es descarta, així, tota poesia que sigui una justificació momentània dels sentiments.

-Sí. I a diferents llocs de la meva obra està estesa aquesta teoria. D'altra banda, per a mi la poesia ha estat sempre una cosa molt obscura i molt fonda que quasi ha nascut de sobte. Després la situació ha estat meditada i s'hi han afegit noves coses, però sempre ha nascut de sobte. Un sentiment, una sensació, una emoció apareguts de la manera més impensada: passejant per un carrer, dins la casa... Segurament és una

condensació de moltes altres coses que surten, en un moment donat. He sentit poetes que diuen que moltes vegades els seus poemes neixen de paraules. En el meu cas no: jo he de buscar les paraules que expressin un sentiment irracional molt fosc. Deu ser allò que en diuen inspiració. No tots els meus poemes han nascut així. Sobretot si són poemes que he escrit perquè me'ls han demanat, com els poemes religiosos. Però crec que la millor poesia que he fet ha sortit d'això: d'una emoció interior súbita que després he intentat expressar de manera que les paraules comunicassin allò interior i fosc. En diferents bandes dels meus poemes ho dic, això. Parl de «La poesia que ens visita, la poesia inexpressable, anterior i estranya a les paraules». I a *El cop a la terra*:

Al meu vers instal·leu-vos, llampecs interiors,
i es vegin a la vostra resplendor atresorada
els meus camps i els seus homes, amb nova fesomia,
tan semblant -imitada com és- a la real,
però amb aquesta llum inconfusible
que diem poesia --ni d'ells ni meva, rara,
gairebé inabastable, secreta i específica.¹¹

A l'entrevista que em va fer Ferrà Ponç hi ha alguns errors de detall, poc importants. Per exemple, hi ha un moment en què jo dic que quan estudiava a Barcelona em dedicava a aprendre bé la llengua catalana: em vaig comprar la *Gramàtica* d'en Fabra, em vaig comprar un *Diccionari* i anava estudiant els escriptors catalans més importants. Però tenia els meus problemes i els meus dubtes. I com que tenia un amic d'Eivissa que estudiava Lletres amb en Pompeu Fabra, li consultava algunes coses. Li deia, per exemple: «En Pompeu Fabra, sobre el problema de l'article *lo*, què diu?» I ell m'anava explicant què deia en Fabra. Aquest amic meu se'n va anar després a l'Argentina, perquè durant la guerra els nacionals el varen condemnar a mort i va estar tancat molt de temps. Ferrà-Ponç diu, erròniament, que ho consultava a un amic argentí: és una petita confusió.

1. Els poemes publicats a *La Nostra Terra* eren «Cançó de l'amor nova», que aparegué al número d'octubre de 1935, i «Paisatges autumnals», que sortí al número de novembre-desembre del mateix any. Al volum de *L'Amic de les Lletres* corresponent al 1936 aparegué la composició «Pluja al migdia, novembre...».

2. Els *Amics de la Poesia*, que havien pres el nom d'un grup que celebrava reunions abans de la guerra, es reunien a la joieria de Ramon Sunyer (i, algunes vegades, a casa de l'arquitecte Bonet Garí). Entre els «instigadors» de les lectures, que tengueren lloc des del 1941 o 1942 fins al 1945, hi havia el mateix Sunyer, Ramon Aramon, Miquel Coll i Alentorn i Maurici Serrahima, entre d'altres.

3. Al dietari *La mirada* Blai Bonet rereca aquest episodi en clau d'humor:

«El segon que vaig trobar va ésser en Marià Villangómez, poeta d'Eivissa i mestre nacional en un dels llogarrets escampats amb noms de sants per l'illa. L'eivissenc estava preocupat, nerviós ferm, temorenc, acollonit i tot, esgrogueït també, "No sé què li passa a en Blas de Otero, he entrat a l'habitació, ja era al llit, són les set del capvespre, li he dit hola, *buenas tardes*, ell just *buenas tardes*. i s'ha posat a callar, com a desconfiat i cara de prunes agres, he mirat de presentar-me, *me llamo Marià Villangómez*, i m'ha dit *pues yo no*. i a callar, morretut i no dir res, com en una habitació individual, jo em creia que era un poeta social, del carrer, i és un rarenc, carregat de romanços, mai de la vida no havia vist un home més fet per a ell mateix, tan sols no he gosat desvestir-me davant d'ell, no ho sé..., estirat al llit, amb els ulls clucs, les mans juntes damunt la panxa, semblava un mort sense vestir. li veien el barram"».

4. La festa literària de Cantonigròs, animada principalment per Joan Triadú, va celebrar-se des del 1944 fins al 1968. A partir d'aquell moment, tengué continuïtat en les Festes de Cultura Pompeu Fabra, itinerants.

5. La comissió organitzadora i animadora de la festa estava presidida pel rector de la parròquia de Sant Roc de Cantonigròs. D'altra banda, l'abat Escarré aviat se sumà a les activitats del premi, circumstància que contribuïa donar prestigi a la festa.

6. Quan parla de la revista rossellonesa es refereix, en realitat, a la revista de Montpeller *Vida Nova*. La revista editada pels catalans de Mèxic és *Pont Blau*.

7. Es tracta d'una lectura poètica celebrada a la Sala de Cultura de «Sa Nostra» d'Eivissa l'11 de maig de 1987. Com a recordatori de l'acte, s'edità una *plquette* de poemes titulada «Retornos de una isla dichosa y otros poemas».

8. Sant Miquel de Balançat, poble on Marià Villangómez exercí el magisteri entre el 1946 i el 1959.

9. *Notes autobiogràfiques* redactades a instàncies de Damià-Ferrà Ponç (*Lluc*, maig de 1972).

10. Es tracta de la composició titulada «El poema», dividida en quatre parts.

11. «La poesia», composició inicial d'*El cop a la terra*.

(Aquest text és la transcripció d'una conversa que vaig tenir amb Marià Villangómez el 16 de novembre de 1991, a la seva casa d'Eivissa, al carrer de Joan Pereyra i Morante. He ordenat les preguntes per tal de seguir mínimament el fil cronològic de l'evolució del poeta. Quant a la transcripció, he fet molt poques esmenes -m'ho ha permès la claretat expositiva de l'entrevistat- al discurs enregistrat: les mínimes per evitar anacoluts, vacil·lacions i repeticions innecessàries).

LLORENÇ MOYÀ. ENTREVISTA

MAS AMOR QUE TIEMPO...

«Más amor que tiempo» es un título guilleniano de profundo sentido poético que entraña, además, la definición de lo que a mi juicio, debe ser, en su más hondo y último sentido [...] ¹

Por otra parte, esta sección intenta agrupar, en luminoso haz de imperecedero sentido, los valores jóvenes de nuestra más reciente y significada generación de poetas mallorquines desdeñosamente silenciados por unos e inefablemente ignorados por otros. ² Es decir, los que, más que tiempo -escaso aún en ellos- poseen el amor que les redime y les eleva a una extremada soledad.

De ahí el título de esta sección que bien podría llevar este subtítulo guilleniano también y que posee revolucionarios aromas de nueva aurora: «Alguien llega a entrever un paraíso»...

No conviene supervalorizar al escritor, sobre todo cuando éste aún no ha torcido la rencorosa esquina de los treinta. Pero tampoco se le puede infravalorar con desdén, ni mucho menos con el petulante consejo, generalmente hiriente y de doble fondo, de los que ya están de vuelta. Conviene situarlo lo más exactamente posible en su real escala de valores y, sobre todo, hablar de él. Es decir, no tenerlo en el armario de los olvidos donde todo, incluso el amor, se congela y esteriliza, sino en el armario cálido de nuestra cercanía. Y, en última instancia, entre supervalorizar o infravalorar, preferiré hacer siempre lo primero, infinitamente más noble y, en el fondo, humano.

Saludemos, pues, alborozados, a los que intentan, llenos de esperanza nueva, subir el dulce calvario de la Estética con su pluma joven y fuerte dispuestos a seguir una tradición o a romper con ella para mayor gloria de la poesía. Saludemos a los que aún son capaces de cantar el abril de los cielos, el azul de los mares, o el rumor anchuroso de los pinos.

Lorenzo Moyá Gilabert es uno de esos jóvenes poetas de la generación, que ya tiene una obra hecha de considerable altura poética.

-He publicado dos libros: «La Joglaressa» y «La bona terra». El primero lo edité yo mismo; el segundo lo ha editado «Illes d'Or». Y ambos salieron el año 1949. Actualmente tengo entregado al editor de «La Revista» mi última obra poética, titulada «Aucells i peixos» y que dentro de muy breve tiempo se dará a la estampa. ³

En sus dos primeros libros es fácil observar una influencia indudable de la llamada «escuela mallorquina». Sin embargo en «Aucells

i peixos» esta influencia es muchísimo menor y está ya marcada por distintas corrientes en verdad más universales y modernas. No obstante en sus tres libros hay el mismo insólito dominio del léxico que es nota acusada y descollante de su poesía.

-Mis poetas preferidos son Federico García Lorca, Mistral y Maragall. Rosselló-Pòrcel posiblemente ha influido en mí de un modo beneficioso. ¿Mi poética? Es bien sencilla. Considero que la poesía debe ser la exteriorización de los sentimientos en forma bella. Y por encima de todo es la poesía comunicación, como ya dijo Aleixandre. El poeta debe enviar su mensaje a la «Immensa minoría», juanramoniana.

Interrogado en este sentido, aclara:

-No se puede escribir con el egoísmo de hacerlo para uno mismo. Creo que los poetas pueden influir en el bienestar de los hombres y resulta incluso inmoral omitir su mensaje. En este tiempo, todo cuanto hagamos para impedir una ancha y sentida comunicación entre los hombres de buena voluntad, es sencillamente atentar contra la sociedad y contra la calidad humana del mundo.

Es Vicente Aleixandre quien dice que el poeta que escribe para sí mismo lo que hace es suicidarse por falta de Destino. Lorenzo Moyá toma claro partido ante esta apreciación aleixandrina, y se muestra resuelto partidario de ella.

-Cuando hago poesía es, naturalmente, porque creo que tengo algo que decir y que lo sé decir. Lo contrario sería faltar no ya a la mas elemental norma de fidelidad para consigo mismo, sino a la consideración que para mí tienen todos los amantes de la poesía.

Es posible que a estas alturas semejante declaración sea tomada como orgullo cuando no es más que un síntoma inequívoco de la humildad de ser poeta, que supo decir un día Vivanco.

-Creo, naturalmente, en la inspiración que en mí influye de un modo asistemático e incontrolable. Unas veces viene súbitamente, preñando mi cabeza de imágenes y otra anda remisa y hay que buscarla con amoroso ahinco. De todas formas suelo trabajar con insistencia mis versos, rehaciéndolos varias veces.

El poeta ha tenido siempre que trabajar su estilo hasta crear, sobre la belleza de sus sentimientos, la belleza de su expresión, en una lucha que, a veces, ha sido la que ha malogrado el calor del verso, tornándolo témpano de piedra propio para la escultura.

Una décima de Lorenzo Moyá, llena de ingenuo y encantador lirismo.

Sant Cugat

Veniu, gentil mercader,
al mercat de l'alegria:
la vostra mercaderia,
sabeu que hi escau de bé!
Mes, vos, no heu de menester
el pam reial ni la cana.
com la fira és tan galana,
sobre el taulell català,
l'espasa ja canarà
vostra púrpura africana.

Guillem Sureda Molina

1. «Más amor que tiempo» és, en efecte, un poema de Jorge Guillén recollit a la cinquena secció de la tercera part de *Cántico*, «El pájaro en la mano»:

En tus ojos entonces a la luz adoré.
Y aunque el tiempo, tan íntimo, nos ceñía parándose
Tiernamente, sin fuerzas para querer pasar.
Sentí de pronto en vértigo los minutos, los días
Como una sola masa de precipitación
Que sin cesar corriese, descendiese, cayese
Arrastrando un terrible porvenir fugacísimo,
Quizá de muchos años, de mucho amor. ¿Y qué?
¡Si el presente nos colma de tal dominación.
De un ímpetu absoluto sin encaje en el tiempo!

El domini del present a què el poeta fa referència en el penúltim vers té molt a veure, també, amb el sentit de la primera etapa poètica de Jaume Vidal Alcover. De fet, en els comentaris a l'entrevista que li fa el mateix Guillem Sureda -reproduïts en aquest apèndix- Vidal Alcover explica que el títol de la secció fou triat, el mateix dia de l'entrevista amb Moyà, fullejant l'índex de *Cántico*.

2. G. Sureda Molina es reafirma, així, com un dels crítics més atents de la nova poesia.

3. *Ocells i peixos* sortí a la llum el 1953.

(*Correo de Mallorca*, 27-11-1952)

JAUME VIDAL ENTREVISTA LLORENÇ MOYÀ

A Llorenç Moyà le conoce todo el mundo, desde el poeta más inaccesible hasta el más duro de los futbolistas: Meliá, que está en todo, habla en alguna parte de ciertas coplas satíricas a propósito del fútbol. Pero L. Moyà dice que no sabe a qué se refiere. Y ríe.

P.- Pero el pueblo, las actividades popularistas, ¿no te parecen bien?

R.- Sí, claro. Pero hasta cierto punto. El pueblo puede emocionarme, pero no llega a interesarme. Si me gusta lo popular (y me encanta), es por la gracia que tiene.

P.- ¿Y tu poesía aristocrática, de raíz culterana?

R.- Digamos que una cosa compensa la otra. Además, ¿no dices tú mismo que el barroco (al menos el barroco del Siglo de Oro) es una mezcla de cultismo y de popularismo? Esto es precisamente lo que me gusta.

P.- ¿Tú entraste en la literatura a través de la poesía, digamos, culta?

R.- Ni siquiera a través de la poesía, aunque pueda extrañarte. Empecé escribiendo narraciones. Concretamente una, inspirada, en parte, por «La deixa del geni grec» y, en parte por el episodio de Niso y Eurialo de la Eneida. Luego escribí otra cosa semejante nada menos que a Ben Hur, pero con personajes mallorquinísimos.¹ Casi tanto como yo.

P.- Eres un patriota. ¿Y qué se ha hecho de todo esto?

R.- Una de estas narraciones está publicada, bajo seudónimo.² Las otras fueron destruidas.

P.- ¿Pero y la poesía? Tú tienes más bien fama de poeta.

R.- A la poesía llegué tarde. «La joglaressa», mi primer poema publicado, es de 1949. Del mismo año «La bona terra»: un libro dentro de la tradición de la «Escola Mallorquina». Di un viraje y escribí, como ejercicio literario, un libro de tannkas. Luego, me hice barroco: «Ocells i peixos», «Flos Sanctorum» y «La posada de la núvia» representan, sucesivamente, el inicio, el apogeo y la decadencia de mi época barroca. (Hay que añadir, en la misma tendencia, dos libros, «Panegírics blancs, altrament anomenats Homilies d'Urc Manyà»³ y un «Via Crucis»). Otros tres libros: «Anteu», «Palinur»⁴ i «Polifem» (los tres, inéditos) exponen una preocupación de signo digamos metafísico y religioso. «Hispania Citerior» es mi aportación a la poesía civil.

P.- ¿Y el teatro? Creo que estás en un buen momento teatral.

R.- Una de las primeras cosas que escribí fue «Els cans han lladrat a l'astúcia», que luego titulé «El retorn d'Ulisses».⁵

P.- ¿Y es esto lo que leíste en el Aula de Teatro?

R.- No. Lo que leí fue algo muy distinto, aunque pueda no parecerlo. Se titula simplemente «Ulisses» y es una especie de retablo de marionetas.

P.- ¿No he oído decir que te lo quiere montar Ricard Salvat?

R.- Sí. Me escribió interesándose por «Ulisses» y por «Fàlaris». Me dijo que si no este año (por lo avanzado de la temporada), me pondría en escena mi teatro la temporada próxima.

P.- ¿Cómo entraste en ese mundo de lo grotesco?

R.- No lo sé. Tal vez mi inclinación hacia lo popular.

P.- ¿No influiría Salvador Espriu?

R.- No creo. «Ulisses» no es mi única obra de este tipo. Forma una especie de ciclo con otras dos, también de nombre clásico: «Tirèsias» i «Orfeu». Luego están «Fàlaris» y «El Fogó dels jueus».

P.- Y luego «Fedra». ¿no?

R.- «Electra», «Fedra» i «Medea».

P.- «Fedra» fue el premio de «Ultima Hora» y la empresa del «Teatro Principal».

R.- Sí. Me la publicarán, posiblemente.

P.- ¿Y de ponerla en escena, qué?

R.- También. Ha gustado mucho a la compañía «Artis». Y me han asegurado su montaje para la próxima temporada.

P.- ¿Te gusta escribir teatro?

R.- Sí, mucho.

P.- ¿Más que novela?

R.- Sí. Aparte esas narraciones primerizas de que te he hablado, no he escrito más narraciones, ni cortas ni largas, que las de mi libro «A Robines també plou». Sin contar alguna cosa suelta, inédita.

P.- ¿Y la poesía, la has abandonado?

R.- Sí.

P.- ¡Oh! ¿Y por qué?

R.- Porque si leo poesía tradicional, me dan ganas de reír; si leo poesía actual, social, prosaica, me aburro, me parece mala. He acabado por no leer ni escribir poesía.

P.- Lo siento y no quiero creerte. Tus últimos trabajos dramáticos publicados («L'adoració dels tres Reis d'Orient» y «En Llorenç Mal Casadís») son en verso...

R.- Pero no demasiado «en poesía». Además, en «Els Reis» sí que he intervenido a fondo. Pero «En Llorenç Mal Casadís» apenas lo he corregido.

P.- ¿Y letras para canciones?

R.- He compuesto alguna para Guillem d'Efak. Pero ¿cómo voy a escribir letras si nadie va a musicarlas y, además, los propios intérpretes son poetas y músicos, todo de una pieza?

P.- Pero ¿no crees en su eficacia?

R.- Sí, si son buenas...

P.- Eso, como todo.⁶

1. Es refereix a les novel·les *La tribu de la encina* i *Coralina*. La primera fou publicada al núm. 33 de *Letras. Revista literaria popular* (Madrid, 1-1-1940); de la segona, inèdita, es conserva una còpia a la Biblioteca March de Palma.

2. *La tribu de la encina* fou publicada sota el pseudònim de Ludito de Pasamano.

3. L'obra, inèdita, és reproduïda en aquest mateix apèndix. Al títol, però, no hi apareix «Or manyà» sinó «Urc manyà».

4. Reproduït en aquest apèndix.

5. Obra inèdita. Reproduïda en aquest apèndix.

6. A més d'aquesta entrevista i de la que Moyà mantingué amb Guillem Sureda Molina el 1952 (vegeu el text anterior), la trajectòria estètica de l'autor es completaria amb un tercer document: l'entrevista que A. Nadal va mantenir amb Moyà pocs dies abans de la seva mort.

(*Diario de Mallorca*, 27-4-1967)

JAUME VIDAL ALCOVER ENTREVISTAT PER G. SUREDA MOLINA

El arte consiste, ante todo, en plasmar ciertos estados de ánimo que provienen, sin duda, del choque entre la impresión externa con la conciencia del artista. Por eso el Arte, lejos de constituir una actitud pasiva, lleva consigo febriles actividades espirituales para hacer de la anécdota categoría y convertir lo vulgar en trascendente. De los artistas, por ventura es el poeta el más subjetivo, y por lo mismo, el más sentido y sincero de todos ellos. En el poeta todo es intimismo, a la vez ángel y duende interior, sin alharacas externas siempre de dudoso gusto, ni griterío vano. Todo lo más, algarabía soñadora...

Jaime Vidal Alcover es, dentro de esta generación reducidísima de jóvenes poetas que me he propuesto publicar, uno de sus valores más destacados. Poeta abierto a innumerables tendencias y poseedor de beneficiosas inquietudes, representa uno de los más avanzados extremos hacia la modernidad y uno de los poetas que más serenamente pueden mirar más allá de un círculo vicioso de bombos mutuos, cara a las corrientes poéticas del orbe entero.

-Yo creo que nunca he pensado en mi propia Poética. Es más, creo que no la tengo. Escribir de acuerdo con una Poética determinada y preestablecida es encerrarse en moldes innecesarios y siempre perjudiciales. La poesía consiste en un constante descubrir formas y temas nuevos, en un anhelo por hallar nuevos mundos. En consecuencia sólo podrá definir su Poética el poeta que haya ya realizado toda su obra. O sea, ninguno.

La Poética es, en resumidas cuentas, el mundo de influencias en el que se desarrolla nuestra poesía, y en este sentido último sí que cabe definir la propia poesía.

-Las influencias recibidas son distintas, como distintos son mis libros y hasta mis poemas. Sin embargo, una influencia persistente -que señaló ya acertadamente don Juan Pons Marqués- es la de Rimbaud. Otras muy acusadas a mi juicio son las de Alberti y de la nueva poesía surrealista que me descubrió el poeta Marcelo Arroita-Jáuregui.¹ Los clásicos Quevedo, Góngora y Ausias March han influido en mí. Y es inútil decir que Rosselló-Pòrcel ha guiado muchos de mis dubitativos pasos.

A estas influencias, empero, yo señalaría otras de sentido contrario, es decir de sentido reaccionario, tales como la de Guillén, la de J. R. Jiménez, la de Valéry. Influencias de importancia suma por cuanto vienen a ser como las orillas del sendero poético de Vidal Alcover.

-Sí, sí, el «Quijote» es la más emocionante figura de la literatura universal. Quizá parezca pedante semejante afirmación -Dhey no me lo

perdonará- pero es sincera. La lista de mis preferencias literarias sería casi interminable, y por otra parte, no exhaustiva: me gustan Lorca, Rimbaud, Miró, Saint-Exupery, Poe, Petrarca, Rilke, Keats, Virgilio...

La obra poética de Jaime Vidal es ya extensa. «L' hora verda», que publicará en breve «Les Illes d'Or», colección que ya publicó poemas suyos en la «Antología de poetas insulares de postguerra», «El dolor de cada día» y un libro en prosa, «Nous contes»,² que próximamente saldrá a la estampa en Barcelona. Ha escrito también una extensa novela que lleva por título «Tertúlia a Ciutat».³

-En prosa, por ahora, mi única clara influencia es la de «Dhey», a quien considero uno de los más inteligentes escritores del momento actual.

Preguntado sobre lo que entiende por «escuela mallorquina», responde:

-Debo entender, porque así me lo exige la opinión general, que la escuela mallorquina la forma una poesía caracterizada principalmente por una gran perfección formal, musicalidad del verso, temática preferentemente paisajística -resuelta en interpretación sentimental- y limitada por eso tan mal entendido que llaman buen gusto.

Sin embargo, particularmente creo que el concepto de «Escuela mallorquina» debe ser tan amplio que consiga unir desde Aguiló a Rosselló-Pòrcel, el cual, a pesar de carecer de aquellas características antes apuntadas, es el más auténtico representante de tal escuela en sus últimas manifestaciones.

Por mi parte diré que toda escuela es siempre problemática puesto que la realidad no reside en estas sino en los individuos. Se puede creer en Picasso y dudar del cubismo.

-No obstante, desde la muerte de Alcover, y con la excepción de algunos poemas de Maria Antonia Salvà, creo que no se ha hecho poesía de altura en Mallorca hasta el ya citado Rosselló-Pòrcel y actualmente Blai Bonet.

Interrogado sobre los tres libros que más le han impresionado en lengua mallorquina responde:

-«Cap-al-Tard», de tío Juan Alcover, «Imitació del Foc», de Rosselló-Pòrcel, y «Quatre poemes de Setmana Santa», de Blai Bonet.

Sobre la significación de la moderna poesía mallorquina y del sesgo que ésta ha tomado, tiene ideas concretas que posiblemente chocarán frente al conformismo de casi todos.

-La poesía mallorquina ha recobrado, a mi juicio, el camino de la autenticidad que, por limitación sobre todo, había perdido.

Todos los «ismos» y tendencias que informan la actual poesía, llegan a Mallorca depurados y serenados por ese tamiz acuoso que es el Mediterráneo. Porque Mallorca es todavía, felizmente, una isla del Mediterráneo.

Serenidad luminosa que puede marcar un resurgir del verso aupado por el estro de la inquietud y por la mirada lejana de nuestros poetas jóvenes, atenta al más allá de los mares hacia lo pardo de las tierras ibéricas.⁴

Guillermo Sureda Molina

1. Vegeu el pròleg a la reedició d'*El dolor de cada dia*.
2. No tenim notícia que aquest llibre arribàs a ser publicat.
3. Traduïda al castellà i dissimulada sota el títol *Esa carne mortal*, aquesta novel·la guanyà el premi de novel·la Ciutat de Palma 1956. La versió catalana no es publicaria fins al 1978.
4. A pesar de les frases elogioses del crític, Jaume Vidal no quedà gens satisfet amb l'entrevista i elaborà, pel seu compte, una rèplica que no va arribar a publicar. vegeu el text següent.

(*Correo de Mallorca*, 4-12-1952)

JAUME VIDAL ALCOVER. NOTES A UNA ENTREVISTA

NOTES A UNA «INTERVIEW»¹

(Sa des *Correu*, de dia 4-XII-52)

En Guillem Sureda vol dir la seva. Comprenc que la digui quan és ell que parla, però no quan és un altre. La seva labor des dijous en es *Correu* és plausible, com és plausible tot lo que sigui «Más amor que tiempo».² Però seria desitjable que, ja que té mires que no tenen ets altres periodistes de Ciutat, tengués també una altra cosa que aquests no tenen: respecte a sa víctima de s'«interview».

Vengué i començà a demanar coses. Jo contestava. Les contestacions a preguntes inesperades són sempre -i més quan volen esser sinceres- falses o, al manco, inexactes. (Record ara aquell conte en què jo feia sortir n'Emilio, En Lluís Said, En Pep cosí, etc., i jo. En P. cosí els conegué a tots, fora jo. I és que jo m'havia volgut retratar amb tota sinceritat). Per això va esser que li vaig demanar que me deixàs ses meves contestacions per a posar-les jo en net i matisar-les, acostant-les tot quan [sic] pogués a sa realitat. (Volia jo, sobretot, donar-lis una redacció meva, perquè lo que faltava a s'«interview» d'En Ll. Moyà era precisament això: es to, que era des periodista -defecte gravíssim, perquè es to és un des més essencials determinants de la personalitat-). Així ho vaig fer: vaig copiar ses meves respostes ordentant-les i corregint-les per tal d'acostar-les tot lo possible a sa veritat (veritat, naturalment, de lo que jo, en aquell moment, pensava).

Idò bé. En Guillem va trobar que això no estava gens bé. Potser -pens ara- degué creure que copiar ses meves respostes, sense més ni més, no justificava es sou que, potser, cobra per sa seva feina en es diari. Però sa feina d'entrevistar-me ja l'havia feta. I, en resum, què interessa més: que es diari estigui bé o que es seus redactors facin -i ho demostrin- molta feina? També pens que li molestava una «interview» feta sense intervenció seva (lo qual ens demostraria que té es mateix defecte que tants altres periodistes que fan «màngas y capirotas» amb les declaracions que demanen i reben). Això ho comprendria, en certa manera. En realitat, s'ha possessionat d'aquesta pàgina de «Correo de las Artes y de las Letras» des «Correu». Li deu molestar que qualcú n'hi prengui, per poc que sigui, una part. Seria, així, una pura qüestió de competència, una lluita per un espai vital (guerra italo-abissínia). Però jo dic: ¿per què no s'entrevista amb ell mateix? O sigui ¿per què no allarga aquests «Coloquios...» sobre literatura que publica i else fa ocupar tota sa pàgina? I si no és això lo que vol fer i es conforma amb lo que ja hi diu a s'«interview» pes seu compte, ¿per què m'ha d'esmenar la plana a mi? ¿O es que se creu escriure millor que jo? Idò, ¿per què

m'entrevista? No ho comprenc. No comprenc en absolut aquesta rectificació (que és sempre, a més, pitjorativa).

S'«interview» -no hi ha dubte- comença bé. S'autor ha llegit molt de Machado, J. R. J., Ortega, Unamuno, Guillén... Tot lo que hi ha de valor a sa literatura castellana contemporània («vulgar», «transcendente», «anècdota», «categoría», «intimismo», «ángel y duende interior», «algarabía soñadora»). Hi ha uns elogis discrets. Diu que jo puc mirar serenament més enllà «de un círculo vicioso de bombos mutuos». Agradable. Però després...

No record exactament lo que jo vaig dir -vaig escriure-, però:

1. Mai puc haver dit això de «... en un anhelo por hallar nuevos mundos». «Anhelo» és una paraula que ús jo molt escassament i sempre a disgust: me pareix, casi sempre, retòrica (retòrica en es seu ús: les paraules, en sí, no són retòriques ni deixen d'esser-ho; o, qui sap?, pentura sí ho són; però no [ho] haurien d'esser). Es comentari que fa a aquesta primera resposta meua és absurd. Pareix que diu: «Encara que tu no sapis definir sa teua poètica, aquesta és sempre ben definible. No et pensis que t'hagi fet una pregunta tan imbècil». (A s'«interview» d'avui, En Rafel Jaume, a sa mateixa pregunta, contesta, en essència, com jo).³

2. Influències.

a). Jo havia dit «...la nueva poesia llamémosla neorealista...». Ell suprimeix «llamémosla», amb lo qual implica que jo he cregut esser autoritat suficient per batiar una nova tendència poètica o que ja és prou sabut que aquesta tendència s'anomena així. Dues inexactituds.

i b). Jo havia dit, al final: «Y Rosselló-Pòrcel, naturalmente». Ell posa: «Y es inútil decir que Rosselló-Pòrcel ha guiado muchos de mis dubitativos pasos». És molt distint. Així com jo ho deia, venia a dir que Rosselló-Pòrcel és tan important que es dóna sempre per suposada sa seva influència en sa poesia jove d'avui en dia. Així com ell ho diu aquest matís queda obscurit per un excés de paraules. En Guillem és sempre així. Ho pensava s'altre dia. En lloc de dir «la nieve es blanca», diu: «El agua, a medio camino de su solidificación, adquiere un color que es el resultante de la confusa acumulación de todos los colores». Per lo demás molt clar. I pens que si això ho fes amb gràcia -barroquisme- estaria bé, però no l'hi fa -confusió- i queda malament. A més ¿s'imagina qualcú que jo pugui dir «mis dubitativos pasos». i«Dubitativos»! Es quan se comença a escriure que acudeixen, sense saber com ni d'on, aquestes paraulíssimes.

El comentari que posa a aquesta resposta em diverteix. Ell em demanà, veient que, en el capítol d'influències, no el citava: «¿Y J. R. J.?» (En Guillem està educat en sa nova literatura castellana; coneix de s'estrangera lo que a través d'aquella l'ha de conèixer; desconeix, per tant, sa catalana; i considera que tot poeta jove ha de sentir s'influència de J. R. J.). Jo li vaig contestar, una mica ràpid, potser, i conscientment

«épatant»: «J. R. J. no m'agrada gens; no m'interessa!». Ell quedà esglaiat i, ràpid, instintiu, tatxà sa pregunta. «Però, i per què no has de posar això?», jo. I ell: «No, no; no ho vull posar». J. R. J. «dominus meus et deus meus». I tan «dominus et deus» que no es resignà a no parlar-ne i com a influència «en sentido reaccionario». Mentida. J. R. J. és aquell vers meu que diu «cantant, xiulant, rient sota les fulles» i, segurament, molts d'altres. Només que no crec en sa immarcesible i altíssima glòria seva ni en una gran influència d'ell en mi (no es tractava, supòs, d'esmicolar una a una totes ses meves influències -hauria d'haver citat Shakespeare i Rilke i i Blai Bonet i Blas de Otero i fins i tot Alexandre i Unamuno i què sé jo qui més-; es tractava, però, crec, de citar les influències bàsiques, totals i continuades; jo deia, en principi, que eren distintes com distints són es meus poemes). I per lo que respecta a Guillén i Valéry, no els he tengut mai en compte en absolut: difícilment, doncs, seran voreres del meu camí poètic, com diu En Guillem. Lo que passa, segurament, és que ell creu [que] lo que jo pens i sempre dic d'aquests poetes ha d'influir en sa meva poesia així, per reacció. O que ho dic perquè així m'influeixen. De totes maneres, és inexacte, naturalment. No és exclusivament perquè no m'agraden les llimones, que menj taronges. Es canvi des meu gust per ses taronges no està determinat pes meu disgust per ses llimones.

3. «Sí, sí, el Quijote es la más emocionante figura... etc.» Pareix que jo ratificava una opinió seva. No obstant, ell no em deia res del Quijote i fins se quedà sorprès quan li vaig citar com a obra predilecta. aquí havia escrit, además: «Preguntarme qué poeta me gusta más es preguntarme qué clase de belleza prefiero». Una frase feliç que em suprimí. ¿Amor propi? Em sabia greu que hagués pensat que jo, amb això, li deia: «Demana-me això, quin doi!» No. Senzillament, crec que era una frase feliç, que, a més, em definia. També m'afegí Poe i Virgili, que no crec que hagués citat. Virgili, bé. Però Poe... (A ca-seva, es dia de s'«interview» d'En Moyà -on triàrem, de s'índex de «Cántico», es lema de sa secció- me demanà: «Què et pareix Poe?» Jo coneixia sa traducció de «El Corb» de D. M. Forteza i qualque altre poema; però recordava sa devoció que inspirava a Vaig dir: «Crec que és un bon poeta». Aleshores ell em llegí una crítica de..... a sa qual, de fals a retòric, el tractava de qualsevol cosa, sense deixar-ne bocí condret. M'alegrà: confirmava una opinió que anava formant aleshores de Però bé: això és un altre assumpte. Cità Poe amb tota intenció. Punyetero! Divertit.

Comenta aquesta resposta citant obres meves. Deixa de citar els llibres en preparació, amb lo qual lo de «extenso» queda un poc desentonat amb dos llibres de poesia només i una col·laboració a una antologia. M'equivoca també un títol: «Nous contes» per «Nou contes» i diu «extensa» a sa novel·la no sé per què.

4. Lo de Dhey sortí -ho dubtava- i sortí bé.

5. Lo de s'escola mallorquina també, apart d'una errada d'impremta -«resulta» por «resuelta»- i de que deixa un colofó que jo hi deia: «Por lo demás» -poc més o manco- «D. Juan Pons i Marquès y Bernardo Vidal han tratado últimamente el tema y a ellos me remito». ¿Per què suprimir això, que era un acte d'humilitat i un reconeixement de l'autoritat constituïda? Mai sabran distingir es periodistes lo important de lo fútil.

Bé. Es comentari que hi fa ve a dir: «No vos alarmeu. A pesar de lo que digui aquest jo crec en voltros». Bé.

6. I, no obstant, després transcriu sa resposta següent i sense s'atenuant que jo hi havia posada: «Poesía de altura. La denominación es inexacta, pero no se me ocurre ningún sustituyente. Lo que yo entiendo por verdadera poesía de altura...». Ho degué suprimir perquè era massa llarg. ¿Però per què no suprimia es seus comentaris? ¿No venia a que jo li digués coses? Idò?

Resposta 7) correcta.

Però a la 8) es va fer por. Jo deia: «...depurados y serenados. Y esto por dos motivos: por el atraso en que vivimos siempre los mallorquines y porque Mallorca es todavía, y felizmente...» ¿Sincerament es fa fer por d'això «del atraso»? No hi havia per què. L'atràs està dit com una virtut. Mallorca és es país on se viu millor del món, segurament. I això és per obra i gràcia d'aquest atràs. Per ell existeixen encara Ca'n Sureda i Ca'n Morell i Ca'n i Ca la Gran Cristiana, etc. En canvi ¿on són es Mèdicis, es Sforza, es Barberini, es Visconti, es Guisa, es....., es Valois, es Hohenstaufen, es Garra, es Wittlesbach, ets Habsburgo? Es seus palaus són museus públics, ambaixades, dependències de s'estat, parcs municipals: coses mortes. Beneiguem aquest sapientíssim atràs mallorquí i celebrem-lo canviant es lema dheyenc de «ignorantiam sustinet» pel de «sapientiam serenitas conformat». D'aquesta supressió d'En Guillem en faré un article: «Se alquila una butaca». El dedicaré a sa tia Alcía.

Bé. I es final. Això de «la mirada atenta» i no sé què «hacia lo hondo de las tierras ibéricas»... «¡Arriba España!»

Ah! En es poema errades. Com sempre.

11-XII-52

1. Amb aquestes notes Jaume Vidal contesta l'entrevista publicada per Guillem Sureda al *Correo de Mallorca* el 4-12-1952, reproduïda en aquest apèndix. El document, conservat entre els papers de Vidal i - amb gairebé total seguretat- inèdit, és interessant perquè mostra la bescara del text publicat. Alhora, hi queda reflectit -i en una data ben

primerenca, el 1952- el tarannà de Jaume Vidal, amic de la polèmica i del ball d'idees.

2. Nom de la secció que Guillem Sureda mantenia al *Correo de Mallorca* on es feia ressò de l'aparició de nous poetes.

3. Es refereix a l'entrevista amb Rafel Jaume publicada al *Correo de Mallorca* el dia 11-12-1952, reproduïda en aquest apèndix.

(Manuscrit conservat a l'Arxiu Vidal Alcover. Ocupa vuit quartilles. L'ús de l'article salat i el to informal del discurs fan pensar que és un text inèdit, potser el projecte o l'esborrany d'una carta -oberta o privada- que Vidal hauria pensat d'enviar a Guillem Sureda).

JAUME VIDAL ALCOVER. ENTREVISTA

PUNT FINAL D'UNA POLEMICA¹

JAUME VIDAL: «Vaig néixer a Manacor, el 29 de maig de 1923. Els pares eren ciutadans. El pare procedia d'una família de Santa Maria. La mare era també ciutadana. Els meus avantpassats foren missers, notaris i gent de carrera. A Manacor hi vaig viure fins als deu anys, estudiava amb els Germans de la Salle. Després vaig passar a Ciutat seguint estudis també a la Salle, fins que en acabar la Guerra Civil vaig passar a l'Institut. El darrer any del Batxillerat el vaig fer al Liceu Espanyol. El curs 1941-42 vaig traslladar-me a Madrid per començar la carrera de Dret. Però el curs 1942-43 el vaig passar estudiant lliure a Manacor i em vaig examinar a València on em suspengueren de tot. Després vaig continuar els estudis a Barcelona fins a finalitzar la carrera. Un cop acabada aquesta vaig tornar a Ciutat on he residit fins que, amb motiu del Centenari de Pompeu Fabra, vaig conèixer Maria Aurèlia Capmany, i em vaig traslladar a Barcelona. He cursat també la carrera de Filosofia i Lletres.

Des de molt jove estava en contacte amb la gent de la cultura catalana a Mallorca, perquè la meva mare era neboda del poeta Joan Alcover. Però el vertader contacte amb la nostra cultura el vaig tenir a Barcelona quan estudiava Dret. M'hi introduí Antoni Piferrer, qui em menà a un centre cultural que es deia "Estudi". Aquí ens vèiem amb Maurici Serrahima, els germans Gassó, Carles Riba, Joan Barat i anàvem als recitals de López-Picó. A Mallorca fou Martí Mayol qui m'introduí a les tertúlies de Can Massot. De les reunions i lectures de Can Massot sorgí un interès de Francesc de B. Moll per la meva obra. Em va dir que li dugués llibres en català. I vaig escriure, entre 1945-46, "El ball del pensament", un aplec de poemes pretenciosos i absurds. Francesc de B. Moll m'ajudava, em deixava llibres, però no dirigí mai la meva formació literària. Vaig anar també a les tertúlies de Can Colom. Els anys 1951-52 vaig escriure dos llibres de poemes molt diferents del que es feia aleshores a Mallorca: són "L'hora verda" i "El dolor de cada dia". Aquest darrer no es publicà fins a 1957 perquè la censura me'l prohibí tres vegades. En aquells anys encara pervivia l'Escola Mallorquina. Estava formada per gent burgesa amb les dues formes típiques de la burgesia: les bones formes i la moral. Però estava condemnada a acabar-se: hi va haver una primera generació, una segona, una tercera... allò era el problema dels "epígons". No conduïa a res i s'havia d'acabar. Blai Bonet, Llompart i jo formàrem un front comú per oposar-nos-hi. Però era una oposició rigorosament intel·lectual. Jo m'hi oposava amb els meus poemes surrealistes i realistes. L'Escola

Mallorquina era una supervivència romàntica que havia de desaparèixer. Crec, però, que el seu esquema de fer un poema era vàlid: una referència paisatgística i una referència sentimental. Però eren poetes limitats. Amb "Dos viatges per mar" vaig voler fer un homenatge a l'Escola Mallorquina perquè quan ens ocupam d'una cosa és perquè l'estimam. Jo havia passat dos estius recorrent les costes de Mallorca en barca i de cada lloc on tocava en vaig voler fer una referència, completant-los després amb un viatge a Eivissa. Per aquells anys reaccionà la meva generació contra la influència predominant de la poesia de Carles Riba, la reacció es feia a base de lectures de les obres de Guillén, Rilke...

Influències? La dels poetes castellans de 1927 que caracteritza la nostra generació. A "El ball del pensament" hi ha ressonàncies de la poesia catalana romàntica, de Joan Alcover, de Rubén Darío i dels modernistes catalans com Llongueres, Carner... Jo aleshores em trobava endarrerit i no coneixia la poesia més moderna. A "L'hora verda" ja hi ha Rimbaud, els simbolistes com Mallarmé, els surrealistes com Apollinaire, Eluard... i els poetes del 1927. Els poetes romàntics anglesos, traduïts per Marià Manent i llegits en textos publicats abans de la Guerra Civil, exerciren gran influència sobre el nostre grup: Keats, Shelley, Coleridge... Dins la meua obra hi ha, a més, calcs conscients i influències de la poesia popular de Mallorca. A ca nostra, a Manacor, teníem un home, Joan Mariano, que m'ensenyà glosses i em contà rondalles. Crec que la poesia popular ofereix grans possibilitats per un poeta actual. El 1951 em trobava davant dues maneres molt diverses d'entendre la lírica. D'una banda els simbolistes francesos que dugué a la plenitud Juan Ramón Jiménez i els poetes intel·lectualistes com Valéry i Guillén. Per això i dins aquest camí a "L'hora verda" jo volia fer una poesia eminentment lírica, pura. D'altra banda hi havia un món adolorit que encara que em fos una mica extern també s'havia de dir. Jo llegia en aquell temps els poemes polítics d'Alberti i estava en contacte amb Marcelo Arroita-Jáuregui. I d'aquí sorgí "El dolor de cada dia". Als "Dos viatges per mar" seguien els "Sonets a Eurídice" que recullen experiències sentimentals meves a les quals vaig voler donar una forma continguda, pudorosa i no fer-ne una visió romàntica ni tampoc intel·lectual. Volia fer una lírica dins la línia de Petrarca, dins la poesia amorosa que va des de Dante fins a Ronsard, passant per Camoens, Ausias March, Jordi de Sant Jordi, Bernat Metge... He llegit molt sempre Dante i els predantistes napolitans i l'escola franciscana d'Umbria. Crec que és la poesia la màxima conquesta de l'expressió literària. Posteriorment he escrit "Terra negra" -que va obtenir el premi Carles Riba- i "El fill pròdig".

La primera narració la vaig escriure el 1948. Es titulava "L'equip assassinat" i era humorística. El 1950 vaig començar "Mirall de la veu i el crit" que es publicà el 1955. El 1953 vaig començar "Les quatre llunes"

que obtendria el premi Víctor Català. El 1948 vaig començar el meu cicle novel·lístic sobre la vida a Ciutat. Està format per una introducció, "Tertúlia a Ciutat" -acabada el 1956- i quatre parts: "La vida fàcil" -acabada el 1956-; "Els intocables" -escrit entre 1948-1964-; "Els Sants Innocents" -escrit el 1966 i "Els darrers dies" -acabat el 1969. Ara em cal revisar el conjunt i donar-li una unitat i una organització. Sobre el problema de les influències, ho discutírem amb Guillem Sureda Molina i arribarem a la conclusió de què m'havia influït, sobre la meua primera obra, André Gide amb "Les Faux Monnayeurs" i Aldoux Huxley. No, no dic sobre el "Mirall..." sinó sobre les narracions llargues, sobre el cicle. Influència sobre les meves narracions del "Mirall de la veu i el crit" [...] hi ha les narracions curtes que feien els homes del Surrealisme com Max Jacob, Apollinaire i Gide amb "Le Prométhée mal enchainé". Amb la meua obra cíclica em proposava retratar la societat ciutadana d'aquests anys. No, no fer una denúncia intencionada, sinó dir simplement la veritat. La denúncia vendrà per si sola, ja que, com diu Marx, la veritat és sempre revolucionària. En aquells anys, vivint al carrer Brondo, a Ciutat, vaig conèixer bé la societat que em voltava. He volgut fer amb el meu cicle una obra vertaderament realista. No com el món de Villalonga, molt vàlid com a narració però irreal. Tampoc caure en exageracions com fa Frontera a "Els carnissers" quan ens presenta aquella gent tan ignorant i "nueva rica". Cal fer una obra d'acord amb la realitat. El tema de les classes socials m'ha interessat sempre molt i tenc un estudi sobre les classes socials a Mallorca. Si els nobles eren els lleons, els burgesos són els xacals de què parlava Lampedusa: després d'haver destronat els lleons, devoraran el poble.

Cap als anys 1946-47 vaig escriure la meua primera obra teatral, "Els indiferents", sobre els problemes de la llibertat de la dona a Mallorca. Era molt dolenta. Seguí a continuació "El retorn del fill pròdig", que vaig intentar m'estrenàs la Companyia Artis. Després vaig escriure "El solitari". Tenia interès que l'Artis m'estrenàs alguna cosa però no li va interessar. Record que una de les obres que vaig presentar a aquesta companyia era una titulada "Teatro Regional", naturalment en contra d'aquest teatre. Era un teatre beneït i ridícul i havíem de lluitar contra ell. Però això era molt difícil. El "teatro regional" tenia uns autors, una companyia i, sobre tot, un públic. La represa del teatre autòcton a Mallorca fou fàcil perquè l'Artis s'incorporà com un grup folklòric dins Educación y Descanso. En contra del que s'ha dit, però, no crec que el "teatro regional" desvaloritzàs i ridiculitzàs el malloquí dins la nostra societat. Si alguna ridiculització hi va haver fou en contra del castellà».

1. Aquesta entrevista fou publicada al *Diario de Mallorca* el 1972, tot i que recull la síntesi d'una conversa que Damià-Ferrà Ponç i Jaume Vidal mantingueren l'11 d'octubre de 1969. Ferrà-Ponç només reproduïx les respostes de l'entrevistat. La publicació de la conversa respongué a la intenció, per part de D.F-Ponç, d'acabar una polèmica que havia encetat amb Vidal arran de la publicació d'una crítica a *Sophie o els mals de la discrecció* apareguda a *Lluc*. Abans de les paraules de Vidal hi ha el text següent:

«La meua crítica a la novel·la de J. Vidal "Sophie o els mals de la discrecció", apareguda a la revista "Lluc" (Juliol-Agost, 1971, p. 208) fou motiu d'una breu polèmica amb aquest escriptor. Crec que és arribada l'hora de posar punt final al tema. I ho vull fer amb una conversa amb la complexa personalitat de Jaume Vidal i Alcover. No, la conversa no és recent: la data exacta d'aquesta xerrada amistosa amb l'autor de "Sonets a Eurídice" és la del 11 d'octubre de 1969. Des d'aleshores ençà l'activitat literària de Jaume Vidal ha incrementat la lírica, el teatre, la novel·la i la crítica catalanes amb treballs de vegades d'interès i altres prou discutibles. Malgrat tot aquesta breu conversa ha d'ajudar els lectors a comprendre l'home i l'escriptor que ell és. Ja que formam part d'un país que vol dir-se civilitzat i europeu, que aquestes ratlles serveixin per a mostrar com després de la polèmica i per damunt d'ella cal mantenir les formes d'una convivència. I és perquè crec que J. Vidal ha jugat i juga un paper d'interès dins les nostres lletres actuals que val la pena escoltar el seu missatge d'escriptor i conèixer-lo com a home».

Al final de l'entrevista hi ha el colofó que segueix:

«Mentre el magnetofó gravava les paraules de Jaume Vidal dins una habitació reblida de llibres i quadres a un àtic de Barcelona, Maria Aurèlia Capmany teclejava furiosament la màquina d'escriure a l'habitació del costat. Alguna animosa lletra de batalla devia fer brollar la infatigable escriptora. Vaig acomiadar-me. El món de Jaume Vidal quedà endarrera. Un món personal que tan sols la paraula treballada i el seu contingut humà li han de permetre, en un futur, la salvació o l'oblit».

(*Diario de Mallorca*, 10-2-1972)

BLAI BONET. ENTREVISTES

NUESTROS POETAS. BLAI BONET

Es el máximo poeta en lengua vernácula que tenemos. Nació en Santanyí -marinera y llana- el 26 de Diciembre de 1926.¹ Estudió en Palma hasta que su salud se lo permitía. Desde entonces, vive recluido en su ciudad pequeña, a un paso sólo del campo, como el ave prisionera.

Conocí al poeta hace dos años. Le hice dos visitas más, casi consecutivas. Había publicado su primer libro, «Quatre poemes de Setmana Santa». Hablamos de estos poemas y otros que iban a constituir su libro segundo. Blai hablaba más que yo, que, callado, le admiraba. Ahora, aparecido y loado «Entre el coral i l'espiga», le he escrito para recordar sus palabras y esclarecer otras. He aquí el diálogo cruzado.

-¿Qué poetas -castellanos, catalanes- influyen en tu poesía?

-Influyen en algunos poemas míos los modos expresivos de Maragall, Salvat-Papasseit y de Alberti.

-¿Puedes darme el título e intención de sus poemas [sic] de algún nuevo libro que prepares?

-Mi próximo libro será «Cant Espiritual», que canta el amor humano como presencia de la virtud, de la potencia amorosa de Dios sobre la tierra.

-¿Era «Aucell de foc» el nombre primitivo de «Entre el coral i l'espiga»?

-Sí. Es el título que le puse al empezarlo.

-¿Crees que algún poeta de hoy representa o refleja en su obra el momento que vivimos?

-El máximo documento de nuestra época es la obra poética de Eliot. Principalmente «The Waste Land» y «Four Quartets». «Mistress Death» de Salvador Espriu da la hora actual en Cataluña. En España, Aleixandre no refleja el momento histórico que vivimos.² Pero las generaciones venideras verán en su obra la impronta de la conmoción mundial de nuestros días, en la poesía española. Aleixandre, tal vez a contra voluntad, es un gran clásico, llevado del natural frenesí del siglo veinte.

-¿Es posible una poesía popular, en el mejor sentido de la palabra? ¿O ha de ser siempre la poesía una caja de música para pocos?

-Va siendo hora de que deje de establecerse el problema de mayorías y minorías poéticas. El poeta debe hacer simplemente poesía. Su poesía. Escribir el poema como quien habla solo, es decir, con Dios. Y después entregar su labor a los hombres. Y que la recoja el que quiera. Puede suceder muy bien que un poema «para todos» no interese a nadie, y que una composición «minoritaria» interese a muchos. No importa que

el poeta lector entienda la letra. Puede suceder que no entendiendo la letra entienda la poesía del poema. Esto es suficiente.

-¿Hay poesía social en España?

-Toda poesía es social, en cuanto es un hecho del hombre que brota de la circunstancia de vivir entre hombres: en sociedad. Si preguntas si en España hay poesía civil, de carácter sociológico o político, ahí están tantos poemas de Alberti, algunos de Antonio Machado y, en diferente plano, Crémer y Eugenio de Nora.

-Hispanoamérica, ¿da su mensaje por cerrado con las aportaciones de Rubén Darío, Pablo Neruda y César Vallejo?

-De ninguna manera. A no ser que en Hispanoamérica se declare una huelga perpetua de liras caídas. Lo que pasa en Hispanoamérica es que los poetas jóvenes se han puesto de uniforme también, como en otras partes. Con la consiguiente falta de palabras mayores.

-La abundancia de revistas de poesía, ¿consideras que es beneficiosa para el poeta que es llamado a colaborar en casi todas ellas?

-Espiritualmente beneficiosa, creo que sí. En fin de cuentas, el trabajo del poeta es escribir poemas, y, siendo éstos auténticos, cuantos más publique, mejor.

-Una última pregunta. ¿Escribirías en castellano?

-Escribiría en castellano, si mi palabra de cada día fuese castellana. Pero hablando catalán, el escribir en castellano sería una imitación de mí mismo. Por lo demás siento una profunda admiración por la actual poesía española.

1. Sembla que la data de naixement del poeta és el 10 i no el 26 de desembre.

2. En canvi, en les seves cartes a Carles Riba, escrites a partir del 1953, Bonet manifestarà una gran admiració per Aleixandre. La contradicció s'explica si tenim en compte que en el moment de contestar les preguntes de l'entrevista, Bonet no podia conèixer *Historia del corazón*, llibre que marcà el viratge estètic del poeta sevillà: Aleixandre l'acabà el 1953.

(*Dabo*, núm. 5, «Suplemento número 2»; sense data [1952-53?] i sense signatura [Rafel Jaume?]).

BLAI BONET. ENTREVISTES

«GARCÍA LORCA ME DESCUBRIÓ UN MUNDO POÉTICO PERO NO EL SUYO, SINO EL MÍO»

De un salto gigante, Blai Bonet acaba de situarse en primer plano de nuestra actualidad literaria con este reciente y preciado premio de poesía catalana «Óssa Menor, 1952» que entre una rigurosa selección alcanza su nuevo «Cant Espiritual».

Hemos de confesar que habíamos escrito con todo el entusiasmo de que somos capaces un prólogo que encabezara las declaraciones del joven poeta de Santanyí, pero ante la magnitud de éstas, creemos lo más lógico el retirarnos humildemente y cederle a él la palabra, no sin antes decir, ya que Blai Bonet nada ha de decirnos de ello, que su «Cant Espiritual» llevará un prólogo de Salvador Sprin [sic], uno de los más grandes escritores catalanes y uno de los más originales de España. También quisiéramos hacer notar como dato singularísimo el alto sentido de ecumenidad que ha presidido este último «Óssa Menor»: toda la lengua catalana está en sus tres primeros puestos. El poeta premiado, este inconmensurable Blai Bonet, es, por nuestra fortuna, mallorquín. Oscar Sansó, el finalista, barcelonés, y el tercer lugar corresponde al valenciano Juan Fuster.

He ahí, pues, a Blai Bonet, en unas respuestas concretas, sinceras y firmes, llenas de esta sencilla elegancia que matiza el ardiente vacío de sus largas horas de enfermo y soñador.

-Esperabas este premio?

-No. Presenté mi libro para que lo publicaran. Ese era el premio que esperaba.

-¿Crees el «Cant Espiritual» superior a tus anteriores libros?

-Creo que el Jurado dijo que sí, que era superior en fuerza expresiva a «Quatre poemes de Setmana Santa» y «Entre el coral i l'espiga». Yo, por mi parte, creo que también es superior, sobre todo en profundidad e intensidad. Sobre todo, es un libro donde los poemas obedecen a una razón vital, a una razón de verdad, casi nunca a un pretexto de arte. A mi, particularmente en Poesía me interesa más la poesía que lo artístico. Cuando sucede lo contrario, considero que me equivoqué rotundamente.

-¿Es cierta -y consciente- esta tan cacareada influencia de García Lorca que señalan en tu obra?

-García Lorca es uno de los pocos genios de la raza poética de España. España ha tenido poetas enormes, pero hombres de capacidad genial para crear poesía española, sólo ha habido tres: el Arcipreste de Hita, Lope y Lorca. Y posiblemente, en ninguna literatura del mundo,

existe un trío tan brioso como este. Pero Lorca, como fenómeno literario, ha influido poquísimos en mí. Eso sí, me descubrió un mundo poético, pero no el suyo, sino el mío. El contacto entre Lorca y yo es más biológico que literario. Es lo mismo que ocurre a Antonio Machado y a Juan Ramón Jiménez con respecto a Bécquer. Muchas veces es imposible saber si una «Soledad» de Machado es suya o de Gustavo Adolfo. Y eso no es una influencia de... sino una querencia a... es decir: temperamento. Y prueba de ello es que cuando Machado y Juan Ramon han sido modernos, han continuado siendo becquerianos. Los poetas que en realidad han influido muchísimo en mí son San Juan de la Cruz y Antonio Machado, igual García Lorca. Aunque García Lorca no hubiera existido.

-¿Reconoces otras influencias?

-Hay quien dice que en mis «Quatre poemes de Setmana Santa» existe la influencia de los poetas eslavos,¹ a quienes no tengo la satisfacción de conocer. En el transcurso de mis poemas hay influencias de Keats, Rilke, Maragall, Miguel Hernández, Virgilio, etc.

-De nuestros ya clásicos mallorquines: ¿qué poetas consideras los mejores?

-En Mallorca aún no hay clásicos, a causa del tiempo. Lull, más que un clásico, es un enorme primitivo. Costa y Alcover, hace tan sólo 30 y 26 años que murieron. Miguel Ferrá, muchísimos menos. Y este tiempo no es suficiente para juzgar de la perennidad de una obra. Hay que tener en cuenta que «clásico» quiere decir únicamente «vivo». Más, con toda seguridad, podemos decir que Costa, Alcover y Ferrá serán tres clásicos. Sobre todo, Alcover, a quien considero el mejor poeta de Mallorca y uno de los más grandes de la lengua catalana.

-¿Qué opinión es la tuya ante este nuevo movimiento literario?²

-Pienso que es interesante, magnífico y, sobre todo, una oleada de salud para la literatura catalana. Además, es interesante porque es joven. Si la generación anterior de escritores ha fallado ha sido porque no fueron nunca jóvenes. Ni a los veinte años. La generación actual sí que es jovencísima.

-¿Nombres...?

-El ángel y la centella de Jaime Vidal, el entusiasmo constructivo de Llompart, el arte fino de Moyá y de Coll,³ el tacto crítico de Vidal y Tomás; y sobre todo y sobre todos, esa cabeza y esas manos de Sanchis Guarnier. Y elevándolo todo, sordamente, el aliento universal de Moll.

-¿Sientes predilección por temas determinados?

-Por el amor, visto desde su raíz o copa, que es la muerte.

-¿Qué elemento consideras esencial en la poesía?

-La emoción comunicativa cuando es producida por el ritmo profundo en la palabra, la emoción de la palabra en el tiempo, como dirían Machado, Maragall y Novalis.

B. Ferrer Massanet

Enero de 1953

1. No he sabut esbrinar qui fou el detector d'aquesta influència.

2. Es refereix, naturalment, al grup dels poetes insulars de postguerra.

3. Baltasar Coll i Tomàs.

(Entrevista conservada a l'Arxiu Vidal Alcover. Retallada d'un diari. No porta indicació de la data -probablement el gener de 1953- ni del lloc d'edició).

BLAI BONET. ENTREVISTES

En Santanyí, la de la eterna aventura marinera, vive un poeta. En una de las últimas calles del pueblecito, en la calle de Palma, situada casi en las afueras, está la casa de Blai Bonet. Al entrar, la madre del poeta nos da la bienvenida. Sus ojos tienen la profunda dulzura de la madre que está acostumbrada a sufrir amorosa y calladamente.

Nuestra mirada se posa sobre un dibujo del poeta hecho por Bernareggi. La madre, que ha observado cierto gesto nuestro, nos dice, casi al oído, con el tono maternal de la confidencia.

-Personalmente, Blai es más simpático y agradable.

Detrás de las vidrieras de la casa, junto a una camilla cálida y hogareña, Blai Bonet reposa -¿desde cuándo?, ¿hasta cuándo?- con la suavísima melancolía que da la resignación. Blai Bonet, pálido, con el pelo revuelto, abierta la sonrisa de su boca, nos abre los brazos a la amistad entrañable. Sus ojos vivísimos, de color oscuro, abiertos siempre a la sublime inmensidad de lo poético, nos impresionan profundamente.

Afuera, un ventarrón insospechado levanta nubes blancas de polvo. Al pasar algún coche, deja también la estela polvorienta de su raudó viaje. Junto a la camilla, el poeta y yo, frente a frente.

-Mi producción, teniendo en cuenta mi edad, no es nada corta, nos dice Blai. En 1950 me publicaron «Quatre poemes de Setmana Santa»; en 1952, «Entre el coral i l'espiga» y en 1953 «Cant Espiritual». Sin publicar tengo «Comèdia», «Rèquiem per a Cristòfol Bach» i «... et nunc», que es el primer volumen de un diario íntimo que dejará de serlo,¹ claro está, cuando se publique. Esto sucederá cuando tenga recursos para marcharme al extranjero...

Los ojos de Blai miran hacia la ventana con nostalgia y uno piensa en la nostalgia que sentirá Blai por esta ventana cuando no pueda mirar a través de ella...

Sobre las influencias poéticas dice:

-Yo he leído todos los poetas que tienen afinidad conmigo: Maragall, Salvat-Papasseit, Quevedo, Machado, San Juan de la Cruz, Lorca, Walt Whitman, etc.

En esta lista hallamos, esencialmente, casi únicamente, poetas temperamentales, «poetas de sangre», que diría ingenua y certeramente García Lorca.

-En cuanto a preferencia «gustativa» me quedo con Tagore, Juan Ramón, Keats, Verlaine, Bécquer, Antonio Machado, Lorca, Neruda, Alberti, Valverde. En cuanto a preferencia «estimativa», admiro y, sobre todo, estimo, a todos los poetas profesionales: Rilke, Guillén, Salinas, Riba, Espriu, Alexandre.

-Defíneme tu poética, o mejor, ¿qué entiendes tú por poesía?

-Yo escogí para mi uso la poética más corta y difícil y que puede resumirse de esta forma: «La palabra en el poema tiene que producir la sensación de lo que significa». A ese duende o plasticidad de las palabras sacrifico la preceptiva, la cortesía, que es algo así como la sintaxis de la vida. En poesía me gusta ir en mangas de camisa. Peinado y limpio, eso sí. Y por poesía entiendo echar luz cordial e intelectual sobre las cosas para que sea más claro su sentido final, último, verdadero y único.

Resulta ahora ineludible hablar del momento poético en Mallorca. Resulta ineludible y sumamente interesante.

-Yo no veo el momento, sino los poetas en particular. Ahí está Jaime Vidal, lleno de cultura y distinción, humana y poética, como si viniera siempre del salón de la marquesa de Villeparigis. Y Lorenzo Moyá, de un primitivismo torneado y delicioso. Y Llompart de la Peña, de generosa afabilidad expresiva, rico en su multiplicidad verbal. Y Coll, Fullana, Gayá,² tres magníficos poetas. En una palabra: tradición y buenos modales, pero de calidad intelectual.

Sobre esos buenos modales poéticos volvemos otra vez.

-Claro que a mí me gustaría ver a todo el mundo un poco más despechugado. El Mediterráneo solamente es sereno en su parte meteorológica de azules y soles. Humanamente ha sido pendenciero, sensual, pirata y camorrista. Más auténtico y humanamente mediterráneo me parece Salvador Espriu que Costa y Llobera, el cual, aséptico y abstemio, bebe agua mineral en la casa de Horacio, el borrachín de Sabinia. En cuanto a Mallorca, Jaime Vidal es el más mediterráneo. Mediterráneo y Serenidad son, a mi juicio, sinónimo de apasionada educación. En cuanto a la forma poética, el Mediterráneo español tuvo siempre la forma de aquella flor irregular que en la botánica popular de Andalucía se llama «palabra de hombre».

La conversación sobre los poetas mallorquines de su generación nos obliga esta pregunta: ¿Te consideras «cabeza de serie»?

-Mi buen amigo Cela y Luis Miguel Dominguín, al parecer no tan amigo tuyo,³ dirían que sí, con más o menos razón, y con el peligro de admitir que están hechos en serie. Yo, con gran humildad, me considero, en cambio, «fuera de serie». Con cabeza y todo, claro está.

Y ya la debatida cuestión: ¿debe ser minoritaria la poesía?

-La única misión estricta de la poesía es la de ser extremadamente buena -poética. Después que la lea el que quiera. Cuando escribo un libro quisiera verlo en las manos del tranviario, del peón caminero. Aunque parezca extraño yo creo que se es minoritario por falta de inteligencia expresiva.

-Desde [...] la poesía mallorquina ha sentido influencia de la castellana?

-Desde Lorca y Juan Ramón, que es para mí el poeta «poético» por excelencia. El poeta de la belleza bella.

Dejamos la poesía y hablamos de sus lecturas.

-Yo leo poesía, y teatro y novela y filosofía hacia la que cada día siento más inclinación. Luego, para desintoxicarme, leo prensa deportiva y taurina, que me causa un placer de sugerencia muy parecido al que las guías de Ferrocarriles causaban a Mallarmé.

Uno ante esto desea haber sugerido algo a Blai Bonet a través de nuestros comentarios taurinos.

-¿Cuáles son tus novelistas preferidos?

-Dostoiewski, Bernanos, Mauriac, Baroja, Cela. Y si hubiera un incendio en el que peligrara la novelística española del siglo XX iría a salvar «La Regenta», «Miss Giacomini» y «Mort de Dama». Tres joyas preciosas.

Nos despedimos de Blai Bonet. Detrás de las vidrieras de la casa, junto a la camilla cálida y hogareña, Blai Bonet reposa -¿desde cuándo? ¿hasta cuándo?- con la suavísima melancolía de la resignación. Ahora se ha levantado y nosotros le vemos, tras los cristales, decirnos adiós con la mano.

Un coche blanco deja su rauda estela blanca. La nube de polvo nos borra la visión del poeta. Pensamos en el «poeta asesinado» de Apollinaire.

Guillermo Sureda Molina

1. El «Rèquiem per a Cristòfol Bach» no ha arribat a publicar-se, no, almenys, amb aquest títol. «El nunc manet in te» era el títol -manllevat de Gide- d'un poema que Blai Bonet publicà el 1956 a l'editorial Atlante, posteriorment inclòs a *Comèdia*.

2. Baltasar Coll, Guillem Fullana i Miquel Gayà.

3. Guillem Sureda Molina era crític taurí.

(*Diario de Mallorca*, 27-2-1955. En dec fotocòpia a J. Mas i Vives).

BLAI BONET. ENTREVISTA

BLAI BONET, POETA Y NOVELISTA (1) EL HOMBRE Y SU OBRA

La entrevista se celebra en la casa de este gran catador de la literatura que es D. Tomás Cano, en la que ha comido hoy el poeta Blai Bonet. En torno a una encendida y hogareña chimenea, nos hallamos cuatro personas: Blai Bonet, el poeta amigo y entrañable, Tomás Cano, el anfitrión exquisito, Baltasar Porcel, joven escritor y colaborador de este diario y el que suscribe.

La verdad es que esta entrevista es ambiciosa. Quiero encerrar en ella todo el doloroso sentir del escritor, su poética, su concepción de la novela, sus preferencias y sus desdenes intelectuales. Quiero que en ella se refleje el actual momento humano y literario de Blai Bonet. Vamos a ver si lo consigo.

P.- Hazme, por favor, un brevísimo «curriculum vitae» literario. Enumérame toda tu producción, señalando, claro está, cual es la inédita y cual es la ya publicada.

R.- En 1950 publiqué un primer libro, «Quatre poemes de Setmana Santa». El mismo año «Entre el coral i l'espiga». El 1952 me concedieron en Barcelona el premio «Osa menor» de poesía por el libro «Cant espiritual», que se publicó al año siguiente. estoy esperando la edición, en «Papeles de Son Armadans», de «Comèdia».¹ Cuando haya aparecido esta obra, saldrá otro libro de poemas, «Guernica».² Escribí la novela «Haceldama», que no se puede publicar, de momento. «El Mar», que me ha dado el «Joanot Martorell» y que me permitirá ir tirando y otra novela, «El Foc», que será editada también por Aymá, en el Club de los Novelistas.³ Escribí dos obras de teatro. Una, «Parasceve», se estrenó en dos sesiones de cámara en el teatro CAPSA de Barcelona. La otra está en tratos con la compañía de Juan Capri para ser estrenada en el Romea. Ahora estoy escribiendo un libro espiritual, «Cartes a Cristòfol Duch», un libro de pensamiento, de recreación de la infancia, de valoración de la humildad, que va a editar «Raixa».⁴

P.- ¿Por cuál de estos libros sientes tu preferencia «intelectual o literaria»?

R.- Siento una ternura de tipo personal, una cierta fraternidad para com «Quatre poemes de Setmana Santa» i «Entre el coral i l'espiga». Son dos libros tembladores, como las ojeras y el bigote de la adolescencia. Tengo una veneración intelectual, artística, por «Cant espiritual» i «El mar». Son dos libros contruidos. El compendio de todo esto es «Comèdia», una obra que va destinada al corazón, al cerebro y a la piel, todo junto.

P.- Hay que buscar qué hay detrás de toda esta producción, es decir, cuáles son sus más esenciales influencias, los iluminadores faros de su obra.

R.- De quien más aprendí fue de Antonio Machado. El me dio el secreto de la palabra temporal y honda. También debo mucho a la dura tensión de César Vallejo, ese gran poeta chileno, que para mí es uno de los más grandes poetas de este siglo. Maragall y Salvat Papasseit son una de mis lecturas preferidas. Para mí, siempre lo más profundo y aleccionador es lo que está pegado a la tierra. Fue siempre imprescindible pegarse a la tierra para escribir un gran libro.

P.- Necesito que Blai defina su propia poética. Necesitamos que el poeta ponga sobre la mesa las cartas sin marcar que son los cuatro corazones de su propia poesía.

R.- Para cada hombre la poesía es «su» poesía. Yo consigo la poesía buscando que la palabra produzca la sensación de lo que significa, cargándola de ritmo, de tiempo, fijándola para siempre sobre el papel, llenándola de voluntad personal. Esta manera de conseguir poesía ha persistido siempre a través de los grandes maestros: Homero, Virgilio, Dante, Leopardi, Baudelaire, Alcover, Machado, Blas de Otero. En buena escuela poética, la poesía es templar, mandar y sentir en el verso.

P.- Emplea un giro taurino, se lo advierto.

R.- Sí, sí, ya lo sé. Yo creo en la Unidad del Arte. Hacer un poema es lo que mejor define la condición del hombre dejado en el mundo y que sueña, como un marqués arruinado, en su preclara procedencia: Dios. La Poesía no tuvo nunca otro valor que éste.

P.- ¿Te consideras novelista sólo «tangencialmente» o «esencialmente». Poeta novelista o novelista poeta?

R.- Para mí, en literatura, sólo existe un género: la poesía. En el fondo la condición indispensable para que una obra sea buena es que sea poética. El poema es poesía lírica; la novela, poesía épica; el teatro, poesía dramática. Si en la actualidad no es así, es porque el mundo anda muy mal. Ya se arreglará. Mis novelistas preferidos, es decir, los poetas en prosa que yo venero son Cervantes, Dostoyewsky, Stendhal, Tolstoi, Galdós, Bernanos, Faulkner y Baroja.

Si antes nos ha dado una noción de su propia y personal manera de «entender» la poesía, nos dirá ahora cómo entiende la novela.

P.- Blai, la novela ¿es estilo o mensaje, juego o buceo, es resolver un problema nunca antes resuelto -Valle Inclán- o exponer una problemática de tipo social, filosófico, etc., como Camus, Faulkner, etc.?

R.- La novela para mí es la noticia viva de unos personajes. Describirllos jugando con las palabras es algo que no tiene sentido. En España se hace esto aún. A este tipo de escritores -en España los ha habido y los hay muy buenos- se les llama estilistas. No. Son grandes orfebres del lenguaje, nada más. O tal vez estilistas en el sentido en que

se les llama a los toreros que componen la figura. Tener verdadero estilo es otra cosa. Es una conducta que arranca desde dentro. El estilo es una convicción, una seguridad. Es como pertenecer a un partido.

P.- Luego volveremos sobre el tema del estilo. Aclaremos ahora algunos conceptos:

Para ti, amigo Blai ¿qué es más importante, lo que se dice o cómo se dice?

R.- Lo único importante para mi es lo que se dice, con la condición de que esté expresado con fuerza.

P.- Volvamos al tema del estilo. El estilo ¿es un talante ante un tema o una actitud ante la gramática?

R.- El estilo es un talante ante la vida. Es el sonido que la vida arranca del hombre. Por eso el hombre será juzgado según su estilo.

P.- Si no me equivoco, Stendhal define la novela como «un espejo a lo largo del camino». Baroja apoya esta definición. ¿Qué opinas tú?

R.- Yo diría que la novela es un «temperamento» a lo largo del camino. En la novela, tanta importancia tiene el espejo, es decir, el novelista, como el camino, es decir, lo que acontece. En eso de la pura objetividad a todo trance, tan de moda hoy en día, -«behaviorismo», etc.- hay mucha frivolidad.

P.- Bonet, le acaban de conceder el premio «Joanot Martorell» por su novela «El Mar». Le pedimos de qué tema trata.

R.- Es el de la adolescencia perturbada de la postguerra. Un ambiente que viví yo y muchos de mi generación. Es un libro donde lo sobrenatural y lo realista van juntos, donde Dios purifica el mal, donde aquellos adolescentes descubren que el pecado es una cosa del otro mundo...

P.- Hemos hablado del pasado y del presente de Blai. Hablemos ahora del futuro.

R.- Mi plan es escribir dos novelas al año y una obra teatral. Mucho trabajo para mis pobres espaldas. Para este año tengo entregadas dos obras. Una, «Collegi Major»,⁵ que mis compañeros de Residencia Universitaria están esperando como quien espera una foto de grupo. Luego preparo otra novela. Y los poemas siempre en los momentos mejores, más íntimos, de más entrañable i afilada existencia.

Tomás Cano saca una botella de añejo y oloroso coñac «Napoleón» que vierte en sendas copas. Brindamos no por ese premio ganado por Blai, sino por su palabra esencial y necesaria. Brindamos, sí, por el pasado vivo y reluciente pero, sobre todo, por ese futuro lúcido sosegadamente esperanzador.

-Blai, por tu futuro.

G. Sureda Molina

(1) Como Vds. saben, hace tan sólo unos días que Blai Bonet, el gran poeta de Santanyí y uno de nuestros colaboradores si no más asiduos no por eso menos estimados, acaba de obtener, por su obra «El Mar», el premio de novela en catalán más importante del año. Con este motivo Diario de Mallorca quiere rendirle hoy su homenaje, glosando, en su página literaria habitual, la persona y la obra del joven y ya gran escritor.

[Nota del diari].

1. Des del 1956 la revista *Papeles de Son Armadans* anunciava l'aparició de dues col·leccions de poesia: la «Juan Rodríguez de Padrón» (de poesia gallega contemporània) i la «Joan Roïç de Corella» (de poesia catalana contemporània). Aquesta segona col·lecció, havia d'encapçalar-la *Comèdia* de Blai Bonet. El projecte no arribà a realitzar-se.

2. Blai Bonet no ha publicat cap llibre de poemes amb aquest títol. Després de *Comèdia* el primer recull publicat fou *L'Evangelí segons un de tants* (1967).

3. Bonet no ha publicat cap novel·la amb aquest títol, que sembla indicar la intenció de fer un cicle novel·lístic amb els noms dels quatre elements. *Judas i la primavera* aparegué a l'Editorial Selecta el 1963.

4. No tenc notícia de la representació de la segona obra teatral ni de la publicació de les *Cartes a Cristòfol Duch*. Pel que fa a l'obra de teatre, A. Nadal donava notícia, en les seves «Aportacions a l'estudi del teatre mallorquí contemporani» (*Affar*, 2, 1982), d'una obra de Blai Bonet, *Orquídia*, tot i que em va comentar que tampoc no tenia la certesa de l'existència real de l'obra. Potser es tracta de dos projectes no acompanyats.

5. No publicada. No en trobam més notícies.

(*Diario de Mallorca*, 2-1-1958)

BLAI BONET. ENTREVISTES

DIÁLOGOS CON BLAI BONET

La exposición que actualmente tiene el escultor Subirachs en la sala Gaspar, está inspirada por unas palabras en verso de Blai Bonet, objeto de muy diversos comentarios.

Se trata del fragmento de un poema, sugerido por la reciente escultura del artista barcelonés.¹ Junto con otra extensa pieza que interpreta la pintura de Tàpies, constituirá, al lado de la novela «Judes i la primavera», una de las próximas obras del escritor mallorquín. El libro, debido a la muestra del escaparate de Sala Gaspar, es esperado con cierto espíritu de pelea. El título es «Oh Calvary, Calvary».

Le preguntamos a Blai Bonet el porqué de esta y griega.

Es que «Oh Calvary, Calvary» es el título de un *Spiritual* negro, que canta el *Memphis Quartet*. Al espíritu de la obra le va muy bien el título en inglés, que sea una canción de los negros y que, si se lee en catalán, tenga esa y griega, en recuerdo de los tiempos de la *Renaixença*. La obra es una combinación de todos estos temas. «Oh Calvary, Calvary» es de una realidad total, pero tan calculado de expresión para nuestro país que muchas páginas sólo deben de tener validez aquí. En literatura, no creo que esto sea un fallo. En un país como el nuestro es una necesidad, a mi modesto entender. De momento, tiene tan poco sentido hablar al «mundo» desde aquí. Puede que uno, en cuanto a sensibilidad, esté algo lejos de ellos, pero me parecen hombres fundamentales los que, como Valle Inclán, Baroja, Cela, Sagarra, Josep Pla, son conscientes de donde viven... y hacen obra en vez de hacerse ilusiones.

Blai Bonet continúa:

-Creo que, por ahora, la fórmula más profunda para un escritor es ser universal para su pueblo. La creciente vaciedad, inutilidad, de mucha literatura tiene su raíz en querer escribir para el mundo, para todo el mundo.

-¿Qué afinidad tiene tu obra con la de Tàpies y de Subirachs?

-La intención, al menos, es que mi letra sea el espíritu de su materia y, aparte de colaborar en una integración de las artes, ayudar a comprender que el arte «otro» del tiempo «este» significa algo muy concreto, representa algo muy directo... Sobre todo en Tàpies, la pintura no es nunca conmemorativa, rememorativa, perpetuación de algo. La pintura de Antonio Tàpies es siempre de presente indicativo. Para este arte no es válida ninguna estética anterior. Acertó de lleno Michel Tapié al señalar la necesidad de una estética nueva basada en los valores del

arte nuevo. En literatura, en novela y poesía hay que partir, creo, de este principio. Sobre todo porque considero la pintura «otra» como otro modo de escritura. La afinidad que buscabas puede que esté aquí. Según mi entender, claro.

-¿Crees posible una novela «otra»?

-Sí, siempre que el escritor sea un gran conocedor de todos los secretos de su lengua y de los estilos, del teatro verbal que es el estilo. Hacen falta «comediantes» literarios. Dar testimonio es esencial, pero testimonio del hombre de ahora y siempre y de por los siglos de los siglos. De la otra tarea ya se cuidan «El Caso» y las secciones de «Sucesos».

-Tu próxima novela «Judes i la primavera», ¿es una novela «otra»?

-En algunos pasajes, para reforzar el expresionismo, sí. Pero el tema, el tema de los cristianos viejos, es documental, y ha habido que ceñirse a una descripción, no sé cómo lo diría, una descripción a la punta seca, en líneas generales. Lo mejor de estos libros es la aventura humana que es escribirlos, la juega existencial de armarlos. El día en que no me entusiasme escribir, lo dejaré. Por amargo que sea el tema, no concibo escribir sin la alegría de crear. ¡Qué cantidad de cuento se traen los artistas que dicen darse de cabeza en las paredes!

-Literariamente, ¿ha terminado la época de la angustia?

-Ni literariamente ni humanamente se terminará la angustia. Lo que, artísticamente, puede que vaya cediendo es la «época azul» de la angustia. De hoy en adelante, y de cada día más, el escritor deberá ir a la búsqueda de los valores positivos, vitalizadores, los valores en marcha hacia adelante, no porque sea mayor el optimismo ¡qué val!, sinó precisamente para dominar la angustia creciente.

Blaí Bonet ha hecho una pausa y prosigue:

-No concibo una gran obra cuyo tema no sea mortal o de estremecimiento, pero el estilo, el señorío de la forma, debe hacerla vital, de preciosa presencia. En cualquier acto del hombre, y por lo tanto en el de escribir, debe verse el espíritu. Nunca podré imaginarme un arte sin artificio, sin deseo de buscar calidades a la materia. En este sentido me entusiasma Álvaro Cunqueiro. Ni la naturaleza en estado natural, ni la sociedad en estado «social», ya sabes lo que se quiere decir con eso, nunca serán aptos para el arte: para el mejoramiento del hombre. Al hombre hay que darle las cosas transformadas, hay que darle toda la realidad, no el realismo, que es sólo una parte de ella y muy pequeña.

1. Es refereix al poema «Aquest monument transportable de Subirachs significa...», inclòs a *L'Evangelí segons un de tants*.

(*Destino*, núm. 1288, 14-4-1962, pàg. 37. Dec la referència i la fotocòpia d'aquesta entrevista a Xavier Vall).

BLAI BONET. ENTREVISTES

BLAI BONET, «PREMI CARLES RIBA», DE POESIA, INTERROGAT PER J.M. ANDREU, «PREMI CARLES RIBA» 1960. OBRA PREMIADA: «OH, CALVARY, CALVARY!»

A.-- El títol, *Oh, Calvary, Calvary!*, és molt suggeridor. Podries fer una síntesi de tot el que amb ell enclous i vols dir?

B.-- *Oh Calvary, Calvary!* és el títol d'un *spiritual* negre. El vaig sentir al *Memphis Quartet*, i aquest fet m'arrencà el poema *Aquí*,¹ que és un dels principals, i més llargs, del llibre. La síntesi de l'obra podria ésser aquesta: definir-me com a català. Després hi ha una altra síntesi: definir, de dintre estant, el país. I empro el símil del poble jueu. El símil és vàlid, no pas d'una manera absoluta, sinó del 39 ençà. En algunes peces el llibre és també un intent de crítica del meu país. Els qui a la nostra li diuen «només» bonica, benaurada, superior, etcètera, s'assemblen massa a l'altra gent que coneixem i que viuen de records de batalles guanyades o perdudes. A Catalunya li han fet el mal pitjor els catalans de finals de setmana... M'atreveixo a dir-ho perquè el país m'interessa de sòl-a-rel.

A.-- Després de dir-me tot això, gairebé no caldria preguntar-te quina és la intenció primordial del llibre... Però ho faig.

B.-- El meu intent és que el catalanisme sigui un humanisme, una manera de fer-se home. Ésser català ha de donar per a viure i per a morir...

A.-- Totes aquestes intencions, ¿queden concretades en conceptes clars i precisos, o bé dones marge al lector per a d'altres possibles interpretacions? Realisme a ultrança? Simbolisme? Totes dues coses?

B.-- L'expressió del llibre és molt concreta, concretada. Però un hom procura de presentar el poble jueu, i el català, com a síntesi de la condició humana. L'aventura d'ésser home, la vocació humana, definida com un intent, etc.

A.-- Té relació, la teva obra, amb la d'algun pintor, amb en Tàpies, per exemple...? En quin sentit?

B.-- El llibre i dos poemes van adreçats a en Toni Tàpies.² Alguns poemes són inspirats pels seus *Cartrons*. Ambdós estem d'acord en expressar la mateixa realitat. En el fons, també les obres d'en Tàpies són profundament locals...

A.-- Posaries el conjunt de la teva obra poètica, i aquesta premiada avui, concretament, dins el que s'anomena «poesia social»? Ja sé que el concepte és equívoc, però, posat a triar un adjectiu per a la teva poesia, ¿li donaries aquest de «social» o bé un altre, i en aquest últim cas, quin?

B.-- La paraula «social» em fa fàstic. A més, és una paraula vella. Són més definidores les paraules «existenciari», «civil». La més completa és «humà», però, en general, els poetes de la península ibèrica són tan presidiabls, que no hi veuen ja, per pur embrutiment, més enllà de «proletari» i «burgès», dues paraules que, a la pràctica, no signifiquen res de bo ni res de concret: en tot cas signifiquen una mentalitat feixista. Per a arribar a la gent, l'escriptor ha d'ésser tan fer com senyor i, sobretot, no creure que el poble és ximple: el poble, sobretot el nostre, és molt profund.

A.-- Gràcies per la sinceritat...

1. Desaparegut a la versió definitiva.

2. Blai Bonet es refereix a la primera versió del llibre. La dedicatòria i els dos poemes desapareixen en la versió definitiva.

(*Serra d'Or*, gener de 1963, p. 45-46)

RAFEL JAUME ENTREVISTAT PER GUILLEM SUREDA

EL POETA NO PUEDE DEFINIR SU PROPIA POÉTICA¹

El poeta es el niño de la adulta humanidad que frente a la urgencia vital de cada día y frente a la realidad insoslayable de lo prosaico, sabe crear para nosotros retazos de viva imaginación y de inquietante simbolismo. En esa lucha diaria, y por encima de ella, el poeta nos ofrece facetas nuevas y aspectos originales desde su singular perspectiva. De ahí que los poetas tengan su gran comunidad y que yo crea en la gran comunidad de todos los poetas por ese algo que está por encima de las razas y de las lenguas, de las simpatías y de los odios, por algo que les acerca a todos hasta unirles en la misma entraña de sus almas, en su misma intimidad vital, juntos todos por esa misma transformación que efectúan y en esa palabra que les conjura: Poesía.

Rafael Jaume es el poeta mallorquín que escribe versos castellanos y en esto se distingue de los restantes poetas de su generación. Sobre este hecho se explica el poeta:

-El motivo de que yo escriba en castellano es bien sencillo y en cierto modo una perogrullada. El castellano me ofrece menos dificultades y se resiste menos a mi pobre estro poético. Por otra parte considero que el castellano es más apto para describir el sentido íntimo de la poesía lírica.

Las lecturas del poeta han sido generalmente en lengua castellana y, por lo tanto, sus influencias habremos de buscarlas entre poetas de esta lengua.

-Si se sustituye la palabra influencia, siempre un tanto incierta, injusta e inconcreta, por la del poeta más leído [sic] diré que éste es Antonio Machado de quien, por ese mismo motivo, he de tener próximas o remotas reminiscencias poéticas. Entre todos los clásicos me quedo con el humanísimo Quevedo, cuya influencia sobre los modernos poetas es bien patente y especialmente en el libro «Ángel fieramente humano», de Blas de Otero. Sin embargo el libro que más me ha impresionado es «Hijos de la ira» de Dámaso Alonso.

De los poetas actuales prefiere, sobre todos, a Leopoldo Panero, cuya armonía poética es de su gusto, al citado Blas de Otero y a Gabriel Celaya. Y elige entre los prosistas a Camilo José Cela y a

-¿Vd. cree que el poeta puede definir su propia poética?

-Cuando escribo intento expresar lo que siento, però lo que siento sólo puedo expresarlo en poesía. Juan Alcover, a quien le encuentro cierta conexión con Machado, es el poeta más considerable que en lengua castellana ha dado la isla [sic].

El choque con una lengua originariamente extraña a la que hay que pulir, retocar y domar es un lastre pavoroso con el que han de luchar nuestros poetas. Rafael Jaume no ha publicado ningún libro y su obra esparcida es corta como la de tantos otros poetas que tienen más amor que tiempo.

-«Los ríos olvidados», seguramente mi primera obra, se ha publicado fragmentariamente en diversas revistas poéticas. En prosa preparo «El sol no sale por el Este» y es, como casi todas las novelas primerizas, una obra autobiográfica. Y dentro de breve tiempo, Jacinto López Gorge, que dirige la colección «Mirto y laurel», editará un libro mío titulado «Poema para Felipe».

El poeta no cree que haya actualmente una generación literaria mallorquina y dice en este sentido:

-Para que haya generación literaria ha de haber, además de proximidad cronológica, proximidad ideológica y ésta no existe. No hay, en este grupo que Vd. pretende juntar,² proximidad de ideas ni afinidad de gustos.

Es muy complejo el tema de la generación literaria y no puedo detenerme en él aquí y ahora. Lo cierto es que una generación literaria existe muchas veces a pesar de la supuesta disparidad ideológica de sus componentes, que en el fondo no es más que aparente por cuanto les unen idénticas inquietudes aunque dichas en distinto tono o enfocadas desde perspectivas distintas.

Rafael Jaume, siguiendo el lema alexandrino de que la poesía es comunicación y en labor ingrata de apóstol de la Poesía, ha fundado con «Xam» la revista «Dabo»,³ menospreciada por algunos y silenciada por otros e ignorada vergonzosamente por casi todos.

-«Dabo» se fundó hace un año entre «Xam», el alma de la revista y yo, y pretende juntar la poesía con el grabado en madera, dando a la poesía la reciedumbre del grabado y a éste la agilidad de aquélla. El vacío que se hace a nuestra revista es fruto de la envidia. Y es posible que el no editar poesía en mallorquín haga que ciertas capillitas se desentiendan de ella. Esto nos produce cierta tristeza, pero «Dabo» seguirá en sus trece por encima de voces malagoreras y de pueriles rencillas. Próximamente dedicará un número a la joven poesía de Hispanoamérica, aquí desconocida.

Y es conmovedor, como decía al comienzo de esta entrevista, el anhelo entrañable de unión que hay entre todos los poetas del mundo, sólo estorbado por pueriles vanidades y funestos malentendidos entre los que, por encima de todo, tienen la obligación de entenderse. Pero existe, aquí entre nosotros, a pesar de todo, la gran comunidad de los poetas. Pese a ellos mismos...

Guillermo Sureda

1. L'entrevista es va publicar a la secció «Más amor que tiempo» del *Correo de Mallorca*, que Guillem Sureda reservava als poetes de l'antologia de Sanchis Guerner. Per bé que en el present estudi no m'he referit a l'obra poètica de Rafel Jaume, considero que aquestes declaracions poden il·luminar alguns aspectes del treball: des de la seva relativa marginalitat i des de la seva condició de portaveu de la poesia castellana a Mallorca per mitjà de la revista *Dabo*, Rafel Jaume és un bon -i crític- observador del canvi en la poesia insular de postguerra. De fet, ell mateix es va sumar a aquest procés quan començà a escriure, en els seixanta, poesia en català.

2. Es refereix a la sèrie d'entrevistes (amb Jaume Vidal, Llorenç Moyà, Blai Bonet...) que publicà Guillem Sureda al *Correo*.

3. Cf. capítol II, apartat 3.2.4.5.

(*Correo de Mallorca*, 11-12-1952)

BIBLIOGRAFIA

Sobre les entrades de la bibliografia

L'inventari bibliogràfic que presento a continuació ha estat elaborat d'acord amb els criteris següents:

1. Recull els treballs citats i els consultats. S'hi esmenten conjuntament monografies, articles i textos (de creació o de crítica) inèdits. Només n'han estat eliminades les referències a obres utilitzades per il·lustrar aspectes molt específics del treball i les notícies d'originals de poemes, fullets, quaderns de notes, etc. consultats en arxius particulars; aquests materials són citats en les notes de capítol corresponents.

2. El repertori ha pretès de reflectir la trajectòria completa de cada escriptor pel que fa a obra de creació poètica. No aspira a la completesa en la recopilació d'obres de crítica no recollides en llibre, articles publicats a la premsa, discursos, etc.; en molts casos, però, aquests textos breus han estat citats a les notes. Pel que fa a la relació d'entrades bibliogràfiques *sobre* els autors objecte d'estudi, atesa la qualitat variable dels materials i la seva dispersió, tampoc no pot ser exhaustiva. Així i tot, ha procurat recollir la major quantitat d'informació possible, des dels estudis monogràfics fins a les ressenyes aparegudes a la premsa.

En el cas de Miquel Dolç, la bibliografia se centra en la seva obra poètica i conté, a més, un índex de traduccions; per al seu vessant d'humanista i erudit, em remeto a l'article de C. Bosch «Miquel Dolç, humanista» (1984). Quant a la bibliografia sobre Cèlia Viñas, ressenyo els treballs que s'ocupen de la seva obra catalana o bé els que en fan valoracions globals; per a un inventari complet, vegeu la tesi doctoral de F. Galera Noguera *Vida y obra de Celia Viñas* (1991); Arturo Medina Padilla, vidu de l'escriptora, ha organitzat l'«Archivo de Celia Viñas»; jo només he accedit al que conserva la família mallorquina de l'autora (Encarnació Viñas i Josep M. Llompart). Quant a les obres de Bernat

Vidal i Tomàs, em remeto a la «Bibliografia de Bernat Vidal i Tomàs» publicada el 1985 a cura de Miquel Pons. Pel que fa a Llorenç Moyà i a Jaume Vidal Alcover, l'accés, directe o indirecte, als seus papers inèdits ha permès l'entrada en aquesta bibliografia d'obres no publicades; en cada cas s'especifiquen les característiques dels manuscrits, per bé que algunes vegades manquen dades com la datació. Quant a Josep M. Llompart, he prescindit de la majoria dels treballs que glossen el seu vessant cívic i m'he centrat en els literaris; per a una llista gairebé exhaustiva dels seus articles no recollits en llibre, em remeto a la publicada en el número monogràfic 44-45 d'*Estudis Baleàrics*. I pel que fa a Blai Bonet, he eliminat del repertori els nombrosíssims catàlegs de pintura que formen la seva bibliografia d'escrits d'art.

3. Alguns dels articles citats han estat extrets de dossiers de premsa d'arxius particulars. Els recopiladors d'aquests dossiers no sempre indicaven la procedència dels materials: per això, en els casos en què no he pogut completar les referències, cito els treballs només amb les dades certes que en tenc (títol, autor, any) i indico el dossier a què pertanyen. La solució és poc ortodoxa, però l'he considerada millor que no l'omissió dels treballs; d'altra banda, es dona en molt comptades ocasions.

4. Per simplificar-ne la consulta, la bibliografia ha estat dividida en tres grans apartats, el tercer dels quals es desglossa, alhora, en parts més específiques:

I. La literatura catalana i el seu espai cultural

II. Estudis generals

III. Els autors

1. Miquel Dolç
2. Marià Villangómez
3. Cèlia Viñas
4. Bernat Vidal i Tomàs
5. Llorenç Moyà
6. Jaume Vidal Alcover
7. Josep M. Llompart
8. Blai Bonet

BIBLIOGRAFIA

I. *La literatura catalana i el seu espai cultural*

ALBERTÍ, Josep; CARLOS, Pere. «Bibliografia urgent del llibre mallorquí de la postguerra ençà». A: DD. AA. *Primera Setmana del Llibre Editat a Mallorca (1939-1971)*. Palma: Llibreria Tous, 1971.

ALEGRET, Joan. «Consideracions sobre l'adaptació catalana feta per Carles Riba del *tanka* japonès». *Revista de Catalunya* [Barcelona] (febrer 1991), núm. 49, p. 147-150.

ALEMANY VICH, Luis. *Las publicaciones periódicas en Mallorca*, 3 vol. Palma: s.d. [Biblioteca Pública de Palma, signatura *Mallorca 1355-57*, exemplar mecanografiat].

-- «Escritores baleares. Fichas bio-bibliográficas». *La Estafeta Literaria* [Madrid] (15-9-1969), núm. 426-427-428.

ALPERA, Lluís. «Antologia de la poesia realista valenciana». *Identity Magazine* [Cambridge-València] (1966), núm. 24.

ARAGONÉS, Juan Emilio. «Dramaturgos de hoy». *La Estafeta Literaria* [Madrid] (1961), núm. 426-427-428.

ARBONÈS, Jordi. *Teatre català de postguerra*. Barcelona: Pòrtic, 1973.

BALAGUER, Enric. *Dinou poetes dels seixanta* [estudi i antologia]. València: Tres i Quatre, 1987. (L'Estel; 2)

BALLESTER, Josep. «Bibliografia cronològica de la poesia d'autors valencians publicada entre 1939-1959». *A Sol Post* [Alcoi] (1991) núm. 3, p. 25-37.

-- «Entre Lai i Èdip: a propòsit de l'enfrontament generacional en la postguerra al País Valencià». A: DD.AA. *Miscel·lània Sanchis Guarnier*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992, p. 211-225.

-- *Temps de quarantena. Cultura i societat a la postguerra (1939 - 1959)*. València: Tres i Quatre, 1992. (Quaderns Tres i Quatre; 40)

BARTOMEUS, Antoni. *Els autors de teatre català: testimoni d'una marginació*. Barcelona: Curial, 1976.

BASSA, Ramon; CARLOS, Pere; BOVER, Jaume. *Llibres editats a Mallorca (1939-1972)*. Palma: Tous ed., 1972. (Turmeda)

BLANES, Agustí. «Le théâtre catalan de ces vingt-cinq dernières années». *Europe. Revue Mensuelle* [París] (any XLV, desembre de 1967), núm. 464, p. 173-182.

BENET, Josep. *Catalunya sota el règim franquista. Informe sobre la persecució de la llengua i la cultura catalanes pel règim del general Franco*. París: Edicions Catalanes de París, 1973.

BOER, Joséphine de. «Mallorcan Literature: 1920-1960». *Kentucky Romance Quarterly* (vol. XIV, 1967), núm. 4, p. 329-348.

BOIX i FUSTER, Emili; RIERA i BOU, Marcel. «Lluís Bonet i Garí o la silenciosa fidelitat». *Serra d'Or* [Barcelona] (octubre 1979), núm. 241, p. 29-33.

BONADA, Lluís. «L'aventura de l'Editorial Moll». *Serra d'Or* [Barcelona] (juny 1990), núm. 366, p. 49-51.

BOU, Enric. «La poesia». A: MOLAS, Joaquim [dir.]. *Història de la literatura catalana*, vol. 10. Barcelona: Ariel, 1987, p. 275-387.

-- «El Premi Víctor Català: una aproximació al conte català sota el franquisme». *Els Marges* [Barcelona] (1978), núm. 12, p. 102-108.

BROCH, Àlex. *Poesia catalana, antologia 1939-1968*. Barcelona: Edicions 62, 1985.

-- «La postguerra: delimitació final», dins *Literatura catalana. Balanç de futur*. Barcelona: Edicions del Mall, 1985.

CABELLOS i MÍNGUEZ, Pilar; PÉREZ i VALLVERDÚ, Eulàlia. «"Destino: política de unidad" 1939-1946. Tres aspectes de l'inici d'una transformació obligada». *Els Marges* [Barcelona] (maig 1987), núm. 37, p. 19-36.

CAMPILLO, Maria; CASTELLANOS, Jordi. «La novel·la». A: MOLAS, Joaquim [dir.]. *Història de la literatura catalana*, vol. 11. Barcelona: Ariel, 1988, p. 45-117.

CAPELLÀ, Llorenç. «Sobre mitos, empresarios y poetas (Mallorca, 1950)». *Brisas. Magazine de Última Hora y Baleares* [Palma] (4-12-1992), núm. 284, p. 24-25.

CAPMANY, Mª Aurèlia. «Novel·listes i narradors a les Illes». *Serra d'Or* [Barcelona] (desembre 1978), núm. 231, p. 85-89.

CARMONA, Àngel. *Antologia de la poesia social catalana*. Barcelona: Alfaguara, 1970.

CARTWRIGHT, Stephen. *Poesia catalana de la guerra d'Espanya (1936-39) i la resistència*. París: 1969.

CASTELLANOS, Jordi. «L'Escola Mallorquina». A: MOLAS, Joaquim [dir.]. *Història de la literatura catalana*, vol. 8. Barcelona: Ariel, 1986, p. 325-377.

CASTELLET, Josep M. *Notas sobre literatura española contemporánea*. Barcelona: Ediciones Laye, 1955.

-- *La hora del lector*. Barcelona: Seix-Barral, 1957.

-- *Poesia, realisme, història*. Barcelona: Edicions 62, 1965.

-- *Qüestions de literatura, política i societat*. Barcelona: Edicions 62, 1975.

-- CASTELLET, Josep M.; MOLAS, Joaquim. *Poesia catalana del segle XX*. Barcelona: Edicions 62, 1963.

CASTELLET, Josep M. [i altres autors]. *Edicions 62. Vint-i-cinc anys (1962-1987)*. Barcelona: Edicions 62, 1987.

CELA, Camilo-José. «Las Conversaciones Poéticas de Formentor». *Papeles de Son Armadans* [Palma-Madrid] (març 1959), núm. 36, p. 235-238.

CENTELLES, Esther. «Estudi introductori», dins *El conte des de 1939*. Barcelona: Edicions 62, 1981, p. 5-27. (El Garbell; 4)

COCA, Jordi. *L'Agrupació Dramàtica de Barcelona. Intent de teatre nacional (1955-1963)*. Barcelona: Publicacions de l'Institut del Teatre - Edicions 62, 1978.

COLOM, Guillem. *Entre el caliu i la cendra. Memòries (1890-1970)*. Barcelona: Pòrtic, 1972.

-- «L'Escola Mallorquina i el poble». *Lluc* [Palma] (gener 1972), p. 8-12.

COLOMAR, Miquel Àngel. «Acerca de la "deshumanización" del arte y de otras cosas que nada tienen que ver con ello». *Última Hora* [Palma] (3-12-1953).

COLOMER, Josep M. *La ideologia de l'antifranquisme*. Barcelona: Edicions 62, 1985.

COLOMER, Josep M.; AINAUD, Josep M.; RIQUER, Borja de. *Els anys del franquisme*. Barcelona: Dopesa, 1978.

COLOMINAS, Joan. *La poesia, un combat per Catalunya*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1979. (Biblioteca Serra d'Or; 24)

COMPANY, Miquel. «Documenta: 1941-1947». *Mel i Sucre* [Sant Joan (Mallorca)] (1988), núm. 1.

COMPANY FLORIT, Miquel; OBRADOR COLOM, Mª Antònia. «Guillem Colom i el grup de Documenta a Sant Joan». *Estudis Baleàrics* [Palma] (desembre 1989), núm. 35, p. 43-49.

CREXELL, Joan. «Publicacions de la resistència» [sèrie d'articles]. *Canigó*, núms. 501, 504, 506, 509, 510 i 511 (1977) i núms. 554, 558, 576 (1978).

-- «Publicacions de la resistència» [sèrie d'articles]. *Oriflama* [2a època], núms. 15, 19 i 22 (1977).

DD. AA. *Montserrat. Homenatge dels poetes mallorquins*. Pròleg de Miquel Batllori. Palma: Imp. Mn. Alcover, 1946.

DD. AA. *Festa poètica pro Abadia de Sant Martí de Riells del Montseny 1954*. Barcelona: Imp. Altès, 1955.

DD. AA. *Recull de contes balears*. Barcelona: S. Albertí editor, 1956. (Nova Col·lecció Lletres; 20)

DD. AA. *Antologia poètica universitària. 1956-1958*. Barcelona: Els llibres de l'Óssa Menor, 1959.

DD. AA. *Cap d'any*. Volums anuals de la col·lecció «Raixa». Palma: Moll, 1956-1964.

DD. AA. «Cultura catalana: perspectiva 70». *Cuadernos para el Diálogo*, col. «Los Suplementos». [Madrid] (1970), núm. 13 i 14. [Articles de Manuel Sanchis Guarnier, Joaquim Marco, Maurici Serrahima, J. Carrera Planas, R. Pradas, M. A. Capmany, Terenci Moix, Carles Miralles, J. A. Benach, Frederic Roda, Albert Manent, Josep Ventura, Antoni Romero, Baltasar Porcel].

DD. AA. «Poesía en Cataluña: C. Barral, A. Bartra, F. Cid, F. Cucurull, C. Miralles» [transcripció d'una taula rodona]. *Cuadernos para el Diálogo* [Madrid] (desembre 1979), núm. extraordinari XXIII, p. 61-64.

DD. AA. Taula rodona: «Del 36 fins avui: la postura dels nostres intel·lectuals». *Lluc* [Palma] (abril 1976), núm. 658, p. 7-10.

DD. AA. *Mallorca, teatre* [El teatre a Mallorca]. Palma: Caixa d'Estalvis de les Balears, 1979.

DD. AA. «Francesc de Borja Moll. 25 anys *Diccionari català-valencià-balear*». *El Día 16 de Baleares* [suplement monogràfic de

8 pàgines amb col·laboracions de J. Vidal Alcover, J. A. Grimalt, A. Moll, E. Casanova, G. Colon i A. M. Badia] (maig 1987).

DD. AA. *Cela en Mallorca*. Palma: Consell Insular de Mallorca, 1989.

DOLÇ, Mavi; BERNAL, Assumpció. «El moviment poètic de la postguera valenciana». *Els Marges* [Barcelona] (setembre 1989), núm. 40, p. 110-120.

DOLÇ, Miquel. «De la poesia obscura a la nova poesia realista». *El Heraldo de Cristo* [Palma] (juliol-agost 1963, setembre-octubre 1963).

Europe, Revue Mensuelle [París] (març 1958), núm. 347 [dedicat a la literatura catalana].

Europe, Revue Mensuelle [París] (desembre 1967), núm. 464 [dedicat a la literatura catalana].

FABRE, Jaume; HUERTAS, Josep M.; RIBAS, Antoni. *Vint anys de resistència catalana (1939-1959)*. Barcelona: La Magrana, 1978.

FÀBREGAS, Xavier. *Teatre català d'agitació política*. Barcelona: Edicions 62, 1969.

-- *Història del teatre català*. Barcelona: Millà, 1978.

FAULÍ, Josep. «Trenta anys de literatura catalana», dins *Calaix de crític*. Barcelona: Gràfiques Diamant, 1973. (Llibre de Butxaca; 78)

-- «Un quart de segle de llengua i literatura catalanes (1955-1980)». *Quaderns de l'Obra Social* [Barcelona, Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis] (juliol 1980), p. 3-8.

FAULÍ, Josep. «*Tele-Estel (1966-1970). Un restabliment frustrat de la premsa en català*». Barcelona: 1980. [Treball inèdit conservat a l'arxiu de la Fundació Jaume Bofill de Barcelona]

-- *L'interludi tràgic (1939-1975)*. Barcelona: Edicions 62, 1981.

-- *Premis literaris catalans*. Sabadell: Obra Cultural de la Caixa d'Estalvis de Sabadell, 1983.

FERRÀ-PONÇ, Damià. «Els escriptors i el turisme». *Lluc* [Palma] (octubre 1971), núm. 607, p. 28-32.

-- «Cultura i política a Mallorca (I)». *Randa* [Barcelona] (1976), núm. 2, p. 123-150.

-- «Cultura i política a Mallorca (II). Art i literatura durant la guerra civil». *Randa* [Barcelona] (1976), núm. 3, p. 71-106.

-- «Cultura i política a Mallorca (III). Tres intel·lectuals davant la guerra civil». *Randa* [Barcelona] (1976), núm. 4, p. 5-52.

-- «Cultura i política a Mallorca (IV)». *Randa* [Barcelona] (1977), núm. 5, p. 163-221.

-- «Cultura i política a Mallorca (V). Mites culturals de la postguerra: la literatura (1939-1945)». *Randa* [Barcelona] (1978), núm. 7, p. 80-131.

-- «Avantguardisme plàstic a Mallorca (I)». *Lluc* [Palma] (juny 1973).

-- «Avantguardisme plàstic a Mallorca (II)». *Lluc* [Palma] (juliol-agost 1973).

-- «Avantguardisme plàstic a Mallorca (III)». *Lluc* [Palma] (novembre 1973).

-- «Avantguardisme plàstic a Mallorca (Final)». *Lluc* [Palma] (desembre 1973).

-- «Guillem Colom i la restauració noucentista» (1946-1949)». *Estudis Baleàrics* [Palma] (desembre 1989), núm. 39, p. 33-37.

FERRÀ-PONÇ, Damià; GABRIEL, Pere; MASSOT, Josep. «Cronologia de Mallorca 1930-1939». *Randa* [Barcelona] (1976), núm. 4, p. 244-266.

FERRÀ-PONÇ, Damià; TERRADES, Andreu. «Poètica i plàstica de la guerra civil a Mallorca (1936-1939)». *Randa* [Barcelona] (1976), núm. 4, p. 172-216.

FERRER, Bartomeu. «Nota de Mallorca. "Raixa" no pot circular». *Pont Blau* [Mèxic] (desembre 1955), núm. 38, p. 460-462.

FERRER, E. *Literatura i societat. País Valencià, segle XX*. València: Tres i Quatre, 1981.

FERRER I GIRONÈS, Francesc. *La persecució política de la llengua catalana*. Barcelona: Edicions 62, 1985. (Cultura Catalana Contemporània; XVII)

FORTEZA, Bartomeu. «Desde Mallorca. Actividades literarias y artísticas» [article conservat a l'arxiu Vidal Alcover, sense indicació de data (1954?) ni de lloc de publicació (*Revista del Centre de Lectura de Reus?*)].

FULLANA, Miquel. «Crònica dels inicis de l'Obra Cultural Balear». *Palau Reial, I*, [Palma] (maig de 1988), monogràfic 2, p. 12-16.

FUSTER, Jaume. «L'aventura del llibre català». A: DD. AA. *Commemoració dels 500 anys del primer llibre imprès en català. 1474-1974. L'aventura editorial a Catalunya*. Barcelona: Carulla, 1972.

FUSTER, Joan. *La poesia catalana*, 2 vol. Palma: Moll, 1956.

-- «El I coloquio internacional de novela en Formentor». *Papeles de Son Armadans* [Palma - Madrid] (agost 1959), núm. 42, p. 207-212.

-- «Literatura en lengua catalana». *Cuadernos para el Diálogo* [Madrid], extraordinari XIV (maig 1969), p. 19-21.

-- *Literatura catalana contemporània*, 8a ed. Barcelona: Curial, 1988. (Biblioteca de Cultura Catalana; 23)

GABANCHO, Patricia. «La postguerra i el franquisme». *L'Avenç* [Barcelona] (febrer 1983), núm. 57, p. 122-128.

GALLÉN, Enric. «Literatura i societat II, 1954-1968». A: DD. AA. *Història de la literatura catalana*, vol. III. Barcelona: Edicions 62 - Edicions Orbis, 1984.

-- «La literatura sota el franquisme: de l'ostracisme a la represa pública», dins MOLAS, Joaquim [dir.]. *Història de la literatura catalana*, vol. 10. Barcelona. Ariel, 1987, p. 213-241.

-- «A l'entorn de Maurici Serrahima i "Estimats Amics". 1942-1944. Notícia d'una continuïtat», *Faig* [Manresa] (juny 1981), núm. 14.

-- *El teatre a la ciutat de Barcelona durant el règim franquista (1939 - 1954)*. Barcelona: Institut del Teatre de la Diputació de Barcelona - Edicions 62, 1985. (Monografies de Teatre; 19)

-- «El teatre», dins MOLAS, Joaquim [dir.]. *Història de la literatura catalana*, vol. 11. Barcelona: Ariel, 1988, p. 191-219.

GALLOFRÉ, Maria Josepa. *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991. (Biblioteca Abat Oliba; 99)

GASSÓ, Lluís. «Petita història de l'"Estudi" del carrer de Sant Pau». *Serra d'Or* [Barcelona] (juliol-agost 1982), núm. 274-275, p. 29-33.

GAYÀ, Miquel. *Històries i memòries*. Palma: Moll, 1986. (Els Treballs i els Dies; 30)

GELI, C. i HUERTAS, Josep M. *Les tres vides de «Destino»*. Barcelona: Diputació de Barcelona i Col·legi de Periodistes de Catalunya, 1990. (Vaixells de Paper; 7)

GIMFERRER, Pere. «Poesia catalana, ahora». *Destino* [Barcelona] (novembre 1976), núm. 2041, p. 11-17.

GINARD, David. *La resistència antifranquista a Mallorca (1939-1948)*. Palma: Edicions Documenta, 1991. (Menjaments; 1)

GRAELLS, Guillem-Jordi. «La narrativa illenca de postguerra». *Randa* [Barcelona] (1982), núm. 13, p. 137-164.

Gran Enciclopèdia de Mallorca. Palma: Promomallorca Ediciones, S.A. [obra en curs, dirigida per Miquel Dolç].

GUARDIOLA, Carles-Jordi. *Per la llengua*. Barcelona: La Magrana, 1980.

GUILLAMON, Julià. «Els anys cinquanta com a matèria de confusió». *Revista de Catalunya* [Barcelona] (novembre 1988), núm. 24, p. 99-105.

-- «Problemes de contemporaneïtat». *Lletra de Canvi* [Barcelona] (setembre 1989), núm. 21, p. 7-10.

IGLÉSIES, Josep. «Les lectures poètiques al passatge Permanyer». *L'Avenç* [Barcelona] (octubre 1977), núm. 6.

JANER MANILA, G. *Implicació social i humana del teatre. Biografia apassionada de Cristina Valls*. Barcelona: Dopesa, 1975.

-- «El teatre regional com a metàfora». *Randa* [Barcelona] (1982), núm. 13, p. 165-184.

-- *Els escriptors balears i la seva producció en català. Els autors i els seus llibres*. [Apèndix bibliogràfic de Lluís Villalonga]. Palma: Direcció General de Cultura del Govern Balear, 1987.

JIMÉNEZ MARTOS, Luis. «Cuatro poetas mallorquines y una revista». *La Estafeta Literaria* [Madrid] (15-9-1969), núm. 426-427-428, p. 33-34.

JORDAN, Barry. «Laye: els intel·lectuals i el compromís». *Els Marges* [Barcelona] (1979), núm. 17, p. 3-26.

LLOMPART, Josep M. «La obra poètica de Carles Riba». *Papeles de Son Armadans* [Palma - Madrid] (gener 1957), núm. 10, p. 81-94.

-- «Los libros de poesía catalana». *Papeles de Son Armadans* [Palma - Madrid] (almanac 1958), p. 314-317.

-- «Las Jornadas Europeas de Palma de Mallorca». *Papeles de Son Armadans* [Palma - Madrid] (juny 1959), núm. 39.

-- «Premios literarios en Formentor». *Santanyí* (6-5-1961).

-- «Carta de Formentor». *Papeles de Son Armadans* [Palma - Madrid] (maig 1961), núm. 62, p. XXVII - XL.

-- *La literatura moderna a les Balears*. Palma: Moll, 1964. (Els Treballs i els Dies; 2)

- «La literatura moderna en las Baleares». *La Estafeta Literaria* [Madrid] (15-9-1969), núm. 426-427-428.
- «Literatura mallorquina contemporània». A: MASCARÓ PASARIUS, J. [dir.] *Història de Mallorca*. Palma: Mascaró Pasarius ed., 1973.
- «Sanchis Guarner entre nosaltres». *Lluc* [Palma] (juny 1974), p. 16.
- «La creació literària a les Illes sota el règim franquista». *Lluc* [Palma] (abril 1977), p. 11-15.
- «La generación de 1927 i la poesia mallorquina». *Diario de Mallorca* [Palma] (7-8-1977).
- «Raixa, una aventura dels anys cinquanta». *Latitud 39. Revista de Literatura, Llengua i Arts* [Palma] (tardor 1981), núm. 5-6.
- *Retòrica i poètica*, 2 vol. Palma: Moll. 1982. (Biblioteca «Raixa»; 126 i 127)
- «El nostre Manolo Sanchis», dins *Homenatge dels escriptors al professor Manuel Sanchis Guarner*. València: Generalitat Valenciana, Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, 1986.
- «García Lorca i Mallorca», dins *Lluc* [Palma] (març-abril 1988).
- LLULL, Anselm [Gregori Mir] *Els mallorquinisme polític (1840-1936) (Del regionalisme al nacionalisme)*, 2 vol. París:1975.
- LORÉS, Jaume. *Societat, cultura i pensament*. Barcelona: Edicions 62, 1984.
- MANENT, Albert. «Enquesta: la poesia social - 1ª part». *Serra d'Or* [Barcelona](març 1962), núm. 3, p. 34-37.
- «Enquesta: la poesia social - 2ª part». *Serra d'Or* [Barcelona] (abril 1962), núm. 4, p. 41-43.
- «Poesia i realisme històric», dins *Serra d'Or* [Barcelona] (gener 1965), núm. 1, p. 57-58.

-- *Literatura catalana en debat*. Barcelona: Selecta, 1969. (Biblioteca Selecta; 424)

-- *La literatura catalana a l'exili*. Barcelona: Curial, 1977.

-- *Escriptors i editors del Nou-cents*. Barcelona: Curial, 1984. (Biblioteca de Cultura Catalana; 56)

-- «Els llibres de bibliòfil en català». A: DD. AA. *Miscel·lània Joan Gili*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988.

MANENT, Albert; CREXELL, Joan. *Bibliografia catalana dels anys més difícils (1939-1943)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988.

MANENT, Albert; CREXELL, Joan. *Bibliografia catalana: cap a la represa (1944-1946)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989.

MARCO, Joaquim. *Sobre literatura catalana i altres assaigs*. Barcelona: Sinera, 1968.

MARFANY, Joan-Lluís. «Le roman, le conte et la nouvelle». *Europe. Revue Mensuelle* [París] (any XLV, desembre 1967), núm. 464, p. 93-102.

-- «El realisme històric». A: MOLAS, Joaquim [dir.]. *Història de la literatura catalana*, vol. 11. Barcelona: Ariel, 1988, p. 221-283.

[MARÍ, Isidor; SERRA, Jean (redacció)]. *La nostra pròpia veu. Introducció a la literatura de les Pitiüses (Història i textos)*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs, 1984.

MARTÍNEZ TABERNER, Catalina. «La Nostra Terra. Anàlisi ideològica». *Randa* [Barcelona] (1984), núm. 16, p. 129-142.

MAS i VIVES, Joan. «La "Generació del 27" i els poetes mallorquins dels anys 50». A: *Actes del Sisè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1983, p. 307-336. (Biblioteca Abat Oliba; 31)

-- «Del realisme narratiu a la diversitat actual: dues generacions de poetes mallorquins». *Randa* [Barcelona] (1983), núm. 13, p. 43-136.

MASSOT i MUNTANER, Josep. *Els mallorquins i la llengua autòctona*. Barcelona: Curial, 1972. (Biblioteca de Cultura Catalana; 1)

-- *Els mallorquins i la llengua autòctona*, 2a ed. Barcelona: Curial, 1985.

-- «La literatura sobre la guerra a Mallorca». *Lluc* [Palma] (maig 1973), p. 22-23.

-- «La guerra civil a Mallorca (I)». *Randa* [Barcelona] (1975), núm. 1, p.153-180.

-- «La guerra civil a Mallorca (II)». *Randa* [Barcelona] (1976), núm. 2, p. 151-181.

-- «La guerra civil a Mallorca (III)». *Randa* [Barcelona] (1976), núm. 3, p. 107-166.

-- «La guerra civil a Mallorca (IV)». *Randa* [Barcelona] (1976), núm. 4, p. 53-142.

-- «Testimonis de la guerra i de l'exili a Mallorca». *Randa* [Barcelona] (1976), núm. 4, p. 217-243.

-- *La guerra civil a Mallorca*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1976. (Biblioteca Serra d'Or; 9)

-- *Església i societat a la Mallorca del segle XX*. Barcelona: Curial, 1977. (Biblioteca de Cultura Catalana; 28)

-- «Els poetes de les Illes i Montserrat». *Randa* [Barcelona] (1977) núm. 6, p. 152-173.

-- *Cultura i vida a Mallorca entre la guerra i la postguerra (1930-1950)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1978. (Biblioteca Serra d'Or; 14)

-- «La represa del llibre català a la postguerra». *Els Marges* [Barcelona] (1979), núm. 17, p. 88-102.

-- «Francesc Sureda i Blanes i les seves *Confidencials*». *Randa* [Barcelona] (1979), núm. 9, p. 150-200. Recollit dins *Els mallorquins i la llengua autòctona*, 2a ed., *op. cit.*

-- «Francesc de B. Moll, impulsor de cultura». *Randa* [Barcelona] (1982), núm. 13, p. 213-219.

-- «La primera etapa de la repressió a Mallorca (juliol-setembre de 1936)». *Randa* [Barcelona] (1986), núm. 20, p. 155-183.

-- *Els escriptors i la guerra civil a les Illes Balears*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990. (Biblioteca Serra d'Or; 94)

-- *Els intel·lectuals mallorquins davant el franquisme*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992. (Biblioteca Serra d'Or; 110)

-- *Llengua, literatura i societat a la Mallorca contemporània*. Barcelona: Curial - Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993. (Textos i Estudis de Cultura Catalana; 29)

MAYOL, Martí. «L'essència del teatre». *Ponent* [Palma] (estiu 1957), núm. IV, p. 3-5.

-- «Sobre un "misterio"». *Baleares* (29-12-1959).

MELIÀ, Josep. *Informe sobre la llengua catalana*. Madrid: Magisterio Español, 1970.

MENESES, Carlos. «Colomar, ante el espectroscopio», dins *Poemas y otros Papeles de Miguel Ángel Colomar*. Palma: Ajuntament, 1986, p. 13-32.

MIR, Gregori. *Literatura i societat a la Mallorca de postguerra*. Palma: Moll, 1970.

-- «Sobre el concepte d'Escola Mallorquina. Notes sobre ideologia i cultura». *Randa* [Barcelona] (1975), núm. 1, p. 129-152.

-- «Gabriel Alomar: nacionalisme i Escola Mallorquina». *Randa* [Barcelona] (1977), núm 6, p. 174-181.

-- *Els mallorquins i la modernitat*. Palma: Moll, 1981.

MOLAS, Joaquim. «Rosselló-Pòrcel, avui», dins *El Pont* [Lleida] (1959), núm. 13.

-- «Esquema de la nova poesia catalana», dins *El llibre de tothom*. Barcelona: Alcides, 1963.

-- *La literatura de la postguerra*. Barcelona: Dalmau, 1966. (Episodis de la Història)

-- «Notícia de la literatura catalana relativa a la guerra civil espanyola». *Revista de Catalunya* [Mèxic] (setembre 1967), núm. 106.

-- «La littérature catalane et la guerre civile». *Europe* [París] (desembre 1967), núm. 464, p. 26-30.

-- *Una cultura en crisi*. Barcelona: Edicions 62, 1971.

-- *Lectures crítiques*. Barcelona: Edicions 62, 1975.

-- «Retòrics i terroristes en la poesia catalana de postguerra». *Els Marges* [Barcelona] (gener de 1977), núm. 9, p. 3-6.

-- «Panorama de la literatura catalana de postguerra», dins *El País* [Barcelona] (5-2-1978).

-- [dir]. *Diccionari de la literatura catalana*. Barcelona: Edicions 62, 1979.

-- *La literatura catalana d'avantguarda 1916-1938*. Barcelona: Antoni Bosch Editor, 1983.

-- «La literatura popular i de consum», dis *Història de la literatura catalana*, vol. 11. Barcelona: Ariel, 1988, p. 301-353.

-- «Moll, un editor de combat». A: DD. AA. *Acte d'homenatge a Francesc de B. Moll*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1992. (Actes Universitaris; 6)

MOLAS, J.; MANENT, A.; RIBÉ, M. L.; CASTELLET, J. M.; CASTELLANOS, J. Dossier: «La literatura catalana sota el franquisme (1939-1953)». *L'Avenç* [Barcelona] (octubre 1977), núm. 6.

MOLL, Anna. «Actualitat literària a Mallorca». *Serra d'Or* [Barcelona] (novembre - desembre 1958), p. 28.

MOLL, Francesc de B. «Crònica de Mallorca». *Serra d'Or* [Barcelona] (desembre de 1960), núm. 12, p. 8-9.

-- *Els meus primers trenta anys*. Palma: Moll, 1971. (Els Treballs i els Dies; 8)

-- *Els altres quaranta anys*. Palma: Moll, 1975 (Els Treballs i els Dies; 12)

NADAL, Antoni. «Aportacions a l'estudi del teatre mallorquí contemporani». *Affar* [Palma] (1982), núm. 2, p. 147-160.

-- «Bibliografia de teatre mallorquí (1947-1989)». *Estudis Baleàrics* [Palma] (desembre 1989) núm. 35, p. 67-79.

NADAL, Antoni; PONS, Margalida. «1854-1954: Un homenatge a Rimbaud». *Estudis Baleàrics* [Palma] (novembre 1992 - març 1993), núm. 44-45, p. 67-98.

OLIVER, Miquel dels Sants. *La literatura en Mallorca*. A cura de Joan-Lluís Marfany. Palma: Departament de Filologia Catalana i Lingüística General de la Universitat de les Illes Balears - Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988. (Biblioteca Marià Aguiló; 11)

PALAU i CAMPS, Josep M. «La crisi del nostre teatre». *Ponent* [Palma] (primavera 1957), núm. 3, p. 2-5.

-- «Aplec literàrio-zoològic a Robines». *El Mirall* [Palma] (juliol-agost de 1990), núm. 38, p. 24-25.

PALAU VERGÉS, Montserrat. *Tendències de novel·la catalana (1940-1980)* [tesi doctoral inèdita]. Universitat Rovira i Virgili (Tarragona), 1987.

PÉREZ MONTANER, Jaume. «Record biogràfic del mestre Manuel Sanchis Guarner». A: DD. AA. *Miscel·lània Sanchis Guarner*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992, p. 11-20.

PÉREZ MORAGÓN, Francesc. *Publicacions valencianes (1939-1973)*. València: 1974.

-- *Cultura catalana al País Valencià (1939-1974)* [treball inèdit conservat a l'arxiu de la Fundació Jaume Bofill de Barcelona].

PI de CABANYES, Oriol; GRAELLS, Guillem-Jordi. *La generació literària dels 70*. Barcelona: Pòrtic, 1971.

PLA, Josep. «Panorama de la actual literatura mallorquina» [article sense indicació de lloc d'edició; fotocopiats a l'Arxiu Vidal Alcover] (12-1-1957).

PONS, Damià. «Nacionalisme, acció cultural i producció literària a Mallorca entre el 1917 i la Segona República». *Randa* [Barcelona] (1979), núm. 9, p. 171-183.

PONS I MARQUÈS, Joan. «Cent anys de poesia a Mallorca i l'Escola Mallorquina», dins *Crítica literària*, I. Palma: Moll, 1975.

PONT, Jaume. «Vint anys de poesia catalana: 1955-1975. Del realisme social a la renaixença poètica dels anys setanta». A: DD. AA. *Resolucions del Congrés de Cultura Catalana*, vol. 2. Barcelona: Països Catalans, 1978.

PORCEL, Baltasar. «Dues obres mallorquines». *Serra d'Or* [Barcelona] (març 1963), p. 49-50.

-- «La novel·la mallorquina». *Serra d'Or* [Barcelona] (novembre 1964), p. 83.

Primera setmana del llibre editat a Mallorca (1939-1971). Palma: Llibreria Tous, 1971.

RIBA, Carles. «La escuela poética mallorquina», edició a cura d'Enric Sullà. *Randa* [Barcelona] (1985), núm. 18, p. 139-155.

RIBÉ, Mª Carme. «Les revistes literàries clandestines de la postguerra (1939-1952)». *L'Avenç* [Barcelona] (1977), núm. 6.

RIDRUEJO, Dionisio. *Con fuego y con raíces. Casi unas memorias*. Edició a cura de César Armando Gómez. Pròleg de Salvador de Madariaga. Barcelona: Planeta, 1976. (Espejo de España; 23)

RIERA, Carme. *La Escuela de Barcelona*. Barcelona: Anagrama, 1988.

RIQUER, Martí de; COMAS, Antoni; MOLAS, Joaquim [dir.]. *Història de la literatura catalana*, 11 vol. Barcelona: Ariel, 1964-1988.

ROMEU i FIGUERAS, José. «La poesia catalana contemporànea», dins *Tres estudios sobre literatura catalana*. Madrid: Ediciones Rialp, 1955.

ROSSELLÓ i BOVER, Pere. «El setmanari "Arriba" i el ressorgiment de la literatura catalana a Mallorca durant la postguerra». *Lluc* [Palma], núm.759, p. 35-38.

-- «Notes sobre la narrativa dels anys 50 a les Illes Balears». A: DD.AA. *Miscel·lània Joan Fuster*, vol. V. València - Barcelona. Departament de Filologia Catalana de la Universitat de València - AILLC - Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991, p. 283-301.

SABATER, Gaspar. *De la Casa de las Comedias al Teatro Principal*. Palma: Consell Insular de Mallorca, 1982.

SALOM, Jeroni; SANTOS, Manuel-Claudi. «25 anys de literatura a Mallorca». *Palau Reial*, 1. [Palma] (maig 1988), monogràfic 2, p. 40-45.

SALVÀ, Mª Antònia. *Entre el record i l'enyorança. Proses i memòries*. Palma: Moll, 1955. [Proses de Maria-Antònia Salvà; VI]

SALVAT, Ricard. *El teatre contemporani*, 2 vol. Barcelona: Edicions 62, 1966. (Llibres a l'Abast; 39)

-- [R. S.] «Teatro catalán». *Cuadernos para el Diálogo* [Madrid] (juny 1966), extraordinari II, p. 31-33.

SANTOS, Dámaso. «Novelística balear en castellano». *La Estafeta Literaria* [Madrid] (1969), núm. 426-427-428, p. 32-33.

SERRAHIMA, Maurici. *Del passat quan era present*, 2 vol. Barcelona: Edicions 62, 1974.

SUREDA MOLINA, Guillermo. Entrevista a Sanchis Guarner. *Correo de Mallorca* (30-10-1952).

TASIS, Rafael. *Un segle de poesia catalana*. Barcelona: Selecta, 1968.

TORRENT, Joan; TASIS, Rafel. *Història de la premsa catalana*, 2 vol. Barcelona: Bruguera, 1966.

TRAPERO, Patrícia. *Cens d'autors i obres teatrals*. Palma: Conselleria de Cultura, Educació i Esports, 1989.

TRIADÚ, Joan. «El teatre, problema urgent». *Ariel. Suplement núm. 1. Noticiari d'actualitats culturals* [Barcelona] (agost 1948).

-- *Nova antologia de la poesia catalana (1900-1950)*. Barcelona: Selecta, 1951.

-- «La nova novel·la-I. Dades generals i dues novel·les catalanes recents». *Serra d'Or* [Barcelona] (juny 1960), p. 7-9.

-- «La nova novel·la-II. Novel·la i recerca». *Serra d'Or* [Barcelona] (agost 1960), p. 12-14.

-- «La crisi de la poesia catalana». *Serra d'Or* [Barcelona] (febrer 1962), núm. 2, p. 28-29.

-- *Llegir com viure*. Barcelona: Fontanella, 1963.

-- *Nova antologia de la poesia catalana 1900-1964*. Barcelona: Selecta, 1965.

-- *Panorama de la poesia catalana*. Barcelona: Publicacions de la Revista - Barcino, 1958.

-- «Mite i realitat a la novel·la catalana de postguerra». A: DD. AA. *Actes del Segon Col·loqui Internacional sobre el català*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1976, p. 355-371. (Biblioteca Abat Oliva; 8)

--- *Una cultura sense llibertat*. Barcelona: Proa - Aymà, 1978.

-- *La novel·la catalana de postguerra*. Barcelona: Edicions 62, 1982.

-- *La poesia catalana de postguerra*. Barcelona: Edicions 62, 1985.

VALL, Xavier. *La literatura catalana de postguerra i l'existencialisme*. Tesi doctoral. Universitat Autònoma de Barcelona, 1990.

VALLVERDÚ, Francesc. *Escrits sobre poetes i poesia*. Manacor: Tià de Sa Real, 1985.

VERRIÉ, Jordi. «Resistir amb llibres». *Serra d'Or* [Barcelona] (abril 1978), núm. 223, p. 17-21.

-- «Ja és història. Permis per a llegir. 1939-1975». *Serra d'Or* [Barcelona] (abril 1979), núm. 235, p. 21-26.

VIDAL ALCOVER, Jaume. «En torno al llamado teatro regional». *Correo de Mallorca* (15-1-1953).

-- «La literatura en Mallorca». *Baleares* (24-12-1953).

-- «La "Antología de poetas insulares de post-guerra"». *Baleares* (25-2-1954).

-- «El panorama actual: la poesia». *Baleares* (4-3-1954).

-- «Panorama actual: la prosa». *Baleares* (25-3-1954).

-- «El misterio de nuestro teatro». *Baleares* (20-12-1956).

-- «La literatura a Mallorca després de la guerra» [conferència llegida a Felanitx el 3-2-1963; mecanografiada].

-- «Els premis "Ciutat de Palma"». *Serra d'Or* [Barcelona] (maig de 1963), p. 45-46.

-- «Sobre la restauración del teatro mallorquín». *Primer Acto* (juliol 1969), núm. 110, p. 11-12.

-- «La generació de l'antologia de Sanchis Guarnier». *Diario de Mallorca* (5-2-1971).

-- «La literatura a Mallorca. El teatre». *Diario de Mallorca* (23-4-1971).

-- «La narració curta». *Diario de Mallorca* (1-7-1971).

-- «Editorials i publicacions». *Diario de Mallorca* [Palma] 2-9-1971.

-- «El surrealismo y la poesía catalana». *El Noticiero Universal* (10-12-1974), p. 40.

-- «La generació de 1927 i Catalunya». *Avui* [Barcelona] (6-11-1977).

-- «La guerra a ca nostra». *L'Avenc* [Barcelona] (setembre de 1979), núm. 19, p. 4-5.

-- *Síntesi d'història de la literatura catalana*, 3 vol. Barcelona: La Magrana, 1980.

-- «La poesia a Mallorca del 1930 a 1960». *Randa* [Barcelona] (1982), núm. 13, p. 7-42.

VIDAL i TOMÀS, Bernat. «Los imponderables que todos ponderan». *La Almudaina* [Palma] (12-10-1952).

VILADOT i PRESAS, Albert. «"Randa", revista clandestina». *Randa* [Barcelona] (1986), núm. 20, p. 185-187.

VILLALONGA, Llorenç [DHEY]. «Los poetas insulares de postguerra». *Baleares* [Palma] (11-7-1951).

- [DHEY]. «El teatro regional y la crítica». *Baleares* (18-1-1953).
- [DHEY] «La lírica y el mínimo esfuerzo». *Baleares* (19-2-1955).
- «Les tertúlies dels Peñaranda». *Lluc* [Palma] (octubre 1971), núm. 607, p. 23.
- «Testimonis de la guerra». *Lluc* [Palma] (juliol-agost 1973), p. 20-21.
- *Falses memòries*. Barcelona: Club dels Novel·listes, 1982.
- «Notes autobiogràfiques» [recollides per Damià Ferrà-Ponç]. *Randa* [Barcelona](1983), núm. 15, p. 131-168.

II. Antologies de poesia insular

- DD. AA. *Poesia mil nou-cents cinquanta-vuit*. Palma: Atlante, 1958.
- DD. AA. *Poesia mil nou-cents cinquanta-nou*. Palma: Atlante, 1959.
- DD. AA. *El vol de l'alosa. Els poetes mallorquins a Joan Miró*. Antologia poètica. Volum dirigit per Pere Serra i Llorenç Moyà. Palma: Imp. Mossèn Alcover, 1973.
- JANER MANILA, Gabriel. *Arbre de flames. Els poetes mallorquins de postguerra*. Palma: Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Govern Balear, 1991.
- LLOMPART, Josep M. [dir.]. *Els poetes de l'Escola Mallorquina*, vol. 1. Palma: Moll, 1988. (Biblioteca Bàsica de Mallorca; 22)
- *Els poetes de l'Escola Mallorquina*, vol. 2. Palma: Moll, 1988. (Biblioteca Bàsica de Mallorca; 24)
- SANCHIS GUARNER, Manuel [dir.]. *Els poetes insulars de postguerra*. Palma: Moll, 1951.

SOLER, Guillem [dir.]. *Antologia de poetes balears (1840-1939)*. Palma: Ajuntament, 1985.

-- *Antologia de poetes balears (de la postguerra als nostres dies)*. Palma: Ajuntament, 1987.

III. *Estudis generals*

ALBÉRÈS, R. M. *L'Aventure intellectuelle du XX siècle. Panorama des littératures européennes*. 3a ed. París: Éditions Albin Michel, 1963.

-- *Panorama de las literaturas europeas 1900-1970*. Madrid: Al-Borak, 1972.

ANCESCHI, Luciano. *La idea del Barroco*. Trad. de Rosalía Torrent. Madrid: Tecnos, 1991.

BERARDINELLI, Alfonso; DI GIROLAMO, Constanzo [dir.]. *La cultura del 900. Volume terzo*. Milà: Arnoldo Mondadori Editore, 1981.

BERNARD, Suzanne. *Le poème en prose de Baudelaire jusqu'à nos jours*. París: Nizet, 1979.

BLANCHOT, Maurice. *L'espace littéraire*. París: Gallimard, 1955. Trad. esp.: *El espacio literario*. Barcelona: Paidós, 1992.

-- *Le livre à venir*. París: Gallimard, 1959.

-- *Falsos pasos*. València: Pre-textos, 1977.

BLANCO AGUINAGA, Carlos; RODRÍGUEZ PUÉRTOLAS, Julio; ZAVALA, Iris M. *Historia social de la literatura española*. Madrid: Castalia, 1979.

BOOTH, Wayne C. *Rhetoric of Irony*. Xicago: Chicago University Press, 1974.

BRUNEL, Pierre [dir]. *Dictionnaire des mythes littéraires*. París: Éditions du Rocher, 1988.

CALDERWOOD, James L.; TOLIVER, Harold T. *Perspectives on Poetry*. New York: Oxford University Press, 1968.

CARBALLO CALERO, Ricardo. *Historia da literatura galega contemporánea*. Vigo: Galaxia, 1962.

CATELLI, Nora. *El espacio autobiográfico*. Barcelona: Lumen, 1991.

COHEN, Jean. *Le haut langage. Théorie de la poéticité*. París: Flammarion, 1979. Trad. esp. de S. García Mouton: *El lenguaje de la poesía*. Madrid: Gredos, 1982.

DD. AA. *La autobiografía y sus problemas teóricos*. Barcelona: Anthropos, 1991. (Suplementos Anthropos; 29)

Dictionnaire des oeuvres de tous les temps et de tous les pays, 8 vol. París: Robert Laffont, 1987.

DÍEZ BORQUE, José M^a [dir]. *Historia de la literatura española*, vol. IV. Madrid: Taurus, 1982.

DUCROT, O.; TODOROV, T. *Diccionario enciclopédico de las ciencias del lenguaje*. Buenos Aires: Siglo XXI, 1976.

ELLMANN, Richard; FEILDELSON, Charles [dir.]. *The Modern Tradition. Backgrounds of Modern Literature*. New York: Oxford University Press, 1965.

ESSLIN, Martin. *The Theatre of the Absurd*. Nova York: Oxford University Press, 1961.

FERNÁNDEZ DEL RIEGO, F. *Manual de historia da literatura galega*. Vigo: Galaxia, 1971.

FRENZEL, Elisabeth. *Diccionario de argumentos de la literatura universal*. Trad. de Carmen Schad. Madrid: Gredos, 1976.

-- *Diccionario de motivos de la literatura universal*. Trad. de Manuel Albella Martín. Madrid: Gredos, 1980.

GARCÍA DE LA CONCHA, Víctor. *La poesía española de 1939 a 1975*, 2 vol. Madrid: Cátedra, 1987.

GENETTE, Gérard. *Figures I*. París: Éditions du Seuil, 1966.

GENETTE, Gérard. *Figures II*. París: Éditions du Seuil, 1969.

GRIMAL, Pierre. *Dictionnaire de la mythologie grecque et romaine*. París: P.U.F., 1951.

GROUPE [Jacques Dubois, Francis Edeline, Jean-Marie Klinkenberg, Philippe Minguet]. *Rhétorique de la poésie. Lecture Linéaire. Lecture tabulaire*. París: Éditions du Seuil, 1990.

GUILLÉN, Claudio. *Entre lo uno y lo diverso. Introducción a la literatura comparada*. Barcelona: Crítica, 1985.

HAUSER, Arnold. *The Social History of Art*. Londres: Routledge & Kegan Paul, 1951. Trad. esp.: *Historia social de la literatura i del arte*, 3 vol. Barcelona: Labor, 1992.

HINCHLIFFE, Arnold P. *The Absurd*. Londres: Methuen & Co. Ltd., 1985.

LODGE, David. *Language of Fiction*, 2a ed. Londres: Routledge and Kegan Paul, 1979.

-- *The Modes of Modern Writing*, 2a ed. Londres: Edward Arnold, 1979.

MARCHESE, Angelo; FORRADELLAS, Joaquín. *Diccionario de retórica, crítica y terminología literaria*. Barcelona: Ariel, 1991.

MERCHANT, I. P. *The Epic*. Londres: Methuen & Co., 1979.

MIZZAU, Marina. *L'ironia. La contradizione consentita*. Milà: Feltrinelli, 1989.

MORIER, Henri. *Dictionnaire de poétique et de rhétorique*. París: P.U. F., 1989.

OLLER, Dolors. *La construcció del sentit*. Barcelona: Empúries, 1986.

OLNEY, James. «Algunas versiones de la memoria / Algunas versiones del *bios*: la ontología de la autobiografía». Trad. d'Ana Mª Dotras. *Suplementos Anthropos* [Barcelona] (deseembre 1991), núm. 29, p. 33-47.

PANDOLFI, Vito. *Història del teatre*, 2 vol. Barcelona: Institut del Teatre, 1990.

PASOLINI, Pier Paolo. *Empirismo eretico*. Milà: Garzanti, 1972.

RICO, Francisco [dir]. *Historia y crítica de la literatura española*, vol. VIII: *Época contemporánea: 1939-1980*. Barcelona: Crítica, 1980.

SANZ VILLANUEVA, Santos. *Historia de la literatura española 6 / 2. Literatura actual*. Barcelona: Ariel, 1984.

SILVA, Vítor Manuel de Aguiar. *Teoría de la literatura*. Trad. de Valentín García Yebra. Madrid: Gredos, 1979.

STAIGER, Emil. *Conceptos fundamentales de poética*. Madrid: Rialp, 1966.

TIMMS, Edward; KELLEY, David [dir]. *Unreal City. Urban Experience in Modern European Literature and Art*. Nova York: St. Martin's Press, 1985.

VILLASANTE, Fr. Luis. *Historia de la literatura vasca*, 2a ed. Aránzazu, 1979.

VI. Els autors

1. Miquel Dolç

Obra poètica

- El somni encetat*. Palma: Moll, 1943.
- Ofrena de sonets*. Barcelona: Estel, 1946. [1948]
- Elegies de guerra*. Primera edició: Barcelona: Mª Montserrat Borrat, ed., 1948. Segona edició [amb *Petites elegies*]: Palma: Moll, 1991. (Biblioteca Bàsica de Mallorca; 49)
- Petites elegies*. Primera edició: Palma: La Font de les Tortugues, 1958. Segona edició [amb *Elegies de guerra*]: Palma: Moll, 1991. (Biblioteca Bàsica de Mallorca; 49)
- Flama*. Barcelona: Óssa Menor, 1962.
- Imago Mundi*. Palma: Moll, 1973.
- L'ombra que s'allarga*. Santa Maria del Camí: Ajuntament, 1984.

Traduccions

- Apèndix Virgiliàna*, vol. I. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1982.
- CAMOES, Luis de. *Els Lusíades*. En col·laboració amb Guillem Colom. Barcelona: Alpha, 1964.
- ESTACI. *Silves*, vol. I. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1957.
- ESTACI. *Silves*, vol. II. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1958.
- ESTACI. *Silves*, vol. III En col·laboració amb Guillem Colom. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1960.
- LUCRECI, *De la natura*. Barcelona: Laia, 1987.
- MARCIAL. *Epigramas selectos*. Barcelona: Bosch, 1945. 2a ed.: 1964.
- *Epigrames*, vol I. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1949.

-- *Epigrames*, vol. II. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1952.

-- *Epigrames*, vol. III. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1955.

-- *Epigrames*, vol. IV. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1959.

-- *Epigrames*, vol. V. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1960.

MARCO AURELIO. *Soliloquis*. Barcelona: Montaner y Simón, 1945.

OVIDI. *Tristes*, vol. I. Amb C. Boyé. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1965.

-- *Tristes*, vol. II. Amb C. Boyé. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1966.

-- *Amors*. En col·laboració amb J. Pérez Durà. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1977.

-- *Art amatòria*. En col·laboració amb J. Pérez Durà. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1977.

-- *Remeis a l'amor. Cosmètics per a la cara*. En col·laboració amb J. Pérez Durà. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1979.

OVIDIO. *Tristia*, vol. I. Barcelona: Bosch, 1943. 2a ed.: 1958.

PERSI. *Sàtires*. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1954.

PERSIO. *Sátiras*. CSIC, 1949.

PRUDENCI. *Prefaci, himnes de cada dia*. En col·laboració amb M. P. Cunningham i N. Rebull. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1979.

-- *Natura de Déu. Origen del pecat. Combat espiritual*. En col·laboració amb M. P. Cunningham i N. Rebull. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1980.

-- *Contra Símmac*. En col·laboració amb M. P. Cunningham i N. Rebull. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1983.

QUINTILIANO. *Institución oratoria*, llibre X. Barcelona: CSIC, 1943.

SÉNECA *De la brevedad de la vida*. Barcelona: Montaner y Simón, 1944.

TÀCIT. *Històries*, vol. III. En col·laboració amb M. Bassols. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1957.

-- *Històries*, vol. III. En col·laboració amb M. Bassols. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1962.

-- *Annals*, vol II. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1964.

-- *Annals*, vol. III. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1967.

-- *Annals*, vol. IV. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1968.

-- *Annals*, vol. V. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1970.

-- *Annals*, vol. VI. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1970.

VIRGILI. *Bucòliques*. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1956.

-- *L'Eneida*. Traducció poètica. Barcelona: Alpha, 1958.

-- *Geòrgiques*. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1963.

-- *Eneida*, vol. I. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1972.

-- *Eneida*, vol. II. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1975.

-- *Eneida*, vol. III. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1977.

-- *Eneida*, vol. IV. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1978.

Crítica i història literària

-*Hispania y Marcial. Contribución al conocimiento de la España antigua*. Barcelona: CSIC, 1953. (Filología Clásica; XIII)

- «El color en la poesia de Miquel Costa i Llobera». *Estudis Romànics* [Barcelona], IV (1953-54), p. 1-94.
- Virgili i nosaltres*. València, 1958. (Publicacions dels cursos de llengua i literatura valenciana de «Lo Rat Penat»; 5)
- «Ausias March, poeta mediterrani». *Revista Valenciana de Filologia*, vol. VI, fasc. I (1959-1962).
- «Sobre la tradición manuscrita del "Apologeticum" de Tertuliano». *Saitabi* (1960), p. 135-141.
- «El tema del árbol en la casa romana». *Saitabi*, X (1960), p. 57-63.
- «Miquel Costa en la conciencia de hoy». *Saitabi*, XI (1961), p. 263-272.
- «Ocells i arbres en el llibre d'Amic e Amat». *Estudis Romànics* [Barcelona], X (1962), p. 63-71.
- «El sentiment de la natura en l'obra rimada de Ramon Llull». *Estudis Romànics* [Barcelona], IX (1966), p. 15-27.
- Retorno a la Roma clásica. Sobre cultura y sociedad en los albores de Europa*. Madrid: Ed. Prensa Española, 1972.
- «L'humanista: un estil humà». *Miscellanea Barcinonensia* (juliol 1972), núm. 32, p. 145-159.
- «La serra mallorquina de Joan Alcover». *Miscellanea Barcinonensia* (novembre 1973), núm. 36, p. 109-125.
- «La toponímia més remota de les Illes». *Randa* [Barcelona] (1979), núm. 6, p. 9-15.
- «Traducció i interpretació dels escriptors llatins». *Treballs de sociolingüística catalana* (1979), núm. 2, p. 102-111.
- «Trets del passat». *Nueva Estafeta* (1979), núm. 9-10, p. 31-40.

-«Un exemplar únic de les *Poesies* (1907) de Miquel Costa i Llobera». A: DD. AA. *Miscel·lània Aramon i Serra*. Barcelona: Curial, 1979, p. 161-168.

-*Intent d'avaluació* (recull de pròlegs). Manacor: Tià de Sa Real, 1983.

-«La Mediterrània, paradigma d'una sola realitat cultural i humana». A: *Miscel·lània d'homenatge a Francesca Massot*. Palma: Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Govern Balear, 1989.

-«La Fundació Bernat Metge: una avaluació, avui». *Revista de Catalunya* [Barcelona] (febrer 1990), núm. 38.

-«Actualitat d'un mite virgilià». A: BOSCH, M^a del Carme; QUETGLAS, P.J. [dir.]. *Mallorca i el món clàssic*. Palma: 1991, p. 113-132.

Estudis i comentaris sobre la seva obra

BOSCH, Maria del Carme. «Miquel Dolç, humanista», dins *Butlletí de la Societat Arqueològica Lul·liana* (1984), núm. 40, p. 309-320.

DOLÇ, Miquel. «Presentació de Llorenç Moyà, Miquel Gayà i Bartomeu Marroig». *Lluc* [Palma] (juliol-agost 1971), núm. 604-605, p. 20-21.

DOLÇ i DOLÇ, Miquel. «Afanys i dies». *Lluc* [Palma] (juny 1972), núm. 615.

DOLÇ i DOLÇ, Miquel. «Afanys i dies». *Lluc* [Palma] (juliol-agost 1972), núm. 616, p. 5-8.

ESPRIU, Salvador. «Pròleg». A: DOLÇ, Miquel. *Flama*, op. cit., p. 9-11.

ESTELRICH, Joan. «Pròleg». A: DOLÇ, Miquel. *Elegies de guerra*, 1a ed., op. cit.

FERRÀ, Miquel. «Liminar». A: DOLÇ, Miquel. *Ofrena de sonets*, op. cit., p. 11-17.

FONTAN, Antonio. «Miquel Dolç, humanista y hombre de nuestro tiempo». A: DD. AA. *Homenaje a Miguel Dolç*. «Cuadernos de la Fundación Pastor» [Madrid] (1986), núm. 34, p. 15-23.

LLOMPART, Josep M. «Els nostres escriptors. Miquel Dolç». *Ultima Hora* (5-3-1977).

-- «Un homenatge a Miquel Dolç, poeta». A: DD.AA. *Homenaje a Miguel Dolç*. «Cuadernos de la Fundación Pastor» [Madrid] (1986), núm. 34, p. 55-62.

-- «Pròleg». A: DOLÇ, Miquel. *Elegies de guerra. Petites elegies*, 2a ed., *op. cit.*, p. 7-14.

MALUQUER, Jordi. «Flama, per Miquel Dolç». *Serra d'Or* [Barcelona] (novembre 1963), p. 30-31.

MARINER, Sebastián. «El Dr. Miguel Dolç, investigador». A: DD. AA. *Homenaje a Miguel Dolç*. «Cuadernos de la Fundación Pastor» [Madrid] (1986), núm. 34, p. 27-32.

MAYER, Marcos. «Miquel Dolç, traductor». A: DD. AA. *Homenaje a Miguel Dolç*. «Cuadernos de la Fundación Pastor» [Madrid] (1986), núm. 34, p. 35-51.

MEDINA, Jaume. «Horaci i Virgili a la Fundació Bernat Metge». *Serra d'Or* [Barcelona] (juliol-agost 1982), p. 61-62.

PLA, Josep. «El professor Miquel Dolç», dins *Homenots. Quarta sèrie*. Barcelona: Destino, 1975.

SEGUÍ i TROBAT, Gabriel. «Dolç i Dolç, Miquel». *Gran Enciclopèdia de Mallorca*, vol. 4.

SERRA i MERCADAL, J. «Miquel Dolç i Dolç, catedràtic, traductor i poeta». *Coanegra* [Santa Maria del Camí (Mallorca)] (abril-maig 1982), núm. 5.

VIDAL ALCOVER, Jaume. «Perfil de Miquel Dolç». *Santanyí* (16-3-1963), núm. 136.

-- «Dolç i Villangómez o els testimonis d'una fidelitat». *Diario de Mallorca* (18-2-1971).

VIDAL i TOMÀS, Bernat. «Miquel Dolç. Sobre la Arcadia de Virgilio». *Argensola* [Osca] (1958), tom IX, núm. 35.

2. Marià Villangómez

Obra poètica

-*Elegies i paisatges*. Primera edició: Eivissa: 1949. Segona edició: Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs, 1972.

-*Terra i somni*. Primera edició: Palma: Moll, 1948. Segona edició: Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs, 1972.

-*Poemes mediterranis*. Primera edició (en castellà, amb el títol *Sonetos mediterráneos*): Barcelona: 1945. Segona edició (en català, parcial -19 poemes): Eivissa: Caixa de Balears «Sa Nostra», 1986 (Lectures Poètiques).

-*Els dies*. Primera edició: Barcelona: Publicacions de «La Revista», 1950. Segona edició (dins *Antologia poètica*): Barcelona: Selecta, 1969.

-*Els béns incompatibles*. Primera edició: Barcelona: Torrell de Reus, 1954. Segona edició (dins *Antologia poètica*): Barcelona: Editorial Selecta, 1969.

-*Sonets de Balansat*. Primera edició: Barcelona: Óssa Menor, 1956. Segona edició (dins *Antologia poètica*): Barcelona: Editorial Selecta, 1969.

-*Ceguesa de l'estel*. Mallorca: 1956. (La Font de les Tortugues; 1)

-*La miranda*. Primera edició: Palma: Moll, 1958. Segona edició: Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs, 1977.

-*El cop a la terra*. Primera edició: Palma: Moll, 1962. Segona edició (dins *Antologia poètica*): Barcelona: Editorial Selecta, 1969. Quarta edició: Barcelona: Columna, 1988.

-*Declarat amb el vent*. Primera edició: Barcelona: Barcino, 1963. Segona edició: Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs, 1972.

-*Antologia poètica*. Barcelona: Selecta, 1969.

-*El palau de la natura* [antologia poètica a cura de J. C. Llop]. Palma: Miquel Font, 1986. (Biblioteca Balear; 4)

-*Obres Completes - Poesia / 1* [inclou *Elegies i paisatges*, *Terra i somni* i *Poemes mediterranis*]. Barcelona: Edicions del Mall, 1986.

-*Obres Completes - Poesia / 2* [inclou *Els dies*, *Els béns incompatibles* i *Sonets de balansat*]. Barcelona: Edicions del Mall, 1986.

-*Obres Completes - Poesia / 3* [inclou *La miranda*, *El cop a la terra* i *Declarat amb el vent*]. Barcelona: Edicions del Mall, 1986.

Prosa

-«La por». A: DD. AA. *Recull de contes balears*, op. cit.

-*L'any en estampes. Visions d'Eivissa*. Primera edició: Barcelona: Barcino, 1956. Segona edició: Barcelona: Columna, 1989.

-*D'adés i d'ahir*. Eivissa: Ibossim, 1988.

-«Es castell». [Fragment del llibre en preparació *Els llocs viscuts*]. *Serra d'Or* [Barcelona] (juliol-agost 1989), núm. 356, p. 16.

Teatre

ARISTÒFANES. *S'assemblea de ses dones*. Versió eivissenca de Marià Villangómez. Eivissa: Edicions Ítaca, 1978.

SHAKESPEARE. *El sòmit d'una nit d'estiu*. Versió eivissenca de Marià Villangómez [estrenada pel GAT el 1979].

-*Es més alt embruixament. Se suspèn la funció*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs, 1983.

-*Es gat amb botes* [sobre el conte de Perrault]. Palma: Edicions Cort, 1992.

Assaig

-*La ciudad de Ibiza y sus poetas*. Palma: 1954. (Panorama Balear; 34)

-*Ibiza y Formentera (impresiones de paisaje)*. Palma: 1955. (Panorama Balear; 48)

-*Llibre d'Eivissa. Paisatge. Història. Antologia*. Barcelona: Selecta, 1957. (Biblioteca Selecta; 238-239)

-«Sobre una arquitectura blanca amb un record per a Josep Costa». *Lluc* [Palma] (gener 1972), p. 27-28.

-*Eivissa. La terra. La història. La gent*. Barcelona: Selecta, 1974. (Biblioteca Selecta; 479)

-«Eivissa a la crònica de Ramon Muntaner». *Eivissa* (1976), núm. 8, p. 335-339.

-*Curs d'iniciació a la llengua. Normes gramaticals. Lectures eivissenques i formentereres*, 2a ed. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs, 1978.

-«Sant Ciriac». *Randa* [Barcelona] (1980), núm. 10, p. 217-219.

-*Alguns escrits sobre les Pitiüses*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs, 1981.

-«Notes de viatge i lectura». *Eivissa* (1981), núm. 11, p. 10-12.

-«Una característica de la parla eivissenca». *Eivissa* (1981), núm. 12, p. 10.

-«Quatre dies en temps de guerra». *Eivissa* (1983), núm. 14, p. 4-5.

-«Sa murada alta». *Eivissa* (1987), núm. 17-18, p. 4-5.

Versions de poesia estrangera

-*De Baudelaire a Supervielle* [sèrie de quinze poemes francesos]. *Ibiza* (1958).

-*Alguns poemes francesos* [sèrie de devuit poemes]. *Ibiza* (1960).

-*Deu versions del francès*. Eivissa.

-*Vint-i-sis poemes anglesos*. Eivissa.

-*Nou aplec de versions poètiques*. Eivissa.

-*Versions de poesia moderna*. Barcelona: Quaderns de poesia, 1971.

-*Recull de versions poètiques*. Barcelona-Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs, 1974.

-*Noves versions de poesia anglesa i francesa*. Palma: Moll, 1977. (Balanguera; 19)

-«*Darrers versos*» i altres poemes de *Jules Laforgue*. Barcelona: Edicions 62, 1979.

-*W.B. Yeats: Trenta-quatre poemes*. Barcelona: Edicions dels Quaderns Crema, 1983.

-*Guillaume Apollinaire: Poemes*. Barcelona: Edicions dels Quaderns Crema, 1983.

KEATS, John. *Isabel o El test d'alfàbrega i La vigília de Santa Agnès*. Barcelona: Edicions del Mall, 1984.

-*Altres ales sobre una veu*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs, 1985.

-*Thomas Hardy: Vint-i-un poemes*. Barcelona: Columna, 1988.

-*Obres Completes. Versions de Poesia I. Versions de l'anglès*. Barcelona: Columna, 1991. [Recull les versions anteriors]

-*Obres Completes. Versions de Poesia II. Versions del francès*. Barcelona: Columna, 1991. [Recull les versions anteriors]

-*Obres Completes. Versions de Poesia III. Versions de l'italià i d'altres llengües*. Barcelona: Columna, 1991. [Recull les versions anteriors]

Estudis i comentaris sobre la seva obra

BALASH, R. P. «M. Villangómez Llobet: Poemes mediterranis». *Avui* [Barcelona] (22-5-1989).

BARAT, Joan. «"Els dies", poemes de Marià Villangómez». *Raixà. Miscel·lània de literatura catalana, op. cit.*, p. 46-48.

CARBÓ, Ferran. «L'elegia poètica de Marià Villangómez». A: DD. AA. *Miscel·lània Sanchis Guarner*, 1. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992, p. 371-390.

COLINAS, Antonio. «La soledad insular de Villangómez Llobet» [entrevista]. *Diario 16*, suplement «Culturas» (25-11-1989).

COLOMINES, Joan. «La poesia de Marià Villangómez». *Eivissa* (3a època, 1980), núm. 10, p. 12-13.

COSTA i BONET, Antoni. «El matís religiós en la poesia de Marià Villangómez». *Eivissa* (3a època, 1980), núm. 10, p. 21.

DOLÇ, Miquel. «Pròleg». A: VILLANGÓMEZ, Marià. *Els dies*, 1a ed., op. cit. Recollit a DOLÇ, Miquel. *Intent d'avaluació*, op. cit., p. 25-28.

FERRÀ-PONÇ, Damià. «Conversa amb Marià Villangómez Llobet». *Lluc* [Palma] (gener 1972), p. 13-17.

GARCÉS, Tomàs. «Pròleg a la poesia de Villangómez». *Serra d'Or* [Barcelona] (març 1969).

-- «Pròleg». A: VILLANGÓMEZ LLOBET, M., *Antologia poètica*, op. cit., p. 5-11.

GARCÍA MARÍN; Jesús. «Marià Villangómez. Un camí cap a la meditació». *Estudis Baleàrics* [Palma] (març 1989), núm. 32, p. 47-51.

GAYÀ, Miquel. «La obra poètica de Mariano Villangómez». *Diario de Mallorca* (6-2-1955).

LLOMPART, Josep M. «Dos poetes (Lluís Alpera: *El magre menjar* i M. Villangómez: *Declarat amb el vent*)». *La Balanguera*, òrgan informatiu de la Casa Regional Catalana de Palma de Mallorca (març-abril 1964), núm. 36.

-- «Els nostres escriptors. Marià Villangómez». *Última Hora* (26-3-1977).

-- «Un homenatge a Marià Villangómez». *Eivissa* (3a època, 1980), núm. 10, p. 11-12.

-- «"El cop a la terra" de Marià Villangómez», dins *Retòrica i poètica*, vol. 2, op. cit., p. 41-47.

MANENT, Marià. «Pròleg». A: VILLANGÓMEZ, Marià. *Versions de poesia moderna*, op. cit.

-- «Prosa de poeta». *Eivissa* (3a època, 1980), núm. 10, p. 15.

MARÍ, Antoni. «Apunts sobre "Declarat amb el vent"». *Eivissa* (3a època, 1980), núm. 10, p. 6-8.

MARÍ, Isidor. «Significació de Marià Villangómez». *Serra d'Or* [Barcelona] (juliol-agost 1989), núm. 356, p. 13-15.

[MARÍ, Isidor; SERRA, Jean]. «Marià Villangómez», dins *La nostra pròpia veu. Literatura de les Pitiüses*, op. cit., p. 111-138.

-MARÍ i CARDONA, Joan. «Els topònims de les Pitiüses en la poesia de Marià Villangómez». *Eivissa* (3a època, 1980), núm. 10, p. 19-20.

PALOU, Margalida; SERRA, Magdalena. «Una xerrada amb Marià Villangómez». *El Mirall* [Palma] (2ª quinzena d'abril de 1987), núm. 6, p. 4-5.

PARCERISAS, Francesc. «L'obra de Marià Villangómez en el context de la poesia catalana contemporània». *Eivissa* (3a època, 1980), núm. 10, p. 8-9.

PESSARRODONA, Marta. Entrevista a Marià Villangómez emesa al programa «Crear i viure» de TV2 el 10 d'octubre de 1991.

PLANELLS, Mariano. «La no entreviu a Marià Villangómez». *Eivissa* (3a època, 1980), núm. 10, p. 18.

PLANELLS, Victorí. «Psicopatologia de la repressió. Apunts a un poema de Marià Villangómez». *Eivissa* (agost 1987), núm. 17-18, p. 13-16.

RIBAS i GUASCH, Bartomeu. «Illa i somni en la poesia de Marià Villangómez». *Eivissa* (3a època, 1980), núm. 10, p. 9-10.

RIPOLL, Josep M. «Tria personal» [ressenya d'*Obres completes. Versions de poesia* (I, II i III)]. *Serra d'Or* [Barcelona] (gener 1992), núm. 385, p. 52.

ROSSELLÓ BOVER, Pere. «Marià Villangómez, versions de poesia». *El Mirall* [Palma] (octubre 1991), núm. 48, p. 54-55.

R.T. [Rafael Ramis Tugores]. «Poemas de Villangómez». [Ressenya de *Terra i somni i Elegies i paisatges*]. *La Almudaina* [Palma] (22-2-1951).

SALA-VALLDAURA, Josep M. «El goig i l'enyor, sobre la poesia amorosa de Marià Villangómez». *Eivissa* (3a època, 1980), núm. 10, p. 16-17. Reproduït dins *L'agulla en el fil*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1987 (Biblioteca Serra d'Or; 70), p. 150-154.

SERRA, Jean. «Relectura de *El cop a la terra*». *El Mirall* [Palma] (març 1988), núm. 15.

-- «De la traducció. Un assumpte entre poetes». *El Mirall* [Palma] (novembre 1988), núm. 22.

-- «Del teatre a Eivissa. M. Villangómez Llobet, Aristòfanes i Shakespeare». *El Mirall* [Palma] (maig 1989), núm. 28.

-- «Marià Villangómez i Llobet. Una trajectòria sense escletxes». *Lletra de Canvi* [Barcelona] (juliol-agost 1989), núm. 19-20, p. 7-12.

-- «Assaig d'aproximació a l'obra plural de Marià Villangómez i Llobet». Palma: Edicions de la Riba, 1990. (Quaderns Escalbruix; 2)

SUSANNA, Àlex. «Pròleg». A: KEATS, John. *Isabel o El test d'alfàbrega i La vigília de Santa Agnès*, op. cit., p. 14-16.

-- «Pròleg». A: VILLANGÓMEZ, Marià. *Thomas Hardy: Vint-i-un poemes*, op. cit., p. 9-18.

TORRES, Margalida. «Marià Villangómez: la poesia com a reflexió poètica». *Estudis Baleàrics* [Palma] (desembre 1989), núm. 35, p. 61-66.

TRIADÚ, Joan. «Villangómez: universalitat del poeta d'Eivissa». *Avui* [Barcelona] (11-2-1987).

-- «Villangómez, traductor». *Avui. Cultura* [Barcelona] (13-7-1991).

VALLÉS COSTA, Rosa. «El sentiment del país a l'obra de Marià Villangómez». *Eivissa* (3a època, 1980), núm. 10, p. 13-14.

VERGÉS, Gerard. «Aproximació a la poesia de Marià Villangómez». *Revista de Catalunya* [Barcelona] (desembre 1987), núm. 14, p. 123-130.

-- «Marià Villangómez, poeta de llargs silencis». *Avui* [Barcelona] (22-5-1989).

VIDAL ALCOVER, Jaume. «Dolç i Villangómez o els testimonis d'una silenciosa fidelitat», op. cit.

VILLANGÓMEZ, Marià. Respostes a l'enquesta «La literatura catalana fora de Barcelona». *Serra d'Or* [Barcelona] (maig 1963), p. 6.

-- «Notes autobiogràfiques». *Lluc* [Palma] (abril 1972), núm. 613, p. 4-7.

-- «Notes autobiogràfiques». *Lluc* [Palma] (maig 1972), núm. 614, p. 6-9.

«M. Villangómez. Cronologia». *Eivissa* (3a època, 1980), núm. 10, p. 36-39.

VILLATORO, Vicenç. «Marià Villangómez, "No ser núvol endut d'un poc de vent"». *Cultura* [Barcelona] (3a època, setembre 1987), núm. 6, p. 37-40.

3. Cèlia Viñas

Obra poètica

-*Trigo del corazón*. Almeria: edició de l'autora [Tip. «La Independencia»], 1946.

-*Canción tonta en el sur*. Primera edició: Almeria: edició de l'autora [Imp. Peláez], 1948. Segona edició (homenatge): Almeria: 1984. Tercera edició: Almeria: Cajal, 1984. Quarta edició: Almeria: Cajal, 1985.

-*Palabras sin voz*. Alacant: Col·lecció Ifach, 1953.

-*Del foc i la cendra*. Palma: Moll, 1953.

-*Como el ciervo corre herido*. Edició d'Arturo Medina. Almeria: Tip. Emilio Orihuela, 1955.

-*Canto*. Madrid: Ágora, 1964.

-*Antología lírica*. Selecció i notes d'A. Medina. Madrid: Rialp, 1976. (Adonais; 333-334)

-*Poesía última*. Presentació, ordenació i notes d'A. Medina. Almeria: Monte de Piedad y Caja de Ahorros, 1979.

Obra narrativa

-*Tierra del Sur* [novel·la inèdita, 1945].

-*Viento Levante* [novel·la inèdita, 1946].

-«El cuento largo de la gallina que no ponía nunca un huevo». *Almotamid. Revista literaria hispano-árabe* [Tetuan] (octubre 1954), núm. 26.

-«El primer botón del mundo». *Yugo* [Almería] (21-6-1955).

-*La paverita*. Almería: Cajal, 1967.

-*El primer botón del mundo y trece cuentos más*. Madrid: Everest, 1976.

Teatre

-*Plaza de la Virgen del Mar*. Edició i pròleg d'A. Medina. Almería: Cajal, 1974.

Assaig; articles publicats a Mallorca

-*Estampas de la vida de Cervantes*. Madrid: Biblioteca Villaespesa de Almería, 1949.

-*Lecciones cervantinas* [reedició parcial del títol anterior]. Almería: Cajal, 1976.

-«De este libro que ha escrito Juan Bonet y que se llama *Els Nins*». Suplement al núm. 0 de *Pajaritas de Papel* [Mallorca] (estiu 1951).

-«Carta de Celia Viñas Olivella a los amigos de la poesía». A: MARTÍN INHUESTA, Fernando. *La herencia de lo perdido*. Mallorca: L'Estel Filant, 1951.

-«Noche de San Juan». *Baleares* (25-6-1952).

-«Del cine y su público». *Baleares* (8-7-1952).

-«Existo... luego pienso». *Baleares* (21-6-1952).

-«Carles Riba». *Raixa. Miscel·lània de literatura catalana, op. cit.*, p. 93-95.

Estudis i comentaris sobre la seva obra

ARBONA, M. «Libros. *Del foc i la cendra*». *Sóller* (5-12-1953).

J. B. [Joan Bonet]. «Libros. Trigo del corazón». *Jornada* [València] (29-9-1946).

-- «Poemas de una mujer que canta. Viñas Olivella, Celia. *Canción tonta en el sur*». *Baleares* [Palma] (22-6-1949).

BONET, Joan. «Celia Viñas (entrevista imaginaria)». *Baleares* [Palma] (7-10-1973).

-- «La vida es así. Última conversación con Celia Viñas». *Baleares* [Palma] (8-7-1954).

BUSTOS, Eugenio de. «Epílogo del ex-alumno». A: VIÑAS, Cèlia. *Canción tonta en el sur*, 1a ed., op. cit., p. 93-96.

CASANOVA, Diego Antonio. *Vida y obra de Celia Viñas Olivella*. Madrid: 1955.

DD. AA. *Celia Viñas. In memoriam*. Palma: Moll, 1954.

DD. AA. «Homenaje a Celia Viñas». *Al-motamid. Revista literaria hispano-árabe* [Tetuan] (octubre 1954), p. 1-10.

DÍAZ PLAJA, Guillermo. «Prólogo». A: VIÑAS, Cèlia. *Canción tonta en el Sur*, op. cit.

-- «Celia Viñas y su poesía». A: VIÑAS, Cèlia *Antología lírica*, op. cit., p. 9-27.

DIEGO, Gerardo. «Elegía de Celia». A: CASANOVA, Diego Antonio. *Vida y obra de Celia Viñas Olivella, op. cit.*

M. D. [Miquel Dolç]. «Viñas Olivella, Celia. *Canción tonta en el Sur*». *Destino* [Barcelona] (5-3-1945).

-- «Tras la senda poética de Celia Viñas». *Destino* [Barcelona] (1954).

-- «El nuevo canto de Celia Viñas». *Diario de Mallorca* (13-8-1965).

ESPINAR, Gabriel. «El prólogo del alumno». A: VIÑAS, Cèlia. *Trigo del corazón*, la ed., *op. cit.*, p. XIII.

FEIJOO, Eliseo. «Tributo y recuerdo a Celia Viñas Olivella. La poesía castellana de Celia Viñas Olivella». *Sóller* (11-12-1954), núm. 3.533.

GALERA NOGUERA, Francisco. «Estudio preliminar». A: VIÑAS, Celia. *Canción tonta en el sur*, 2a ed., *op. cit.*

-- *Vida y obra de Celia Viñas*. Almería: Instituto de Estudios Almerienses, 1991.

LLOMPART, Josep M. «Carta de Mallorca». *Vida Nova* [Montpeller] (gener 1955), núm 2, p. 36-37.

LÓPEZ GORGE, Jacinto. «Recuerdo de Celia Viñas en el XX aniversario de su muerte». *La Estafeta Literaria* [Madrid] (15-6-1974), núm. 542, p. 14-15.

--«Record de Cèlia Vinyes[sic]». *Serra d'Or* [Barcelona] (juliol 1961), p. 17 [sense signar].

-Ressenya de *Palabras sin voz. Dabo* [Palma] núm. 9 («Suplemento número 6»), s.d., sense signar.

ROQUE, Joana M^a. «Retrato de Celia Viñas. Una mallorquina en Andalucía». *Diario de Mallorca* (26-6-1981).

SALGUEIRO, Francisco. «La poesía de Celia Viñas». *La Estafeta Literaria* [Madrid] (1 de febrer de 1977), núm. 605.

SUREDA BLANES, Josep. «El libro de Celia Viñas». *Revista del Círculo de Bellas Artes* [Palma] (juliol-octubre 1947), núm. 31-34.

-«Tributo y recuerdo a Celia Viñas Olivella». *Sóller* (11-12-1954).

UBEDA de GOROSTIZAGA, Luis. «El prólogo de un amigo». A: VIÑAS, Cèlia. *Trigo del corazón*, 1a ed., *op. cit.*, p. XI.

VALBUENA PRAT, Àngel. «Palabras cordiales a modo de prólogo». A: VIÑAS, Cèlia. *Trigo del corazón*, 1a ed., *op. cit.*, p. IX-X.

VIDAL i TOMÀS, Bernat. «Trigo del corazón». *La Almudaina* [Palma] (novembre 1946).

-- «La poesia catalana de Cèlia Viñas». *Sóller* (11-12-1954), núm. 3533.

4. Bernat Vidal i Tomàs

Obra poètica

-«Mot de gràcies als artistes que pintaren Cala Figuera de Santanyí l'estiu del 1947» [poema; edició restringida; 1947]. Il·lustracions de Busser.

LLANERES, B [pseudònim]. «Final d'estiu». *La Almudaina* (28-9-1947).

-«II Centenario de la partida del Obispo Verger a Nueva España». A: PONS, Miquel. *250 aniversari del naixement del Bisbe Verger*. Santanyí, 1973.

LLANERES, B. [pseudònim]. «Visita Pastoral». *La Almudaina* (21-10-1951).

-«Sant Climent de Taüll», «Poemet amb números i estels», «Molí de sang», «El viatger», «Aquesta dècima» [poemes]. A: SANCHIS GUARNER, Manuel [ed.]. *Els poetes insulars de postguerra*, *op. cit.*

- «Missa davant la Mare de Déu de Formentor». A: DD. AA. *Homenatge literari en la coincidència de l'Any Marià i del Centenari de Mn. Miquel Costa i Llobera*. Mallorca, 1954.
- «A la Mare de Déu de Cura en la seva coronació». A: DD. AA. *Corona poètica a la Mare de Déu de Cura en la seva Coronació Pontifícia*. Mallorca, 1955.
- «Les primeres lletres». *Cort* [Palma] (25-8-1956).
- «La tumbaga». A: DD. AA. *Corona literària oferta a la Mare de Déu de Montserrat*. Montserrat, 1959.
- «Lletra per acompanyar les espigues trameses per la Parròquia de Santanyí a Santa Maria de Lluc». A: DD. AA. *Corona Poètica a la Mare de Lluc en les Noces de Diamant de la seva Coronació Pontifícia*. Lluc, 1960.
- «El camí». A: DD. AA. *A Santa Maria del Camí. Corona Poètica oferta amb motiu de la proclamació del seu patronatge immemorial i multiseular damunt la vila del seu lloc, a Mallorca*. Palma: Atlante, 1961. (La Fonte de les Tortugues; 17)
- «Figureta de Betlem». *Ponent* [Palma] (hivern 1957), núm. VI.
- «Tractus». A: DD. AA. *Cèlia Viñas. In memoriam, op. cit.*
- «Naixement de Venus». A: DD. AA. *Poesia mil nou-cents cinquanta-vuit, op. cit.*
- «Karin». A: DD. AA. *Poesia mil nou-cents cinquanta-nou, op. cit.*
- «Goigs a Santa Escolàstica, que se venera al Puig de Consolació de Santanyí». *Felanitx*, 1966.
- «Les fastes de la grande et ancienne mènestrandsisse». A: DD. AA. *El vol de l'alosa. Els poetes mallorquins a Joan Miró, op. cit.*
- «Redolins». *Perlas y Cuevas* [Manacor] (29-12-1973).

-Calendari 1982. Obra Cultural Balear [conté poemes de Bernat Vidal il·lustrats per B. Riera Nadal]. Palma: 1981.

Obra narrativa

-*Memòries d'una estàtua*. Primera edició: Palma: Moll, 1953. Segona edició: Palma, Moll, 1988. (Biblioteca Bàsica de Mallorca; 25)

-«Història sentimental». A: DD. AA. *Recull de contes balears*. Palma: S. Albertí editor, 1956.

-*La vida en rosa*. Palma: Moll, 1958. (Biblioteca Raixa; 19)

Ressenyes i comentaris sobre la seva obra

BARCELÓ i COLL, Joan. «Bernat Vidal i Tomàs». *El Mirall* [Palma] (març 1992), núm. 53, p. 21-24.

BONET, Blai. «Don Bernat Vidal morí con la vida puesta». *Diario de Mallorca* (1-4-1971).

COLOM, Guillem. «En la mort de Bernat Vidal» [poema]. *Diario de Mallorca* (1-4-1971).

LLOMPART, Josep M. «Elegia a Bernat i Cèlia». *Diario de Mallorca* (1-4-1971).

MIRALLES, Joan. «Conversa amb Bernat Vidal i Tomàs». *Lluc* [Palma] (juny de 1971), núm. 603, p. 10-14.

MOLL, Francesc de B. «Dues vides paral·leles». *Diario de Mallorca* (1-4-1971).

POMAR, Perico. «Los felices años del "Santanyí"». *Diario de Mallorca* (1-4-1971).

PONS, Miquel. «Era l'hora de l'adéu». *Diario de Mallorca* (1-4-1971).

-- «Federico García Lorca i Bernat Vidal i Tomàs». *Lluc* [Palma] (juny 1971).

-- *Bernat Vidal i Tomàs. Introducció a la seva biografia*. Palma: Ajuntament de Santanyí, 1976.

-- «Bibliografia de Bernat Vidal i Tomàs». *Butlletí de la Societat Arqueològica Lul·liana* [Palma] (1985), tom XLI, núm. 839, p. 423-444.

-- «Bernat Vidal i Tomàs». A: VIDAL i TOMÀS, Bernat. *Memòries d'una estàtua*, 2a ed., op. cit., p. 7-22.

PORCEL, Baltasar. «Tres visiones de Bernat Vidal». *Diario de Mallorca* (1-4-1971).

-Ressenya de *La vida en rosa* [sense signar]. *Papeles de Son Armadans* (agost 1957), núm. 17.

VIDAL ALCOVER, Jaume. «Pausa en honor de Bernat Vidal». *Diario de Mallorca* (1-4-1971).

VIDAL ISERN, A. «La estela luminosa de Bernat Vidal i Tomàs». *Diario de Mallorca* (1-4-1971).

VILLALONGA, Lorenzo. «En uno de los parajes más bellos...». *Diario de Mallorca* (1-4-1971).

5. Llorenç Moyà

Obra poètica

-*Talia* [Poemes castellans. Conjunt inèdit, enllestit devers el 1941].

-*Cancionero de Villarel* [Poemes castellans. Conjunt inèdit, s. d.].

-*Pujant al cim*. [Recull de poemes primerencs, llegits a la tertúlia dels germans Massot. Enllestit el 1943. Inèdit].

-*La joglaressa*. Palma: edició de l'autor [impremta de Francesc Pons], 1949. [Edició de 100 exemplars numerats]

- La bona terra*. Palma: Moll, 1949. (Les Illes d'Or; 38)
- Ocells i peixos*. Barcelona: Barcino, 1953. (Publicacions de La Revista, segona sèrie; 11)
- Una toga per a cada home* [Inèdit. Enllestit devers el 1955].
- Flos Sanctorum* [Flor Natural del Centenari de Mn. Costa i Llobera 1954]. Palma: Imp. Atlante, 1956.
- La posada de la núvia* [Premi Ciutat de Palma de Poesia 1955]. Palma: Ajuntament [impremta Atlante], 1956.
- Debades t'obren solcs els navilis, Ulisses*. Palma: Publicacions Occident, 1957. (La Font de les Tortugues; 7)
- Panegírics blancs* [Premi Casal de Catalunya de París als Jocs Florals de Mèxic]. 1957. [Inèdit. Text mecanografiat]
- Palinur*. 1961. [Inèdit. Text mecanografiat]
- Anteu*. 1961. [Inèdit]
- Via Crucis (Les Flors de la Passió)* [Premi Mn. Alcover de Manacor 1960] Manacor-Palma: Ganimedes, 1961.
- Un barret per a cada home*. [Epigrames. 1967. Inèdit]
- Faules i antifaules o Gairebé una història natural* [Premi Miquel Sociés de Campanet]. 1970 [Inèdit]
- Presidi major* [conté *Illa Alexis, basileu*]. Palma: Moll, 1977. (Balenguera; 18)
- Gloses dins el diari *Última Hora* a partir de 1977 amb el pseudònim *Un xafarder*.
- I, tanmateix, pallaso...* Primera edició: Palma: Llibres Cavall Verd, 1978. Il·lustracions de J. Soler-Jové. Segona edició: Tarragona: Llibres Rai, 1987.

- La ciutat a lloure. Barris de Ciutat.* [Epigrames. 1978. Inèdit]
- Goigs de goigs* [1981. Inèdit]
- Polifem.* Manacor: Tià de Sa Real, 1981.
- Hispània Citerior.* Palma: Moll, 1981. (Balenguera; 28)
- Oracions per necessari.* Palma: 1983. (Jovellanos; 3)
- Antologia poètica.* Palma: Moll, 1990. (Biblioteca Bàsica de Mallorca; 39)

Nota. --*Té molts poemes esparsos.*

Obra narrativa

- La tribu de la encina. Novela de la Mallorca prerromana* [amb el pseudònim Ludo de Pasamano]. *Letras. Revista Literaria Popular* [Madrid] (1-2-1940), núm. 33, p. 3-68.
- Coralina. Novela de la época romana.* [amb el pseudònim Ludo de Pasamano]. [1937. Inèdita. Exemplar mecanografiat a la Biblioteca March de Palma].
- A Robines també plou o la rebel·lió dels titelles.* Palma: Moll, 1958. (Les Illes d'Or; 71)
- Viatge al país de les cantàrides.* Palma: Edicions Documenta Balear, 1992. (Menjaments; 3)

Teatre

- Senyors i sobrevinguts.* [1947-48. Drama inèdit]
- Tirèsies.* [1958. Inèdit]
- El retorn d'Ulisses.* [1960. Inèdit]

-*Fàlaris. Orfeu*. Primera edició: Palma: Moll, 1962. (Les Illes d'Or; 81). Segona edició: Palma: Moll / Consell Insular de Mallorca, 1987. (Biblioteca Bàsica de Mallorca; 17)

-*El fogó dels jueus*. Palma: Edició «Robines» [Talleres tipogràfics Honderos], 1964.

-*Electra*. [1963. Inèdita]

-*Medea*. [1965. Inèdita]

-*Adoració dels tres reis d'Orient, ara de bell nou composta*. Introducció de l'autor. Palma: Gràfiques Miramar, 1966.

-*Entremès d'en Llorenç Malcasadís i na Sussaina des Fil, ara de bell nou esmenat*. Pròleg de l'autor. Palma: Daedalus, 1967.

-*Una tragèdia i una farsa* [recull *Fedra* i *Ulisses*]. Palma: Moll, 1969. (Les Illes d'Or; 97)

-*Joanot Colom*. [1972. Inèdita]

-*La beata pública*. [1977. Inèdita]

-*La importància de tenir un siurell*. [1979. Inèdita]

-*La fira de les banyes*. [Conté: *Entremès del pescador i el frare*, *Entremès dels sagristans burlats* i *Entremès del moliner banyut*]. Palma: 1980. (Sa Nostra Terra; 2)

-*El drac*. [Adaptació de l'obra d'E. Schwartz. 1980. Inèdita]

-*El ball de les baldufes*. [Conté: *Entremès dels llèpols befats*, *Entremès de les dones eixorques* i *Entremès del bordell i l'inquisidor*]. Barcelona: Edicions 62, 1981. (El Galliner; 60)

-*La rebel·lió dels mascles*. [1981. Inèdita. Reuneix l'*Entremès de les heroiques fadrines d'Aumallutx*, l'*Entremès de les desconsolades viudes des Rasquell* i l'*Entremès de les tristes casades de Crestatx*]

Estudis i comentaris sobre la seva obra

BOSCH, Maria del Carme. «Llorenç Moyà i el seu "Teatre de la llibertat"». *Affar* [Palma] (1982), núm. 2, p. 69-86.

BOVER, Joan; GOMILA, Francesca. *La poesia inèdita de Llorenç Moyà*, 3 vol. [Treball inèdit. Universitat de les Illes Balears, 1988-89].

COLOM, Guillem. «Pòrtic». A: MOYÀ, Llorenç. *La bona terra*, op. cit., p. 9-15.

DOLÇ, Miquel. «Lorenzo Moyà, ayer y hoy». *Destino* [Barcelona] (17-4-1958).

-Entrevista a Llorenç Moyà. *Diario de Mallorca* (10-1-1972).

FÀBREGAS, Xavier. «Pròleg». A: MOYÀ, Llorenç. *La fira de les banyes*, op. cit.

-- «Comiat a Llorenç Moyà». *Serra d'Or* [Barcelona] (març 1982), p. 21.

FERRÀ-PONÇ, Damià. «Poesia de les Illes. Llorenç Moyà Gilabert». *Lluc* [Palma] (desembre 1970), p. 8-9.

-- «Conversa amb: Llorenç Moyà». *Lluc* [Palma] (febrer 1973), núm. 623, p. 6-9.

GAFIM [Gabriel Fuster i Maians]. «Pròleg». A: MOYÀ, Llorenç. *El fogó dels jueus*, op. cit.

GAYÀ, Miquel. «Un epistolari de Llorenç Moyà Gilabert». *Affar* [Palma] (1982), núm. 2, p. 109-132.

GIBERT, M. M. «Sobre el "teatre de la llibertat" de Llorenç Moyà». *Serra d'Or* [Barcelona] (gener 1992), núm. 385, p. 64-65.

JANER MANILA, Gabriel. «El teatre de Llorenç Moyà». *Bolletí informatiu del Teatre Principal* [Palma] (octubre 1981 - maig 1982), núm. 3.

- «Les oracions satíriques de Llorenç Moyà». A: MOYÀ, Llorenç. *Oracions per necessari, op. cit.*, p. 5-8.
- LLABRÉS, Pere. Homilia en el funeral de Llorenç Moyà, reproduïda a *Lluc* [Palma] (novembre-desembre 1981), p. 210-211.
- LLOMPART, Josep M. «Llorenç Moyà Gilabert. "Ocells i peixos"». *Raixà. Miscel·lània de literatura catalana, op. cit.*, p. 147-149.
- «Pròleg». A: MOYÀ, Llorenç. *Via Crucis, op. cit.*, p. 5-8.
- Crítica de *Fàlaris. Diario de Mallorca* (11-5-1962).
- «Pròleg». A: MOYÀ, Llorenç. *Una tragèdia i una farsa, op. cit.*
- «Les memòries literàries d'en Llorenç Moyà Gilabert de la Portella». *Lluc* [Palma] (gener 1971), núm. 598, p. 13-14.
- «Sobre el teatre de Llorenç Moyà». *Bolletí informatiu del Teatre Principal* [Palma] (octubre 1981 - maig 1982), núm. 3.
- «Un adéu a Llorenç Moyà». *Latitud 39. Revista de Literatura, Llengua i Arts* [Palma] (tardor 1981), núm. 5-6, p. 1-3.
- «Pòrtic». A: MOYÀ, Llorenç. *Hispania Citerior, op. cit.*, p. 11-12.
- MIRÓ LLULL, Josep M. «Entorn a l'obra literària de Llorenç Moyà». *Ponent* [Palma] (primavera-estiu 1969), XXXI-XXXII, p. 19-23.
- MOYÀ, Llorenç. «Primera part (1916-1944)» [memòries]. *Lluc* [Palma] (gener 1971), núm. 598, p. 14-16.
- «Memòries literàries. Primera part (1916-1944)». *Lluc* [Palma] (abril 1971), núm. 601, p. 15-17.
- «Memòries literàries. Primera part (1916-1944)». *Lluc* [Palma] (juny 1971), núm. 603, p. 15-16.
- «Memòries literàries. Segona part. Dietari literari». *Lluc* [Palma] (juny 1971), núm. 603, p. 16-17.

-- «Memòries literàries. Primera part (1916-1944)». *Lluc* [Palma] (juliol-agost 1971), núm. 604-605, p. 18-20.

-- «Memòries literàries». *Lluc* [Palma] (setembre 1971), núm. 606, p. 22-24.

-- «Memòries literàries. Segona part (1944-1956)». *Lluc* [Palma] (novembre 1971), núm. 608, p. 9-12.

NADAL, Antoni. «El teatre de Misser Llorenç Moyà». *Latitud 39. Revista de Literatura, Llengua i Arts* [Palma] (tardor 1981), núm. 5-6, p. 3.

-- Entrevista a Llorenç Moyà [cinta enregistrada l'octubre del 1981].

-- «Cronologia de Llorenç Moyà». A: DD. AA. *Escriptors de les Illes Balears*. Palma: Universitat de les Illes Balears - Conselleria d'Educació i Cultura del Govern Balear, 1985, p. 30-31.

-- «Pròleg». A: MOYÀ, Llorenç. *Fàlaris. Orfeu.. 2a ed., op. cit.*, p. 7-18.

PERELLÓ COMAS, Aina. «La prosa narrativa de Llorenç Moyà». A: MOYÀ, Llorenç. *Viatge al país de les cantàrides, op. cit.*, p. 11-30.

POL, Antoni. «El darrer poema de Missèr Llorenç Moyà Gilabert». *Binissalem* (7-11-1981), núm. 17, p. 3-4.

PONS, Damià. «In memoriam». *Latitud 39. Revista de Literatura, Llengua i Arts* [Palma] (tardor 1981), núm. 5-6, p. 3.

Ressenya de *Polifem. Dijous* [Inca] (9-7-1981), p. 6 [sense signar].

ROSSELLÓ, Antoni. «Llorenç Moyà, poeta de la bellesa, l'amor i la llibertat» [entrevista]. *Diario de Mallorca* (30-5-1980).

SALTOR, Octavi. «Poeta de "aris et focus"». *Diario de Mallorca* (16-12-1956).

SALVÀ, Mª Antònia. Carta-pròleg al recull inèdit *Pujant al cim*. Datada el maig de 1943 a Palma.

SANCHIS GUARNER, Manuel. «Pròleg». A: MOYÀ, Llorenç. *Ocells i peixos, op. cit.*, p. 5-8.

SUREDA MOLINA, G. Entrevista a Llorenç Moyà. *Correo de Mallorca* (27-11-1952).

VIDAL ALCOVER, Jaume. Entrevista a Llorenç Moyà. *Diario de Mallorca* (27-4-1967).

-- «L'acurat preciosisme de Llorenç Moyà i Gilabert». *Diario de Mallorca* (25-2-1971).

-- «Llorenç Moyà i l'humor antic». *Avui* [Barcelona] (7-6-1981).

-- «Llorenç Moyà en la seva poesia». *Lluc* [Palma] (març-abril 1982), núm. 702.

-- «Pròleg». A: MOYÀ, Llorenç. *I tanmateix, pallaso...*, 2a ed., *op. cit.*, p. 7-10.

-- «Llorenç Moyà en la seva poesia». A: MOYÀ, Llorenç. *Antologia poètica, op. cit.*, p. 7-27.

VILLALONGA, Lorenzo. «El poema de "La Joglaressa"». *Baleares* (25-8-1949).

-- [DHEY]. «Binisalem y sus poetas». *Baleares* (18-1-1950).

VILLALONGA, Llorenç. Pròleg a *I tanmateix, pallaso...*, 1a ed., *op. cit.*, p. 7-12.

6. Jaume Vidal Alcover

Obra poètica

-*El ball del pensament* [Poemes escrits de 1942 a 1948-1950. Inèdit]

-*Santoral mediterrani* [Poemes escrits de 1948 a 1949. Inèdit]

- Rest de murta* [Poemes escrits de 1949 a 1954. Inèdit]
- Residència d'estudiants*. [Poemes escrits de 1950 a 1955. Parcialment inèdit; parcialment reproduït en altres llibres]
- L'hora verda*. Primera edició: Palma: Moll, 1952 (Les Illes d'Or; 51). Segona edició (dins *Obra poètica*): Manacor, Tià de Sa Real, 1984.
- Hoste de l'altura* [Poemes escrits de 1952 a 1957. Inèdit]
- Recull de tankes [Època d'*Hoste de l'altura*. Sense títol. Inèdit]
- El dolor de cada dia*. Primera edició: Palma: l'autor, 1957. Segona edició (dins *Obra poètica*): Manacor: Tià de Sa Real, 1984. Tercera edició: Palma: Moll, 1990 (Biblioteca Bàsica de Mallorca, 29)
- «Vida i ventura de Fra Juníper Serra» [suite de poemes]. *La Estafeta Literaria* [Madrid] (1963), núm. 268, p. 32.
- Dos viatges per mar*. Palma: Moll, 1965.
- Oratori per a un home sobre la terra*. Yorik: 1972. Ed. bilingüe.
- Sonets a Eurídice*. Primera edició: Manacor: Baleria. Llibres de Manacor, 1967. Segona edició dins *Obra poètica*, citat.
- El fill pròdig*. Primera edició: Palma: l'autor, 1970. Segona edició dins *Obra poètica*, citat.
- Terra negra*. Barcelona: Proa, 1970.
- Tres suites de luxe*. Manacor: Caixa d'Estalvis de les Balears - Casa de Cultura, 1979.
- Sonets alexandrins*. Manacor: Caixa d'Estalvis de les Balears - Casa de Cultura, 1981.
- Home*. Tarragona: Edicions Epsilon, 1978 (Quaderns Foc Nou; 4)
- Igor Stravinsky. Le sacre du printemps*. Palma: Pantaleu, 1979.

-*Poemes*. Amb gravats de Josep Vives Campomar. Menorca: Druïda, 1984.

-*Poemes*. Antologia de Josep M. Savall. Tarragona: 1988.

-*Antologia poètica*. A cura de Montse Palau, Magí Sunyer i Àlex Susanna. Barcelona: Columna, 1991.

-Vuit sonets inèdits [recollits per J. M. Savall]. *Butlletí. Centre d'Estudis Alcoverencs* (gener-març 1992), núm. 57, p. 27-34.

Obra narrativa

-*Mirall de la veu i el crit*. Primera edició: Palma: Moll, 1955. Segona edició: Palma: Moll, 1991 (Biblioteca Bàsica de Mallorca; 29)

-*Esa carne mortal*. Palma: Ajuntament [Impremta Atlante], 1956.

-*Les quatre llunes*. Barcelona: Selecta, 1969.

-*El dedo asesino*. Barcelona: Linosa, 1969. (Rayo de Luz)

-*Sophie o els mals de la indiscreció*. 1a ed. Barcelona: Nova Terra, 1971. 3a ed. Barcelona: Hogar del Libro, 1983.

-«La dida romana». *Lluc* [Palma] (abril 1972), núm. 613, p. 14-20.

-*Visca la revolució*. Palma: Moll, 1974.

-*Tertúlia a Ciutat*. [*Els anys i els dies, (Introducció)*]. Barcelona: Galba, 1976.

-*Tarot 9. El llum de la terra* [narració]. Barcelona: Grup Tarot / Editorial Lumen, 1976.

-*Dido i Eneas*. Barcelona: Pòrtic, 1980.

-*Dues rondalles farcides i altres narracions*. Manacor: Tià de Sa Real, 1980.

-*Antologia de contes, rondalles, llegendes, exemples i facècies.* 1981.

-*La vida fàcil* [*Els anys i els dies, I*]. Barcelona: Laia, 1987.

-*Els intocables* [*Els anys i els dies, II*]. Barcelona: Laia, 1987.

-*Els Sants Innocents* [*Els anys i els dies, III*]. Barcelona: Laia, 1989.

-*L'equip assassinat.* Barcelona: Plaza y Janés, 1989.

-*Els darrers dies.* [*Els anys i els dies, IV*. Inèdita]

-*La feina és santa i assanta.* [Narració inèdita, mecanografiada, s/d. Arxiu Vidal Alcover, Tarragona]

-*El comentari de text* [Text narratiu inèdit -part d'una novel·la?-mecanografiat, s/d. Només se'n conserven vuit pàgines. Arxiu Vidal Alcover, Tarragona]

Teatre

-*Els indiferents.* [Escrita cap a 1946-47. Inèdita]

-*El solitari.* [Escrita a finals dels anys quaranta. Inèdita]

-*Teatro regional.* [Escrita a finals dels anys quaranta. Inèdita]

-*El retorn del fill pròdig* o *Es dos germans* [Escrita el 1952. Inèdita]

-*El misteri de Nadal* [Escrita el 1953. Inèdita]

-*El miracle de Fàtima.* [Representada el 1974. Inèdita]

-*Striptease per a un titella* [Monòleg. No representat. Inèdit]

-*Els whiskys del sub-secretari.* [No representada. Inèdita]

-*Manicomi d'estiu o la felicitat de comprar i vendre.* [Representada el 1968 a la Cova del Drac de Barcelona. Inèdita]

-*Varietats I*. Reelaboració escurçada de la peça *Dones, flors i pitança* escrita amb Mª Aurèlia Capmany. Representada el 1969 a la Cova del Drac de Barcelona. Recollida al volum *Ca barret!* (Palma: Moll, 1984).

-*Varietats II o la cultura de la Coca cola*. Escrita amb Mª Aurèlia Capmany. [Representada el 1969 a la Cova del Drac de Barcelona]. Recollida al volum *Ca barret!* (Palma: Moll, 1984).

-*Varietats III (public relations)*. [Representada el 1970 a la Cova del Drac de Barcelona]. Recollida al volum *Ca barret!* (Palma: Moll, 1984).

-*Varietats IV o Cadascú el que és seu i robar el que es pugui*. Escrita amb Mª Aurèlia Capmany. [Representada el 1971 a la Cova del Drac de Barcelona]. Recollida al volum *Ca barret!* (Palma: Moll, 1984).

-*Improvisació per Nadal* [col·laboració en un muntatge col·lectiu representat el 1968]

-*Oratori d'un home sobre la terra*. [Estrenada el 1969, reposada el 1970 i publicada el 1972]

-*Mort de gana show*. [Col·laboració per al grup «La Trinca», representada el 1973]

-*Trincàmeron*. [Col·laboració per al grup «La Trinca», representada el 1977]

-*La fira de mort*. [Premi de teatre de Sitges. Representada el 1970]

-*Una Roma per Cèsar*. [Representada el 1969 en el cicle de Teatre Llatí]. Palma: Moll, 1975.

-*Edip*. Palma: Universitat de les Illes Balears, 1989.

-Adaptació de les rondalles populars *N'Espardenyeta* (1969), *L'amor de les tres taronges* (1970), de les novel·les *Laura a la ciutat dels sants* (1988) i *La família dels Garrigas*, dels textos de Molière *La*

farsa dels metges i *El metge a garrotades* (1973), de la *Comèdia de Santa Bàrbara* del Rector de Vallfogona (1982) i del text per a la passió d'Uldecona (1990).

-*El plany de Ramon*. [Sense data. Inèdit]

-*Déu i nosaltres* [Sense data. Inèdit]

Traduccions

CÈSAR. *Guerra de les Gàl·lies* [Inacabada. Encàrrec de la Fundació Bernat Metge].

GIDE, André. *El retorn del fill pròdig* [Traducció inèdita, mecanografiada, s /d. Fragment conservat a l'arxiu Vidal Alcover de Tarragona].

HÖLDERLIN, Friedrich. *Planys de Menó per Diòtima*. Tarragona: La Gent del Llamp, 1986.

PROUST, Marcel. *A la recerca del temps perdut*, 3 vol. Barcelona: Columna, 1991.

RIMBAUD, Arthur. *Una estada a l'infern*. Traducció provisional- de Jaume Vidal Alcover. Mallorca, 1954. [Inèdita. Exemplar mecanografiat conservat al l'arxiu Vidal Alcover].

Assaig i crítica

-*La música*. Barcelona: Bruguera, 1972.

-«Costa i Llobera de prop». *Lluc* [Palma] (abril 1973), núm. 625, p. 14-15.

-«La "Rondalla de rondalles" mallorquina». *Lluc* [Palma] (juliol-agost 1973), núm. 628, p. 14-17.

-*Joan Alcover en els seus millors escrits*. Presentació de Jaume Vidal Alcover. Barcelona: Arimany, 1976.

-«Rondalla de rondalles (dues narracions parèmiques de Guillem Roca i Seguí)». *Randa* [Barcelona] (1977), núm. 6, p. 81-117.

-«Rubén Darío en Mallorca». *Arbor* (vol. 66, 1977), núm. 253, p. 37-44.

-*Recull de llegendes*. Barcelona: Dopesa, 1978.

-*Trets fonamentals de la literatura catalana*. Barcelona: Dopesa, 1978.

-«Classes socials i llenguatge / El costumisme / De mossó a cavaller». *Voramars* [Peguera (Mallorca)] (abril-maig 1979), p. 18-21.

-«El Llibre de Mallorca (Liber Maiolichinus o Maiorichinus)». Introducció a l'edició del poema llatí i traducció catalana. A: DD. AA. *Mallorca. La primera conquesta cristiana*. Barcelona: Fundació Jaume I, 1979, p. 20-78.

-*Llorenç Villalonga i la seva obra*. Barcelona: Curial, 1980.

-«La fada Morgana en la tradició oral mallorquina». *Randa* [Barcelona](1981), núm. 11, p. 179-182.

-*Síntesi d'història de la literatura catalana*, 3 vol., *op. cit.*

-*Cançoners populars. Cançons populars catalanes aplegades per Aureli Capmany*. Presentació de Maria Aurèlia Capmany i Jaume Vidal Alcover. Edició facsímil. Barcelona: Ketres, 1980.

-*Antologia de contes, rondalles, llegendes, exemples i facècies*. 1981.

-*Comèdia de tres jornades i un pròleg de la gloriosa verge i màrtir santa Bàrbara*, de Sebastià GELABERT. Edició a cura de Jaume Vidal Alcover. Manacor: Tià de Sa Real, 1981.

-«La societat mallorquina en l'obra de Llorenç Villalonga». *Maina* [Palma], núm. 4, p. 18-29.

-*Comèdia de sant Antoni de Viana / Comèdia del gloriós màrtir sant Sebastià*, de Sebastià GELABERT. Edició a cura de Jaume Vidal Alcover. Manacor: Tià de Sa Real, 1982.

-*Pregó per a la festa de l'estendard. Sobre una Mallorca terra de pas i memòria de Gabriel Alomar.* Palma: Imagen 70, 1982.

-«Dos poemes suggerits pel Rector de Vallfogona». *Affar* [Palma] (1982), núm. 2, p. 173-183.

-*Les ales de l'ideal. Semblança i pensament de Gabriel Alomar.* Discurs amb motiu de la seva proclamació com a fill il·lustre de Palma. Palma: Imagen 70, 1983.

-«Les comèdies d'en Sebastià Gelabert "Tià de Sa Real"». *Lluc* [Palma], núm. 704, p. 32-33.

-*Llorenç Villalonga (o la imaginació raonable).* Palma: Ajuntament, 1984. (Col·lecció de Biografies Mallorquines; 6)

-*La faula,* de Guillem de TORRELLA [en col·laboració amb Pere Bohigas] Edició a cura de Jaume Vidal Alcover. Tarragona: 1984.

-*Art de trobar,* de Berenguer D'ANOIA. Edició a cura de Jaume Vidal Alcover. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984.

-«Onomàstica mallorquina del segle XIII». *Butlletí de la Societat d'Onomàstica* (setembre 1984), vol. XVII, p. 60-61.

-«Llengua i literatura en l'obra de Josep Pin i Soler». A: DD. AA. *Actes del Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura catalanes, 7.* Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1985, p. 11-30.

-*Poesia narrativa,* de Sebastià GELABERT. Edició a cura de Jaume Vidal Alcover. Manacor: Tià de Sa Real, 1985.

-*Art Nova de trobar,* de Francesc d'OLESA. Edició a cura de Jaume Vidal Alcover. Palma - Barcelona: Universitat de les Illes Balears - Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1986.

-*Cobles i noves rimades,* de Jaume i Pere MARCH. Edició a cura de Jaume Vidal Alcover. Barcelona: Nova-Gràfic, 1987.

-«La lectura com a plaer». *Cultura* [Barcelona] (novembre 1987), núm. 8, p. 44-45.

-«Pròleg». A: ALCOVER, Joan, *Humanització de l'art i altres escrits*. Palma: Moll, 1988.

-«Noms propis en Ll. Villalonga i en S. Espriu: puntualitzacions». *Societat d'Onomàstica. Butlletí interior* [Barcelona] (1988), núm. 31, p. 4-7.

-«Llorenç Villalonga». *Catalan Writing* [Barcelona] (desembre 1988), núm. 2, p. 11-14.

-*La poesia casolana de Maria Antònia Salvà*. Lluçmajor: Grafimut, 1990. (Papers de l'Allapassa; 2)

-«Traductor de Proust». *Lletra de Canvi* [Barcelona] (1990), núm 26, p. 7-9.

-«Les *Geòrgiques* i les feines del camp a Mallorca», dins BOSCH, M. C. i QUETGLAS, P. J. *Mallorca i el món clàssic.*, op. cit., p. 197-218.

-«El dret cavaller Francesc d'Olesa». A: OLESA, Francesc de, *Obra del menyspreu del món*. Edició facsímil. Palma: 1991. (Els Nostres Llibres), p. 1-14.

-*Llibre dels planetes i dels signes*. Edició a cura de Jaume Vidal Alcover. Palma: Ajuntament, 1991.

-*Semblança moral del meu avantpassat el paborde Bartomeu Jaume*. Santa Maria del Camí: Ajuntament, 1992. (Coanegra; 2)

-*Estudis de literatura catalana contemporània*. A cura de Pere Anguera i Magí Sunyer. Barcelona: Universitat de Barcelona - Universitat Rovira i Virgili, 1993. (Col·lecció Homenatges; 7)

Estudis i comentaris sobre la seva obra

AGUSTÍN, Antoni. «Esa carne mortal» [ressenya conservada a l'arxiu Vidal Alcover sense indicació de data (1956?) ni de lloc de publicació (*Baleares?*); retall de premsa].

A. M. Ressenya de *L'hora verda* [conservada a l'Arxiu Vidal Alcover sense indicació de data (1952?) ni de lloc de publicació; retall de premsa].

ANGUERA, Pere. «Jaume Vidal Alcover». A: DD. AA. *He inventat un horitzó. Homenatge a Jaume Vidal Alcover*. Camp de Tarragona: 1983, p. 5-11.

-- «Jaume Vidal Alcover, universitari». A: DD. AA. *Homenatge a Jaume Vidal Alcover*. Barcelona: Columna, 1992, p. 25-30.

ARBONA OLIVER, Andrés. «Delirio de incongruencias» [ressenya de *L'hora verda*]. *Sóller* (28-3-1953), núm. 3.444.

ARTÍS, Avel·lí. «Jaume Vidal Alcover, la intel·ligència cordial» [entrevista]. *Avui* [Barcelona] (12-1-1986).

BARGALLÓ, Josep; FIGUEROLA, Lluís. «Jaume Vidal Alcover, la passió per la literatura». *Avui. Suplement de Cultura* [Barcelona] (21-9-1991).

BAYO, Eliseo. Pròleg a *El dedo asesino*, *op. cit.*, p. 7-10.

BONET, Blai. «Jaime Vidal». *La Almudaina* [Palma] (1-3-1953).

-- «Jaime Vidal, voz y espejo» [article de Blai Bonet conservat a l'arxiu Vidal Alcover sense indicació de data (1958?) ni de lloc de publicació; retall de premsa].

BORRÁS, Claudio [Llorenç Moyà]. «Escaparate» [ressenya de *Mirall de la veu i el crít* conservada a l'Arxiu Vidal Alcover sense indicació de data (1955?) ni de lloc de publicació; retall de premsa].

BROCH, Àlex. «La tertulia ha muerto, viva la tertulia» [ressenya de *Tertúlia a Ciutat*]. *El Correo Catalán* [Barcelona] (18-11-1976).

CAPELLÀ, Margalida. «Jaume Vidal, escritor» [entrevista]. *Última Hora* [Palma] (4-1-1980).

CAPMANY, Mª Aurèlia. «Pròleg». A: VIDAL ALCOVER, Jaume. *Antologia poètica*, *op. cit.*, p. 7-8.

CASADEVALL, Gemma. «L'assassí és sempre del veïnat» [ressenya de *L'equip assassinat*]. *Avui* [Barcelona] (30-12-1989).

CASTAÑER, Miguel. «Prosas barrocas. *L'hora verda*» [ressenya conservada a l'Arxiu Vidal Alcover sense indicació de data (1952?) ni de lloc de publicació; retall de premsa].

CAVALLÉ, Joan. «El teatre o la il·lusió per l'escena». *Avui. Suplement de Cultura* [Barcelona] (21-9-1991).

CLEMENTE, José Carlos. «A tumba abierta: Jaume Vidal Alcover» [entrevista]. *Diario de Barcelona* (16-10-1970).

DD. AA. *He inventat un horitzó. Homenatge a Jaume Vidal Alcover*. Camp de Tarragona, 1983.

Diàlegs a Barcelona. Enric Moreu-Rey - Jaume Vidal Alcover. Conversa transcrita per Xavier Febrés. Barcelona: Ajuntament, 1989. (Diàlegs a Barcelona; 26)

DOLÇ, Miquel. «Pròleg». A: VIDAL ALCOVER, Jaume. *Dido i Eneas*, *op. cit.*

-«Els artistes aparellats». *Cultura* [Barcelona] (1990), núm. 10, p. 56-57.

ENSEÑAT, Jaime. «El dolor de cada dia». *Sóller* (4-1-1958).

-«Entrevista amb Estanislau Torres». *Butlletí. Centre d'Estudis Alcoverencs* (gener-març 1992), núm. 57, p. 13-19.

ESCUR, Núria. «Vidal Alcover: "Els mallorquins són uns jueus"» [entrevista]. *Diario de Barcelona* (27-8-1987).

ESPADA, Arcadi. «Vidal Alcover i les coses velles, bones i grans» [entrevista]. *Diari de Barcelona* (7-6-1988).

FAULÍ, Josep. «Vidal Alcover y su ciclo mallorquín» [ressenya d'*Els intocables*]. *La Vanguardia* [Barcelona] (21-1-1988).

FERNÁNDEZ, Josep-Anton. «La recerca de la saviesa». *El País. Quadern* [Barcelona] (12-7-1987), núm. 250.

FERRÀ-PONÇ, Damià. Crítica a *Sophie o els mals de la discreció*. *Lluc* [Palma] (juliol-agost 1984), p. 208.

-- «Punt final d'una polèmica». *Diario de Mallorca* (10-2-1972).

FRONTERA, Guillem. «Les guerres de la independència d'un franc tirador». *El País. Quadern* [Barcelona] (10-1-1991).

FUSTER, Joan. Ressenya crítica de *L'hora verda*. *Pont Blau* [Mèxic](juliol-agost 1953), p. 186.

GARCIA GRAU, Manel. «Recordant Jaume Vidal Alcover». *Avui. Suplement de Cultura* [Barcelona] (21-9-1991).

GIBERT, M. M. «Jaume Vidal Alcover, apunts per a un balanç». *Serra d'Or* [Barcelona](maig 1991), núm. 377, p. 51-53.

GINARD, Joan-Anselm. *Aquest dany preciós que és viure. Acostament a Sonets alexandrins de Jaume Vidal Alcover*. Palma: 1992. (Quaderns Escalbruix; 3)

GINEBRA, Jordi; NAVARRO, Pere. «Les idees lingüístiques de Jaume Vidal Alcover». A: DD. AA. *Homenatge a Jaume Vidal Alcover, op. cit.*, p. 157-158.

GRAELLS, Guillem-Jordi. «Jaume Vidal Alcover i el teatre». A: DD. AA. *Homenatge a Jaume Vidal Alcover, op. cit.*, p. 83-118.

GRIMALT, Josep Antoni. «En Jaume Vidal, mestre». *El Mirall* [Palma] (febrer 1991), núm. 42, p. 28.

LLOMPART, Josep M. «Introducció a un col·loqui amb Jaume Vidal Alcover». *Lluc* [Palma] (maig 1967).

-- «Jaume Vidal Alcover: l'home i el poeta». *Lluc* [Palma] (juliol-agost 1991).

LÓPEZ-CRESPI, Miquel. «L'ofici d'escriptor. Jaume Vidal i Alcover» [entrevista]. *Última Hora* [Palma] (15-7-1984).

M. A. «L' hora verda» [ressenya conservada a l'Arxiu Vidal Alcover sense indicació de data (1952?) ni de lloc de publicació, retall de premsa].

MALLAFRÈ, Joaquim. «Quatre llunes i un instant». *Avui. Suplement de Cultura* [Barcelona] (21-9-1991).

-- «Jaume Vidal Alcover, traductor de Proust». A: DD. AA. *Homenatge a Jaume Vidal Alcover, op. cit.*, p. 119-131.

MELENDRES, Jaume. «Un guia de museu que sap declinacions» [ressenya de *Tertúlia a Ciutat*]. *El Correo Catalán* [Barcelona] (18-11-1976).

MOLINA, Caterina. «Una mica exangüe...» [ressenya d'*Els intocables*]. *El País. Quadern* [Barcelona] (27-10-1988).

MOLL, Francesc de B. «A la busca de congruencias». *Sóller* (4-4-1953), núm. 3.445.

-- «Per què una cosa és "verda" i no "verde"». *Raixà. Miscel·lània de literatura catalana, op. cit.*, p. 71-72.

NADAL, Antoni. «L'obra dramàtica de Jaume Vidal i Alcover». *El Mirall* [Palma] (febrer de 1991), núm. 42, p. 29.

NADAL, Bernat. «Terra negra de Jaume Vidal Alcover». *Manacor* (31-12-1967), p. 4.

-- «Jaume Vidal, un clàssic». *Diario de Mallorca* [Palma] (25-5-1984).

ORFEU. «"El fill pròdig". Aproximación a un libro de Jaime Vidal Alcover». *Diario de Mallorca* (10-12-1970).

ORJA, Joan [FERNÁNDEZ, Josep-Anton; IZQUIERDO, Oriol; SUBIRANA, Jaume]. «Un calidoscopi mallorquí» [ressenya d'*Els intocables*]. *Lletra de Canvi* [Barcelona] (febrer 1988), núm. 4, p. 31.

PALAU, Montserrat. «Jaume Vidal Alcover, apunts per a un balanç. La narrativa». *Serra d'Or* [Barcelona] (maig 1991), núm. 377, p. 49-51.

-- «Jaume Vidal Alcover, el narrador». A: DD. AA. *Homenatge a Jaume Vidal Alcover, op. cit.*, p. 59-81.

POMAR, Jaume. «Al voltant de Jaume Vidal Alcover». *El Mirall* [Palma] (febrer 1993), núm. 60, p. 63-64.

PONS, Agustí. «Tertúlia a Ciutat». *Avui* [Barcelona] (31-10-1972).

-«Resposta a un qüestionari presentat per Oriol Pi de Cabanyes». *Butlletí. Centre d'Estudis Alcoverencs* [Alcover] (gener-març 1992), núm. 57, p. 7-12.

-Ressenya de *L'hora verda. Dabo* [Palma], núm 8 («Suplemento número 5»), s/d, s/s.

RIERA, Miquel Àngel. «Pròleg». A: VIDAL ALCOVER, Jaume. *Obra poètica.*, *op. cit.*, p. 7-24.

ROSSELLÓ BOVER, Pere. «Jaume Vidal Alcover: les dificultats d'un novel·lista català». *El Mirall* [Palma] (febrer 1991), núm. 42, p. 30-31.

-- «Els precursors del simbolisme francès en la poesia de Jaume Vidal Alcover» [ponència presentada a l'Encontre d'Escriptors Gallecs, Bascos i Catalans Galeuzca; Galícia, 1992; en premsa].

SARDÀ, Zeneida. «Jaume Vidal Alcover. El plaer d'escriure». *Serra d'Or* [Barcelona] (juny 1990), núm. 366, p. 31-35.

SAVALL ROM, Josep M. «Esbós biogràfic de Jaume Vidal Alcover». *Butlletí. Centre d'Estudis Alcoverencs* [Alcover] (gener-març 1992), núm. 57, p. 20-26.

SOLÀ, Joan. «La vida com un "divertimento"». *Avui. Suplement de Cultura* [Barcelona] (21-9-1991).

SUNYER, Magí. «La poesia: passió i ritme». *Avui. Suplement de Cultura* [Barcelona] (21-9-1991).

-- «Jaume Vidal, historiador de la literatura i assagista». A: DD. AA. *Homenatge a Jaume Vidal Alcover, op. cit.*, p. 133-155.

SUREDA MOLINA, Guillermo. «Más amor que tiempo» [entrevista]. *Correo de Mallorca* [Palma] (4-12-1952).

-- «Sobre *Esa carne mortal*» [ressenya conservada a l'arxiu Vidal Alcover sense indicació de data (1956?) ni de lloc de publicació; retall de premsa].

-- «Sin comprensión ni amor. A propósito de la aparición de un libro». *Correo de Mallorca* [Palma] (22-1-1953).

-- Entrevista a Jaume Vidal Alcover amb motiu de l'obtenció del premi Carles Riba. *Correo de Mallorca* [Palma] (17-12-1967).

SUSANNA, Àlex. «Jaume Vidal Alcover i Leopardi». *Avui. Suplement de Cultura* [Barcelona] (21-9-1991).

-- «La poesia de Jaume Vidal Alcover». A: DD. AA. *Homenatge a Jaume Vidal Alcover, op. cit.*, p. 31-57.

TODÓ, Lluís M^a. «Traductor de Proust. Entrevista amb Jaume Vidal Alcover». *Lletres de Canvi* [Barcelona] (gener 1988), núm. 3, p. 15-20.

VELLOSO, José Miguel. «Jaume Vidal o la vida» [ressenya de *L'hora verda* conservada a l'arxiu Vidal Alcover sense indicació de data (1952?) ni de lloc de publicació; retall de premsa].

VENY, Joan. «El meu Jaume Vidal». A: DD. AA. *Homenatge a Jaume Vidal Alcover, op. cit.*, p. 179-190.

VIDAL ALCOVER, Jaume. «Nota de l'autor», dins *Obra poètica, op. cit.*, p. 25-33.

VIDAL ALCOVER, Jaume. «Pròleg», dins *El dolor de cada dia*, 3a ed., *op. cit.*, p. 9-19.

VIDAL ALCOVER, Jaume. «Pròleg», dins *Mirall de la veu i el crit*, 2a ed., *op. cit.*, p. 7-17.

VIDAL ALCOVER, Jaume. «"Els anys i els dies": Mallorca 1950». *Lletra de Canvi* [Barcelona] (1991), núm. 33, p. 15-17.

VILLALONGA, Llorenç [DHEY]. «Vidal Alcover». *Baleares* (25-7-1951).

VILLALONGA, Lorenzo. «*Esa carne mortal*. Premio novela "Ciudad de Palma"». *Baleares* (28-4-1956).

VILLANGÓMEZ, Marià. «Pròleg». A: VIDAL ALCOVER, Jaume. *Terra negra*, op. cit., p. 7-16.

7. Josep M. Llompart

Obra poètica

-*Poemes de Mondragó*. Primera edició: Palma: Moll, 1961. Segona edició: Palma: Moll, 1972. Tercera edició (dins *Obra Poètica*): Barcelona: Edicions del Mall, 1983.

-*La Terra d'Argensa*. Primera edició: Mallorca-Tarragona: Llibres Rai, 1972. Segona edició dins *Obra Poètica*, op. cit. Tercera edició: Palma: Moll, 1990.

-*Memòries i confessions d'un adolescent de casa bona*. Primera edició: Palma: Moll, 1974. Segona edició dins *Obra Poètica*, op. cit. Tercera edició: Palma, Moll, 1990.

-*Urbanitat i cortesia*. Primera edició: Tarragona: Èpsilon, 1979. Segona edició dins *Obra Poètica*, op. cit.

-*Mandràgola*. Primera edició: Barcelona: Edicions 62, 1980. (Els Llibres de l'Escorpí; 57). Segona edició dins *Obra Poètica*, op. cit.

-*La Capella dels Dolors i altres poemes*. Primera edició: València: Tres i Quatre, 1981. Segona edició dins *Obra Poètica*, op. cit. Tercera edició: Palma: Moll, 1990. (Biblioteca Bàsica de Mallorca;)

-*Sonets*. Dibuixos de Margarida Cabot. Barcelona: Taller de Picasso, 1984.

-*Poemes*. Aquarel·les d'A. Ràfols Casamada. Maó-Barcelona: Druïda, 1984.

-Plaquette núm. 40 de la col·lecció «Traç». Conté els poemes «En la seva mà dreta», «Sibil·la Eritrea» i «Música per a una elegia». Mataró: 1990.

-*Jerusalem*. Barcelona: Edicions 62, 1990.

-2. *Col·lecció Poesia de Paper* [plaquette antològica]. Dibuixos de Damià Jaume. Palma: Caixa de Balears «Sa Nostra» / Universitat de les Illes Balears, 1990.

-*Antologia* [plaquette antològica]. Dibuixos de Josep Marí. Eivissa: Caixa de Balears / Institut d'Estudis Eivissencs, 1990.

-*Spiritual*. Barcelona: Columna, 1992.

-*Camins* [antologia; dos poemes inèdits]. Il·lustracions de Maen Ordinas. Palma: Edicions Cort, 1992.

-*Poemes de Josep Mª Llompart* [plaquette antològica, suplement del núm. 65 de la revista *Pissarra*]. Selecció de Bartomeu Cantarelles i Damià Pons. Palma, 1992.

-*50 poemes* [antologia a cura de Pere Rosselló Bover]. Barcelona: La Magrana (L'Esparver Llegir) [en premsa].

Traduccions

-*Viatge al Pirineu de Lleida* [de Camilo José Cela]. Barcelona: Alfaguara, 1966.

-*Quinze poetes gallecs*. Palma: Moll, 1976.

-*Poesia galaico-portuguesa*. Barcelona: Edicions 62, 1984.

-*Poesia gallega, portuguesa i brasilera moderna*. Barcelona: Edicions 62, 1988.

-*Vint poemes de Celso Emilio Ferreiro* (tiratge de cent exemplars numerats, fora de comerç). Mallorca: 1991.

-*Vint poemes de Luis Pimentel* (tiratge de cent exemplars fora de comerç). Mallorca: 1992.

-*Luis Pimentel i Celso Emilio Ferreiro. Poemes.* Palma: Conselleria de Cultura, Educació i Esports / Universitat de les Illes Balears / Institut d'Estudis Baleàrics, 1992. (Ferrando Valentí; 3)

Memòries

-*Vocabulari privat* [en col·laboració amb Antònia Vicens]. *Diario de Mallorca* (juliol 1991-juliol 1992).

-*Vocabulari privat* [edició en volum de la col·lecció d'articles anterior; en premsa a l'editorial Columna].

Història i crítica literàries (llibres)

-*La literatura moderna a les Balears*, citat.

-*Joan Alcover (La història d'un home)*. Palma: Obra Cultural Balear, 1964.

-*Poesia y paisaje. El tema de la Costa Brava en los poetas mallorquines*. Palma: Edicions Cort, 1970.

-*Literatura mallorquina contemporánea*. A: MASCARÓ PASARIUS, J. [dir.] *Historia de Mallorca*, op. cit.

-*Retòrica i poètica*, 2 vol., op. cit.

-*Països Catalans? i altres reflexions*. Palma: Moll, 1991.

-*La narrativa a les Illes Balears*. Palma: Moll, 1992.

Estudis i comentaris sobre la seva obra

ALBEROLA, Miquel. «La nostra cultura no ha tengut mai un moment de vertadera normalitat» [entrevista]. *El Temps* [València] (14-12-1992), p. 26-29.

ALBERTÍ, Josep. «La poesia darrera de Josep M. Llompart». *Diario de Mallorca* (18-4-1974).

ALPERA, Lluís. «Un gran poeta mallorquí: Josep M. Llompart». *Informació* [Alacant] (10-11-1983).

-- «Jerusalem, un llibre de versos exemplar». *Avui* [Barcelona] (29-9-1990).

-- «Josep M. Llompart: escriptor del mes de les Lletres Catalanes». *Informació* [Alacant] (8-6-1990).

-- Entrevista a Josep M. Llompart. *Daina* [València] (desembre 1991), núm. 9, p. 61-78.

-- «Josep M. Llompart, un poeta "perifèric" o un gran poeta català?». *Serra d'Or* [Barcelona] (abril 1992), núm. 388, p. 84-85.

-- «Un tema reiteratiu en la lírica llompartiana: "En el raval de senectud"». *Estudis Baleàrics* [Palma] (novembre 1992-març 1993), núm. 44-45, p. 117-122.

AMORÓS BORRÀS, Antoni. «Amistat i convivència amb Josep Mª Llompart de la Penya». *Pissarra* [Palma] (novembre-desembre 1992), núm. 65, p. 21-22.

BASSAS, Elisabet. Sobre *Jerusalem*, dins *Saba poètica* (desembre 1990), núm. 26.

BERENGUER, Vicent. «Poètiques portugueses al dia». *Daina* [València] (abril 1989), núm. 6.

BLAI, Pep. «Entrevista. J. M. Llompart». *Avui* [Barcelona] (9-6-1990).

BOSCH, Maria del Carme. «Coordenades clàssiques de la poesia de Josep M. Llompart». *Estudis Baleàrics* [Palma] (novembre 1992-març 1993), núm. 44-45, p. 137-146.

BROCH, Àlex. «Quince poetas gallegos en catalán». *El Correo Catalán* [Barcelona] (19-8-1976).

-- «Josep M. Llompart, un honor per a Mallorca». *Lluc* [Palma] (maig-juny 1982), núm. 703, p. 11-12.

-- «La vella dama». *Avui* [Barcelona] (13-5-1981).

CANTARELLAS, Bartomeu; PONS, Damià. «Paraula de Poeta». *Pissarra* [Palma] (novembre-desembre 1992), núm. 65, p. 31-35.

CAPELLÀ, Llorenç. «Josep Maria Llompart, un home que ha fet país» [entrevista]. *Brisas. Magazine de Última Hora y Baleares* [Palma] (4-10-1992), núm. 285, p. 21-23.

CASTILLO, David. «A la recerca de la terra promesa» [ressenya de *Jerusalem*]. *Avui* (29-9-1990).

CODINA, Francesc. «Mandràgola, de Josep M. Llompart, en el camí de l'altra riba». *Quart Creixent, 2. Revista de poesia* (estiu de 1981).

-- «La insistència de la mort en el darrer llibre de Josep M. Llompart». *Reduccions* [Vic] (gener 1982), núm. 15, p. 85-87.

-- «*Spiritual* de Josep M. Llompart». *Serra d'Or* [Barcelona] (gener 1993), núm. 397, p. 22-24.

COLL, Josep. «Josep M. Llompart, un "escriptor del mes" compromès amb la llengua». *Revista. Setmanari de l'Alt Empordà* (27-6-1990).

CUADRADO, Perfecto E. «Josep M. Llompart. Traductor / transcreeador». A: *Luis Pimentel i Celso Emilio Ferreiro. Poemes, op. cit.*, p. 5-12.

«Dades bio-bibliogràfiques de Josep M. Llompart». *Estudis Baleàrics* [Palma] (novembre 1992-març 1993), núm. 44-45, p. 199-216.

DD. AA. «Un poeta, patriarca de las letras catalanas». *Diario de Mallorca* [suplement de cultura semi-monogràfic, p. 1-4] (27-11-1992).

DÍAZ DE CASTRO, Francisco. «Una reedició històrica» [ressenya de *La literatura moderna a les Balears*]. *Última Hora. Libros* [Palma] (4-4-1990).

DOLÇ, Miquel. «Historia a través de poetas». *Las Provincias* [València] (15-9-1963).

-- «El árbol y las ramas» [ressenya de *La literatura moderna a les Balears*]. *Diario de Mallorca* (23-10-1965).

-- «Josep M. Llompart: un mundo de sorpresas». *La Vanguardia* [Barcelona] (5-11-1981).

DURÁN, Lourdes. «Josep M. Llompart ha reeditado *Literatura moderna a les Balears*». *El Día 16 de Baleares* [Palma] (8-5-1990).

Entrevista. *Diario de Mallorca* (17-12-1970) [sense signar].

FAULÍ, Josep. «La literatura moderna a les Balears». *Diario de Barcelona* (6-2-1965).

FERRÀ-PONÇ, Damià. «Poesia. Josep M. Llompart». *Lluc* [Palma] (setembre 1970), núm. 594, p. 22.

FERRANDO, Toni. «Entrevista a Josep M. Llompart». *Escola Catalana* [Barcelona] (abril 1992), núm. 289, p. 37-48.

FERRET, Andrés. «Llompart, poeta humano». *Diario de Mallorca* (4-5-1972).

-- «Belleza y lucha en el penúltimo Llompart». *Diario de Mallorca* (5-10-1972).

-- «Josep Maria Llompart de la Penya» [entrevista]. *Diario de Mallorca* (22-11-1992).

FIOL, Bartomeu. «Un ciutadà del seu temps». *Serra d'Or* [Barcelona] (gener 1993), núm. 397, p. 17-18.

FRONTERA, Guillem. «Tota la poesia de Josep Maria Llompart». *El País. Quadern* [Barcelona] (28-8-1983).

FUSTER, Jaume. «Josep M. Llompart. Les Illes recordades». *Serra d'Or* [Barcelona] (maig 1974), p. 29-32.

FUSTER, Joan. «Libros catalanes. Llompart, poeta». *Destino* [Barcelona] (28-10-1961).

-- «Las islas con su voz» [sobre *La literatura moderna a les Balears*]. *Destino* [Barcelona] (18-9-1965).

GARAU AMENGUAL, Jaume. «J. M. Llompart. *La literatura moderna a les Balears*». *Estudis Baleàrics* [Palma] (desembre 1989), núm. 35.

GARCÍA MARÍN, Jesús. «Entrevista a Josep M. Llompart». *Estudis Baleàrics* [Palma] (desembre 1989), núm. 35, p. 110.

-- «La literatura moderna a les Illes Balears». *Última Hora. Llibres* [Palma] (4-4-1990).

GAYÀ, Miquel. «*Poemes de Mondragó*, per Josep M. Llompart». *Lluc* [Palma] (gener 1962).

GINARD FÉRON, David. «Josep M. Llompart i l'oposició antifranquista». *Estudis Baleàrics* [Palma] (novembre 1992-març 1993), núm. 44-45, p. 29-36.

GUILLAMON, Julià. «Josep M. Llompart: el temps, els llibres». A: LLOMPART, Josep M. *Sonets, op. cit.*

GUISCAFRÈ DANÚS, Jaume. «Dos poemes de Josep M. Llompart». *Estudis Baleàrics* [Palma] (novembre 1992-març 1993), núm. 44-45, p. 163-169.

J.V. «*Poemes de Mondragó*, de Josep M. Llompart». *La Vanguardia Española* [Barcelona] (22-6-1972).

JAÉN i URBÁN, Gaspar. «Una temporada amb Josep M. Llompart». *Avui* [Barcelona] (30-11-1983).

-- «Un escriptor del segle XX», dins *Avui* [Barcelona] (9-6-1990).

JANER, Mª de la Pau. «L'any que ve a Jerusalem». *Diario de Mallorca* [Palma] (20-4-1990).

-- «Entrevista: "He complert el meu deure"». *Lletra de Canvi* [Barcelona] (1990), núm. 30, p. 11-16.

JANER MANILA, Gabriel. «Fidelitat i compromís». *Lluc* [Palma] (maig-juny 1982), núm. 703, p. 7-10.

-- «Les torres de Jerusalem». *Diario de Mallorca* (25-1-1991).

-- «Tres temps de prosa per a Josep M. Llompart». *Lluc* [Palma] (març-abril 1991), núm. 761, p. 21-22.

-- Pròleg a *Fotobiografia*, 1991.

-- «L'horitzó platejat de la lona. L'evocació del circ a la poesia de Josep M. Llompart». *Pissarra* [Palma] (novembre-desembre 1992), núm. 65, p. 13-14.

-- «No s'ha aturat un sol rellotge». *Estudis Baleàrics* [Palma] (novembre 1992-març 1993), núm. 44-45, p. 25-28.

«Josep M. Llompart: dades biobibliogràfiques». *Daina* [València] (desembre 1991), núm. 9, p. 79-94.

LLORCA, Vicenç. «Quan l'amor és viscut com a destí» [ressenya de *Spiritual*]. *Avui* [Barcelona] (12-9-1992).

LOSADA, Basilio. Pròleg a LLOMPART, Josep M. *Quinze poetes gallecs, op. cit.*

MAS i VIVES, Joan. «Innovació i fidelitat en *Mandràgola*». *Avui* [Barcelona] (20-4-1980).

-- «La poesia de Josep M. Llompart». *Serra d'Or* [Barcelona] (octubre 1981), p. 41-43.

-- «Alguns temes i símbols de la poesia de Josep M. Llompart». A: LLOMPART, Josep M. *Obra poètica, op. cit.*, p. 7-45.

- «Tres notes sobre la poesia darrera de Josep M. Llompart». *Lletra de Canvi* [Barcelona] (1990), núm. 30, p. 17-21.
- «Poeta i crític». *Avui* [Barcelona] (9-6-1990).
- «The Poetry of a Complete Writer: Josep M. Llompart». *Catalan Writing* [Barcelona, Institució de les Lletres Catalanes] (abril 1992), núm. 8.
- MAS, Joan M. «Entrevista a Josep M. Llompart». *Pissarra* [Palma] (novembre-desembre 1992), núm. 65, p. 26-30.
- MASSOT i MUNTANER, Josep. «Josep M. Llompart, impulsor de la cultura». *Lluc* [Palma] (març-abril 1991). Recollit a *Els intel·lectuals mallorquins davant el franquisme*, citat, p. 307-326.
- MESQUIDA, Joan A. «Josep M. Llompart o l'esperit igni del catalanisme». *Estudis Baleàrics* [Palma] (novembre 1992-març 1993), núm. 44-45, p. 49-66.
- MIR, Gregori. «Sacrifici i voluntat de servei». *Lluc* [Palma] (maig-juny 1982), p. 3-5.
- «Llompart, premi d'Honor de les Lletres Catalanes». *Serra d'Or* [Barcelona] (setembre 1982), p. 37-39.
- [MIRALLES i MONSERRAT, Joan]. «Josep Maria Llompart i la cultura». *Lluc* [Palma] (març-abril 1991), p. 2.
- «Conversa amb Josep M. Llompart (29-5-80)» [entrevista de l'ÀHOJM, transcrita per Pere Rosselló Bover]. *Estudis Baleàrics* [Palma] (novembre 1992-març 1993), núm. 44-45, p. 9-24.
- MOLAS, Joaquim. «Llompart i la literatura de les Illes» [ressenya de *La literatura moderna a les Balears*]. *Serra d'Or* [Barcelona] (octubre 1965), p. 51-54.
- MOLL, Aina. «Josep M. Llompart, un homenot de Mallorca». *Pissarra* [Palma] (novembre-desembre 1992), núm. 65, p. 4-7.
- «Un puntal de la catalanitat a Mallorca». *Serra d'Or* [Barcelona] (gener 1993), núm. 397, p. 15-16.

- MOLL, Francesc. «Josep M. Llompart i l'Editorial Moll». *Estudis Baleàrics* [Palma] (novembre 1992-març 1993), núm. 44-45, p. 43-48.
- M. P. J. [Margalida Pons Jaume]. «Quatre poemes d'un epistolari (Josep M. Llompart - Llorenç Moyà)». *Serra d'Or* [Barcelona] (gener 1993), núm. 397, p. 24-26.
- M. P. J. [Margalida Pons Jaume]. «Dos textos poètics inèdits». *Serra d'Or* [Barcelona] (gener 1993), núm. 397, p. 26-27.
- MUNAR i MUNAR, Felip. «Josep Maria Llompart. Obra per a lectors infantils? L'home». *Pissarra* [Palma] (novembre-desembre 1992), núm. 65, p. 15-16.
- NADAL, Antoni. «Josep M. Llompart». *La paraula* (novembre-desembre 1983), núm. 4.
- NADAL, Antoni; PONS, Margalida. «1854-1954: Un homenatge a Rimbaud». *Estudis Baleàrics* [Palma] (novembre 1992-març 1993), núm. 44-45, p. 67-98.
- OLIVER, Joan. «Pròleg». A: LLOMPART, Josep M. *La terra d'Argensa*. 1a ed., op. cit., p. 11-18.
- PARCERISAS, Francesc. «Somnis en prosa» [ressenya de *Jerusalem*]. *El País. Quadern* [Barcelona] (22-11-1990).
- «Josep M. Llompart: aspectes». *Lluc* [Palma] (març-abril 1991), p. 13-18.
- «Càntics». *El País* [Barcelona] (9-7-1992).
- PAYERAS GRAU, Maria. «Paraules per a Josep M. Llompart». *Lluc* [Palma] (març-abril 1991), núm. 761, p. 25-28.
- PERELLÓ; M. A.; SABATER, A.; SANTANDREU, P; SUREDA, F. «*Spiritual* o la poesia de l'enyor i de la profecia». *Estudis Baleàrics* [Palma] (novembre 1992-març 1993), núm. 44-45, p. 157-162.
- PHERRER, Raphel. «El tribuno sabio». *Baleares* (18-8-1991).

PLANAS, Eugenia. «Mallorquines en zapatillas: José M. Llompart de la Penya» [entrevista]. *Baleares* (16-12-1990).

POMAR, Jaume. «Una crítica de Llorenç Villalonga a *Poemes de Mondragó*». *Estudis Baleàrics* [Palma] (novembre 1992-març 1993), núm. 44-45, p. 173-174.

PONS, Agustí. «Llompart, Josep Maria». *Avui* [Barcelona] (17-10-1990).

PONS, Margalida. «Josep M. Llompart. Dels anys obscurs a la Federació Llull». *Serra d'Or* [Barcelona] (març 1991), p. 14-17.

RENDÉ i MASDÉU, Joan. «Josep Maria Llompart, un temperament horacià». *Avui* [Barcelona] (19-11-1982).

RIERA, Miquel Àngel. «Pròleg». A: LLOMPART, Josep M. *La capella dels dolors*, 1a ed., *op. cit.*, p. 9-14.

RIPOLL, Josep M. «Belleza e inocencia». *El Observador* [Barcelona] (10-9-1992).

R. L. «*La capella dels dolors*, último título de la Biblioteca Bàsica de Mallorca». *Última Hora* [Palma] (17-10-1990).

RODON, Francisco. «Momento poético». *El Noticiero Universal* (4-7-1972).

ROIG, Montserrat [entrevista]. *Personatges, segona sèrie*. Barcelona: Pòrtic, 1980, p. 121-142.

ROSSELLÓ, Antoni. «"Mandràgola", darrera obra de Josep Maria Llompart». *Diario de Mallorca* (6-6-1980).

-- «Josep M. Llompart, trenta anys d'escriptura» [entrevista]. *Diario de Mallorca* (13-11-1982).

ROSSELLÓ, Josep J. «Josep M. Llompart, humanista». *Diario de Mallorca* (25-1-1991).

ROSSELLÓ BOVER, Pere. «Jerusalem, de Josep M. Llompart: la bellesa perfecta de la mort». *El Mirall* [Palma] (juliol-agost de 1990), núm. 38, p. 60-62.

-- «Josep M. Llompart: una aproximació a l'historiador i al crític de la literatura». *Estudis Baleàrics* [Palma] (novembre 1992-març 1993), núm. 44-45, p. 99-114.

-- «Josep M. Llompart. Un home que ha fet país». Manacor: Ajuntament, 1993. (Papers de Sa Torre; 32)

SABATER, A.; LLORENS, J.F.; PERELLÓ, M. A. «Josep M. Llompart vist pels seus alumnes». *Estudis Baleàrics* [Palma] (novembre 1992-març 1993), núm. 44-45, p. 171-172.

SALA i BARCELÓ, Catalina M. «Josep M. Llompart: impulsor de la nostra cultura des de la revista *Papeles de Son Armadans*». *Estudis Baleàrics* [Palma] (novembre 1992-març 1993), núm. 44-45, p. 37-42.

SALA-VALLDAURA, Josep M. «*Mandràgola*, de Josep M. Llompart, i la seva recepció dins els codis culturals i l'estètica dels anys setanta». *Randa* [Barcelona] (1989), núm. 25, p. 221-241.

-- «La lírica galaico-portuguesa i la poesia de Josep M. Llompart». *Estudis Baleàrics* [Palma] (novembre 1992-març 1993), núm. 44-45, p. 123-128.

-- «De brases i cendra. L'obra poètica de Josep M. Llompart». *Serra d'Or* [Barcelona] (gener 1993), núm. 397, p. 20-22.

SALOM, Jeroni. «Josep M. Llompart, crític». *Diario de Mallorca* (19-4-1991).

SALVADOR, Vicent. «Josep M. Llompart: a Mallorca després de la guerra civil». *Revista de Catalunya* [Barcelona] (desembre 1989), núm. 25.

-- «Josep M. Llompart i el discurs realista». *Lletra de Canvi* [Barcelona] (1990), núm. 30, p. 7-10.

-- «Les butxaques de la memòria: alguns procediments de l'escriptura poètica de Josep M. Llompart». *Estudis Baleàrics* [Palma] (novembre 1992-març 1993), núm. 44-45, p. 129-136.

SANTANDREU, Jaume. «Gnosticisme [sic] respectuós dins la poesia de Josep M. Llompart». *Comunicació* (novembre 1983-febrer 1984), núm. 29-30, p. 23-35.

SANTOS, Manuel-Claudi. «Recuperació d'un estudi literari». *Última Hora. Llibres* [Palma] (21-3-1990).

SARDÀ, Zeneida. «Josep M. Llompart, una eficaç pèrdua de temps». *Serra d'Or* [Barcelona] (juliol-agost 1985), p. 11-16.

SASTRE, Francesca. «Josep M. Llompart: la transició política i l'Obra Cultural Balear (1978-1983)». *Palau Reial* [Palma] (maig 1988), p. 21-24.

SEGUÍ i TROBAT, Gabriel. «La religió a la darrera poesia de Josep M. Llompart». *Estudis Baleàrics* [Palma] (novembre 1992-març 1993), núm. 44-45, p. 147-156.

SERRA, Antoni. «Josep M. Llompart: un tiempo, una hora, un lugar: el poeta» [entrevista]. *Última Hora* [Palma] (31-5-1968).

-- «L'exemple cívic de Josep M. Llompart». *Lluc* [Palma] (març-abril 1991), p. 23-24.

SERRA, Jean. «Josep Maria Llompart». *Diario de Ibiza* (26-10-1990).

-- «Paraules de presentació de la poesia de Josep M. Llompart». *Diario de Ibiza* (28-10-90).

-- «Països Catalans?». *Diario de Ibiza* (25-8-1991). Reproduït en *El Mirall* [Palma] (agost-setembre 1991), núm. 47, p. 59.

TRIADÚ, Joan. «Entre la música i la raó, en el silenci del poema». *Avui. Cultura* [Barcelona] (21-2-1993).

TRIGO, Xúlio Ricardo. «Josep M. Llompart. "La meva obra és una meditació sobre la mort"». *Diari de Barcelona* (7-11-1991).

VERD, Sebastià. «Escribir en catalán supone un compromiso» [entrevista]. *Diario de Mallorca* (7-12-1970).

VERGÉS, Gerard. «Josep M. Llompart, de la realitat a la sobrealitat». *Revista de Catalunya* [Barcelona] (octubre 1990), núm. 45, p. 119-128.

VICENS, Antònia. «Josep M. Llompart». *Lluc* [Palma] (març-abril 1991), núm. 761, p. 19-20.

VIDAL ALCOVER, Jaume. «Josep M. Llompart, poeta, crític i mentor». *Diario de Mallorca* (11-3-1971).

-- Josep M. Llompart o el patriotisme il·lustrat». *Serra d'Or* [Barcelona] (juny 1990), p. 19-20.

VILLALONGA, Llorenç. «Poemes de Mondragó». *Santanyí. Quincenal de interesees locals* (8-4-1961).

-- «La Història de Mallorca cantada pels poetes». *Baleares* (30-5-1963).

VILLANGÓMEZ i LLOBET, Marià. «Moments d'una amistat». *Serra d'Or* [Barcelona] (gener 1993), núm. 397, p. 13-14.

VIÑAS OLIVELLA, Encarnació. «Una trobada, un acostament». *Serra d'Or* [Barcelona] (gener 1993), núm. 397, p. 18-20.

8. Blai Bonet

Obra poètica

-*Quatre poemes de Setmana Santa*. Santanyí: 1950.

-*Entre el coral i l'espiga*. Primera edició: Palma: Moll, 1952. (Les Illes d'Or; 48). Segona edició dins *El Color* (Manacor: Tià de Sa Real, 1986).

-*Cant Espiritual*. Primera edició: Barcelona, Proa, 1953. Segona edició dins *El Color*, op. cit.

- *Et nunc manet in te* [poema]. Palma: Atlante, 1955.
- *Comèdia*. Barcelona: Barcino, 1960. (Publicacions de *La Revista*; 33)
- *L'Evangelí segons un de tants*. Primera edició: Barcelona: Proa, 1967. (Llibres de l'Óssa Menor; 56). Segona edició: Palma: Moll, 1991. (Biblioteca Bàsica de Mallorca; 41)
- *Els fets*. Barcelona: Proa, 1974. (Els Llibres de l'Óssa Menor; 83)
- *Has vist, algun cop, Jordi Bonet, Ca n'Amat a l'ombra?* Barcelona: Borràs, 1976.
- *Cant de l'Arc*. Barcelona: Proa, 1979. (Els Llibres de l'Óssa Menor; 105)
- *El poder i la verdor*. Campos: 1981. (Guaret; 9)
- *Teatre del gran verd*. Campos: 1983. (Guaret; 12)
- *El Color, op. cit.*
- *El Jove*. Barcelona: Empúries, 1987. (Migjorn; 18)
- *Antologia* (pròleg i selecció de Xavier Lloveras). València: Gregal, 1989.

BALTASAR, Basilio [dir.]. *Blai Bonet. A l'ombra de l'esperit. Antologia*. Palma: Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Govern Balear, 1989.

- *Nova York*. Barcelona: Columna, 1991.

- *El Jove* (versió inicial, inèdita).

Obra narrativa i diaris

- *El mar*. Primera edició: Barcelona: Aymà S.A., 1958. Segona edició: València: Tres i Quatre, 1988. (La Unitat; 126)

- *Haceldama*. Barcelona: Aymà S.A., 1959.

- Judas i la primavera*. Barcelona: Selecta, 1963.
- Míster Evasió*. Primera edició: Barcelona: *Llibres de Sinera*, 1969. Segona edició: València: Tres i Quatre, 1987. (L'estel; 3)
- Si jo fos fuster i tu et diguessis Maria*. Palma: 1972. (Turmeda; 5)
- Els ulls. Diari primer*. Barcelona: Pòrtic, 1973.
- La mirada. Diari segon*. Barcelona: Pòrtic, 1975.
- La vida i els meus instants*. Santanyí: Ajuntament, 1987.
- La motivació i el film*. Barcelona: Empúries, 1990.
- Pere Pau*. Barcelona: Columna, 1992.

Teatre

- Parasceve*. A: DD. AA. *Premi Joan Santamaria 1957*. Drama en un acte. Barcelona: Nereida, 1958. (Biblioteca Gresol; 29)

Notes i comentaris sobre la seva obra

ALBERTÍ, Josep. «Els fets de Blai Bonet». *Diario de Mallorca* (30-1-1975).

-- «El darrer llibre de Blai Bonet». *Diario de Mallorca* (1-5-1975).

-- «Blai Bonet, un poeta digerit». *Reduccions [Vic]* (setembre 1981), núm. 14, p. 43-64.

ALPERA, Lluís. «Sobre Blai Bonet: notes i impressions a l'entorn de *Comèdia*», dins *Sobre poetes valencians i altres escrits*. València - Barcelona: Institut de Cultura «Juan Gil-Albert» - Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990, p. 137-148.

-- «La vigència d'un gran poeta mallorquí que ja és un clàssic». *Avui (Suplement de cultura)* [Barcelona] (6-1-1990).

[ANDREU, Josep M.] «Blai Bonet, Premi «Carles Riba» de poesia, interrogat per J. M. Andreu, Premi "Carles Riba" 1960». *Serra d'Or* [Barcelona] (gener 1963), p. 45-46.

ARBONÈS, Jordi. «El mar». *Catalunya* [Buenos Aires] (segona època, any XXVI, maig 1961), núm. 89.

ARGENTE, J. F. «Blai Bonet y su mundo de ideas». *Diario de Mallorca* (2-10-1969).

ARTIGUES, Antoni. «El poder i la verdor». *Latitud 39. Revista de Literatura, Llengua i Arts* [Palma] (tardor 1981), núm. 5-6, p. 6.

BALLESTER, Jaume. Ressenya d'El mar. *Pont Blau* [Mèxic] (novembre 1958), núm. 73, 378-380.

BALTASAR, Basilio. «Blai Bonet o la fidelitat a la pròpia terra». *El País. Quadern* [Barcelona] (31-7-1983).

BARCELÓ i COLL, Joan. «Blai Bonet, de prop i a distància». *El Mirall* [Palma] (gener 1992), núm. 51, p. 35-37.

-«Blai Bonet, poeta». *Baleares* (25-7-1990), s /s.

BONET, Blai. Pròleg a *L'Evangelí segons un de tants*, 1a ed., *op. cit.*, p. 7-11; 2a ed., *op. cit.*, p. 25-33.

-- Pròleg a *Els fets*, *op. cit.*, p. 9-14.

BUSQUETS i GRABULOSA, Lluís. «Blai Bonet, entre la follia i la transcendència», dins *Plomes catalanes contemporànies*. Barcelona: Edicions del Mall, 1980, p. 169-173.

CASTILLO, David. «La revelació com a obra» [ressenya de *Pere Pau*]. *Avui. Cultura* [Barcelona] (24-1-1993), p. 27.

COCA, Jordi. «Blai Bonet, el fons del mar». *Serra d'Or* [Barcelona] (gener 1981), núm. 256, p. 17-23. Reproduïda dins *Ni àngels ni dimonis*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1983, p. 88-101.

Reproduïda també a: BALTASAR, Basilio [dir.]. *Blai Bonet. A l'ombra de l'esperit. Antologia, op. cit.*, p. 75-85.

-- «Blai Bonet, seixanta anys». *El País, Quadern* [Barcelona] (22-3-1986).

COLOM, Guillem. «A Blai Bonet» [poema]. *Diario de Mallorca* (7-6-1953).

COLOMINES, Joan. «L'Evangelí segons un de tants». *Serra d'Or* [Barcelona] (agost 1968).

COMADIRA, Narcís. «El mar». *El País. Quadern* [Barcelona] (28-7-1988).

COMAS, Antoni. «El Cant espiritual de Blai Bonet», dins *Ensayos sobre literatura catalana*. Barcelona: Tàber, 1968, p. 301-307.

CORTÈS, G. Comentari a *Quatre poemes de Setmana Santa*. *Correo de Mallorca* (13-8-1950).

D. C. B. [David Castillo Buïls]. «Passeig per la ciutat imaginària» [ressenya de *Nova York*]. *Avui. Cultura* [Barcelona] (17-8-1991).

-«Diàlogos con Blai Bonet». *Destino* [Barcelona] (14-4-1962), s / s, núm. 1288, p. 37.

-Entrevista. *Dabo* [Palma] núm. 5 («Suplemento número 2»), s/d, s/s.

-Entrevista. *Diario de Mallorca* (15-2-1968).

-Entrevista. *El País, Quadern Setmanal*. (6-8-1992).

ESPINÀS, Josep M. «Crònica de Barcelona 1957-58». A: DD. AA. *Cap d'Any. Raixa*. 1959. Palma: Moll, 1959.

ESPRIU, Salvador. Pròleg a *Cant espiritual*, citat. Reproduït a *El Color, op. cit.*, p. 97-98, i a BALTASAR, Basilio [dir.]. *Blai Bonet. A l'ombra de l'esperit. Antologia, op. cit.*, p. 93-94.

FAULÍ, Josep. «Blai Bonet se explica» [ressenya d'*Els ulls*]. *Diari de Barcelona* (27-10-1973).

FERRATÉ, Joan. «Cant Espiritual de Blai Bonet». *Laye* [Barcelona] (abril-juny 1953), núm. 23.

FERRER MASSANET, Rafael. «García Lorca me descubrió un mundo poético pero no el suyo, sino el mío» [entrevista conservada a l'Arxiu Vidal Alcover, datada el 17-1-1953, sense indicació de lloc; retall de premsa].

FIDEL. «Al pie de las letras catalanas». *Destino* [Barcelona] (1-7-1963), núm. 1347, p. 47.

FRAU, Maria. «En l'emoció de la lectura de *Quatre poemes de Setmana Santa*». *La Almudaina* [Palma] (23-9-1951).

GAYÀ, Miquel. «La revelación de Blai Bonet». *Baleares* (7-5-1950).

-- «Blai Bonet. *L'Evangelí segons un de tants*». *Lluc* [Palma] (febrer 1968).

GUANSÉ, Domènec. «*Judas i la primavera*, de Blai Bonet». *Serra d'Or* [Barcelona] (novembre 1963), núm. 11, p. 82.

HUGUET, Damià. «Materials per a un retrat de Blai Bonet». *Palau Reial* [Palma] (gener 1987), núm. 7. Reproduït a BALTASAR, Basilio [dir.]. *Blai Bonet. Al'ombra de l'esperit. Antologia*, p. 55-62.

IBÁÑEZ, Jordi. «L'infern són els altres» [ressenya de *La motivació i el film*]. *Diari de Barcelona* (16-6-1990).

IRABURU, Ignacio. «La poesía la escribo cada día más desnuda» [entrevista]. *Diario de Mallorca* (7-3-1990).

JANER, Mª Pau. «Tot cercant l'esperit de Blai Bonet» [entrevista]. *El Temps* [València] (23-10-1989), núm. 279, p. 93.

-- «La Creu de Sant Jordi per a Blai Bonet». *Diario de Mallorca* (16-2-1990).

- «*La motivació i el film*». *Diario de Mallorca* (8-6-1990).
- «*La poesia de Blai Bonet en Barcelona*». *Baleares* (4-5-1950) [sense signar].
- J. G. [NEL·LO, Francesc]. Ressenya d'«*Haceldama*». *Horitzons* [Mèxic] (primer trimestre 1961), núm. 2, p. 78-79.
- Joan Miquel F.M. «*En homenatge a Blai Bonet*» [fotografies]. *El Mirall* [Palma] (abril 1987), núm. 6, p. 30-31.
- LLOMPART, Josep M. «*Blai Bonet. Entre el coral i l'espiga*». *Raixà. Miscel·lània de literatura catalana*, citat, p. 23-24.
- «*Blai Bonet, en el recuerdo*». *Diario de Mallorca* (2-1-1958).
- «*Blai Bonet, novelista*». *Papeles de Son Armadans* [Palma-Madrid] (setembre 1958), núm. XXX.
- «*Per a un homenatge*». *Butlletí Informatiu de la Universitat de les Illes Balears*. [Palma] (març 1988), p. 2-3.
- LLOP, José Carlos. «*Blai Bonet*». *Poetry and Son*, núm. 7 (dins *Butlletí Informatiu de la Universitat de les Illes Balears*) [Palma] (març 1988), p. 14-15.
- LLOVERAS, Xavier. «*Les novel·les de Blai Bonet*». *T(D)* [Tortosa] (estiu 1986).
- «*Des del vòrtex de l'escriptura*». *Lletra de Canvi* [Barcelona] (març 1988), núm. 5, p. 7-11.
- «*Blai Bonet: dos itineraris*». A: BONET, Blai. *Antologia, op. cit.*, p. 7-29.
- «*Blai Bonet, novel·lista*». A: BALTASAR, Basilio [dir.]. *Blai Bonet. A l'ombra de l'esperit. Antologia, op. cit.*, p. 37-41.
- LLURÓ, Josep M. «*Estratigrafia*» [ressenya de *La motivació i el film*]. *Lletra de Canvi* [Barcelona] (1990), núm. 31-32, p.

MANRESA, Andreu. «L'enorme desert literari actual» [entrevista]. *El Temps* [València] (25-5-1985), núm. 48.

MARCO, Joaquim. «Blai Bonet en su último libro de poemas». *Destino* [Barcelona] (2-3-1968), núm. 1587, p. 38.

MARTÍ i POL, Miquel. «Blai Bonet». *Avui* [Barcelona] (20-3-1988).

MELIS, Marta. «Blai Bonet: el meu món és l'Univers» [entrevista]. *El Temps* [València] (4-9-1989), p. 69-71.

MESQUIDA, Biel. *Mallorquins a Barcelona*. [entrevista]. Barcelona: Ajuntament de Barcelona (Delegació de Cultura), 1980, p. 49-58.

-- Entrevista amb motiu del seixantè aniversari de Blai Bonet. *El País. Quadern* [Barcelona] (22-3-1986).

-- «Blai Bonet, mestre d'epifanies verbals». A: BALTASAR, Basilio [dir.]. *Blai Bonet. A l'ombra de l'esperit. Antologia, op. cit.*, p. 45-52.

-- «Blai Bonet, poeta atroçment humà». *El País. Quadern* [Barcelona] (13-9-1987).

-- «Blai Bonet: fugues i dreceres cap al mot exacte». *El Día 16* [Palma] (4-10-1989).

MESTRE MATEU. «Míster Evasió. Blai Bonet, 1969» [entrevista]. *Diario de Mallorca* (22-5-1969).

MIR, Joan. «1963-64, un curs amb Blai Bonet». *El Mirall* [Palma] (novembre 1987), núm. 12, p. 26-29. Reproduït al *Butlletí Informatiu de la Universitat de les Illes Balears* [Palma] (març 1988).

MIRALLES, Joan. Entrevista a Blai Bonet feta el 4-7-1980 a Santanyí. Enregistrada en cinta. Arxiu d'Història Oral Joan Miralles (AHOJM), cintes núm. 184, 185 i 186.

--«Míster Evasió» [entrevista]. *Diario de Mallorca* (22-5-1969).

MOLAS, Joaquim. *Lectures crítiques*. Barcelona: Edicions 62, 1975, p. 161-162.

-«Nunca me pasó nada de lo que ocurre en *El mar*, dice Blai Bonet» [entrevista]. *Destino* [Barcelona] (1-3-1958), núm. 1073, p. 31.

MOLL, Francesc de B. «Comentario breve a la poesía de Blai Bonet». *Diario de Mallorca* (2-1-1958).

OLIVER, Maria Antònia. «Contudent com un ritme de campanes» [ressenya d'*El mar*]. *Diari de Barcelona* (24-5-1988).

OLLÉ, Manuel. «Blai Bonet: *El Jove*». *Revista de Catalunya* [Barcelona] (setembre 1987), núm. 11, p. 190-191.

PARCERISAS, Francesc. «El Jove», dins *El País. Quadern* [Barcelona]

-- «Confusa bellesa» [ressenya de *Nova York*]. *El País. Quadern* [Barcelona] (12-9-1991).

PERICO [Pere Pomar]. «Dos palabras con Blai Bonet». *Santanyí* (19-1-1963).

PERMANYER, Lluís. *43 respostes catalanes al qüestionari Proust* [entrevista]. Barcelona: Proa, 1967, p. 230-234.

PICORNELL, Climent. «En Blai nostre». *El Mirall* [Palma] (novembre 1987), núm. 12, p. 29.

PLANAS SANMARTÍ, Jacint. «Blai Bonet en su era prolífica» [entrevista]. *Diario de Mallorca* (9-12-1972).

POMAR, Jaume. «Blai Bonet, un socialista católico». *Última Hora* [Palma] (28-11-1964).

POMAR, Perico. «Con Blai Bonet» [entrevista]. *Diario de Mallorca* (15-2-1968).

PONS, Arnau. «Saber mirar salva» [ressenya de *Nova York*]. *El Día 16 de Baleares* (31-3-1991).

-- Sobre *Entre el coral i l'espiga*, treball inèdit (1991).

PONS, Margalida. «Una aproximació prou acolorida al corpus blaibonetià». *Avui (Suplement de cultura)* [Barcelona] (6-1-1990).

-- «El meu pensament és un fil que va unit des del principi fins al final» [entrevista]. *Avui (Suplement de cultura)* [Barcelona] (14-7-1990).

-- *Aproximació a l'obra narrativa de Blai Bonet*. Tesi de llicenciatura, inèdita. Universitat de les Illes Balears, 1990.

-- «Blai Bonet» [entrevista]. *Avui. Cultura* [Barcelona] (22-6-1991).

-- «La natura és de la nit. Nova York». A: DD. AA. *L'aventura de llegir*. Palma: 1992.

PORCEL, Baltasar. Article sobre *Poemes a Mondragó*. *Diario de Mallorca* (6-4-1961).

-- «Blai Bonet, en espectáculo» [entrevista]. *Destino* [Barcelona] (8-6-1968), núm. 1601, p. 54. Reproduït a BALTASAR, Basilio [dir.]. *Blai Bonet. A l'ombra de l'esperit. Antologia*, p. 65-71.

PUIG, Valentí. «Terres de Blai Bonet». *Poetry and Sons*, núm. 7 (dins *Butlletí Informatiu de la Universitat de les Illes Balears*) [Palma] (març 1988), p. 4.

REIXAC, Jaume. «El retorn de Blai Bonet» [ressenya d'*El mar*]. *Punt Diari* [Girona] (23-9-1988).

-Ressenya d'*Entre el coral i l'espiga*. *Dabo* [Palma], núm. 5 («Suplemento» núm. 2), s/d, s/s.

RIBA, Carles. «Discurs d'ofertament» [nota sobre *El mar*], dins *Obres Completes*, II. Barcelona: Edicions 62, 1967, p. 631-634.

ROIG, Albert. «Una antologia necessària» [ressenya d'*Antologia poètica*]. *El Temps* [València] (10/16-8-1989).

-- «Blai Bonet, l'ull escodrinyador en dues obres». *Avui. Cultura* [Barcelona] (6-1-1990).

-- «Una realitat: formar part d'un miracle», dins *Avui. Cultura* [Barcelona] (14-7-1990).

ROSSELLÓ, Antoni. «Blai Bonet, una vida per la literatura» [entrevista]. *Diario de Mallorca* (1-10-1981).

ROSSELLÓ BOVER, Pere. «Estudi introductori» i «Apèndix». A: BONET, Blai. *Míster Evasió*, 2a ed., *op. cit.*, p. 9-58 i p. 246-261.

-- «Blai Bonet, un escriptor controvertit», dins *El Mirall* [Palma] (desembre 1989), núm. 33, p. 75-77.

ROTGER, Francisco. «Blai Bonet» [entrevista]. *El Día del Mundo* [Palma] (7-2-1993).

ROURE-TORENT, J. Ressenya de *Cant Espiritual. Pont Blau* [Mèxic] (juliol 1954), núm. 21, p. 236.

SALA-VALLDAURA, Josep M. «La anormalitat, la normalització i altres desequilibris» [ressenya, entre d'altres títols, *El poder i la verdor*]. *Serra d'Or* [Barcelona] (juliol 1982), núm. 274-275, p. 65-67. Reproduït dins *L'agulla en el fil*, *op. cit.*, p. 64-72.

SALOM, Jeroni. «La religiositat crítica de Blai Bonet: Judas i la primavera», dins *Comunicació. Revista del Centre d'Estudis Teològics de Mallorca* [Palma] (octubre 1983-febrer 1984), p. 37-53.

--«Pròleg». A: BONET, Blai, *El mar*, 2a ed., *op. cit.*, p. 7-19.

-- «Blai». *Última Hora (Suplement «Llibres»)* [Palma] (21-2-1990).

SUBIRANA, Jaume. «Aventura o sindicat» [ressenya de *La motivació i el film*]. *El País. Quadern* [Barcelona] (12-4-1990).

SUREDA MOLINA, Guillermo. «Entrevista a Blai Bonet». *Diario de Mallorca* (27-2-1955).

-- «Blai Bonet, poeta y novelista» [entrevista]. *Diario de Mallorca* (2-1-1958).

SUSANNA, Àlex. «Blai Bonet, la lúcida pasi3n» (ressenya de *Míster Evasi3*). *La Vanguardia* [Barcelona] (10-3-1988).

-- «Blai Bonet, escultor del mot». *Cultura* [Barcelona] (març 1988), núm. 12, p. 40-44.

-- «Blai Bonet o la recerca poètica del sagrat». A: BALTASAR, Basilio [dir.]. *Blai Bonet. A l'ombra de l'esperit. Antologia, op. cit.*, p. 11-26.

TERRON, Àngel. «L'estela de Blai Bonet». A: BALTASAR, Basilio [dir.]. *Blai Bonet. A l'ombra de l'esperit. Antologia, op. cit.*, p. 29-33.

TRIADÚ, Joan. «La nova novel·la - I. Dades generals i dues novel·les catalanes recents» [ressenya, entre d'altres, d'*Haceldama*], *op. cit.*

VERD, Sebastià. «El último siglo de Blai Bonet» [entrevista]. *Diario de Mallorca* (25-6-1972).

VICENS, Ant3nia. «A Blai Bonet, pel camí del record». *Butlletí Informatiu de la Universitat de les Illes Balears* [Palma] (març 1988), p. 12.

VIDAL, Francesca. «Blai Bonet, escritor» [entrevista]. *Última Hora* [Palma] (29-6-1980).

VIDAL ALCOVER, Jaume. «Blai Bonet». *Baleares* (15-8-1952).

-- «Blai Bonet. *Cant Espiritual*». *Raixa. Miscel·lània de literatura catalana*, *op. cit.*, p. 149-150.

-- «Blai Bonet o el desorden». *Baleares* (24-5-1962).

-- «El confús abrandament de Blai Bonet». *Diario de Mallorca* (18-3-1971).

-- «Les variacions poètiques de Blai Bonet». A: BONET, Blai. *L'Evangeli segons un de tants*, 2a ed., *op. cit.*, p. 7-23.

VIDAL i TOMÀS, Bernat. «Pròleg». A: BONET, Blai. *Entre el coral i l'espiga*, 1a ed., op. cit., p. 7-10; 2a ed., op. cit., p. 27-28.

-- «Blai Bonet ahora». *Baleares* [Palma] (4-6-1953).

-- «Carta a Guillermo Sureda Molina». *Diario de Mallorca* (2-1-195).

-- «*El mar* de Blai Bonet y otras notas bibliográficas». *Santanyí* (10-5-1958).

-- «*Haceldama* de Blai Bonet y otras notas bibliográficas». *Santanyí* (16-1-1960).

-- «*Comèdia* de Blai Bonet y otras notas bibliográficas». *Santanyí* (25-3-1961).

-- «Blai Bonet, premio Carles Riba de poesia». *Santanyí* (8-12-1962).

-- «Blai Bonet, premio Ciudad de Barcelona». *Santanyí* (15-2-1964).

VILAR, Sergio. *Un cuestionario*. [entrevista] Editat per «Las Américas Publishing Company», 1963. Reproduït a: BALTASAR, Basilio [dir.]. *Blai Bonet. A l'ombra de l'esperit. Antologia*, op. cit., p. 89-90.

VILLALONGA, Llorenç [DHEY]. «Carta a Blai Bonet». *Baleares* (5-2-1953).